

การศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

สารนิพนธ์
ของ
ยมนา ทองใบ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ตุลาคม 2550

การศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

บทคัดย่อ
ของ
ยมนา ทองใบ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ตุลาคม 2550

ยมนา ทองใบ. (2550). *การศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ*. สารนิพนธ์ กศ.ม.

(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่
ปรึกษาสารนิพนธ์ : รองศาสตราจารย์ผกาศรี เย็นบุตร.

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโดยศึกษาถึง
ความหมาย ที่มาและบริบท พร้อมทั้งจัดประเภทของความเชื่อในสำนวนไทยออกเป็นหมวดหมู่
โดยค้นคว้าจากหนังสือสำนวน สุภาษิต คำพังเพย ซึ่งรวบรวมความหมาย ที่มาและบริบทของ
สำนวนไทยได้ทั้งหมด 133 สำนวน จัดเป็นประเภทของความเชื่อในสำนวนไทยได้ทั้งสิ้น 13
ประเภท ได้แก่ 1.ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์ คาถาและไสยศาสตร์ 2.ความเชื่อ
เกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ 3.ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4.ความเชื่อเรื่องโชคลาง 5.
ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด 6.ความเชื่อเรื่องขวัญ ดวงชะตา ราศี และเคราะห์ 7.ความ
เชื่อเรื่องฤกษ์ยาม 8.ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตหลังความตาย ชาตภพ 9.ความเชื่อ
เรื่องเวรกรรม บุญบาป นรกสวรรค์ 10.ความเชื่อเกี่ยวกับคน ลักษณะของคน 11.ความเชื่อ
เกี่ยวกับสัตว์ 12.ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน และ 13.ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า สำนวนไทยส่วนใหญ่เกิดจากวิธีการดำรงชีวิตประจำวันและ
สิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ๆตัวของมนุษย์ ซึ่งสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนั้นมีความเชื่อเรื่อง
เครื่องรางของขลัง เวทมนตร์คาถาและไสยศาสตร์ มากที่สุด รองลงมาคือความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ วิญญาณ ภูตผี ปีศาจและความเชื่อในเรื่องบุญบาป นรกสวรรค์

THE STUDY OF BELIEFS IN THAI IDIOMS

AN ABSTRACT

BY

YOMMANA THONGBAI

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Thai
at Srinakharinwirot University

October 2007

Yommana Thongbai. (2007). *The Study of Beliefs in Thai Idioms*.
Master's Project. M.Ed. (Thai). Bangkok: Graduate School,
Srinakharinwirot University. Project Advisor: Associate Professor
Phakasri Yenbutra.

This master's project aimed to study Thai idioms in regard to beliefs with an emphasis on meaning, derivation, and context. One hundred and thirty-three Thai idioms including their meanings, derivations, and contexts collected from Thai textbooks on idioms, expressions, proverbs, sayings and maxims were used as the data of the study. The data were analyzed and classified. Thirteen types of beliefs were found in and regarding the following: 1. Amulets, charms, magical incantation, magical spell, and supernatural. 2. Souls, spirits, ghosts, and demons. 3. The power of the holy beings. 4. Fortune and omen. 5. Tips and tricks, and ways to solve those tips and tricks. 6. Morale, fortune, fate, zodiacal signs, and misfortune. 7. Auspicious and propitious moment. 8. Reincarnation, life after death, and incarnation. 9. Virtue, sin, heaven, and hell. 10. Man, and man's characteristics. 11. Animals. 12. Dreams. 13. Religions.

Findings also revealed that most of these thirteen types of idioms were derived from ways of living and leading one's life, and man's surrounding environment. The most frequently found idioms were idioms in the beliefs of amulets, charms, magical incantation, magical spell, and supernatural. The secondly found were the beliefs in the power of the holy beings, the beliefs regarding souls, spirits, ghosts, and demons, and the beliefs in virtue, sin, hell and heaven.

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากรองศาสตราจารย์ผกาศรี
เย็นบุตร ซึ่งท่านได้ทุ่มเทและได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อมาแก้ไข ปรับปรุงและให้คำแนะนำอันเป็น
ประโยชน์ในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน จนสามารถทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้เป็น
อย่างดี

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิมลศิริ ร่วมสุข ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภาณุ
พงศ์ อุดมศิลป์ เป็นอย่างยิ่งที่ได้ตรวจ แก้ไข ชี้แนะแนวทาง อันเป็นประโยชน์ในการทำสารนิพนธ์
ฉบับนี้ได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณนางพยงค์ นภาพร ผู้เป็นมารดาของข้าพเจ้าซึ่งคอยให้กำลังใจแก่
ข้าพเจ้าตลอดเวลาที่ได้จัดทำงานวิจัยในครั้งนี้ ตลอดจนถึงนางสาวจันทร์วิมา มุลิกากร นายเกษ
พงษ์เวียงจันทร์และเพื่อนๆที่ได้ให้กำลังใจ ช่วยเหลือทุกอย่างแก่ข้าพเจ้า

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาสั่งสอน ให้ความรู้
ความคิด รวมทั้งให้คำแนะนำ ให้กำลังใจในการสร้างสรรค์ผลงานการวิจัยในครั้งนี้ขออำนาจคุณ
พระรัตนตรัยช่วยปกป้องและดลบันดาลให้ทุกท่านมีแต่ความสุข ความเจริญตลอดไป

ยมนา ทองใบ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	2
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	2
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	3
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	3
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนวน.....	4
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวน.....	10
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ.....	11
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ.....	18
3 สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ.....	20
ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์และไสยศาสตร์อื่นๆ.....	20
ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ.....	40
ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์.....	51
ความเชื่อเรื่องโชคกลาง.....	67
ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด.....	69
ความเชื่อเรื่องขวัญ ดวงชะตา ราศี และเคราะห์.....	70
ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม.....	76
ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตหลังความตาย ชาตภพ.....	78
ความเชื่อเรื่องเวรกรรม บุญบาป นรกสวรรค์.....	81
ความเชื่อเกี่ยวกับคน ลักษณะของคน.....	96
ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์.....	99
ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน.....	103
ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับศาสนา.....	105
4 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	107
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	107
อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า.....	115
ข้อเสนอแนะ.....	117

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม.....	119
ภาคผนวก.....	123
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	135

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สำนวนไทยเป็นถ้อยคำภาษาที่คมคาย มีความหมายลึกซึ้งกินใจใช้เป็นข้อคิด เป็นคติเตือนใจซึ่งบรรพบุรุษของเราได้กลั่นกรองความรู้ความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ จากสภาพความเป็นไปในสังคมขึ้นมาเป็นถ้อยคำสำนวนเพื่อนำมาใช้ในการอบรมสั่งสอนลูกหลาน สำนวนไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านคติธรรมอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางภาษา ภูมิปัญญาความรู้ความคิด ความช่างสังเกตต่าง ๆ ของบรรพบุรุษไทย สำนวนไทยจึงเป็นมรดกทางภาษาที่ล้ำค่าซึ่งมีมาแต่โบราณกาล ดังที่ ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2529: 6) กล่าวไว้ว่า

สำนวนไทยมีอยู่ในภาษาพูดตั้งแต่ก่อนเรามีภาษาเขียน ในสมัยสุโขทัยเมื่อเรามีภาษาเขียนจารึกเป็นหลักฐาน ข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมีสำนวนไทยปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ เช่น เจ็บท้องข้องใจ หมายถึง มีเรื่องเดือดร้อน ไพร่ฟ้าหน้าใส หมายถึง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข พ่อเชื่อเลื้อคำ หมายถึง ทรัพย์สินสมบัติ เป็นต้น การที่มีภาษาเขียนครั้งแรกมีสำนวนไทยปรากฏทันที แสดงว่าสำนวนไทยเรามีใช้ในภาษาพูดอยู่ก่อนแล้ว

สำนวนไทยนอกจากจะใช้ในการอบรมสั่งสอนหรือให้ข้อคิดเตือนใจแล้ว เนื้อความในสำนวนไทยยังสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และคติความเชื่อด้านต่างๆของคนไทยอีกด้วย ดังตัวอย่างสำนวนที่สะท้อนให้เห็นด้านคติความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออิทธิฤทธิ์ของเทพเทวดา เช่น เชื่อน้ำมนต์ ทำบุญสรงน้ำพระ ใหว่เจ้าดีกว่า เทพคุ้มครอง เทวดานิมนต์มาเกิด หรือความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เช่น อยู่ยงคงกระพัน เข้าทรง อย่าปลุกผีกลางคลอง อย่าปองเรียนอาถรรพ์ ปล้ำผีลูก ปลุกผีนั่ง ผังรูปผังรอย เผาพริกเผาเกลือแข่ง เป็นต้น หรือความเชื่อในเรื่องกรรมหรือเรื่องโชชะตา เช่น กงกรรมกงเกวียน กรรมตามทัน บุญทำกรรมแต่ง บาปทันตาเห็น แข่งเรือแข่งพายแข่งได้ แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้ ฟาดเคราะห์ ตามบุญตามกรรม เป็นต้น ความเชื่อด้านต่างๆเหล่านี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความเชื่อนั้น ซึ่งความเชื่อในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณกาล บางเรื่องก็ยังสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น คติความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่อยู่กับคนไทยมาช้านานและสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ดังที่ วิฑูริย์ วัฒน (2546) ได้วิเคราะห์ลักษณะและภาพสะท้อนจากสำนวนไทย กล่าวถึงสำนวนที่เกิดจากประเพณีและ

ความเชื่อซึ่งเกี่ยวกับการเกิดไว้ว่าฝังรกรงมาจากพิธีฝังรกรงของทารกในสมัยโบราณคือ เมื่อทารกคลอดแล้วบิดามารดาเอารกของทารกนั้นใส่หม้อตาลไว้ เอาเกลือโรยปิดหน้าถึง 3 วันก็ทำพิธีฝัง ของที่จะเข้าพิธีมีมะพร้าวแทงหน่อ 2 ผล นำไปฝัง ณ บริเวณบ้าน ซึ่งที่ดินที่ฝังรกรกกับมะพร้าวนั้นเป็นที่ที่บิดามารดากะไว้จะเป็นของบุตรสืบไป เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวน หมายถึง ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ใดที่หนึ่งเป็นการถาวร

คติความเชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ มักจะปรากฏในสำนวนสุภาษิตไทยมากมาย คนไทยจึงได้นำคำพูดเหล่านี้มาสอนลูกหลานและใช้เป็นข้อเตือนสติแก่บุคคลทั่วไปจนเกิดเป็นสำนวนต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งสำนวนสุภาษิตเหล่านั้นนอกจากจะใช้เป็นคำสั่งสอนหรือให้คติเตือนใจแล้ว ยังถือเป็นมรดกทางภาษาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และคติความเชื่อของสังคมไทย ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสำนวนไทยที่สะท้อนความเชื่อในด้านต่าง ๆ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาความหมาย ที่มาและบริบทของสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ทำให้ทราบความหมาย ที่มาและบริบทของสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อซึ่งทำให้เข้าใจที่มาของสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อได้อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งนำสำนวนเหล่านี้ไปใช้พูดเปรียบเปรยหรือสื่อสารในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องตรงกับความหมายของสำนวน และเป็นประโยชน์ต่อบุคคลที่สนใจศึกษาเรื่องสำนวนไทยต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษานำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ มีขอบเขตการศึกษาจากหนังสือจำนวนทั้งหมด 12 เล่ม โดยความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ดังนี้

1. สุภาษิตพระร่วง
2. ถกสำนวนไทย ของวานิช จรุงกิจอนันต์ จำนวน 2 เล่ม
 - ถกสำนวนไทย 1
 - ถกสำนวนไทย 2
3. สำนวนไทย ของกาญจนาศุภนาคพันธุ์ จำนวน 2 เล่ม

- เล่มที่ 1 สำนวนไทย (ก – ป)
- เล่มที่ 2 สำนวนไทย (ผ – ฮ)
- 4.สำนวนไทยของประเทือง คล้ายสุบรรณ์
- 5.คำพังเพยและคำอุปมาอุปไมย ของ อุทัย ไชยานนท์
- 6.2000 สำนวนไทยพร้อมตัวอย่างการใช้ ของ เอกรัตน์ อุดมพร และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา
- 7.ภาสิต คำพังเพย สำนวนไทย จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2545
- 8.สุภาสิต คำพังเพยและคติสอนใจ ของ เสนาะ ผดุงฉัตร
- 9.ปทานุกรมสำนวนสุภาสิตและคำพังเพยไทย ของ บุญสิริ สุวรรณเพ็ชร

นิยามศัพท์เฉพาะ

สำนวนไทย หมายถึง สุภาสิต คำพังเพย และถ้อยคำสำนวน โวหารต่าง ๆ ที่มีความหมายกว้างลึกซึ้งกินใจเป็นความหมายโดยนัยไม่ได้แปลความหมายของคำตรงตัว

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

- 1.ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา
- 2.รวบรวมสำนวนไทยที่ปรากฏความเชื่อ
- 3.ศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในด้านความหมาย ที่มาและบริบท
- 4.เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของสังคมไทย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

1.1.1 ความหมายของสำนวนไทย

จากการศึกษาเอกสารและตำราต่างๆ ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิให้ความหมายของสำนวนไว้ ดังนี้
กาญจนาศุภนรินทร์ (2522 : บทนำ) ได้ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใดภาษาใด แยกออกได้กว้างๆ เป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจกันได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมา แต่ให้ความหมายในคำพูดนั้นๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจหรือบางทีคิดแล้วเข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเชิงนี้เราเรียกกันว่า สำนวน

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2529 : 1 - 5) ได้กล่าวถึงความหมายของสำนวนไว้ว่า สำนวน หมายถึง ถ้อยคำในภาษาไทยที่ใช้พูดจาสื่อสารกัน โดยมีความหมายเป็นนัย กินความกว้างหรือลึกซึ้ง มิใช่แปลความหมายของคำตรงตัว เป็นความหมายในเชิงอุปมาเปรียบเทียบหมายรวมไปถึง คำคม สุภาษิต คำพังเพย คำขวัญ โวหาร หรือคำกล่าวต่างๆ ด้วย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1187) ได้ให้ความหมายของสำนวนไว้หลายความหมายด้วยกัน สรุปได้ดังนี้ สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่า สำนวนโวหาร ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบต่อกันมาช้านานแล้วมีความหมายไม่ตรงตามตัว หรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ สุภาษิต คำพังเพย คำคม คำขวัญ โวหารหรือคำกล่าวต่างๆ ก็ตาม ล้วนเป็นข้อความที่มีความหมายโดยนัยเป็นการเปรียบเทียบความหมายกินใจกว้างหรือลึกซึ้ง ทำนองเดียวกันจึงกล่าวเรียกรวมๆ กันไปว่า สำนวนไทย

ชนิษฐา จิตชินะกุล (2545 : 62) ได้กล่าวถึงสำนวน สุภาษิตและคำพังเพยไว้ดังนี้
สำนวน สุภาษิตและคำพังเพยเป็นคำกล่าวที่ไพเราะคมคาย มีการใช้ถ้อยคำที่สั้น กระชับรัด แต่ให้

ความหมายที่ลึกซึ้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นคติสอนใจ รวมทั้งอาจเป็นถ้อยคำที่กล่าวประชดประชันเปรียบเทียบ

วรวรรณ คงมานุสรณ์.(2545 : 7) ได้ให้ความหมายว่า สำนวนไทย หมายถึง คำกล่าวหรือถ้อยคำคมคายสั้นๆที่ผูกเข้าเป็นประโยคหรือวลี (กลุ่มคำ) มีความหมายกระชับรัดกุม แต่มีความหมายเป็นนัย มีความหมายลึกซึ้งและมีความหมายในเชิงอุปมาเปรียบเทียบ โดยแบ่งออกเป็นสำนวน สุภาษิตและคำพังเพย

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นนี้ พอสรุปได้ว่า สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่คมคายซึ่งเป็นถ้อยคำที่ใช้พูดสื่อสารกันโดยมีความหมายที่กว้างและลึกซึ้ง เป็นความหมายโดยนัยมิได้แปลคำตรงตัวเพื่อใช้เป็นคำพูดในเชิงสั่งสอน เตือนสติ มุ่งสอนใจหรือชี้แนะให้ประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งสำนวน หมายถึง คำคม สุภาษิต คำพังเพยและโวหารต่างๆ

1.1.2 ที่มาและประเภทของสำนวนไทย

เจือ สตะเวทิน (2515 : 9 – 12) ได้กล่าวถึงกำเนิดของสุภาษิตว่า สุภาษิตไม่ได้เกิดจากนักปราชญ์ราชบัณฑิตเสมอไป ส่วนมากเกิดจากคนธรรมดาในอาชีพต่างๆกัน เช่น ชาวบ้าน ชาวนา ชาวสวน ชาวเรือ ฯลฯ เป็นการอุปติขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ได้ตั้งใจแต่งขึ้น สิ่งแวดล้อมของคนเหล่านี้ทำให้เขาได้คติขึ้นมา ชาวนาอยู่ใกล้วัวก็มีความคิดจากวัว ชาวบ้านอยู่ใกล้หมาหรือแมวก็มีความคิดจากสัตว์เลี้ยงเหล่านั้น ชาวเรือก็มีความคิดจากเรือและน้ำ เป็นต้น และได้กล่าวถึงสุภาษิตว่าเกิดจากเรื่องต่างๆ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ คือ สุภาษิตนั้นเกิดจาก

1. เกิดจากสัตว์ ตัวอย่างสุภาษิต เช่น ชายเปรียบเสมือนช้างเท้าหน้า หญิงเปรียบเสมือนช้างเท้าหลัง ดูช้างให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่ ช้างตายทั้งตัวเอาใบบัวปิดไม่มิด ถีลอดตาช้าง ห้างลอดตาเส้น ฯลฯ
2. เกิดจากอวัยวะในร่างกาย ตัวอย่างสุภาษิต เช่น สองหัวดีกว่าหัวเดียว คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย เข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตาม อย่าเฝ้าจมูกคนอื่นหายใจ อย่าสาวไส้ให้กากิน ฯลฯ
3. เกิดจากเครื่องมืออาชีพ ตัวอย่างสุภาษิต เช่น อย่าตีวัวกระทบคราด เข้าเถื่อนอย่าลืมพธูอย่าดีดลูกคิดวางแก้ว อย่าพุ่งหอกเข้ารัก อย่าชักใบให้เรือเสีย อย่างมเข็มในมหาสมุทร จงฝนทั้งให้เป็นเข็ม
4. เกิดจากธรรมชาติ ตัวอย่างสุภาษิต เช่น น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย น้ำนิ่งไหลลึก น้ำขึ้นให้รีบตัก ตัดไฟแต่หัวลม ที่ไหนมีควันที่นั่นมีไฟ อย่าถ่มน้ำลายรดฟ้า

5. เกิดจากอารมณ์ ตัวอย่างสุภาสิต เช่น เสียทองเท่าหัว ไม่ยอมเสียผิวให้ใคร เสียชีพอย่าเสียสัตย์ สุขกับทุกข์เป็นของคู่กัน อย่ารักหากว่าผม อย่ารักลมกว่าน้ำ อย่ารักถ้ากว่าเรือน อย่ารักเดือนกว่าตะวัน

กึ่งแก้ว อรรถาธิบาย (2519 : 36 – 39) ได้กล่าวถึงมูลเหตุต่างๆของการเกิดสุภาสิต สรุปได้ว่า สุภาสิตเกิดจากมูลเหตุต่างๆ คือ เกิดจากธรรมชาติ เกิดจากการกระทำ เกิดจากสิ่งแวดล้อม เกิดจากอุบัติเหตุ เกิดจากแบบแผนประเพณี เกิดจากลัทธิศาสนา เกิดจากความประพฤติ เกิดจากการเล่น เกิดจากเรื่องแปลกๆที่ปรากฏขึ้น เกิดจากนิยาย ตำนาน ตลอดจนพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ และมูลเหตุอื่นๆซึ่งได้ยกตัวอย่างของสำนวนไว้ดังนี้

1. หมวดที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น เต่าใหญ่ไข่กลบ ต้นไม้ตายเพราะลูก วัวแก่กินหญ้าอ่อน เป็นต้น

2. หมวดที่เกิดจากการกระทำ เช่น แกวงเท่าหาเสียง ปลุกเร้าคนพร้อมต่อ ชูมือเปิบ เป็นต้น

3. หมวดที่เกิดจากเครื่องแวดล้อม เช่น ไกล่เกลือกินต่าง เกี้ยวแฝงมุงป่า ติเรือทั้งไกลน เป็นต้น

4. หมวดที่เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกกระไดพลอยโจน ก้มน้ก้มชวน น้ำเซียวอย่าขวางเรือ เป็นต้น

5. หมวดที่เกิดจากแบบแผนประเพณีความเชื่อ เช่น ผิงรักผิงรัก กรรมตามทัน เข้าตามตรอกออกตามประตู ฝีมือไม่ดี ฝีมือก็พลอย ร้องเพลงในครัวได้หัวแก่ ตื่นก่อนนอนหลัง เป็นต้น

6. หมวดที่เกิดจากลัทธิศาสนา เช่น ขนทรายเข้าวัด ทำคุณบูชาโทษ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น

7. หมวดที่เกิดจากความประพฤติ เช่น น้ำขึ้นให้รีบตัก ยกตนข่มท่าน ตื่นก่อนไก่ ต่ำข้าวสารรอกหม้อ ขี้เกียจสันหลังยาว ตำนานพริกละลายแม่น้ำ คบคนให้ดูหน้า ซ้อผ้าให้ดูเนื้อ

8. หมวดที่เกิดจากการเล่น เช่น สู้จนยิบตา มาจาก การชนไก่ เข้าตาจน มาจากการเล่นหมากรุก ดูตาม้าตาเรือ มาจาก การเล่นหมากรุก ไม่ตายก็ค้างเหลือง มาจาก การชนไก่ เป็นต้น

9. หมวดที่เกิดจากนิทาน เช่น ชักแม่น้ำทั้งห้า มาจากเรื่องพระเวสสันดร กิ่งก่าได้ทอง มาจากเรื่อง มโหสถชาดก ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง มาจากเรื่องอิเหนา ติปลาหน้าไซ มาจากเรื่อง พระเวสสันดร เป็นต้น

10.หมวดที่มาจากพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์ เช่น ทำมิชอบเข้าลอบด้นเอง มาจาก พงศาวดารเหนือ คนรักเท่ารอยตีนเสือ คนซึ่งคนเบื่อกว้างเท่าเสือรำแพน มาจาก พงศาวดารโยนก เป็นต้น

11.หมวดเบ็ดเตล็ด เช่น ปล้าผีลูกปลุกผีนี้ มาจาก ไสยศาสตร์ มะพร้าวหัวยัดปาก มาจากกฎหมาย ข้าวเกลือเกลืออิม มาจาก กฎมณเฑียรบาล ทำนาออกมกล้า ทำปลาออกเกลือ มาจากอาชีพ เป็นต้น

วรวรรณ คงมานุสรณ์.(2545 : 11 - 15) ได้กล่าวว่า สำนวนไทย มีมูลเหตุและที่มาของการเกิดหลายประการ ตามลักษณะของประเพณี วัฒนธรรม พฤติกรรม นิสัยการกินอยู่ของคนในสังคม รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ความเป็นมาจากศาสนา เหตุการณ์ในวรรณคดี ประวัติศาสตร์ และอื่นๆซึ่งพอสรุปความเป็นมาและแหล่งที่เกิดของสำนวน ได้ดังนี้

1.สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพภูมิศาสตร์

1.1สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น น้ำ ต้นข้าว หรือ กระแสลม จึงเกิดสำนวนต่างๆ ที่มาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและภูมิศาสตร์ เช่น ฝนสั่งฟ้า ปลาสั่งหนอง เขารกเข้าพง ข้าวนอกนา คลื่นได้น้ำ น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า ลมเพลมพัด น้ำน้อยแพ้ไฟ ฝนตกไม่ทั่วฟ้า ฯลฯ

1.2 พฤติกรรมของสัตว์ต่างๆ เช่น หมาหยอกไก่ แมวไม่อยู่หนูร่าเริง กระต่ายตื่นตูม จระเข้ขวางคลอง

1.3 ลักษณะทางกายภาพของมนุษย์ เช่น ปากว่าตาขยิบ ขนหัวลุก ลื่นกับพื้น ขนหน้าแข้งไม่ร่วง

2.สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

2.1สภาพชีวิตความเป็นอยู่ การกระทำและความประพฤติของคน เช่น หาเข้ากินคำ ทำนาบนหลังคน ตำข้าวสารรอกหม้อ ตำน้าพริกละลายแม่น้ำ พ่อพวงมลัย ชูมือเปิด ถือท้าย

2.2 ศาสนาหรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทางศาสนา เช่น ขนทรายเข้าวัด กรวดน้ำคว่ำขัน ชีปล่อยปลาแห้ง ก่อกรรมทำเข็ญ ตักบาตรอย่าถามพระ เทศน์ไปตามเนื้อผ้า เกรสองบาตร ทำบุญเอาหน้า

2.3 เหตุการณ์ในนิทาน ตำนาน วรรณคดี หรือประวัติศาสตร์ เช่น ชักแม่น้ำทั้งห้า กิ้งก่าได้ทอง งอมพระราม วัดรอยเท้า ดอกพิกุลร่วง ฤาษีแปลงสาร

2.4 ประเพณีต่างๆในสังคม เช่น คนตายขายคนเป็น ผังรกฝั่งราก ราชรถมาเกย คลุมถุงชน กินขันหมาก ข้าวใหม่ปลามัน

2.5 วัตถุสิ่งของต่างๆที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น จวักตักแกง ช้อนปากแตก ตักน้ำใส่กะโหลกชะโงกดูเงา คมในฝัก กระโถนท้องพระโรง ดิฉลุคิดรางแก้ว

2.6 การละเล่นพื้นบ้านต่างๆ เช่น ภูกินหาง รุกฆาต ไกรทองบ่อน ว่าวติดลม ว่าวขาดลมลอย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พอสรุปถึงที่มาของสำนวนสุภาษิตไทยได้ว่า การเกิดสำนวนสุภาษิตไทยนั้นมักจะมีมาจากการสังเกตสิ่งแวดลอมที่อยู่รอบๆตัวของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ สิ่งของ ธรรมชาติหรือจากการประพฤติปฏิบัติ การประกอบอาชีพและกิจกรรมต่างๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดสำนวนขึ้นมาทั้งสิ้น

1.1.3 ลักษณะของสำนวนไทย

วาสนา เกตุภาค (2521 : 12) ได้กล่าวถึงลักษณะของสำนวน สุภาษิตและคำพังเพย ไว้ว่า สำนวน สุภาษิตและคำพังเพย มักเป็นข้อความสั้นๆ ที่ใช้ถ้อยคำเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย มีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ถ้าเป็นร้อยแก้วก็มักจะเป็นข้อความสั้นๆ เพื่อสะดวกแก่การจดจำและทำความเข้าใจ เช่น เข้าเถื่อนอย่าลืมพรา ทาสในเรือนเบี้ย แต่ถ้าเป็นร้อยกรองมักเป็นข้อความที่ยาวตั้งแต่ 2 วรรคขึ้นไป มีสัมผัสคล้องจองกัน เช่น ไก่งามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง เป็นต้น ซึ่งลักษณะของสำนวน สุภาษิตและคำพังเพย จะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. อาจเป็นประโยคหรือวลี ที่มีถ้อยคำไพเราะ มีสัมผัสคล้องจอง มีการเล่นสัมผัสสระหรือสัมผัสอักษร เช่น ชิงกาว ขำก็แรง ก่อกรรมทำเหี้ย เป็นต้น

2. ใช้ถ้อยคำสั้น กระชับ โดยมีความหมายที่ลึกซึ้ง กินความมาก เช่น กิ้งก่าได้ทอง หัวล้านได้หวี เป็นต้น

3. เนื้อหาต้องการสั่งสอน ให้คิด โดยถ้าเป็นคำสอนมักจะใช้คำว่า จง เมื่อต้องการให้กระทำและใช้คำว่า อย่า เมื่อต้องการไม่ให้กระทำ เช่น อย่าจ้างภรรยา จงบนบอต่อผู้ใหญ่ เป็นต้น

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2529 : 12 – 14) ได้กล่าวถึงลักษณะของสำนวนไทยไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. มีลักษณะเป็นความหมายโดยนัย คือ ความหมายไม่ตรงตัวตามความหมายโดยอรรถพุดอย่างหนึ่งมีความหมายไปอีกอย่างหนึ่ง เช่น กินปูนร้อนท้อง หมายถึง รู้สึกเดือดร้อน เพราะมีความผิดอยู่

2. ใช้ถ้อยคำกินความมาก การใช้ถ้อยคำในสำนวนส่วนใหญ่เข้าลักษณะใช้คำน้อยกินความมากเนื้อความมีความหมายเด่น เช่น ก่อหวอด ขึ้นคาน คำบาตร ขมื่นกับปูน คมในฝัก

กึ่งกำได้ทอง ไกล่เกลือกินต่าง เด็ดบัวไม่ไผ่โย ซึ่งล้วนมีความหมายอธิบายได้ยอดเยี่ยม

3. ถ้อยคำมีความไพเราะ การใช้ถ้อยคำในสำนวนไทยมักใช้ถ้อยคำสละสลวยมีสัมผัสคล้องจองเน้นการเล่นเสียงสัมผัสสระ สัมผัสอักษร ให้เสียงกระทบกระทั่งกันเกิดความไพเราะน่าฟังทั้งสัมผัสภายในวรรคและสัมผัสระหว่างวรรค มีการจัดจังหวะคำหลายรูปแบบ เช่น เป็นกลุ่มคำซ้อน 4 คำ อย่าง คู่ผัวตัวเมีย ก่อร่างสร้างตัว คำซ้อน 6 คำ เช่น ชิงกิริยาข้าก็แรง ชี้ก้อนใหญ่ให้เด็กเห็น ยุให้รำตาให้ร่ำ คำซ้อน 8 คำหรือมากกว่าบ้าง เช่น ไก่งามเพราะชนคนงามเพราะแต่ง กินอยู่กับปากอยากอยู่กับท้อง เป็นต้น

4. สำนวนไทยมักเป็นการเปรียบเทียบหรือมีประวัติที่มา ส่วนใหญ่มาจากการเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ประเพณี ศาสนา นิยานิทานต่างๆ กิริยาอาการและส่วนต่างๆของร่างกายตัวอย่างเช่น กลับหน้ามือเป็นหลังมือ นอนตาไม่หลับ ใจดีสู้เสือ ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง เป็นต้น

ยิ่งลักษณ์ งามดี (2536 : 2 – 3) ได้กล่าวถึงลักษณะของสำนวนไทยไว้ คือ

1. มีความหมายโดยนัย คือ ความหมายไม่ตรงตัว พูดอย่างหนึ่งมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง
2. ถ้อยคำมีความไพเราะ สละสลวย มีสัมผัสคล้องจอง ชวนให้น่าฟัง จดจำได้ง่าย คล่องปากเช่น มากหมอมากความ
3. ใช้ถ้อยคำน้อยแต่กินความมาก เช่น กล้านักมักบิน
4. เป็นการเปรียบเทียบ ส่วนใหญ่เปรียบเทียบกับธรรมชาติ ประเพณี ศาสนา นิยานิทานต่างๆ
5. ลักษณะสำนวนอาจมี 1 พยางค์ 2 พยางค์ 3 พยางค์ หรือมากกว่า 3 พยางค์
1 พยางค์ เช่น เอียน 2 พยางค์ เช่น ตบตา 3 พยางค์ เช่น ตัวเป็นเกลียว มากกว่า 3 พยางค์ เช่น รู้ต้นลึกหนาบาง

จากข้อมูลข้างต้น พอจะสรุปลักษณะของสำนวนได้ว่า สำนวนไทยนั้นจะมีลักษณะเป็นถ้อยคำหรือวลีสั้นๆอาจมีสัมผัสคล้องจอง มีความไพเราะ มีความหมายไม่ตรงตัว มีการใช้คำในเชิงเปรียบเทียบเพื่อบ่งชี้สอน อบรมหรือให้ข้อคิด คติเตือนใจ ตลอดจนเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้ดีงาม

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสำนวนไทย

รัตนา สถิตานนท์ (2521) ได้วิเคราะห์สุภาษิตพระร่วงในปริญญานิพนธ์เรื่องวิเคราะห์สุภาษิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะของวัฒนธรรมไทยและวิเคราะห์เอกลักษณ์ของสังคมไทยที่ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงและเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงกับวัฒนธรรมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงเป็นวัฒนธรรมทางด้านจิตใจทั้งสิ้นและส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับค่านิยม เช่น นิยมบุคคลที่มีลักษณะ เจียมตัวไม่เห่อเหิม มีความซื่อสัตย์ ขยันหมั่นเพียร ค่านิยมที่ปรากฏนั้นมีลักษณะใกล้เคียงกับคตินิยมทางพุทธศาสนาในหมวดที่สอนเกี่ยวกับความประพฤติมากจนเห็นได้ชัด ส่วนสภาพสังคมที่ปรากฏในสุภาษิตพระร่วงนั้นผู้คนจะใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งค่านิยมในคำสอนของสุภาษิตพระร่วงส่วนใหญ่ยังเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมปัจจุบันมีเปลี่ยนแปลงบ้างในบางส่วนเนื่อง จากสิ่งแวดล้อมในสังคมและการศึกษาอบรมที่เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อธิบายสุภาษิตพระร่วงในเรื่องการใช้คำว่า สุภาษิตพระร่วงเป็นสุภาษิตที่สอนอย่างตรงไปตรงมา คือห้ามหรือแนะนำโดยตรง ใช้ถ้อยคำกะทัดรัดจึงจดจำได้ง่าย ส่วนใหญ่แต่ละวรรคจะสอนเพียงเรื่องหนึ่งๆและจบความลงในวรรคเดียว มีบางบทที่อธิบายขยายความต่อเนื่องกันเกินกว่าหนึ่งวรรค แต่มีไม่มากนัก ลักษณะถ้อยคำที่ใช้สอนเหมือนคำพังเพยหรือภาษิตพื้นบ้าน

สมร เจนจิระ (2525) ได้ศึกษาสุภาษิตลานนาในปริญญานิพนธ์เรื่องวิเคราะห์ลานนาภาษิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดจำแนกลานนาภาษิตออกตามรูปแบบ ความหมาย เนื้อหาและประเภทคุณลักษณะจริยธรรมที่ปรากฏในลานนาภาษิต ผลจากการวิจัยพบว่าการจำแนกตามรูปแบบนั้นลานนาภาษิตจะเป็นกลุ่มคำที่สัมผัสคล้องจองกัน จำนวนพยางค์จะเป็นคู่มากกว่าเป็นคี่ เพื่อความสะดวกในการแบ่งวรรคในการพูด จำแนกตามความหมาย ลานนาภาษิตส่วนใหญ่จะมีความหมายซ้ำๆกัน แต่ตัวภาษิตแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง อาจเป็นเพราะเรื่องที่ใช้พูดกันอยู่ในชีวิตประจำวันนั้นไม่ได้แตกต่างกัน จำแนกตามเนื้อหาสามารถแบ่งได้ 18 ประเภทด้วยกัน และจำแนกตามคุณลักษณะจริยธรรมพบว่า ลานนาภาษิตมุ่งสอนให้คนลานนามีเหตุผล และสอนให้มีความเมตตา กรุณา และความรับผิดชอบเป็นอันดับรองลงมา และภาษิตลานนามุ่งสอนน้อยที่สุด คือ การประหยัด

จิตติวัฒน์ จตุรวิธวงศ์ (2546) ได้ศึกษาสำนวนไทยในสารนิพนธ์เรื่องการวิเคราะห์ลักษณะและภาพสะท้อนจากสำนวนไทย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาลักษณะของสำนวนไทย

และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในสำนวนไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ลักษณะของสำนวนไทยเป็นคำกล่าวที่มีลักษณะไม่กล่าวตรงไปตรงมา ต้องตีความเสียก่อนจึงจะเข้าใจนัยที่ซ่อนไว้ มีลักษณะเป็นคำอุปมา มักเปรียบเทียบธรรมชาติของสัตว์ พืชและสิ่งแวดล้อม กับพฤติกรรมของมนุษย์ นอกจากนี้สำนวนไทยยังมีลักษณะเล่นเสียงสัมผัสคล้องจอง ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ มีการจัดจังหวะคำหลายรูปแบบ ตั้งแต่กลุ่มคำ 4 คำจนถึง 16 คำ กลุ่มคำตั้งแต่ 8 คำขึ้นไปสามารถแยกเป็น 2 วรรคได้ ส่วนภาพสะท้อนด้านสังคมและวัฒนธรรม นั้น พบว่า ด้านสังคม สำนวนไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ใกล้ชิดและพึ่งพาธรรมชาติ การดำรงชีวิตที่ใช้ปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การประกอบอาชีพซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม การใช้เครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธ เช่น พร้า หอก ดาบ ขวาน เป็นต้น ด้านวัฒนธรรม พบว่า คนไทยมีค่านิยมด้านการเลือกคู่ครอง ยกย่องนับถือผู้มีอำนาจ ผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์ นิยมความสุภาพอ่อนโยนมีมารยาทดี มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ นิยมความสันโดษใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย มีความเชื่อในเรื่องบุญกรรม เรื่องผี เรื่องไสยศาสตร์และศาสนาสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยสมัยก่อน ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการพบปะของประชาชนเพื่อทำบุญ บวช และศึกษาหาความรู้

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของสังคมไทย

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

2.1.1 ความหมายของความเชื่อ

กิ่งแก้ว อรรถากร (2519 : 91) ได้ให้ความหมายของความเชื่อ ไว้ว่า เชื่อ หมายความว่า เห็นจริงด้วย เห็นจริงตาม จะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกหรือด้วยความไตร่ตรองโดยเหตุผลก็ตาม

ทัศนีย์ ทานตวณิช (2523 : 224) กล่าวถึงความเชื่อว่า ความเชื่อ คือการยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตามว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่น อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์สิ่งเหล่านั้นให้เห็นจริงได้หรืออาจไม่มีหลักฐานพิสูจน์สิ่งเหล่านั้นให้เห็นจริงก็ได้

ชัชวาลย์ พิชะกุล (2539 : 12) ได้ให้ความหมายของความเชื่อว่า หมายถึง การยอมรับที่แสดงออกถึงความศรัทธา การเคารพนับถือและยอมรับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยไม่ต้องการเหตุผลว่าสิ่งที่เชื่อนั้นมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐาน

สุภาวดี เจริญเศรษฐม. (2548 : 75) ได้ให้ความหมายของความเชื่อว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับ หรือเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือในเรื่องราวต่างๆทั้งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน ซึ่ง

บุคคลนั้นได้ประสบ หรือได้รับรู้มา และการยอมรับหรือเชื่อก่อนนั้นอาจมีเหตุผลมาพิสูจน์อธิบายหรือไม่ก็ได้

จากความหมายที่ผู้มีคุณวุฒิได้ให้ไว้ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปถึงความหมายของความเชื่อได้ว่าความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริงหรือเป็นความจริง แม้ว่าสิ่งที่ยอมรับนับถือนั้นอาจมีหลักฐานพิสูจน์ให้เห็นจริงได้หรือไม่ก็ตาม

2.1.2 ที่มาของความเชื่อ

บุปผา ทวีสุข (2526 : 156 – 158) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อว่า มาจากเหตุผลได้ 2 ประการใหญ่ๆ คือ

1. ความเชื่อ อันเกิดจากความกลัวของมนุษย์ หรือความไม่รู้ของมนุษย์ หรือบางสิ่งที่มนุษย์หาเหตุผลไม่ได้ แต่มนุษย์ก็เชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ก็ไม่ทราบว่ามีมาจากใคร จึงอาจสมมติว่าเป็นการกระทำของเทพภูตผีปีศาจ ฯลฯ

2. ความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์ที่มีความฉลาด มีประสบการณ์มากกว่า มีเจตนาที่จะให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มชนหรือสังคมนั้นเชื่อฟังปฏิบัติตาม จึงตั้งความเชื่อโดยมีจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กันไป เช่น

2.1 เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เช่น ไม่ให้ปัสสาวะรดที่ต่างๆ อย่างมักง่าย

2.2 เพื่อความเป็นผู้มีมรรยาท มีความรอบคอบ และประณีต เช่น ไม่ให้กินข้าวในหม้อ ปากจะกว้างเท่ากับหม้อ

2.3 เพื่อสุขภาพอนามัย การป้องกันโรค และการรักษาความปลอดภัย เช่น ไม่ให้พูดคุยขณะกินข้าว หรือเล่าความฝันขณะกินข้าวขวัญข้าวจะหนี

2.4 เพื่อผลทางด้านจิตใจ เช่น เกิดกำลังใจ เกิดความหวัง เกิดความอดทน หรือเพื่อความมุ่งมั่นที่จะทำความดี เช่น ให้ตักบาตรร่วมขันจะพบกันชาติหน้า

2.5 อื่นๆ เช่น ต้องการให้เป็นผู้มีความเมตตา มีความหักห้ามใจอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวแล้ว เช่น ไม่ให้เคาะหัวแม่มือ เพราะเมื่อแก้มหัวจะสั่นเหมือนแมว

จิราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร (2528 : 4 – 5) ได้ศึกษาสถานการณ์การศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทยซึ่งกล่าวถึงความเชื่อของมนุษย์ว่าเกิดจากความไม่รู้ และความรู้ทำให้เกิดความกลัว ต้องพยายามแสวงหาคำตอบของความไม่รู้นี้ เกิดเป็นลัทธิความเชื่อขึ้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าความเชื่อก็คือ การตัดสินใจของคนในสังคมเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่าเป็นอย่างไร การตัดสินใจหรือการเชื่อนั้น อาจจะไม่มีความจริงหรืออาจจะไม่มี

เหตุผลที่คิดขึ้นเอง และสามารถหาคำตอบได้เท่าที่ความรู้และประสบการณ์ของคนในสังคมนั้นมีอยู่ ก็ตัดสินเอาว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น สมัยหนึ่งเชื่อว่า โรคห่า (อหิวาตกโรค) เกิดจากผีห่าซึ่งอาศัยอยู่ในน้ำ เพราะมักจะระบาดไปตามลำน้ำ เป็นต้น

นันทา ขุนภักดี (2530 : 44-75) ได้วิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิรักษาซึ่งถือเป็นสุภาษิตเรื่องแรกที่มีไว้สำหรับสอนผู้ชายไทย ได้กล่าวเกี่ยวกับต้นเค้าเกี่ยวกับความเชื่อในสวัสดิรักษาไว้หลายประการด้วยกัน ได้แก่ มาจากความเชื่อในเรื่องทิส คนไทยในสมัยก่อนนั้นจะมีความเชื่อเรื่องทิสในการปฏิบัติตนหรือทำกิจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกิน การนอน การขับถ่าย ล้วนแต่มีความเชื่อเรื่องทิสเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เช่นเมื่อตื่นเข้ามาเวลาล้างหน้าให้หันหน้าออกไปทางทิศตะวันออกซึ่งถือเป็นทิสที่มีความเป็นสิริมงคล เป็นต้น มาจากคำสอนของศาสนาต่างๆ ในสังคมไทยสมัยอยุธยาที่มีชนกลุ่มน้อยเข้ามาอาศัยในประเทศไทยมากมายและชาวต่างชาติเหล่านี้ต่างมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา จึงเป็นเหตุให้คนไทยสมัยก่อนนับถือศาสนาต่างๆ เหล่านี้ด้วย เริ่มตั้งแต่นับถือผีสง เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ต่อมานับถือไสยศาสตร์ซึ่งมีอยู่ในศาสนาพราหมณ์และศาสนาฮินดู ดังนั้นจึงทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องต่างๆ มากมาย เช่นความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น พระแม่ธรณี พระแม่คงคา รุกขเทวดา จึงมีการขอพรเพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาหรือคุ้มครอง ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เช่น ห้ามลอดใต้ร้านพักแพ เพราะจะทำให้เครื่องรางของขลังเสื่อม ให้ถอดเครื่องรางของขลังออกเมื่อจะเข้านอน หรือ เวลารับประทานอาหาร ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ อาบน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ ความเชื่อต่างๆ ในสวัสดิรักษาก็ยังมีที่มาจากเหตุต่างๆ อีกหลายประการ เช่น ประเพณี ค่านิยมต่างๆ

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2539 ? : 101) ได้กล่าวถึงความเชื่อว่า ความเชื่อของคนแต่ละท้องถิ่น เกิดจากปัญหาในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาเหล่านั้นเกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้ คนจึงสร้างความเชื่อว่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น อำนาจนั้นอาจจะเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว ตลอดจน ดิน น้ำ ลม ไฟ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตน มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับโดยเชื่อว่า ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจจะช่วยให้ปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการเซ่นสรวงบูชาหรือประกอบพิธีกรรมต่างๆ แต่ละสังคมต่างๆ มีความเชื่อเป็นมรดกสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ชนิษฐา จิตชินะกุล (2545 : 33) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เกิดความเชื่อว่า ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากการยอมรับนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อต้องการแสวงหาคำตอบในสิ่งที่ตนไม่รู้และเมื่อ

ไม่สามารถค้นหาคำตอบได้ก็จะคาดเดาหรือเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเคยรู้มาก่อนหรืออาจจะคาดเดาตามที่เคยมีผู้เล่าไว้ก่อนแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า สาเหตุของการเกิดความเชื่อมาจากการค้นหาคำตอบในเรื่องที่ยังไม่รู้และเมื่อมีสิ่งนั้นมาสอดคล้องกับความรู้สึกดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ก็จะตกลงใจเชื่อในทันที

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น พอสรุปถึงที่มาของความเชื่อได้ว่า ความเชื่อของมนุษย์นั้นเกิดจากความไม่รู้ในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และเรื่องราวสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบได้ จึงเกิดความกลัวขึ้นมาและต้องการแสวงหาคำตอบ เมื่อเกิดความกลัวและความไม่รู้จึงทำให้เกิดความเชื่อขึ้นมาเพื่อเป็นสิ่งที่สามารถตอบคำถามในสิ่งที่ต้องการแสวงหาคำตอบได้ และสามารถเป็นเหตุผลในการปอบขวัญและให้กำลังใจในความกลัวของมนุษย์ได้

2.1.3 ประเภทของความเชื่อ

กิ่งแก้ว อรรถากร (2519 : 93 – 94) ได้ประมวลความเชื่อต่างๆ และจัดประเภทไว้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อบุคคล เช่น การตั้งชื่อ วิญญาณ การตายแล้วเกิดใหม่ในรูปแบบต่างๆ ตามผลกรรม การเข้าทรง การเผาตัว
2. ความเชื่อสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ เช่น ขวานฟ้า ลายแทง ลางสังหรณ์ พรอททำให้เหาะได้ เป็นต้น
3. ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น แห่นางแมวขอฝน เทพเจ้า เสน่ห์ยาแฝดยาสั่ง เวทมนต์คาถา พระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น
4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น หญิงสาวที่มีทรวงอกใหญ่แสดงว่ามีความรู้สึกทางเพศหรือกามารมณ์มาก ถ้าพ่อเป็นคนเจ้าชู้ ลูกชายก็มักจะเป็นคนเจ้าชู้เหมือนพ่อ
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผี ห้ามกินข้าวเหนียว คนที่ถูกงูแสงอาทิตย์กัดถ้าเห็นแสงอาทิตย์เมื่อไรจะตาย คนที่มีหูยาน(ยาว) จะเป็นคนที่มีอายุยืน
6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ โชค ลาง เช่น คนที่เกิดวันเสาร์เป็นคนใจแข็ง จิ้งจกตก เป็นต้น
7. ความเชื่อเรื่องความฝัน เช่น ฝันเห็นงู หรืองูกัด ฝันเห็นนกยูง ทำนายความฝันตามวัน
8. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง โสยศาสตร์ เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด กุมารทอง นางกวัก เขี้ยวหมูตัน เป็นต้น
9. ความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจ วิญญาณ เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีฟ้า ผีกระสือกระหัง เป็นต้น
10. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์

11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอดู เช่น วันห้ามประกอบกรรมมงคล วันมงคล ฤกษ์ ชะตาชีวิตเกี่ยวกับเทวดาทาทางโหร เป็นต้น

บุปผา ทวีสุข (2526 : 159 – 169) ได้แบ่งรูปแบบของความเชื่อเป็น ความเชื่อที่มี เหตุผล และ ความเชื่อที่ไร้เหตุผล ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 15 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดตาย เช่น

- ถ้าแมวดำกระโดดข้ามศพ ถือว่าศพนั้นจะฟื้นขึ้นมาหลอก
- เวลาไปเผาศพ ให้ล้างเท้าก่อนเข้าบ้าน
- หญิงท้องแก่ไม่ให้ไปงานศพ ฯลฯ

2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง เช่น

- เวลาออกจากบ้าน ถ้าจิ้งจกร้อง ไม่ให้ออกไปเพราะเป็นลางร้าย
- ถ้าเขม่นตาขวาจะเกิดลางร้าย ถ้าเขม่นตาซ้ายจะได้ลาภ
- ถ้านกแครงเกาะบ้านใคร จะเกิดความวิบัติ ฯลฯ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและการทำนายฝัน เช่น

- ฝันว่าฟันหัก แสดงว่าญาติพี่น้องพ่อแม่จะเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต
- ฝันว่าได้แหวนหรือได้สร้อย จะได้ลูก
- ฝันว่าเหาะหรือหายตัวได้ เชื่อว่าจะมีโชคลาภ ฯลฯ

4. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ ยาม

ฤกษ์ คือ เวลาที่เหมาะสมเป็นชัยมงคล ยาม คือ ส่วนแห่งวันที่ดีและร้าย เช่น

- วันขึ้น 1 ค่ำ ทำการมงคลดีมีลาภ
- การปลูกเรือน ควรเป็นวันจันทร์ วันพุธหรือวันพฤหัสบดีดีนักแล ฯลฯ

5. เวทมนต์คาถา เครื่องราง ของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่นๆ เช่น

- การเสกแป้งผัดหน้า หรือขี้ผึ้งทาปาก ทำให้เกิดเสน่ห์ห่มหานิยม
- การสักลงคาถาตามตัว ช่วยให้เหนียว
- การทำเสน่ห์ โดยใช้น้ำเหลียงที่ร่อนจากคางผีตายทั้งกลม

6. การดูลักษณะดี ชั่ว ของคนสัตว์ต่างๆ เช่น

- หญิงใดหน้าผากงอก มีสติปัญญามาก
- หญิงใดมีนิ้วตีนยาว และหัวนมยาว จะเชียวใจได้ทุกข์แล
- หญิงใดมีขอบตาแดง และหนังตาย่น จะชนะศัตรู
- หญิงใดมีไผ่ไต้มนม เป็นมหาเสน่ห์ดีนัก มักมีคนใกล้ชิดเฝ้าเฝ้าเอาลามาให้ ฯลฯ

7. สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา เทพารักษ์ เจ้าพ่อ เจ้าที่ เจ้าแม่ มนุษย์ต่างๆ (ผี ยักษ์ เปรต คนธรรพ์ ผีเสื้อสมุทร เงือก ฯลฯ) เช่น

- ผีปอบ เป็นผีที่เข้าสิงในร่างกายคนจะแย่งอาหารและกินตับไตไส้พุง ผู้ถูกผีปอบเข้าสิงจะผอมลงๆไม่สู้ตากคน ถ้ารดน้ำมนต์ก็จะตายทันที (เชื่อกันว่าเหลือเป็นซากกองกระดูกเท่านั้น) หรือถ้าไม่รดน้ำมนต์ในที่สุดก็ตาย

- ผีตานี เป็นผีผู้หญิงสิงอยู่ที่กล้วยตานี ผู้ใดโชคร้าย หรือดวงชะตาอ่อนก็จะพบเห็น ดังนั้นจึงไม่นิยมปลูกกล้วยตานีไว้ในบ้าน

- เงือก เป็น ผู้หญิงครึ่งคนครึ่งมัจฉา ท่อนบนตั้งแต่เอวขึ้นไปเป็นหญิงไว้ผมยาวสยาย คนโบราณเชื่อว่าอยู่ในน้ำ และมีผู้เห็นเงือกขึ้นมานั่งสยายผม ฯลฯ

8. เคล็ดและการแก้เคล็ดต่างๆ

เรื่องของเคล็ดเป็นการแก้เหตุการณ์ร้ายที่จะเกิดในอนาคต หรือเป็นการสร้างเหตุการณ์ขึ้นเพื่อให้เกิดกำลังใจ เป็นการสร้างโดยนัยและต้องแก้ไข เช่น การเอาเคล็ด โดยทำบุญด้วยเงินที่ขึ้นต้นและลงท้ายด้วย 9 เพื่อเอาเคล็ดเรื่องเสี่ยงว่า เก้า – ก้าวหน้า เป็นต้น

9. มงคลและอัปมงคล

มงคล คือ สิ่งที่น่ามาซึ่งความสุขความเจริญ

อัปมงคล คือ สิ่งตรงกันข้ามกับมงคล เช่น

- วันแต่งงาน ห้ามเจ้าสาวเหยียบธรณีประตูจะเป็นอัปมงคล

- ถ้าจะเดินทางไปข้างไหน ท้องฟ้าแจ่มใส ดอกไม้บานหอมรวยริน เชื่อว่าเป็นมงคล (มงคลนิมิต)

10. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ จำนวนเลขต่างๆ เช่น

- ทำงานมงคลให้นิมิตพระเลขสี่

- ถ้าสวดศพ นิมนต์พระจำนวน 4 องค์

- โจรห้าร้อย , บ้าห้าร้อย

- พระเจ้า 5 พระองค์ ฯลฯ

11. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น

- ถ้ามดแดงคาบไข่จากรัง แสดงว่าฝนจะตกหนัก

- ถ้าท้องฟ้าสีแดงจะมีพายุ

- ฟ้าร้อง คือ เมฆขาล่อแก้ว รามสูรขว้างขวาน ฯลฯ

12. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยากกลางบ้าน เช่น

- คนป่วยห้ามกินกล้วยน้ำว้าหรือฝรั่งเพราะจะแสดง
 - ถ้าสุนัขบ้าเอาน้ำมะพร้าวให้กินจะตาย
 - คนมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว ฯลฯ
13. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ชาตินิใหม่ ภพใหม่ เช่น
- ให้ตกบาตรร่วมขันจะพบกันชาติหน้า
 - คนเราทำความดีไว้มากจะได้ขึ้นสวรรค์
 - ถ้าอยากกินดิน ท่านว่าพระพรหมลงมาเกิด ฯลฯ
14. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เช่น
- ก่อนทำนาต้องเลี้ยงผีตาแฮกเสียก่อน จะทำให้ได้ข้าวมาก
 - คนใจร้อนปลูกพริก พริกจะเผ็ดกว่าคนใจเย็นปลูก
 - ถ้าต้องการให้มะละกอเป็นตัวเมียให้เอาผ้าถุงไปพันรอบโคนต้น ฯลฯ
15. เบ็ดเตล็ดอื่นๆ ที่นอกไปจากดังกล่าวทั้ง 14 ข้อ เช่น
- ห้ามเล่นข้าวสารมือจะดำ
 - ซื้อมาแล้วฟ้าจะผ่า
 - ร้องเพลงในครัวมีผีวัก เป็นต้น

จิราภรณ์ ภักธภาณุภัทร (2528 : 12 – 22) ได้แบ่งประเภทของคติความเชื่อของคนไทยออกเป็น 8 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ต่างๆของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและจักรวาลและสรรพสิ่งมีชีวิตต่างๆ
2. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต
3. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี
4. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา
6. ความเชื่อเกี่ยวกับครัวเรือนและที่อยู่อาศัย ได้แก่ ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือน เช่น เตาไฟ เชื่อว่ามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน หรือความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้านเรือน และการก่อสร้างบ้านเรือน เป็นต้น
7. ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ เช่น อาชีพนักมวยต้องมีการไหว้ครูทุกครั้งที่ยื่นชก เป็นต้น
8. ความเชื่อซึ่งเป็นลักษณะผสมผสานของความเชื่อต่างๆเข้าด้วยกัน

ขนิษฐา จิตชินะกุล (2545 : 38) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อ ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล
2. ความเชื่อเรื่องผีसागเทวดา
3. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และเครื่องรางของขลัง
4. ความเชื่อเรื่องโชคกลาง
5. ความเชื่อเรื่องความฝันและการทำนายฝัน
6. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์
7. ความเชื่อเรื่องยากลางบ้าน

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

ศุภมาส ทิพย์ลือพร (2528) ได้ศึกษาสุภาษิตไทยกับสุภาษิตอังกฤษในปริณิธานพนธ์ เรื่องการวิเคราะห์สุภาษิตอังกฤษและสุภาษิตไทย พบว่าสุภาษิตไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมไทยในเรื่องการดำรงชีวิตว่าสังคมไทยนั้นคนไทยมักจะนับถือผี และโชคกลาง รวมทั้งอำนาจทางไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา สังเกตได้จาก สุภาษิตที่ว่า “ ผีบ้านไม่ตี ผีป่าก็เข้า ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน พระสุกร์เข้า พระเสาร์แทรก” แม้สังคมจะยึดมั่นในพุทธศาสนา แต่ก็ยังนับถือผีและเชื่อในเรื่องโชคกลางไสยศาสตร์ คนไทยเชื่อว่า มีอำนาจที่อยู่เหนือปกติธรรมดา หรือเกินกว่าวิสัยสามัญของคนเราจะสัมผัสได้ด้วยหู ตา จมูก ฯลฯ อำนาจอย่างหนึ่งที่คนไทยเชื่อก็คือเรื่องผี และโชคกลาง นอกจากนี้สังคมไทยยังเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม เห็นได้จากสุภาษิตที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กงเกวียนกงเกวียน คนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ เป็นต้น

ไพโรจน์ นรชาติดำรงวิทย์ (2533) ได้ศึกษาวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีในปริณิธานพนธ์เรื่องวิเคราะห์ความเชื่อในเรื่องพระอภัยมณี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและจำแนกความเชื่อด้านต่างๆที่ปรากฏในเรื่องนี้ออกเป็นหมวดหมู่และวิเคราะห์บทบาทของความเชื่อที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง การสร้างฉากและการสร้างตัวละคร จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อด้านต่างๆที่ปรากฏอยู่ในเรื่องพระอภัยมณีคำกลอนของสุนทรภู่ นั้น สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ ความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ และความเชื่อทางด้านพุทธศาสตร์ ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ ปรากฏความเชื่อเรื่องเวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง สิ่งมหัศจรรย์ และผีสาगเทวดา ความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ ปรากฏความเชื่อเรื่อง ลางบอกเหตุ การจับยาม ดวงชะตา ความฝันและการสะเดาะเคราะห์ ส่วนความเชื่อด้านพุทธศาสตร์ ปรากฏความเชื่อเรื่อง กรรม วิบากกรรม วิญญาณ นิพพาน และอนิสงค์ของการบวช

สะอาด รอดคง (2533) ได้ศึกษานวนิยายของแก้วเก้าในปริญญานิพนธ์เรื่องวิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของแก้วเก้า ซึ่งได้แบ่งประเภทของความเชื่อที่จะศึกษาในนวนิยายเหนือธรรมชาติของแก้วเก้าไว้ 6 ประเภท คือความเชื่อเกี่ยวกับโชคชะตาของมนุษย์ ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาและเครื่องรางของขลัง ความเชื่อเรื่องนางสังหรณ์และความฝัน ความเชื่อเรื่องอำนาจจิต ความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย

จิตใต้ อยู่สุขชี (2539) ได้ศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา จากการศึกษาเอกสารสมัยอยุธยา เช่น พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา จดหมายเหตุ กฎหมายวรรณกรรม พบว่าการทำมาหากิน การศึกษา การเมือง การปกครอง และการทหารจะมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปะปนสอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยตลอดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต สามารถแบ่งประเภทของความเชื่อไสยศาสตร์ออกได้ 5 ประเภท คือ ความเชื่อในเรื่องผีสิง เทวดา ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม ความเชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลัง ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ความเชื่อในเรื่องโชคกลาง

จุฬารณย์ คนคง (2547 : 71) ได้ศึกษาสำนวน สุภาษิตและคำพังเพยในสารนิพนธ์เรื่องศึกษาวิเคราะห์สำนวน สุภาษิต คำพังเพย ที่สะท้อนความเชื่อในเรื่องผี ได้อธิบายถึงมูลเหตุของการเกิดสำนวนไว้นี้ ที่มาของความเชื่อเรื่องผีในสำนวน สุภาษิต คำพังเพยล้วนมีที่มาจากสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ดอกไม้ ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม ลมฟ้าอากาศ การกระทำ กิริยาอาการ ความประพจน์ ระเบียบแบบแผนประเพณี ลัทธิศาสนา ความเชื่อ การเล่นอาชีพอาชีพ ส่วนต่างๆของร่างกายและยารักษาโรค ล้วนเป็นที่มาของการเกิดสำนวน สุภาษิต คำพังเพยที่สะท้อนความเชื่อทั้งสิ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

บทที่ 3

สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

จากการศึกษารวบรวมสำนวนไทยจากเอกสารทั้ง 11 เล่ม ได้สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งสิ้น 133 สำนวน ซึ่งนำมาศึกษาในเรื่อง ความหมาย ที่มาและบริบทของสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ โดยนำมาจัดหมวดหมู่ตามประเภทของความเชื่อ ซึ่งในการจัดหมวดหมู่ครั้งนี้ได้อาศัยแนวทางการจัดประเภทความเชื่อจากนักวิชาการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 แต่ไม่ได้ยึดหลักเกณฑ์ของท่านนักวิชาการท่านใดท่านหนึ่งมาโดยเฉพาะ ผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ซึ่งสามารถจัดหมวดหมู่ของสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อได้ทั้งสิ้น 13 ประเภท และในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยนิยามความหมายของสำนวนไทยแต่ละสำนวนตรงตามความหมายเดิมที่มีอยู่ในหนังสือที่ใช้ศึกษาค้นคว้าทั้งสิ้น 11 เล่ม ซึ่งบางความหมายอาจจะเป็นภาษาพูดบ้างแต่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนความหมายแต่อย่างใด ได้คงความหมายของสำนวนนั้นไว้ตามในหนังสือที่ใช้ศึกษาค้นคว้าทั้งสิ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์ คาถาและไสยศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2542:261) ได้ให้ความหมายของเครื่องรางไว้ว่าของที่นับถือว่าป้องกันอันตราย ยังไม่ออก ฟันไม่เข้า ดังนั้น เครื่องรางของขลัง หมายถึง วัตถุหรือของที่เชื่อกันว่ามีพลังอำนาจหรือมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในนั้น เช่น พระเครื่อง ตะกรุด ผ้ายันต์ และอื่นๆสิ่งเหล่านี้ เชื่อว่ามีพลังอำนาจหรือมีฤทธิ์เดชที่จะช่วยคุ้มครองภัยและป้องกันอันตรายจากการถูกทำร้าย หรือป้องกันภัยจากภูตผีและสัตว์มีเขี้ยวเล็บได้ หรือ ช่วยบันดาลให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ ได้ สำนวนไทยที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง มีทั้งสิ้น 26 สำนวน ได้แก่

กินเหล็กกินไหล หมายถึง แข็งแรงมาก มีความอดทนเป็นพิเศษ

ที่มาของสำนวนมาจากวัตถุที่เรียกว่า เหล็กไหล เชื่อกันว่า เหล็กไหลเป็นโลหะที่วิเศษชนิดหนึ่ง มีคุณสมบัติพิเศษในทางอยู่คงกระพัน ทำให้เกิดกำลังมหาศาล ฉันทะ อารมณ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับเหล็กไหล ในหนังสือเครื่องรางของขลังว่า เหล็กไหล มีลักษณะเป็นก้อนโลหะสี

ชาวคล้ายตะกั่วที่หล่อใหม่ ๆ มีรอยเป็นปุ่มคล้ายน้ำตาเทียนอยู่ตลอดทั้งก้อน เมื่อถูกความร้อนจากเปลวเทียนจะสามารถยืดออกเป็นเส้นเล็กๆได้โดยไม่ขาดออกจากกัน และตามปกติจะมีความเหนียวแข็งจนไม่สามารถจะหาวัดธาตุใดเทียบได้ เหล็กไหลเมื่อเย็นแล้วแม้จะมีความเล็กสักเท่าใดก็ตาม หากใช้ของมีคม เช่น ขวานหนักๆผ่าหรือตัด ขวานนั้นก็ไม่สามารถจะแยกเหล็กไหลให้ขาดจากกันได้ เหล็กไหลจึงมีคุณสมบัติในทางคงกระพันทำให้ผิวหนังเหนียว คมหอกคมดาบหรือของมีคมต่างๆไม่สามารถทำร้ายให้ระคายผิวหนังแก่ผู้ที่มีเหล็กไหลนั้นได้ และเชื่อกันว่าเหล็กไหลนั้นมีได้มีอยู่ทั่วไปแต่จะมีที่อยูเป็นพิเศษ คือ ในดงดิบที่ลึกลับ ผู้ที่มีวิชาแก่กล้าทางฌานสมาบัติจริงๆจึงจะสามารถไปนำเหล็กไหลนั้นมาได้ การนำเหล็กไหลมากู้ใช้เพียงความร้อนจากเทียนเล่มเล็กๆเท่านั้นจนให้เหล็กไหลหยดย้อยลงมาจากเพดานของถ้ำดุกก็ขึ้นขึ้น ครั้นเมื่อเวลาแยกเหล็กไหลให้หลุดออกจากเพดานถ้ำนั้นต้องตัดด้วยอาคมและสมาธิจิตของพระอาจารย์ อันแรงกล้าจึงจะสามารถตัดหรือแยกเหล็กไหลนั้นให้ออกจากกันได้เป็นผลสำเร็จ(ฉันทะ อารมณ์. 2502 : 220 – 229) เหล็กไหลนั้นไม่สามารถนำมากินได้ แต่เนื่องจากเป็นสิ่งที่ฟังดูแข็งแกร่งที่สุดและมีคุณวิเศษดังกล่าว จึงนำมาเป็นสำนวนว่า กินเหล็กกินไหล เพื่อเปรียบเทียบกับอกให้ทราบว่า มีกำลังมาก แข็งแรงมากเป็นพิเศษ ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ได้กล่าวถึง ศรีเพชรรกล้า ซึ่งเป็นแม่ทัพคนสำคัญของพระเจ้าเชียงใหม่ ท่านนี้ก็มีเครื่องรางของขลังต่างๆและมีเหล็กไหลอันเป็นเครื่องรางศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย ดังคำประพันธ์

กรูกาฬทัพใหญ่ยกไว้ก่อน	กล่าวถึงทัพอัสตรตรีเพชรรกล้า
อันแม่ทัพคนนี้มีศักดิ์	อยู่ยงคงศาสตราวิชาดี
แขนขวาสักกรงเป็นองค์นายถรณ์	แขนซ้ายสักขาดเป็นราชสีห์
.....	
ฝังเข็มเล่มทองไว้สองไหล	ฝังเพชรเม็ดใหญ่ไว้สแกนน้ำ
ฝังก้อนเหล็กไหลไว้ในอุรา	ข้างหลังฝังเทียนคล้าแก้วตาแมว
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 693)

แก้วสารพัดนึก หมายถึง **แก้วที่เชื่อกันว่าถ้าผู้ใดมีอยู่แล้วจะนึกอะไรได้อย่างใจ**

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องสิ่งของวิเศษคือแก้วสารพัดนึกว่า ถ้าใครมีหรือใครได้ครอบครองเป็นเจ้าของแก้วสารพัดนึก ถ้าต้องการสิ่งใดนึกเอาไว้ในใจก็จะได้ในสิ่งที่ต้องการนั้น

ของขึ้น หมายถึง กิริยาอาการที่ผิดไปจากปกติ หรือหมายถึง ของขลัง ศักดิ์สิทธิ์แสดงอิทธิฤทธิ์ออกมา

ที่มาของสำนวนมาจาก ลักษณะอาการของคนที่มีเครื่องรางของขลังอยู่ในตัว หรือ คนที่มีวิชาทางด้านไสยศาสตร์เมื่อมีเวทมนต์คาถาหรือของขลังอยู่ในตัวแล้วสิ่งนั้นจะแสดงอิทธิฤทธิ์ออกมา ทำให้บุคคลนั้นมีกิริยาอาการที่ผิดปกติไปจากเดิมที่เคยเป็น เช่น ใครที่สักยันต์เป็นรูปลิงลม ถ้าของขึ้นบุคคลนั้นก็จะมีกิริยาทำทางเหมือนลิง อยู่ไม่นิ่ง เป็นต้น

คกงระพัน คกงระพันชาตรี อยู่ยงคกงระพัน หมายถึง หนั่งเหนียว ยิง พันแทงไม่เข้า ตีไม่แตก

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในเรื่องอิทธิฤทธิ์ของวัตถุหรือเวทมนต์คาถาที่ทำให้ร่างกายของผู้นั้นมีเวทมนต์หรือทนทานต่ออาวุธนานาชนิด อาวุธไม่สามารถทำอันตรายได้เลย หรือที่เรียกกันว่า หนั่งเหนียว ได้แก่ ยิงไม่เข้า พันหรือแทงไม่เข้าและตีไม่แตก ยิงไม่เข้า คือ ลูกปืนถูกผิวหนังแต่ไม่ทะลุเข้าไปในร่างกาย ยิงไม่ออก คือ ปืนไม่สามารถยิงได้ ถ้าเล็งปืนมาแล้วลั่นไก ลูกปืนจะไม่ออกมาจากลำกล้องปืนกลายเป็นลูกปืนดันไปหมด พันแทงไม่เข้า คือ พันหรือแทงด้วยของมีคม เช่น มีด ดาบ ไม้ระคายผิวหนัง ตีไม่แตก คือ ตามปกติศีรษะของคนนั้นถ้าโดนตีด้วยไม้หรือของแข็งศีรษะก็จะแตกเลือดไหลอาบ แต่ถ้าคนที่เรียกว่าหนั่งเหนียว ไม่ว่าจะตีด้วยอาวุธชนิดใดก็จะไม่แตก จิตใส อยู่สุขี ได้อธิบายถึงคกงระพันกับชาตรี ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา ใ้ว่า คกงระพัน เป็นวิชาป้องกันตัวในสมัยโบราณวิชาหนึ่ง เป็นวิชาที่ทำให้คงทนต่ออาวุธทั้งปวงหรืออาวุธทั้งปวงไม่สามารถทำอันตรายได้ วิธีที่จะให้คกงระพันมีต่าง ๆ กัน เช่น เสกของกิน เรียกว่า อาพัด ได้แก่การอาพัดเหล้า อาพัดหมาก อาพัดขมิ้น อาพัดว่านต่าง ๆ การอาบว่านยา เสกน้ำมันทาตัว เรียกน้ำมันเข้าตัว และการใช้เครื่องรางของขลังต่างๆ เช่น ตะกรุด พิสมร ประเจียด เลื่อยยันต์ (จิตใส อยู่สุขี. 2539 : 331 – 332) ส่วน ชาตรี เป็นวิชาป้องกันตัวอีกแขนงหนึ่ง คล้ายกับวิชาคกงระพันต่างกันตรงที่วิชาคกงระพันถึงจะถูกอาวุธไม่เป็นอันตรายใดๆแต่ก็ได้รับความเจ็บปวด วิชาชาตรีนี้ถูกอาวุธจะไม่รู้สึกเจ็บปวดเลย ของหรืออาวุธต่างๆที่มากระทบตัวจะมีน้ำหนักเบาไปหมด ผู้มีวิชาชาตรีสามารถจะทำให้ตัวเบาและกระโดดได้สูงๆ อาวุธที่จะมีอันตรายแก่ผู้มีวิชาชาตรีนั้นก็เบาอาวุธเบาๆ เช่น ไม้ข้อ ไม้ระกำ ไม้โสน(จิตใส อยู่สุขี.2539 : 333) ส่วน อุดม เขยกิจวงศ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับอยู่ยงคกงระพัน ในหนังสือประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย ใ้ว่า อยู่ยงคกงระพัน

หมายถึง การที่เนื้อ หนัง กระดูก คงทน ดี พ้น แหว่ง ยังไม่เข้า ไม่แตก ไม่หัก บางคนไม่บวม ไม่ซำ และไม่เจ็บอีกด้วย ลักษณะคงกระพันนี้ถ้ายังไม่ออกเรียกว่า มหาอุด ถ้าเจียดเจือแล้วทำไม่ลง เหมือนมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาบังคับ เรียกว่า จังจ้ง เช่น เวทมนตร์คาถา พระเครื่อง หรือเครื่องรางที่ทำขึ้น ได้แก่ ตะกรุด พิศมร ผ้าประเจียด หมากเสก ขานหมาก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิฤทธิ์ทำให้ผู้ที่มาทำร้ายจังจ้งได้ (อุดม เขยกิจวงศ์. 2545 : 192) ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ได้กล่าวถึง การอยู่ยงคงกระพันไว้เช่นกัน ในตอนที่พวกโจรฆ่าขุนศรีวิชัย ซึ่งพวกโจรที่มาปล้นบ้านของขุนศรีวิชัย นั้น ได้ต่อสู้กับขุนศรีวิชัยแต่อาวุธใดๆก็ไม่สามารถทำร้ายขุนศรีวิชัยได้เพราะขุนศรีวิชัยมีวิชาคงกระพันชาตรี จนในที่สุดต้องฆ่าโดยการเอาหลาวแทงทางทวารจึงเสียชีวิต ดังคำประพันธ์

พวกข้าขโมยพร้อมล้อมจับตัว	เอาดาบสับหัวหาเข้าไม่
ผูกคอแทงฝังตึงตึงไป	ดั่งว่าแทงขอนไม้ไม่เข้ามัน
เอาดาบฟันผ่าลงบ่าจับ	เย็นยับหักร่นไปจนกัน
ขโมยว่าอ้ายนี้มันดีครั้น	หอกดาบหักสะบั้นยับเย็นไป
จึงมัดตีนคุดคู้ดั่งหมูปิ้ง	ทั้งแทงทั้งยิงหาเข้าไม่
อ้ายขโมยอุดหนาระอาใจ	นี้จะทำอย่างไรพอได้คิด
จึงเอาหลาวตำรูลาวไป	ขุนศรีวิชัยก็ดับจิต
	(ขุนช้างขุนแผน 2514 : 41)

หรือตอนที่กล่าวถึงนายจันศร ซึ่งเป็นหัวหน้าโจรและได้นำโจรมาปล้นบ้านของขุนศรีวิชัย นายจันศร เป็นผู้ที่อยู่ยงคงกระพันเช่นกัน ดังคำประพันธ์

ที่นี้จะกล่าวถึงนายจันศร	กล้าหาญมาแต่ก่อนดั่งราชสีห์
อาจอง คงพระพันชาติ	เคหาอยู่ที่บ้านโป่งแดง
เพื่อนขานขานาญในการปล้น	รุกรันให้ขาวเกรียวกราวแย่ง
เที่ยวตีเรือเหนือใต้ได้พอแรง	คบพวกเมืองกำแพงไว้พร้อมกัน
ตั้งกระพอกจอกจกขานกันเหล่า	อ้ายขโมยครั้นเมาก็จ่าละหวัน
พันแทงกันเล่นไม่เว้นวัน	ด้วยอยู่ยงคงกระพันไม่พรั่นพริ้ง
	(ขุนช้างขุนแผน 2514 : 35)

เชื่อน้ำมนต์ หมายถึง หลงเชื่อตาม

สำนวนนี้มาจากการใช้น้ำมนต์ทางลัทธิไสยศาสตร์ให้เกิดผลดีต่างๆ โดยเชื่อว่าการอาบ น้ำมนต์ รดน้ำมนต์ จะเป็นสิริมงคลต่อตนเอง เช่น ช่วยให้พ้นจากเคราะห์ร้าย หายป่วยจาก โรคภัยไข้เจ็บหรือถ้าได้ดื่ม น้ำมนต์ สิ่งชั่วร้ายที่อยู่ในตัวจะหายไป เช่น ถ้าถูกคุณไสยทำของเข้าไส้ ตัว โคนเสนหยาแฝด ก็จะหายจากสิ่งเหล่านี้เพราะเชื่อว่าน้ำมนต์นั้นเป็นน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นมงคล เมื่อรดน้ำมนต์แล้วสิ่งที่ไม่ดีต่างๆก็จะหายไป และบางคนเชื่อว่า น้ำมนต์จากวัดที่ศักดิ์สิทธิ์หรือ จากพระอาจารย์ที่มีวิชาแก่กล้า จะช่วยให้เขาเจริญรุ่งเรืองได้ คำว่า มนต์ คือ คาถาที่ใช้เพื่อให้สิริมงคลหรือป้องกันภัยอันตรายต่างๆ เมื่อน้ำมนต์มาเป่าเสกในน้ำ ก็จะเรียกว่า น้ำมนต์ เป็นน้ำที่ นิยมนำมาประพรม มารดหรืออาบเพื่อขจัดสิ่งอันเป็นมลทินซึ่งถือว่าเป็นเสนียดจัญไรให้หมดไป ด้วยเหตุนี้การรดน้ำมนต์ ถ้าจะให้เข้าถึงต้องให้ผู้ที่มีความรู้เรื่องคาถาและเวทมนตร์เป็นผู้พ่นหรือ ถ่มให้ คือทำให้คาถาอาคมซึ่งเป็นของขลังแทรกซึมลงไปในน้ำมนต์ แล้วน้ำมนต์นั้นจะศักดิ์สิทธิ์ เป็นน้ำมงคล

ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ หมายถึง ตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย

สำนวนนี้มาจากความเชื่อว่า คนที่มีของขลังหรือมีเครื่องรางอันศักดิ์สิทธิ์อยู่กับตัวแม้จะ ได้รับอันตรายหรือถูกทำร้ายด้วยวิธีการอย่างไรก็ไม่เป็นอะไรเพราะเครื่องรางของขลังนั้นมีฤทธิ์เดชอำนาจช่วยปกป้องบุคคลนั้นไม่ให้เป็อันตรายหรือได้รับความเจ็บปวดได้ เช่น การมี เหล็กไหลอยู่ในตัวก็จะทำให้อยู่ยงคงกระพัน ถึงจะฟันแทง หรือ ถูกทำร้ายอย่างไรก็ไม่เป็นอะไร เป็นต้น และสำนวนนี้ยังหมายถึง บุคคลที่มีบุญ มีวาสนาหรือเป็นคนดีถึงแม้จะถูกกระทำอย่างไร หรือจะตกต่ำพลีชีพพล้างอย่างไรก็ผ่านพ้น รอดไปได้ ไม่เป็นอันตราย ดังในเรื่องสังข์ทอง ตอน เทพารักษ์กล่าวถึงพระสังข์ว่าเป็นเทพบุตรลงมาจุติจึงเป็นผู้มีบุญญาธิการมากถึงจะถูกกระทำ อย่างไม่เป็นผลพล้าง ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ดังคำประพันธ์

เทพบุตรจุติมาบังเกิด
บุญญาธิการนั้นมากมาย
ถึงจะตกน้ำก็ไม่ไหล
จะได้บ้านผ่านเมืองเลื่องลือ

กำเนิดผดพันคนทั้งหลาย
จะล้าเลิศเพริศพรายเมื่อปลายมือ
ตกในกองภูษาไม่สูญชื่อ
อิงออดินฟ้าบาดาล

คู่สร้างกับนางรจนา
 หนึ่งไว้จะยากลำบากนาน

มารดาจะสุขเกษมศานต์
 กุมารช่อนตนจะ دلใจ
 (สังข์ทอง. 2544 : 22)

ลองของ หมายถึง กล้าท้าทายคนที่เก่งกาจ กล้าต่อสู้กับผู้มีอิทธิพล

ที่มาของสำนวนมาจาก คำว่า ลอง หมายถึง ของขลัง เครื่องราง เช่น ตะกรุด ผ้ายันต์ พระเครื่อง เป็นต้น ลองของก็คือ กล้าลองดู กล้าทดลองว่า เครื่องรางของขลังนี้จะขลังจริงหรือไม่ และบางครั้งเป็นการทดสอบวิชาอาคมของผู้อื่นว่าเก่งหรือมีอำนาจมากกว่าของตนหรือไม่ จึงนำมาใช้เปรียบเทียบเป็นสำนวนสำหรับคนที่กล้าท้าทายผู้ที่มีอิทธิพลหรือคนที่เก่งกาจกว่าว่า “กล้าลองของ” ในเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนพลาญงามมาบอกจมีนศรีว่าจะขออาสายกทัพไปรบกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ จมีนศรีจึงบอกว่าไม่รู้วิชาอาคมของพลาญงามเป็นอย่างไร ซึ่งพลาญงามนั้นยังเป็นเด็กอยู่จะมีวิชาเก่งกล้าหรือ พลาญงามจึงลองวิชาให้ดู โดยหายตัวกลับแปลงกายเป็นเสือโคร่ง ให้จมีนศรีดู ดังคำประพันธ์

ครานั้นพระหมื่นศรีผู้ปรีชา
 ซึ่งเจ้าจะกล้าอาสาไป

ฟังพลาญงามว่ายังสงสัย
 พ่อนี้ยังไม่ไว้อารมณ์

.....
 ไม่เคยเห็นวิชาอาคม

.....
 เจ้าสะสมร่ำเรียนไว้อย่างไร

.....
 เจ้าพลาญงามนบนอบตอบวาจา
 ด้วยยังไม่เห็นดีของพลาญงาม

.....
 คุณพ่อว่าเพราะรักจึงหักห้าม
 มิใช่ดูกว่าตามใจคะนอง

.....
 ถ้าจะให้ปรากฏจะทดลอง
 ว่าแล้วยกมือขึ้นไหว้ครู
 หายตัวไปพลันมีทันช้า

.....
 ให้ถองแท้ได้เห็นเป็นแก่ตา
 ให้สิ่งสู่แล้วอ่านพระคาถา
 ต่อหน้าคนผู้อยู่ทั้งนั้น

.....
 เจ้าพลาญงามก็คล้ายให้คนเห็น
 โตะมะนี่ยืนหยัดตัดกายา

.....
 กลับเป็นเสือโคร่งตัวคร่ำคร่า
 ทำท่าเหมือนจะโดดโลดไล่คน

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 600 – 601)

ลิ้นทอง หมายถึง พุดดี พุดเก่ง พุดคล่อง พุดอะไรแล้วคนก็เชื่อถือ

ที่มาของสำนวนมาจากยันต์ชนิดหนึ่ง เรียกว่า ยันต์สาธิตา สำหรับลงตะกรุด มีคาถาว่า
 สาธิตา ก็ คาวคาวาเอหิ ตะกรุดสาธิตามักทำด้วยทองเป็นแผ่นเล็กๆใส่ลมไว้ในปาก เรียกว่า
 สาธิตาลิ้นทอง เชื่อว่าเวลาพูดจาจะทำให้เกิดความนิยมรักใคร่นับถือเป็นที่ชอบใจคนทั้งชายและ
 หญิง เหมือนกับว่าเป็นลิ้นที่พูดเก่ง เป็นลิ้นที่พูดให้คนรักใคร่ชื่นชอบ นอกจากนี้คำว่าสาธิตา มา
 จากชื่อนกชนิดหนึ่งเป็นนกที่พูดเก่งมาก ดังนั้นคำว่า ลิ้นทอง เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวน จึง
 หมายความว่า พุดเก่ง พุดดี พุดสิ่งใดก็มีแต่คนเชื่อ ฟอสสาธิตาลิ้นทอง ก็หมายถึง ผู้ชายที่พูดเก่ง
 ความสำเร็จทำให้ผู้หญิงหรือคนอื่นๆเชื่อถือในคำพูด ในเรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อขุนแผนพานางลาว
 ทองกลับมาและได้ทะเลาะกับนางวันทอง ขุนแผนจึงเข้ามาห้าม นางวันทองจึงพูดประชดประชัน
 ขุนแผนว่ารู้เท่าทันกับคำพูดของขุนแผน ดังคำประพันธ์

รู้แล้วว่าไม่รักอย่าพักว่า

จะฆ่าเสียก็ฆ่าเถิดหนาเจ้า

เกล้งพามาบ้านประจันเรา

พอรู้เท่าทันลิ้นเจ้าลิ้นทอง

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 282)

ไวเป็นปรอท หมายถึง ไวมากจนจับไม่ทัน

ที่มาของสำนวนมาจากปรอทซึ่งเป็นโลหะชนิดเดียวที่เป็นของเหลวเคลื่อนไหวได้อย่าง
 คล่องแคล่วรวดเร็ว ดังนั้นเมื่อสิ่งใดที่มีความเคลื่อนไหรรวดเร็วมากจนจับตามดูแทบไม่ทัน จึงนำมา
 เปรียบเทียบกับปรอทที่มีความไวในการเคลื่อนไหรรวดเร็วว่า ไวยิ่งกว่าปรอท เนื่องจากปรอท เป็นสารเคมีที่
 มีลักษณะเหลวเลื่อนไหลไม่อยู่กับที่ เคลื่อนไหวตัวได้เร็วมาก คนโบราณเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ วิธีจะจับ
 ปรอทให้แข็งก็คือใช้ผงโลหะ นิยมใช้เป็นโลหะเงินหรือโลหะทอง โดยโรยลงในปรอท น้ำปรอทจะซึม
 เข้าจับในเนื้อโลหะนั้นและรวมตัวแข็งเข้า เมื่อได้ปรอทมาแล้ว นำไปปลุกเสกลงเลขยันต์ ถือเป็น
 เครื่องรางที่มีคุณวิเศษในทางคงกระพัน ใช้นำติดตัวหรือใช้คาถาเรียกปรอทเข้าไว้ในตัวเมื่ออาวุธถูก
 เข้าที่ใด ปรอทก็จะแล่นไปรับ อาวุธจะไม่ทำอันตรายได้เลย ในเสภาขุนช้างขุนแผนเมื่อเถรवादจะ
 เดินทางไปกรุงศรีอยุธยาเพื่อไปแก้แค้นพลาญชุมพลก็ได้้นำปรอทไปด้วย ดังคำประพันธ์

ด้วยครวณั้นเถรवादขาดชะตา

ให้นี้กว่าได้ที่ไม่มีแพ้

จึงหยิบเครื่องรณรงค์ยังยุทธ์
มงคลคัมภีร์เสียดประเจียดแพร

สายตะกรุดประจำทองของเก่าแก่
ปรอทแร่เครื่องรางอย่างสำคัญ
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 1060)

ในตอนตรีเพชรกล้า ยกทัพลาวมารบกับพลายงาม ก่อนยกทัพมาก็ได้จัดแจงแต่งกายและนำ
เครื่องรางมาหลายอย่างรวมทั้งปรอทด้วย ดังคำประพันธ์

ยึดอัดจัดแจงแต่งกายา
คาดตะกรุด**เครื่องรางปรอทขาว**

วันจันทร์นุ่งผ้ายกพื้นขาว
ใส่แหวนเพชรเม็ดพราวเหมือนดาวราย
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 694)

อมพระมาพูด หมายถึง ไม่เชื่อ , ไม่เชื่อตามคำพูด

ที่มาของสำนวน พระในที่นี่ หมายถึง พระเครื่องคือพระพุทธรูปองค์เล็กๆที่นิยมใช้เป็น
เครื่องรางของขลัง เพื่อให้อยู่ยงคงกระพัน เมตตามหานิยม มหาละลวย มหาเสน่ห์ เป็นต้น เราใช้
แขวนคอ บางทีก็ใช้อม โดยเชื่อถือว่าพระนั้นจะให้คุณ ป้องกันอันตรายได้และทำอะไรก็จะ
สำเร็จ อมพระมาพูด หมายถึงว่า ต่อให้อมพระมาพูดก็ไม่เชื่อถือตามคำพูด เป็นสำนวนปรามาส
แสดงว่าพูดอย่างไรก็ไม่เชื่อ

เวทมนตร์ หมายถึง “ถ้อยคำศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขึ้นเป็นมนต์หรือคาถาอาคม เมื่อนำมาเสก
เป่าหรือบริกรรมตามลัทธิวิธีที่มีกำหนดไว้ สามารถให้ร้ายหรือดีหรือป้องกันอันตรายต่างๆตามคติ
“ไสยศาสตร์ได้” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.2542:1085) สำนวนที่สะท้อนเกี่ยวกับความ
เชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา ได้แก่

**ไม่ได้ด้วยเล่ห์ เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ เอาด้วยคาถา หมายถึง ทำอย่าง
หนึ่งไม่สำเร็จ ก็ต้องหาทางทำอย่างอื่นต่อไปอีก**

ที่มาของสำนวน เล่ห์ หมายถึง เล่ห์เหลี่ยม วิธีการที่ได้มาโดยไม่ซื่อตรง กล หมายถึง
กลอุบาย วิธีการอันแยบยล เป็นกลโกง ไม่ได้ด้วยเล่ห์ เอาด้วยกล คือ ถ้าไม่ได้สิ่งที่ต้องการมา
ด้วยเล่ห์เหลี่ยมวิธีใดวิธีหนึ่งแล้วก็จะเปลี่ยนวิธีมาใช้กลอุบายต่างๆเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ส่วน

คำว่า มนต์และคาถา คือ บทปริกรรมหรือบทท่องสวดของวิชาทางไสยศาสตร์เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามที่ต้องการ ไม่ได้ด้วยมนต์ เอาด้วยคาถา หมายถึง เมื่อสิ่งนั้นใช้แล้วให้เลี่ยมกลอุบายแล้วก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จจึงต้องใช้วิธีทางไสยศาสตร์เข้ามาช่วยด้วยการใช้มนต์หรือคาถาเพื่อให้ได้สิ่งที่ปรารถนานั้นสัมฤทธิ์ผลหรือประสบผลสำเร็จ ในเรื่องคาถา เมื่อทำวสันตนาฏเกี่ยวนางจันท์สุดาไม่เป็นผลสำเร็จ จึงใช้วิธีการทำเสน่ห์ให้เล่ห์ กลแทน ดังคำประพันธ์

คิดถึงนางเยาว์เศร้าเสียดาย	มุ่งหมายจะชมไม่สมคะเน
จำจะคิดแยบคายสายสน	หาหมอรู้เวทมนตร์ทำเสน่ห์
แก้ไขใช้ทางอุปเท่ห์	มิได้ด้วยเล่ห์เอาด้วยกล
ที่นี่โฉมยงคงรักใคร่	เห็นจะไม่โกรธอาบ้าน
ด้วยเดชะฤทธิ์เดชเวทมนตร์	อันจะพันมือฟืออย่าสงกา
	(คาถา. 2545 : 414)

ไสยศาสตร์ หมายถึง ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งเชื่อว่าได้มาจากพราหมณ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.2542:1236) ดังนั้น ไสยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่มีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ มีการใช้เวทมนตร์หรือพิธีกรรมเพื่อให้ดีหรือร้าย ให้คุณหรือให้โทษแก่ผู้หนึ่งผู้ใดได้ เช่น การปลุกผี การทำเสน่ห์ จำนวนคนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านไสยศาสตร์ได้แก่

โดนของ หมายถึง ถูกทำร้ายโดยผู้ทำร้ายใช้เวทมนตร์ต่างๆ

จำนวนนี้มีที่มาจากความเชื่อด้านไสยศาสตร์ว่าผู้ที่มีวิชาทางด้านไสยเวทย์สามารถทำร้ายผู้อื่นได้โดยการใช้เวทมนตร์ต่างๆ เช่น เสกตะปูเข้าท้อง เสกหนังควายเข้าท้อง โดนเสน่ห์ยาแฝดหรือน้ำมันพราย เป็นต้น ในสมัยก่อนการปล่อยของอาคมให้ไปถูกผู้อื่น เรียกว่า การปล่อยคุณไสย ผู้ที่ถูกทำคุณไสยหรือโดนของ หน้าตาจะหมองคล้ำไม่สดใส ถ้าหาหมอผู้มีอาคมแก้ถ้ามารักษาไม่ทันก็มักจะตายอย่างทรมาน การถูกคุณไสยหรือโดนของมี 2 ลักษณะซึ่ง สะอาด รอดคง ได้อธิบายไว้ว่า ลักษณะแรกถูกโดยความตั้งใจจากคนที่เป็นศัตรูปล่อยมา กับลักษณะที่สองถูกแบบไม่ได้ตั้งใจ เรียกว่า ลมเพลมพัด ไม่เฉพาะเจาะจงแต่เป็นคราวเคราะห์ร้ายหรือโชคร้ายของผู้นั้น เนื่องจากเชื่อกันว่าผู้ที่เรียนวิชาทางด้านไสยศาสตร์นั้นมักจะร้อนวิชาอยู่เสมอ หาก

ไม่มีใครมาว่าจ้างให้ทำ ก็จะต้องทำเองเพื่อเป็นการฝึกฝนทบทวนวิชา จึงต้องปล่อยคุณไสยออกไปทุก 7 วัน หรือ 15 วัน สำหรับวัตถุที่นำมาปล่อยให้เข้าไปอยู่ในร่างกายของผู้คนนั้น จะมีทั้งหนังควายแห้ง ตะปู ก้อนเนื้อวัว หรือปอยผมผู้หญิง โดยผู้ที่มีอาคมนั้นจะนำวัตถุนั้นมาบริกรรมคาถาปลุกเสกในเวลากลางคืนให้วัตถุนั้นมีขนาดเล็กลง แล้วจะหยิบวัตถุนั้นขึ้นมา กลั่นใจแล้วติดด้วยมือออกไปตรงหน้า ด้วยอำนาจเวทมนตร์ของที่ถูกปล่อยออกไปจะเข้าไปในร่างกายของผู้ที่เราต้องการให้ถูกคุณไสย ผู้ที่ถูกคุณไสยหรือโดนของก็จะเจ็บปวดทรมานเพราะของเหล่านี้เมื่อเข้าไปในร่างกายแล้วจะค่อยๆ คืบคลานกลับเป็นสภาพเดิม มีขนาดเท่าสภาพเดิม การปล่อยคุณไสยหรือปล่อยของนั้นหากฝ่ายตรงข้ามมีอาคมสูงกว่า ของที่ปล่อยไปนั้นอาจกลับมาเข้าสู่ตัวผู้ปล่อยเองได้ (สะอาด รอดคง. 2535: 72) ในเรื่องสังข์ทอง เมื่อนางจันทาทำเสน่ห์แก่ท้าวสามนต์ ทำให้ท้าวสามนต์นั้นมีลักษณะอาการผิดไปจากเดิม หน้าตาก็หม่นหมองไม่ผ่องใส ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น
คุณยาอาคมระดมใจ
อยู่ในไสยาสโนอาสน์อ่อน

ภูวดลหม่นหมองไม่ผ่องใส
ร้อนรนพระทัยดังไฟลาม
ดงนอนที่ฟากขวากหนาม
(สังข์ทอง. 2545 :33)

ตัดไม้ข่มนาม หมายถึง ข่มขวัญคู่ต่อสู้และให้ขวัญให้กำลังใจแก่ฝ่ายตน

สำนวนนี้มาจากความเชื่อเกี่ยวกับพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อเอาชนะข้าศึกโดยก่อนออกสงคราม จะประกอบพิธีตัดไม้ข่มนาม ซึ่งวิธีการทำ คือ ตัดไม้ที่มีชื่อรวมอักษรหรือสำเนียงคล้ายกับชื่อข้าศึกมาเข้าพิธีโดยสมมุติให้ไม้นั้นเป็นข้าศึกแล้วใช้พระแสงอาญาสิทธิ์ฟันให้ขาดแล้วเดินทัพเข้าไปเพื่อหมายถึงเป็นการได้ชัยชนะจากศัตรูและเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับทหารจิตใต้ อยู่สุชี (2539: 275 – 276) ได้อธิบายขั้นตอนพิธีการตัดไม้ข่มนามไว้ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา ไว้ดังนี้

ก่อนที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปปราบข้าศึก 4วัน 4ราตรี ให้ตั้งโรงพระราชพิธีสามห้องมีเฉลียงรอบยกพื้นให้สูงกว่าเฉลียงรอบนอกและมีราชวัตรจัดทรงผูกต้นกล้วยต้นอ้อย โดยรอบโรงพระราชพิธีมีไม้พรวมโองการปักบนราวสี่ทิศ ผูกม่านขาวรองใน ปูเสื่อเต็มโรงพระราชพิธี แล้วให้ไม่ต้องนามของข้าศึกกับต้นกล้วยตานียอดม้วนที่งามต้นหนึ่ง(หมายถึงต้นกล้วยตานีที่มีใบอ่อนยังม้วนอยู่) ... เมื่อ

ได้ไม่ต้องนามของข้าศึกและต้นกล้วยตานีมาแล้ว ก็ให้หมอที่ชำนาญการเลขยันต์มุ่งชาวหม่นขาวมา
ทำพิธีให้เอาดินได้สะพานสามแห่ง ดินทำน้ำสามแห่ง ดินป่าสามแห่ง มาประสมปั้นเป็นรูปข้าศึก
นั้นให้มีจนครบ แล้วให้เขียนนามข้าศึกลงยันต์พุทธเจ้าประลัยจักรทับนามลงประจุชาดล้อมรอบยันต์
นั้นอีกชั้นหนึ่ง แล้วเอายันต์นี้ใส่ในอกรูปดินให้หนึ่งผ้าหม่นหม่นผ้าตามอย่างภาษาของข้าศึก แล้วเอาดินที่
ปั้นกับต้นกล้วยเข้าไปไว้ในมณฑลพิธีที่จัดไว้ ทำการปลุกเสกสามวัน สามราตรี เมื่อเสร็จพิธีปลุกเสก
แล้วจึงเอารูปใส่ในต้นกล้วย เอาสายสิญจน์ผูกสามแห่งแล้วจึงขุดหลุมปักไม้ไผ่สามต้นกับต้นกล้วย
ลงในหลุมเดียวกัน ที่หน้าโรงพระราชพิธีมีราชวัติฉัตรธงปักรอบเพลาบายสามโง่งงพราหมณ์เข้า
โรงพระราชพิธี ตั้งน้ำวงด้ายสามรอบแล้วพาดสายสิญจน์ ผูกไม้ไผ่สามต้นกับต้นกล้วยนั้น ในโรงพระ
ราชพิธีให้ตั้งเตียงสามเตียงปูผ้าขาวทั้งสามเตียง เชิญพระอิศวร นารายณ์ พระวิฆเนศพรหมธาดา ตั้ง
เตียงหนึ่งกับตั้งเตียงเนาวเคราะห์เตียงหนึ่ง และตั้งเบญจครรรจ์อีกเตียงหนึ่ง แล้วจึงเบิกเครื่องอัญมณี
มาบูชาพระเป็นเจ้า ... เมื่อการจัดสถานที่และเตรียมของที่จะใช้เสร็จเรียบร้อยแล้ว พระครู ที่เจ้าทำ
พิธีก็ถวายพระเวทบูชาเทวดา แล้วจึงแบ่งน้ำในเบญจครรรจ์ออกเป็น 3 ส่วน ส่วนหนึ่งให้บูชาพระเป็นเจ้า
อีกส่วนหนึ่งให้โหมพระเพลิง และอีกส่วนหนึ่งให้ใส่สังข์และกลศ ทูลเกล้าถวายและให้บูชาพระเป็นเจ้า
ตามทิศต่างๆ เช่น ทิศบูรพา บูชาพระอินทร์ ทิศอาคเนย์บูชา พระอัคนี ทิศทักษิณ บูชาพระยม ทิศเหนือ
บูชายักษ์ประจำทิศ ทิศประจิมบูชาพระพิรุณ ทิศพายัพบูชาพระพาย ทิศอุดรบูชาพระโพสพ ทิศอีสาน
บูชาพระอิศวร เป็นต้น อนึ่ง เมื่อเข้ามณฑลพิธีแล้ว ให้พระครูพิธีจัดใบสมิทตามมีในตำรับ (คือ กิ่งแห้ง
ของต้นไม้บางชนิด เช่น ต้นโพ ใช้เป็นเชื้อไฟในพิธีโหมกู่) บังคับใส่พานแว่นฟ้าเข้าไปทูลเกล้าทูล
กระหม่อมถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงจับพระหัตถ์อธิษฐาน แล้วเอาน้ำนั้นมาชุบโหมกู่ พระ
ครูพิธีสถาปนาเข้าเฝ้า ครั้นจวนจะได้มหาพิชัยฤกษ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการตรัสเหนือ
เกล้าเหนือกระหม่อม จะให้ผู้ใดผู้หนึ่งแทนพระองค์ออกมา แต่ผู้นั้นจะต้องได้จัดทรงคิโศก ทั้งชื่อก็ต้อง
ให้ข่มนามข้าศึกที่จะไปปราบนั้นและให้แต่งตัวใส่เสื้อครุยนุ่งสบกบาย จึงพระราชทานพระธำมรงค์
เนาวรัตน์ พระแสงดาบต่อพระหัตถ์แล้วแห่ออกมายังโรงพระราชพิธี พระครูพิธีแลพราหมณ์มีชื่อเอา
น้ำกลศน้ำสังข์ออกจากโรงพระราชพิธีคอยให้น้ำกลศ น้ำสังข์ ใบมะตูม แล้วถวายให้พระแก่ผู้แทน
พระองค์แต่ต้องให้ไกลจากต้นกล้วยต้นอ้อยที่ฝังไว้ 5 วาเศษ ครั้นได้พระฤกษ์ให้เจ้าพนักงานกลอง
แขกมาตีเมื่อจะรำดาบฟันไม้ ผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์ถอดพระแสงดาบย่างสามขุมไปที่ต้นกล้วย
เมื่อถึงจึงฟันต้นไม้ไผ่สามต้นที่ต้นกล้วยให้ต้องรูปต้องนาม ข้าศึกให้ขาด 3 ที่ แล้วเหยียบกระแทบสามที่

ในลิลิตตะเลงพ่าย ก่อนที่สมเด็จพระนเรศวรจะยกทัพไปรบกับพระมหาอุปราชาก็ได้มีการทำ
พิธีเบิกโขนทวาร ละว้าเช่นไก่และตัดไม้ข่มนาม (พิธีเบิกโขนทวาร เป็นพิธีพราหมณ์ทำเป็นประตูละ
ด้วยกิ่งไม้ให้ทหารที่จะไปรบลอด มีพราหมณ์คนหนึ่งนั่งบนร้านสูงสองข้างประตู คอยประพรม
น้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ทหารที่จะไปรบ ส่วนพิธีละว้าเช่นไก่ เป็นพิธีบวงสรวงเทวดาและเจ้า
ป่า อันเป็นประเพณีของพวกละว้ามาแต่เดิม ผู้ทำพิธีต้องตั้งเครื่องสังเวยบวงสรวงเทวดา

อธิษฐานขอให้ทำการสำเร็จสมความปรารถนา แล้วเสี่ยงทายโดยทอดกระดูกคางไก่เครื่องเซ่นตัวหนึ่งมาดู ถ้ากระดูกยาวเรียบมีข้อถี่ ถือว่าเป็นนิมิตดี) ดังคำประพันธ์

ฝ่ายชีพอทวิชาชาติ ราชบุริโสดม พรหมพิทยาจารย์ เบิกไขลนทวารโดยกระทรวง ปวงละ
ว่าเช่นไก่ ไชว่สรวงพลีผีสาง พलग ธ ส่งแสงอาชญา แด่หลวงมหาวิชัย ใจพระนององอาจ
ยาตรตัดไม้ข่มนาม ตามตำรับไสยเพท

(ลิลิตตะเลงพ่าย. 2493 : 107)

ทำเสน่ห์ หมายถึง ทำให้เพศตรงข้ามโดยเฉพาะเพศชายมาหลงรัก

ที่มาของสำนวนมาจาก พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่ทำแล้วจะทำให้เพศตรงข้ามมาหลงรักซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่ทำมักเป็นผู้หญิงทำให้ฝ่ายชายหรือสามีของตนมาหลงรักหรือไม่สนใจไปมีหญิงอื่น วิธีการทำเสน่ห์มีหลายวิธี ได้แก่ เสน่ห์ยาแฝด หงส์ร่อนมังกรรำ ผึงรูปผึงรอย น้ำมันพราย เป่ามนต์ เป็นต้น เสน่ห์ยาแฝด หมายถึง ยาหรือของที่ทำให้ผู้อื่นรัก ส่วนมากเป็นยาพิษซึ่งเชื่อกันว่าหญิงที่ต้องการให้ชายรักตนจนหลงใหลถอนตัวไม่ขึ้นให้อยู่ใกล้ติดประดุจเป็นแฝดกันก็จะนำยาไปให้ชายคนนั้นกินโดยใส่ในน้ำหรือในอาหาร หรือหญิงคนใดถ้านำยาแฝดให้สามีรับประทานแล้ว สามีก็จะรักแต่หญิงผู้นั้นคนเดียวไม่สนใจหญิงอื่นใด ยาแฝดนั้นมิใช่ให้เฉพาะชายกินเท่านั้น ชายอาจจะนำไปให้หญิงกินก็ได้ซึ่งได้ผลเหมือนกัน วิธีการทำเสน่ห์ยาแฝดส่วนมากมักจะนำเอาของที่มีอยู่ในตัวของหญิงมาประสมทำขึ้นเป็นยา ถ้าไม่เอาของในตัวมาประสมกันก็ไม่เรียกว่า ยาแฝด แต่เรียกว่ายาเสน่ห์ ยาเสน่ห์นั้นเป็นยาที่กระตุ้นเตือนความรักให้รักเร็วขึ้น ถ้ารักอยู่บ้างแล้วก็จะรักมากขึ้น ส่วนน้ำมันพราย เป็นน้ำมันที่ชายใช้กับผู้หญิง เพราะเชื่อว่าถ้านำน้ำมันพรายนี้ไปแตะร่างของหญิงหรือดีดใส่หญิงใด จะทำให้หญิงผู้นั้นหลงรักตน น้ำมันพราย คือ น้ำมันที่ได้มาจากการเอาเทียนลอนคางของศพหญิงตายทั้งกลมหรือตายโหง โดยมีขั้นตอนการทำ คือ หมอที่ทำน้ำมันพรายจะไปสืบว่ามีใครตายโหงบ้าง เช่น ถูกยิงตาย รถชนตายหรือตายทั้งกลม ซึ่งตายแบบนี้สมัยก่อนคนไทยนิยมฝัง ไม่เผา ดังนั้นหมอที่จะทำน้ำมันพรายจะเข้าไปทำพิธีในตอนดึกสงัด นั่งบริกรรมหน้าปากหลุมแล้วขุดศพขึ้นมาหลังจากนั้นก็ท่อนคางผ่าปลุกผีให้ขึ้น แล้วเอาเทียนลอนใต้คางผี ภาวนาจนรอรบน้ำเหลืองที่หยดลงมา น้ำมันนี้เรียกว่า น้ำมันพราย เมื่อใช้ดีดใส่ใครก็จะทำให้คนนั้นรัก ในเรื่องขุนช้างขุนแผนก็ได้กล่าวถึงการทำเสน่ห์ไว้เช่นกัน ตอนนางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์พระไวย (พลายงาม) ก็ใช้วิธีการทำเสน่ห์หลายอย่างด้วยกัน

คือ เปาเมนต์ ผึงรูปผึงรอย และน้ำมันพราย ดังคำประพันธ์

เถรขวาดนั่งนั่งฟังสร้อยฟ้า
ถ้ารูปทำลงให้ไม่ถึงวัน
ว่าแล้วเท่านั้นมิทันช้า
หยิบขันสัมริดประสิทธิ์
อืดใจเป่าไปก็พล่านพลุ้ง
ส่งไปให้เจ้าสร้อยฟ้านั้น
ครานั้นจึงโฉมเจ้าสร้อยฟ้า
ขอพระเวทพิเศษประสิทธิ์
จงเข้าดลใจพระไวยผัว
แล้วชิงขังศรีมาลาอย่าหนีบpong
ครานั้นเถรขวาดราชครู
หยิบขี้ผึ้งปากผีมามินาน
ลงอักษรเสกซ่อมแล้วซ่อมผม
เป็นสองรูปวางเรียงไว้เคียงกัน
อีกรูปหนึ่งลงชื่อคือพระไวย
ปักหนามแท่งตัวทั่วกายา
ข้าลงยันต์เป่าด้วยใบเตารั้ง
แล้วปั้นรูปสร้อยฟ้ากับพระไวย
เถรนั่งบริกรรมแล้วซ้ำเป่า
หันหน้าคว่ำกอดกันพัลวัน
รูปนี้จึงผึงไว้ใต้ที่นอน
แล้วเสกแบ่งน้ำมันจันทน์ทา
ครั้นเสร็จส่งให้เจ้าสร้อยฟ้า

แล้วตอบว่าทุกชีไปทำไมนั่น
พระไวยก็จะหันมาคืนดี
จุดธูปเทียนบูชาเข้านั่งที่
ฤกษ์ดีตักน้ำมาเสกพลัน
เป็นฝอยฟุ้งฟองฟุ้งขึ้นทวมชั้น
อธิษฐานเสียให้ทันทีฤกษ์ดี
รับทูลเกศาเกษมศรี
ให้สูญสิ้นราศีที่ร้ายรอง
ให้มีดมั่วลุ่มหลงลงมาหอง
ต้องมนตร์พันพัวให้มัวใจ
พิเคราะห์ดูปริเปรมเกษมศานต์
เอาเจ้าพรายมาประสานประสมพลัน
เป่าด้วยอาคมแล้วจึงปั้น
ซักยันต์ลงชื่อศรีมาลา
เอาหลังติดกันไว้ให้ห่างหน้า
แล้วผูกตราสังมันชนันไว้
ให้เถรจิวไปผึงป่าช้าใหญ่
เอาใบรักซ้อนใส่กับเลขยันต์
พอต้องสองรูปเข้าก็พลิกผัน
เอาสายสิญจน์เข้ากระสันไว้ตรึงตรา
ไม่ข้ามวันก็จะรอนลงมาหา
ประสมด้วยว่านยาน้ำมันพราย
ไปเกิดสี่กาตะวันสาย

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 928 – 929)

ในเรื่องสังข์ทองก็กล่าวถึงการทำเสน่ห์เช่นกัน ตอนนางจันทเทวีได้ให้หมอทำ
เสน่ห์เพื่อให้ท้าววยศวิมลหลงใหลตน ซึ่งการทำเสน่ห์ก็ใช้วิธีทำเสน่ห์หลายอย่างเช่นกัน คือ

น้ำมันพราย ผีรูปผีงรอยและเวทมนตร์มหาละलय ดังคำประพันธ์

ว่าแล้วจุดเทียนเข้าติดพาน

ปลุกเสกด้วยฤทธิวิทยา

ยายเฒ่าจึง**ลนเอน้ำมัน**

ชี้ฝั่งปิดปากผีพราย

กับนางจันทาให้ทอดกัน

เอาใส่ใต้ที่นอนนางเทวี

.....

แล้วบอก**มนตรามหาละलय**

เพ็ดทูลเชื่อฟังตั้งใจ

โหงพรายลนลานหาญกล้า

มิช้าลุกขึ้นทั้งโหงพราย

ต่อหน้านางจันทานาขวัณหาย

บันเป็นรูปกายพระภูมิ

แล้วผูกพันไปด้วยด้ายผี

น้ำมันผีเสกใส่ในเครื่องทา

.....

เป่าให้วงงลงไหล

ว่าไรเห็นจริงทุกสิ่งอัน

(สังข์ทอง. 2544 : 32 - 33)

นั่งเทียน

หมายถึง

นึกคิด หรือ คาดเดาเหตุการณ์ไปเอง

ที่มาของสำนวน มาจากการนำเทียนมาจุดแล้วติดไว้ตรงขอบบาตร และนั่งดูน้ำในบาตร จากนั้นก็นำไปตามลักษณะของน้ำตาเทียนที่หยดลงไปในบาตรอย่างเป็นเรื่องเป็นราว การนั่งเทียนนี้มาจากพิธีทางไสยศาสตร์ โดยมีความเชื่อว่ามีอาคมมีเวทมนต์เก่งกล้านั้นเป็นผู้ที่สามารถหยั่งรู้เหตุการณ์ทั้งในอดีตชาติและอนาคตได้เมื่อผู้ใดอยากรู้เรื่องราวใดก็จะให้ผู้ที่มีอาคมนั้นนั่งบริกรรมคาถาพร้อมทั้งนำเทียนมาจุดแล้วติดไว้ตรงขอบบาตร และนั่งดูน้ำในบาตร จากนั้นก็นำมาเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆตามที่ผู้้นต้องการอยากรู้ โดยดูจากลักษณะของน้ำตาเทียนที่หยดลงไปในบาตร ซึ่งอาจจะจริงหรือไม่เป็นจริงก็ได้ จึงนำมาใช้เป็นสำนวนในความหมายว่า คาดเดาเหตุการณ์ไปเอง

บังไพร

หมายถึง

ทำพิธีเสกมนต์เพื่อไม่ให้สัตว์ป่าเห็นตัวจะได้เข้าไปล่าสัตว์ได้

ที่มาของสำนวนมาจากการทำพิธีทางไสยศาสตร์ของนายพรานโดยการเสกมนต์ทำให้สัตว์ป่านั้นไม่เห็นตัวของนายพราน มนต์ที่เสกนั้นน่าจะเป็นวิชากำบัง ซึ่งเป็นเวทมนตร์ที่เข้ซ่อนตัวเพื่อให้พ้นจากสายตาสัตว์และผู้อื่น เมื่อเข้าป่าไปล่าสัตว์ก็จะสามารถเข้าไปล่าสัตว์ได้โดยง่าย เพราะสัตว์เหล่านั้นไม่เห็นและไม่ทันรู้ตัว

**ปล้ำผีลูก ปลุกผีนั่ง หมายถึง พยายามที่จะทำให้มีเรื่องมีราวขึ้นมา
ทั้งๆที่ไม่ได้มีเรื่องราวอะไรเลย**

ที่มาของสำนวน การปลุกผีเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของไสยศาสตร์ไทย คนสมัยก่อนเชื่อว่า ผู้ที่มีเวทมนตร์สามารถใช้คาถาอาคมปลุกคนตายขึ้นมาเพื่อใช้ให้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ เช่น ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนทำพิธีปลุกกุมารทองซึ่งเป็นลูกในท้องของนาง บัวคลีกับขุนแผน เมื่อขุนแผนทำพิธีปลุกกุมารทองสำเร็จ หมื่นหาญซึ่งเป็นพ่อของนางบัวคลีได้ ตามมาทันเพื่อจะจับตัวขุนแผน ขุนแผนจึงปลุกกุมารทองให้มาช่วยตน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ขุนแผนไม่สะทกสะท้านอำมนตร์ปลุก	ผีลูกผุดลุกขึ้นพูดจ้อ
ขุนแผนเต้นแผ่นโผนโจนชีคอ	กุมารทองช่วยพ่อให้พ้นภัย
กุมารทองโอดปึงทะเล้งปร้อ	พาพ่อออกตามรูดาลได้
พวกหมื่นหาญไม่เห็นตัวข้ามหัวไป	ด้วยฤทธิ์ไกรไสยเวทวิชาการ
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 355)

ปล้ำผีลูกปลุกผีนั่ง เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวน หมายถึง ทำให้มีเรื่องมีราวขึ้นมาทั้งๆที่ไม่มีอะไร โดยนำเอาไปเปรียบเทียบกับผีว่า ผีนั้นไม่มีตัวตน ทำนองเดียวกับสิ่งที่ไม่ได้เป็นเรื่องจริง ความพยายามที่จะทำให้มีเรื่องขึ้นมาโดยที่ไม่มีเรื่องก็เหมือนพยายามที่ปลุกผีซึ่งไม่มีตัวตนให้ผีมันลุก ขึ้นมานั่นเอง

ฝังรูปฝังรอย หมายถึง ทำเสน่ห์ให้รัก

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อทางไสยศาสตร์เกี่ยวกับการทำเสน่ห์ชนิดหนึ่งที่เรียกว่า การฝังรูปฝังรอย ซึ่งมีวิธีการทำคือ ใช้ขี้ผึ้งปากผี คือ ขี้ผึ้งที่ใช้ปิดหน้าศพก่อนตราสังเพื่อป้องกัน ความอูจาด ประเพณีไทยเกี่ยวกับศพจะเอาขี้ผึ้งหน้าประมาณครึ่งนิ้วกว้างยาวขนาดหน้าของศพ แปะปิดหน้าเหมือนหน้ากาก บางทีก็ใช้ปิดเฉพาะที่ตากับปาก ถ้าคนที่มีความดีก็ใช้ทองคำเปลวปิด ขี้ผึ้งอีกที กับเถ้าพราย คือ ขี้เถ้าที่เผาศพ มาประสมกันลงอาคมแล้วปั้นเป็นรูปสองคือรูปชายกับ หญิง ถ้าต้องการให้เกลียดก็เอารูปหันหลังติดกัน เอาหนามปักแทงตลอดทั้งตัว ผูกตราสังลงยันต์ พันด้วยใบเต้าร้าง การลงยันต์ คือ การเขียนรูปต่างๆลงบนวัตถุ เช่น ผ้าหรือโลหะแล้วลงอักขระ หรือเลข รูปยันต์จะเป็น รูปสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม รูปหลายเหลี่ยม หรือวงกลมก็ได้ ตลอดจนเป็น

รูปสัตว์ รูปพระ รูปเทพก็ได้ แล้วเอาไปฝังในป่าช้า ถ้าต้องการให้รักก็ปั้นเป็นรูปชายหญิงสองรูป เอาไปรักลงยันต์ใส่เข้าไปด้วย เป้าคาถาพร้อมกับเอารูปทั้งสองกอดกันเอาสายสิญจน์พันแล้วเอาไปฝังไว้ใต้ที่นอนของฝ่ายผู้ทำ เช่น ถ้าฝ่ายผู้หญิงเป็นผู้ทำก็ฝังไว้ใต้ที่นอนของฝ่ายผู้ชาย ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนก็ได้กล่าวถึงการทำเสน่ห์ฝังรูปฝังรอยไว้ ในตอนนางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์พระไวย(พลายงาม)โดยให้เถรวาดเป็นผู้ทำเสน่ห์ให้ ดังคำประพันธ์

ครานั้นเถรวาดราชครู	พิเคราะห์ดูปริเปรมเกษมศานต์
หยิบขี้ผึ้งปากผีมามินาน	เอาเถ้าพรายมาประสานประสมพลัน
ลงอักษรเสกซ่อมแล้วย่อมผม	เป่าด้วยอาคมแล้วจึงปั้น
เป็นสองรูปวางเรียงไว้เคียงกัน	ชักยันต์ลงชื่อศรีมาลา
อีกรูปหนึ่งลงชื่อคือพระไวย	เอาหลังติดกันไว้ให้ห่างหน้า
ปักหนามแทงตัวทั่วกายา	แล้วผูกตราสังมันชนันไว้
ข้าลงยันต์เป่าด้วยใบเตารั้ง	ให้เถรจิวไปฝังป่าช้าใหญ่
แล้วปั้นรูปสร้อยฟ้ากับพระไวย	เอาใบรักซ้อนใส่กับเลขยันต์
เถรนั่งบริกรรมแล้วข้าเป่า	พอต้องสองรูปเข้าก็พลิกผัน
หันหน้าคว่ำกอดกันพัลวัน	เอาสายสิญจน์เข้ากระสันไว้ตรึงตรา
รูปนี้จึงฝังไว้ใต้ที่นอน	ไม่ข้ามวันก็จะร่อนลงมาหา
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 929)

ยกเมฆ หมายถึง เคาเอา นึกเอา คาคเคาเองว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อทางไสยศาสตร์ในการดูเมฆ ดูรูปร่างลักษณะของเมฆ เพื่อจะดูนิมิตดีร้ายในการกระทำกิจกรรมสำคัญๆ เช่น การยกทัพ ถ้าเห็นเมฆเป็นรูปพระนารายณ์ ก็ถือว่าเป็นนิมิตที่ดี ควรยกทัพได้ แต่ถ้าถูกษัยยกทัพเกิดเมฆเป็นรูปเมรุเผาศพ ทายว่า ถ้ายกทัพไปรบกับข้าศึกก็จะถูกข้าศึกตีแตกพ่าย ไพร่พลก็จะล้มตายกันหมด หรือว่า ตอนจะเคลื่อนพลแล้วเห็นเมฆเป็นรูปคนไม่มีหัว ทายว่า ถ้าขึ้นยกทัพไปก็จะถูกข้าศึกฆ่าตายกันหมดทั้งกองทัพ เป็นต้น ในเสภาขุนช้างขุนแผน เมื่อพลายชุมพลจับได้นางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์พระไวย(พลายงาม)โดยผู้ทำคือเถรวาด เถรวาดจึงคิดจะแก้แค้นพลายชุมพลโดยจะเดินทางมากรุงศรีอยุธยาแต่ก่อนจะเดินทางพบนางร้ายหลายสิ่ง เถรวาดจึงได้ยกเมฆดูนิมิตแล้วก็เห็นเป็นรูปคนหัวหาย จึงรู้ตัว

ว่าเดินทางไปครั้งนี้อาจจะมีเคราะห์ร้ายได้แต่ถ้าไม่ไปก็กลัวว่านางสร้อยฟ้าจะหาว่าตนขลาดกลัว ไม่สมกับเป็นลูกผู้ชาย ดังคำประพันธ์

ก้าวลงอัมจันทร์ถึงชั้นล่าง	งูเห่ากลางเลื้อยพู่หูหัวร่อน
แผ่แม่เบี้ยขวางหนทางจร	เถรเห็นสังหรณ์เป็นลางร้าย
กอดอกยกเมฆดูนิมิต	กวีปรีตเป็นรูปคนหัวหาย
จะยกต่อคอแขนไม่ติดกาย	เถรสำคัญมันหมายไม่คืนมา
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 1061)

และตอนขุนแผนกับพลายงามยกทัพมารบกับตรีเพชรกล้าก็ได้ยกเมฆดูเช่นกัน ซึ่งเป็นรูปพระนารายณ์อันเป็นนิมิตที่ดี ดังคำประพันธ์

ภาวนาตาเขม้นเห็นเมฆฉาย	นิมิตเป็นรูปนารายณ์เรืองศรี
สีกรรอนติดบนเมฆี	ขุนแผนขึ้นขี่คอคชกรรจ์
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 699)

ร่อนวิชา หมายถึง ทำหรือปฏิบัติหรือประพฤติดะไรผิดปกติวิสัยที่คนธรรมดาเขาทำกัน

ที่มาของสำนวนมาจากคติความเชื่อที่ว่า คนที่มีวิชาแก่กล้านั้นมักจะทำอะไรแปลกๆ ผิดจากคนทั่วไป เช่น คนปกติทั่วไปเขานั่งในที่ร่ม เพราะไม่มีใครจะนั่งตากแดดทนความร้อนของแสงอาทิตย์ แต่คนที่มีวิชากลับไปนั่งตากแดดอยู่คนเดียว เป็นต้น ซึ่งในสมัยก่อนนั้น คนโบราณบางคนมักจะเรียนรู้วิชาทางด้านไสยศาสตร์และต้องการลองวิชาที่ได้เรียนมานั้นว่าก่อให้เกิดอิทธิฤทธิ์หรือผลอย่างที่ว่าเรียนมาจริงหรือไม่จึงอยู่เฉยไม่ได้ ต้องลองวิชาไปเรื่อยๆ เรียกว่าร่อนวิชา นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าคนที่มีวิชาทางด้านไสยศาสตร์ในการทำคุณไสยเข้าตัวผู้อื่นนั้น หากไม่มีผู้มาว่าจ้างให้กระทำ ผู้เรียนวิชานี้ก็ต้องทำเองเพื่อเป็นการฝึกฝนวิชาหรือทบทวนวิชาอยู่เสมอ จึงต้องมีการปล่อยคุณไสยออกไปทุก 7 วันหรือ 15 วัน ซึ่งถ้าหากไม่ทำเช่นนั้น คุณไสยหรือของนั้นก็จะเข้าตัวผู้เรียนวิชาไสยศาสตร์เองซึ่งอาจทำให้เสียชีวิตได้ ดังนั้นการเรียนวิชาเหล่านี้จะต้องมีการฝึกฝนอยู่เสมอ จึงเรียกว่า ร่อนวิชา

ร้อยแปด หมายถึง มากมายต่าง ๆ นานา

ที่มาของสำนวนมาจากจำนวนเลข 108 ที่เชื่อว่าเป็นจำนวนที่มีความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ในทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาฮินดู ทั้งทางลัทธิพราหมณ์หรือไสยศาสตร์และทางพุทธศาสนา จำนวนดังกล่าวมักเป็นจำนวนของคาถา มন্ত্রา หรือคำสวดต่างๆ ที่ถือกันว่ามีพลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ตัวอย่าง เช่น ลูกประคำต้องมี 108 ลูก เสกคาถา 108 คาบจะเกิดความขลัง กำลังดาวพระเคราะห์ คือดวงอาทิตย์มี 6 พระจันทร์มี 15 พระอังคารมี 8 พระพุธมี 17 พระพฤหัสบดีมี 19 พระศุกร์มี 21 พระเสาร์มี 10 พระราหู(โลก)มี 12 รวมกันเป็นจำนวน 108 หรือทางพระพุทธศาสนา พระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณ เมื่อรวมกันแล้วจะได้จำนวน 108 คือ พระพุทธคุณ 56 พระธรรมคุณ 38 พระสังฆคุณ 14 รวมเป็นจำนวน 108 ข้อ เป็นต้น ในเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนเถรवादแปลงเป็นจระเข้ ซึ่งก่อนจะแปลงเป็นจระเข้นั้น เถรवादก็ได้นั่งภาวนาท่องมนตร์ร้อยแปดคาบ ดังคำประพันธ์

เร่งหายกลายรูปเป็นหลวงตา	ลงนั่งนิ่งภาวนาร้อยแปดที
เสกไม้เท้าต่อหางฟีกกลางตัว	แล้วเอาบาตรสวมหัวเข้าเร็วรี
แผ่นโผนโจนผางกลางนที	ก็กลายเป็นกุมภีลัมหิมา
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 1061)

ลงผี หมายถึง ทำพิธีเชิญผีหรือเชิญจ้าวให้มาเข้าสิงในตัวคน

ที่มาของสำนวน ลงผี แปลตามตัวก็คือ ให้ผีมาเข้าสิงในตัวคน เป็นพิธีทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่งโดยเชิญผีหรือเจ้าให้มาเข้าสิงในตัวคน เรียกกันว่าเข้าผี หรือ ทรงเจ้าเข้าผี โดยมีความมุ่งหมายที่จะถามเจ้าหรือผีที่มาเข้าทรงถึงเรื่องราวอะไรต่างๆ ตามที่ผู้ถามต้องการทราบ เช่น ถามเหตุการณ์ ถามเกี่ยวกับโชคชะตา ถามเนื้อคู่ ถามของหาย ถามห่วยเบอ เป็นต้น ในเสภาขุนช้างขุนแผน เมื่อขุนแผนให้บ่าวคือนายสา มาบอกข่าวว่านางวันทองตายแก่นางศรีประจันแต่พบนางสายทองก่อนนางสายทองได้ฟังจึงตกใจสลดลงไป นางศรีประจันเห็นดังนั้นก็ตกใจจนตัวสั่นเทาเหมือนผีหรือเจ้ามาเข้าสิงตัวซึ่งเรียกว่า ลงผี ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ศรีประจันครันเห็นสายทองเข้า	ตัวแกสั่นเทาเทาดังลงผี
-----------------------------	------------------------

ร้องถามไปพลันในทันที

ออสายทองลี้มคะมาลงต่ำปุป

อ้ายนี่มึงทำอะไรมัน

มึงตีทุบหรืออย่างไรไฉนนั้น

(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 888)

ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เมื่อท้าวเสนากฎได้น้องสาวคือนางเกสรสมณทากลับคืนมาจากเมือง
ยักษ์ โดยที่พระองค์ไม่ทราบความจริงว่าสังข์ศิลป์ชัยเป็นผู้นำนางมา แต่ถูกโอรสทั้งหกผลักสังข์
ศิลป์ชัยตกเหว และโอรสทั้งหกก็โกหกว่าเป็นผู้พานางกลับมาแทน นางเกสรสมณทานั้นจึงกล่าว
ว่าไม่ใช่และทะเลาะกับโอรสทั้งหกอย่างรุนแรง ท้าวเสนากฎจึงเข้าใจว่าผีป่านั้นเข้าสิงในตัวนาง
จึงให้ตามคนทรงนั้นมารักษาตัวนาง ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น

จึงตรัสว่าจริงแล้วนะโหรา

ว่าพลางทางสังเสนานใน

แล้วแยกไปให้ทั่วทั้งธานี

พระผู้ผ่านนัคเรศเชษฐา

เราเห็นกิริยานั้นผิดที่

หมอโรงเราเท่าไรเรียกมานี้

หาคนทรงลงผีนั้นเข้ามา

(สังข์ศิลป์ชัย. 2545: 521)

สันเป็นเจ้าเข้า

หมายถึง

ลักษณะอาการที่สันเทิ้ม

ที่มาของสำนวนมาจากพิธีทางไสยศาสตร์ คือพิธีเชิญเจ้าให้มาเข้าสิงคนทรง ผู้ที่จะให้ผี
หรือเจ้ามาเข้าสิงซึ่งเรียกว่าคนทรงนั้น จะต้องแต่งกายสะอาดนุ่งขาวห่มขาว มีผ้าขาวม้าปูรองนั่ง
เครื่องประกอบที่ใช้ในพิธีมี ข้าวตอก ดอกไม้ กล้วยเทียน หมากพลูเป็นเครื่องบูชา แต่ถ้าทราบว่าเจ้า
องค์ใดชอบอะไรก่อนแล้วจะต้องจัดหามาให้ครบเช่น เหล้า ไก่ต้ม หัวหมูต้ม จัดตั้งบูชาให้
เรียบร้อย เวลาเจ้ามาเข้าสิงคนทรงจะมีอาการสันเทิ้มไปทั้งตัวซึ่งเป็นการบอกให้ผู้อื่นได้ทราบว่า
ตอนนี้เจ้าได้มาประทับร่างคนทรงแล้วสันเป็นเจ้าเข้าจึงนำมาใช้เป็นสำนวนเรียกผู้ที่มีลักษณะ
อาการที่สันไปทั่วร่างกายและสันเป็นเจ้าเข้า

หงส์ร่อนมังกรรำ

หมายถึง

พิธีทางไสยศาสตร์ที่ทำให้ผัวหลงรักสองพิธีคือ

หงส์ร่อน มังกรรำ

ที่มาของสำนวนคือ หงส์ร่อน เป็นพิธีทางไสยศาสตร์ที่ประกอบขึ้นเพื่อให้สามีหลงรัก โดยวิธีการทำคือ นึ่งคร่อมหม้อข้าวที่เพิ่งหุงสุกใหม่ๆ ให้ไอร้อนของข้าวถึงขึ้นมาถูกบริเวณอวัยวะเพศและเกิดเป็นเหงื่อหยดลงไปใส่ข้าวแล้วนำข้าวนั้นไปให้สามีรับประทาน เมื่อสามีทานอาหารเข้าไปก็จะเกิดหลงรักจนลืมหญิงคนอื่นๆหมด ส่วน มังกรรำ นั้นเป็นพิธีอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้สามีรักเช่นกัน วิธีการทำ คือ เมื่อเวลาอาบน้ำในอ่างจะเก็บขี้โคลนอ่างเอาไว้จนครบเจ็ดวัน แล้วเอาไปทำพิธีเสกด้วยคาถาและประสมด้วยสิ่งอื่นๆอีกหลายชนิดแล้วป่นให้เป็นผง เมื่อจะยกอาหารไปให้สามีทาน ก็โรยผงเสนห์นั้นลงไปให้อาหาร เชื่อว่า เมื่อสามีได้ทานอาหารนั้นแล้วก็จะเกิดอาการลุ่มหลงงมงาย ฝ่ายแต่รักไม่ยอมจากบ้านไปมีหญิงอื่นหรือมีบ้านเล็กบ้านน้อยอีกต่อไป

อย่าปลุกผีกลางคลอง หมายถึง ทำการเสี่ยงขณะอยู่ในภาวะคับขัน ทำอะไรที่นำกลั้วขณะที่ไม่มีใครช่วยเหลือ

ที่มาของสำนวนมาจาก พิธีทางไสยศาสตร์ คือ การปลุกผี การปลุกผีนั้นหมอผีจะใช้เวทมนต์คาถาในการเรียกผู้ที่ยาตายไปแล้วให้ฟื้นคืนขึ้นมาเพื่อให้ผีทำตามคำสั่งที่หมอผีต้องการ แต่การปลุกผีกลางคลองเป็นการกระทำที่ไม่ถูกที่ถูกทางซึ่งจะเกิดอันตรายได้ง่าย เพราะการปลุกผีผู้ประกอบพิธีต้องใช้สมาธิอย่างมากในการบริกรรมคาถาอาคมเพื่อควบคุมผีให้ทำตามคำสั่ง หากผีสำแดงฤทธิ์ อาละวาดก็จะทำอันตรายต่อผู้ทำพิธีได้ และเมื่อเป็นการปลุกผีระหว่างทางน้ำ คือ ปลุกผีในเรือ ย่อมมีความยุ่งยากมากเพราะเรือเป็นที่แคบมีพื้นที่ไม่มาก เมื่อผีอาละวาดออกฤทธิ์ อาจทำให้เรือล่มได้ อันตรายที่ผู้ทำพิธีจะได้รับจึงมีทั้งอันตรายจากผีที่จะทำร้ายและอันตรายจากอุบัติเหตุเรือล่มอีกด้วย

อย่าปองเรียนอาถรรพ์ หมายถึง ไม่ควรสนใจพวกวิชาไสยศาสตร์ เพราะจะทำให้เกิดผลร้ายแก่ตนเอง

ที่มาของสำนวน อาถรรพ์ คือ ศาสตร์ที่ลึกลับเหนือธรรมชาติเป็นวิชาที่ใช้เวทมนต์ในการเสกเป่าให้ดีหรือให้ร้าย บางครั้งเรียกวิชานี้ว่าไสยศาสตร์ ในสุภาวศิพระวรวงศ์เธอเป็นวิชาที่ต้องห้ามไม่ยอมให้คนไปเรียนเพราะเป็นวิชาที่น่ากลัว เช่น การใช้เวทมนต์เกี่ยวกับภูตผี ปีศาจ วิญญาณ การทำเสน่ห์ เป็นต้น วิชาประเภทนี้เป็นวิชาที่รบกวน ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นมากกว่าให้คุณและรบกวนทั้งคนที่ยังมีชีวิตอยู่และคนที่ตายไปแล้ว การทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นทุกข์ เป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ควรกระทำและคนที่เรียนวิชาประเภทนี้เป็นวิชาเวทมนตร์ที่ต้องใช้กับสิ่งที่มี

อันตราย เช่น ใช้บังคับภูตผีปีศาจ สัตว์ร้าย สิ่งของอาคม หากพลาดพลั้งก็ต้องได้รับอันตรายจากผี สัตว์ร้ายหรือสิ่งของนั้นซึ่งบางครั้งอาจจะร้ายแรงมากจนถึงแก่ชีวิตตนก็ได้จึงไม่ควรที่จะเรียนวิชาเหล่านี้

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่าวิญญาณและผี ไว้ดังนี้ วิญญาณ คือ สิ่งที่เชื่อกันว่ามีอยู่ในกายขณะมีชีวิต เมื่อตายจะออกจากกายล่องลอยไปหาที่เกิดใหม่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 1075) ส่วนคำว่าผี มีความหมายเดียวกับภูตผีปีศาจ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีเรือน ผีहां (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542:735) ดังนั้น วิญญาณ จึงหมายถึงผู้ที่ตายไปแล้วแต่ยังปรากฏกายให้ผู้อื่นได้พบเห็นหรือแสดงฤทธิ์เดชบางอย่างโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือ เพื่อทำร้ายหรือเพื่อแสดงอำนาจปาฏิหาริย์บางอย่างแก่มนุษย์ ส่วนภูตผี ปีศาจ คือ สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัวตนแต่อาจปรากฏกายให้เห็นได้ในบางครั้งอาจให้คุณหรือโทษได้ทั้งสองอย่าง ภูตผีปีศาจ จึงมีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย ในสังคมไทยนั้นคนไทยจะเชื่อเรื่องผีมาตั้งแต่สมัยโบราณและความเชื่อนี้ก็ยังปรากฏอยู่ในสังคมไทยบางส่วนมิได้เลือนหายไป โดยเชื่อว่า ผีเป็นสิ่งที่ลึกลับมีอำนาจอยู่เหนือปกติธรรมดาหรือเกินกว่าวิสัยของคนเราจะสัมผัสได้ด้วยตา แต่สามารถปรากฏให้ผู้อื่นได้พบเห็นโดยแสดงฤทธิ์เดชบางอย่างหรือแสดงอำนาจปาฏิหาริย์บางอย่างแก่มนุษย์ จำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ มีทั้งสิ้น 23 จำนวน ได้แก่

กระดุกร้องได้ หมายถึง **คนที่ถูกฆ่าตายอย่างไร้ร่องรอยหรือไม่มีพยานหลักฐานทั้งไว้ให้เห็น แต่ในที่สุดผู้ร้ายก็ถูกจับกุมได้ด้วยเหตุบังเอิญ**

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของผู้ตาย กระดุกในที่นี้หมายถึงกระดุกของผู้ตายที่ถูกฆาตกรรมโดยที่ผู้ร้ายไม่ได้ทิ้งหลักฐานร่องรอยใดๆไว้ทำให้ไม่สามารถจับคนร้ายมาลงโทษได้ แต่ในที่สุดผู้ร้ายก็ถูกตำรวจจับได้เหมือนกับว่ากระดุกของผู้ตายบอกร่องรอยเพื่อร้องขอความเป็นธรรม จึงนำมาใช้เป็นสำนวนในการเปรียบเทียบถึงผู้ร้ายที่ฆ่าคนตายโดยไม่ได้ทิ้งหลักฐานไว้แต่ก็ถูกตำรวจจับได้ว่า กระดุกร้องได้ ดังในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่ขุนช้าง

ไปช่วยงานแต่งของพระไวย(พลายงาม)แล้วกินเหล้าเมาและได้ทะเลาะกับพระไวย ขุนช้างขุนแผนคนของพระไวยทำร้ายจึงได้กล่าวไว้ว่า

ถึงตัวกูบรลัษกระตูกร้อง

อันจะถองเล่นเปล่าเปล่าเจ้าอย่าหมาย

มึงพวกมากฝากไว้เถิดอ้ายพลาย

ถ้าเจ้านายไม่เลี้ยงก็แล้วไป

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 812)

กระสือดูด หมายถึง ชูบชิต

กระสือ คือ ผีจำพวกหนึ่งที่เราเรียกกันว่า ผีกระสือ คนโบราณเชื่อกันว่าผีกระสือจะออกหากินในเวลากลางคืน โดยเวลาไปจะเป็นดวงไฟแวบๆเคลื่อนลอยไปต่ำๆเหนือพื้นดิน ดังนั้นจึงเชื่อกันว่าถ้าของอะไรในบ้านที่เป็นอาหารมีลักษณะผิดปกติเชื่อกันว่ากระสือมากิน คนโบราณห้ามไม่ให้ตากผ้าทิ้งค้างคืนไว้ เพราะถ้าตากผ้าทิ้งไว้กระสือก็จะใช้เช็ดปาก วิธีจับกระสือมีว่า ถ้าเห็นผ้าที่ตากทิ้งไว้มีรอยเปื้อนผิดปกติก็ให้เอาผ้านั้นมาต้ม ใครเป็นผีกระสือที่ใช้ผ้านั้นเช็ดปากก็จะร้อนจนทนไม่ไหวต้องไปหาผู้ที่ต้มผ้านั้น เนื่องจากผีกระสือเที่ยวหากินของในเวลากลางคืนทำให้ของนั้นเสีย ดังนั้นของอะไรที่เหี่ยวแห้งผิดปกติหรือชูบลงไปจึงเรียกว่า กระสือดูด ส่วนนวนนี้ส่วนมากใช้กับผลไม้ที่เหี่ยวแห้งไม่น่ารับประทาน เช่น มะม่วง ก็จะพูดว่า มะม่วงกระสือดูด

ส.พลายน้อย ได้อธิบายเกี่ยวกับผีกระสือไว้ในหนังสือตำนานผีไทยว่า ผีกระสือนี้เชื่อกันว่าเป็นผู้หญิงและชอบเข้าสิงในกายหญิง ชอบกินของโสโครก ลักษณะเป็นดวงไฟแวบๆออกหากินในเวลากลางคืน ตามชนบทมีความเชื่อเรื่องผีกระสือนี้นาน ถ้าเห็นแสงวาบๆสีเขียวเป็นดวงโตก็เข้าใจกันว่าเป็นผีกระสือและว่ามันไปแต่หัวและดับไตได้พุ่ง เวลาใครคลอดลูกใหม่ๆมันได้กลืนคาวเลือดก็จะไปกินหญิงที่คลอดลูกนั้นหรือไม่ก็กินเด็กทารกเสีย ด้วยเหตุนี้จึงเกิดธรรมเนียมเอานามพุทรามาสะอาดตรงได้ถูนเรือนที่มีร่องรอยถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะเพราะผีกระสือกลัวหนามจะเกี่ยวได้มัน ผีกระสือมักจะเป็นยายแก่มากกว่าสาว นอกจากชอบกินของสดของคาวแล้วยังชอบกินอาจุม จึงมักเห็นกันตามห้องส้วมเมื่อมันกินแล้วก็หาที่เช็ดปาก ถ้าเห็นผ้าของใครตากทิ้งไว้ก็เอาผ้าเช็ดปากเสียเลย เจ้าของผ้าเมื่อเห็นรอยเปื้อนเป็นดวงๆก็จะเอาผ้านั้นมาต้มหรือหนึ่งผีกระสือจะรู้สึกปวดแสบปวดร้อนมากเมื่อทนไม่ไหวก็ต้องมาขอร้องไม่ให้ต้มผ้านั้นอีกต่อไป (ส.พลายน้อย. 2544: 39 – 40)

ขอส่วนบุญ หมายถึง ขอแบ่งผลประโยชน์

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องการทำบุญว่าเราสามารถแบ่งส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่วิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วหรือญาติต่างๆที่อาจจะเป็นญาติมิตรของเรา เช่น ญาติพี่น้อง พ่อแม่ ปู่ย่าตายายหรือมิได้เป็นญาติมิตรสหายของเราก็ได้แต่เคยมีเรื่องผูกพันเกี่ยวข้องกับเราที่เรียกว่าเจ้ากรรมนายเวรการทำบุญทุกครั้งสามารถอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลได้จากการกรวดน้ำ คนไทยจึงนิยมกรวดน้ำทุกครั้งเมื่อทำบุญตักบาตรเสร็จแล้วเพราะเชื่อว่าบุญที่ทำไปในครั้งนี้จะส่งผลไปถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นวิญญาณที่ต้องการในส่วนบุญส่วนกุศลจึงต้องมาขอส่วนบุญจากคนที่ทำบุญจึงเกิดเป็นสำนวนขึ้นมา

เข้าทรง หมายถึง การที่ผีหรือเจ้าเข้ามาสืบเสาะอยู่ในร่างของคนทรง

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องผีหรือเจ้า ว่าสามารถเข้ามาสิงในร่างของมนุษย์ที่เป็นคนทรงเพื่อบอกเรื่องราวต่างๆที่เจ้าหรือผีนั่นสามารถหยั่งรู้ได้แก่ผู้ที่มาถามเรื่องต่างๆที่ตนอยากรู้ คนทรงก็คือ คนที่ยอมให้ผี เจ้า หรือจิตวิญญาณใดๆเข้ามาสิงอยู่ในร่างชั่วคราว ในนิราศเมืองแกลง ของสุนทรภู่ ท่านก็ได้กล่าวถึงคนทรงไว้เช่นกัน ตอนที่ท่านเดินทางไปหาบิดาที่เมืองแกลง แล้วเกิดป่วยขึ้น บิดาของท่านสุนทรภู่จึงให้คนทรงมาช่วยลงผีเพื่อบอกสาเหตุที่สุนทรภู่ป่วย ซึ่งคนทรงได้บอกว่าสาเหตุที่ท่านป่วยเพราะไปเก็บดอกไม้ที่เชิงเขาโดยไม่บอกเจ้าป่าเจ้าเขาเสียก่อน ดังคำประพันธ์

ให้คนทรงลงผีเมื่อผีเจ็บ	ว่าเพราะเก็บดอกไม้ที่ท้ายเขา
ไม่ถนอญขอสูทำดูเบา	ท่านปู่เจ้าคุมแค้นจึงแทนทด
	(นิราศเมืองแกลง. 2543: 80)

คนดีมีคุ้ม หมายถึง คนดี คนทำดีมีความซื่อสัตย์ จะไม่ได้รับอันตรายจากการปองร้าย

ที่มาของสำนวนมาจากคนไทยเชื่อว่า ในตัวบุคคลแต่ละคนจะมีผีหรือเทวดาประจำตัวคอยคุ้มครองปกป้องอันตรายให้ ถ้าหากไม่ใช่เป็นเพราะกรรมเก่าที่เคยทำไว้หรือเพราะเวรกรรมแต่ชาติปางก่อนตามมาทันแล้ว หากเกิดเภทภัยอันตรายใดๆขึ้นแก่บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติดี ผี

หรือเทวดาประจำตัวก็จะช่วยปกป้องคุ้มครองให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายเหล่านั้นทุกที่ไป หรือถ้าเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ ถึงจะถูกคนอื่นทำร้ายหรือกลั่นแกล้งก็จะเป็นอันตรายใดๆ เพราะผีจะคอยช่วยคุ้มครองปกป้องอยู่ แต่ถ้าเป็นคนไม่ดีหรือคนชั่ว ผีหรือเทวดาประจำตัวเหล่านี้ ก็จะไม่อยู่ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยให้ เมื่อเกิดเคราะห์หามยามร้ายก็จะได้รับภัยพิบัติทุกครั้งไป

**เคราะห์ดีผีคุ้ม เคราะห์ร้ายพรายรุม หมายถึง ชะตาดีทำอะไรก็มีผลดี
ยามชะตาตกทำอะไรก็เสียหาย**

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องผี ผีในความเชื่อของคนไทยนั้นมีทั้งผีดีและผีร้าย ผีดี คือ ผีที่คอยดูแล คุ้มครองเราให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีบ้านผีเรือน เป็นต้น ผีร้าย ก็คือ ผีที่ให้โทษแก่มนุษย์ซึ่งอาจจะทำร้ายมนุษย์ถึงกับเสียชีวิตได้ ดังนั้น ถ้าเราอยู่ในช่วงของเคราะห์ดีหรือชะตาชีวิตที่ดีก็อาจจะมีผีมาคอยคุ้มกันดูแล ทำให้เราโชคดี ประสบพบเจอแต่เรื่องที่ดีมีความสุข แต่ถ้าช่วงชีวิตของเราในช่วงนั้นอยู่ในช่วงเคราะห์ร้าย ซึ่งเรามักจะเรียกว่า ชะตาตก นอกจากจะได้รับความทุกข์ได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสแล้วยังมีผีร้ายต่างๆ มาทำอันตรายเราให้ทุกข์ซ้ำเข้าไปอีกด้วย

**ใจดีผีเข้า หมายถึง คนที่เวลาใจดีด้วยมาก ๆ แล้วแทนที่จะเกรงใจกลับทำ
กำเริบ**

สำนวนนี้มาจากความเชื่อเกี่ยวกับการทรงเจ้าเข้าผี เช่น คนทรงที่ทำพิธีให้ผีมาเข้า ซึ่งคนที่จะให้ผีมาเข้านั้นถ้าเป็นคนใจแข็งหรือที่เรียกว่าจิตแข็งแล้วผีจะไม่มาเข้า แต่ถ้าเป็นคนใจอ่อนหรือจิตอ่อนผีก็จะมาเข้าได้ง่าย ซึ่งโดยทั่วไปคนที่ใจอ่อนมักเป็นคนใจดี ไม่เข้มงวดกวดขันอะไรกับใครมากนัก ไม่ดูตัวว่ากลัวใคร คนที่ใจดีดังกล่าวนี้นั้น คนในบังคับบัญชาหรือลูกน้องก็มักจะกำเริบได้ใจเพราะไม่โดนดุ โดนตำหนิ ดังนั้น จึงเอาเหตุที่คนใจอ่อนผีเข้าง่ายนั้นมาเปรียบเทียบกับคนที่ใจดีแล้วลูกน้องมักเหลิงกำเริบว่า ใจดีผีเข้า

นางไม้ หมายถึง ผีหญิงสาวสวยที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่

มูลเหตุของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องผีที่สิงอยู่ในต้นไม้ โดยเชื่อว่า ต้นไม้ใหญ่นั้น จะมีผีมาสิงอยู่ วันดีคืนดีก็จะปรากฏตัวให้เห็น ผีที่มาสิงส่วนใหญ่จะเป็นผีผู้หญิงจึงเรียกว่า

นางไม้ ต้นไม้ใหญ่เช่นต้นตะเคียนผีที่สิงสถิตอยู่ในต้นตะเคียน เรียกว่า นางตะเคียน ผีที่สิงต้นกล้วยตานี ก็จะเรียกว่า นางตานี เป็นต้น ในนิราศเมืองแกลง ของ สุนทรภู่ ก็ได้กล่าวถึงนางไม้คือนางตะเคียนไว้เช่นกัน ดังคำประพันธ์

ระวังตัวกลัวตตะเคียนขวาง	เป็นเยี่ยงอย่างผู้เฒ่าเล่าสนอง
ว่าผีสาหัสนางตะเคียนคะนอง	ใครถูกต้องแตกตายลงหลายลำ
พอบอกกันยังมีทันจะขาดปาก	เห็นเรือจากแจวตรงหลงถล่ำ
กระทบผางตอนางตะเคียนดำ	ก็โคลงคว่ำล่มลงในคงคา
พวกเรือผีผู้คนขนสยอง	ก็เลยล่องหลักทางไปข้างขวา
พันระวางนางรุกขชฌายา	ต่างระอาเห็นฤทธิ์ประสิทธิ์จริง
ขอนางไม้ไพรพฤษ์เทพารักษ์	ขอฝากภคินีน้อยแม่น้องหญิง
ใครสามารถชาติชายจะหมายชิง	ให้ตายกลิ้งลงเหมือนตอที่ดำเรือ
	(นิราศเมืองแกลง. 2543: 65)

ผีเข้าผีออก หมายถึง เดียวดีเดียวร้าย , เอาอะไรแน่นนอนไม่ได้

สำนวนนี้มาจากความเชื่อของคนไทย เกี่ยวกับการทรงเจ้าเข้าผี คือ คนไทยมักเชื่อกันว่า ผีนั้นสามารถมาเข้าสิงอยู่ในตัวของคนเราได้ เมื่อผีมาเข้าสิงในตัวบุคคลใดก็ตามก็จะทำให้บุคคลนั้นมีอาการผิดปกติจากที่เคยเป็น ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นไปในทางร้าย เช่น พุดหรือแสดงกิริยาท่าทางเอะอะ ตึงตังอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน หรือคลุ้มคลั่งพุดจาไม่รู้เรื่อง พอผีออกบุคคลนั้นก็จะมีอาการกลับคืนเป็นปกติตามเดิมจึงเกิดเป็นสำนวนผีเข้าผีออก เพราะตอนที่ผียังไม่เข้าสิงคนนั้นก็ยังมีการปฏิบัติเป็นปกติ พุดจารู้เรื่อง แต่เมื่อผีเข้าคนนั้นก็จะมีอาการคลุ้มคลั่ง นึกกลัว มีอาการผิดปกติไป จึงนำไปเปรียบเทียบกับคนที่ประเดี๋ยวดีประเดี๋ยวร้าย เอาแน่นนอนอะไรไม่ได้ว่า ผีเข้าผีออก

ผีเข้าสิง หมายถึง ทำอะไรเลอะหลงพันเพื่อนผิดจากเดิม

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อเรื่องผีที่เชื่อว่าสามารถเข้าสิงในร่างกายคนได้ เมื่อผีเข้าสิง

ใครบุคคลนั้นก็จะมีการทำทางที่ผิดปรกติไปจากเดิมไม่เหมือนอย่างที่เคยเป็น เช่น น้ำเสียงที่พูดเปลี่ยนไป ทำทางแปลกไปอาจจะเอะอะวอยวาย คลุ้มคลั่ง ตัวสั่นหรือนั่งงีบเหมือนไม่มีสติไม่รู้สีกตัว เป็นต้น จึงนำมาใช้เปรียบเทียบเป็นสำนวนสำหรับคนที่ทำอะไรผิดปรกติไปจากเดิมว่า ผีเข้าสิง ในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ ตอนที่ท่านเป็นไข้จนตัวสั่น บิดาของสุนทรภู่จึงเข้าใจว่าผีเข้าสิง จึงให้หมอผีช่วยมารักษา ดังคำประพันธ์

จนเดือนเก้าเข้าค้ำยั้งพรำฝน	ทุกตำบลบ้านกร่ำล้วนน้ำไหล
ยั้งวงเหงาเศร้าซ้ำระกำใจ	จนล้มไข้คิดว่ากายจะวายชนม์
ให้เคลิ้มเคล้นเห็นปีศาจประหวาดหวั่น	อินทรีย์สิ้นเคียรพองสยของชน
ท่านบิดาหาผู้รู้มนต์	มาหลายคนเขาก็ว่าต้องอาภักษ์
หลงละเมอเพ้อพูดกับผีสาว	ที่เคียงข้างคนผู้ไม่รู้จัก
แต่หมอมเฒ่าเป่าปัดชะงัดนัก	ทั้งเซ่นวักหลายวันค่อยบรรเทา
	(นิราศเมืองแกลง. 2543: 80)

ในเรื่องพระอภัยมณี เมื่ออุศเรนสิ้นพระชนม์วิญญูญาณก็ได้เข้าสิงทหารของเมืองผลึกทำให้เกิดความวุ่นวายโกลาหลและเข้าสิงร่างนางวาลีจนนางวาลีสิ้นชีวิต ดังคำประพันธ์

เป็นวันพุธอุศเรนถึงเวรตาย	ปีศาจร้ายร้องก้องท้องพระโรง
แล้ววิ่งเข้าชาวที่ยืนขึ้นัว	เหมือนเล่นงิ้วเต้นโลดกระโดดโหยง
พวกขอเฝ้าเข้ายุตุดุดชะโลง	ปีศาจโง่ฮึดฮาดประกาศร้อง
ไม่รู้หรือคืออุศเรศราช	พยาบาทอิฐผู้หญิงหญิงจ้องทอง
แล้วดินโดดโลดโผนโจนคะนอง	ไล่ทุบถองวารวิ้งหนีทัน
.....	
ฝ่ายวาลีผีทัບกลับมาติก	ไม่รู้สีกงวองงให้หลงไหล
กายระร่ำกลั้วฝรังให้คลั่งไคล้	พระอภัยเสด็จมาพยาบาล
.....	
ฝ่ายวาลีปีศาจเข้ากราดเกรี้ยว	มันยุตเห็นยวหน้าหลังนั่งสลอน
สะดุ้งตื่นสั่นแรงตะแคงนอน	สะอื้นอ่อนอ่อนอารมณ์ค่อยสมประดี
	(พระอภัยมณี. 2544: 328)

ผีเข้าดำพลอย หมายถึง **มีเรื่องร้ายแรงอยู่แล้วกลับมีเรื่องร้ายแรงอื่นเข้ามาซ้ำอีกหรือเมื่อคราวเคราะห์ร้ายแล้วผียังเข้าเดิมอีก**

ที่มาของสำนวนมาจาก ความเชื่อของคนไทยที่เชื่อว่าเรื่องอะไรร้ายๆที่เกิดขึ้นนั้นมักมาจากการกระทำของผีบันดาลให้เป็นไป เช่น เดินตกบันไดคอกหักก็เชื่อว่าเป็นเพราะผีผลัก ถูกมีดบาดโดยไม่ตั้งใจก็เชื่อว่าเป็นเพราะผีผลัก คำว่า ดำ หมายถึง ผีเช่นกันแต่เป็นผีเรือน คนไทยเราเชื่อกันว่าบ้านทุกบ้านจะมีผีประจำอยู่ ผีพวกนี้เป็นผีดีคอยคุ้มครองดูแลบ้านช่องให้ บางครั้งผีเรือนนั้นเราเชื่อว่าเป็นผีปู่ตายายของเรานั้นเอง ซึ่งจะช่วยปกป้องรักษาและป้องกันไม่ให้ผีอื่นๆเข้ามาทำร้ายหรือทำความเดือดร้อนให้กับคนในบ้าน แต่เมื่อคนในบ้านคนใดถึงคราวเคราะห์ร้ายแม้ผีอื่นทำร้ายแล้วผีเรือนที่เราเชื่อว่าเป็นผีดีก็ยังพลอยซ้ำเติมทำร้ายเรา ให้เราเดือดร้อนเพิ่มเข้าไปอีกจึงเกิดเป็นสำนวนว่า ผีเข้าดำพลอย หมายถึง เคราะห์ร้ายหรือมีเรื่องร้ายแรงอยู่แล้วแต่กลับมีเรื่องร้ายแรงอื่นเข้ามาซ้ำเติมอีก ในวรรณคดีเรื่องอิเหนาก็ได้กล่าวถึงผีเข้าดำพลอยไว้เช่นกัน ตอนปะสันตาเฝ้าสังคามาระดาที่เพิ่งจากนางกุสุมา ดังคำประพันธ์

พระอนุชายกไปรอนราญ

ผลาญชาวล่าสำกรุงศรี

ปัสการร้ายกาจรวี

ให้ภูมีประชวรกลับมา

ทั้งอาเพศผีเข้าดำพลอย

ดูเป็นรวิวดังรอยนขา

(อิเหนา. 2506: 1083)

ผีไม่มีศาล หมายถึง **การที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน**

ที่มาของสำนวน ศาลก็คือ สิ่งก่อสร้างเพื่อให้ผีหรือเทพอยู่สิงสถิต ในวัฒนธรรมของจีนก็จะมีศาลเจ้า ส่วนของไทยนั้นเราเรียกว่า ศาลพระภูมิ คำว่า พระภูมิ หมายถึง เทพารักษ์ประจำพื้นที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า เจ้าที่เจ้าทาง คำว่าภูมิก็หมายถึง แผ่นดิน ที่ดิน ศาลพระภูมิ ก็หมายถึง ศาลของเจ้าที่เจ้าทาง หรือ ศาลของผี ของเทพารักษ์ เพราะคนไทยเชื่อกันว่า ผีหรือเทพนั้นต้องมีที่อยู่จึงจะสบาย ถ้าไม่สร้างศาลขึ้นมา ผีหรือเทพก็จะเร่ร่อนไปเรื่อยๆ ชาวจีนจึงต้องสร้างศาลเจ้า เพื่อให้เทพทั้งหลายของจีนอยู่ ส่วนของไทยก็จะมีการสร้างศาลขึ้นมาหลายประเภทเพื่อให้เทวดาหรือผีได้อยู่อาศัย เช่น ศาลพระภูมิ ศาลนางตะเคียนทอง ศาลเจ้าพ่อเสือ ศาลผีปู่ตายาย เป็นต้น ส่วนผีอื่นๆที่ไม่มีศาลอยู่ก็จะเป็นพวกผีที่ลำบากหิวโหย เป็นพวกผีเร่ร่อน จึงนำมา

ใช้เป็นสำนวนว่า ฝีมือมีศาล หมายถึง คนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน เร่ร่อนไปเรื่อย ๆ

ฝีมือไม่ดี ฝีมือก็พลอย หรือ ฝีมือไม่ดี ฝีมือพลอย หมายถึง **คนในบ้าน**
เป็นใจช่วยให้คนนอกบ้านเข้ามาทำความเสียหาย

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในเรื่องผี คือ คนไทยมักจะเชื่อถือว่า บ้านเรือนจะมีผีคุ้มครองอยู่ เรียกว่า ผีเรือน ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้พวกผีป่าหรือผีอื่นๆ ที่อยู่นอกบ้านมากล้ากรายสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนในบ้าน ช่วยปกป้องรักษาบ้านเรือนระงับภัยอันตรายไม่ให้เกิดแก่เจ้าของเรือนตลอดจนคนในบ้านได้ แต่ถ้าผีเรือนนั้นไม่เก่ง ไม่สามารถคุ้มครองบ้านเรือนได้หรือเป็นผีที่ไม่ดีไม่รักษาหน้าที่ ผีอื่นๆ ก็จะเข้ามาได้ แต่ในการนำสำนวนนี้มาใช้ไม่ได้หมายความว่า ฝีมือไม่เก่งหรือไม่ดีหมายถึงผีตรงๆ แต่เป็นคำเปรียบถึงคนในบ้าน คือ ถ้าคนในบ้านไม่ดีแล้วก็เป็นช่องทางให้คนอื่นเขาล่วงล้ำถูกหรือทำอะไรให้เป็นที่เดือดร้อนเสียหายแก่เจ้าของบ้านได้ในเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนตีเมืองเชียงอินทร์ได้ใช้ทัพผีเข้าตี ให้ผีเมืองหนีไป ขุนแผนจึงลอบเข้าไปจับจำวเมืองอินทร์ได้ ซึ่งแสดงว่าผีเมืองไม่เก่งไม่สามารถรักษาคู่ครองบ้านเมืองได้ ผีอื่นจึงเข้าเมืองได้ ดังคำประพันธ์

เดิมเชียงอินทร์เป็นปิ่นเอกราช

จะเสื่อมสิ้นยศอย่างแต่ปางบรรพ์

ผีป่าจึงแข็งแรงร้ายกาจ

ก็ถอยป่นย่นยับอัปราชัย

เทพทุกศาลสิงออกวังพล่าน

ไม่หลอเหลือทั้งพระเสื้อพระทรงเมือง

พวกเหล่าผีเล็กน้อยพลอยวิ่งว่อน

บ้างอุ้มลูกจูงหลานชวนเข้าไพร

ชะตาขาดนครอ่อนอาถรรพณ์

เป็นประจันตประเทศเขตกรุงไทย

ผีเมืองมิอาจจะสู้ได้

ผีป่าเข้าไปไล่ลุยเมือง

กำภูฉัตรพระกาฬโศกศาลเปรื่อง

หอเครื่องเจตคุนทุกหนีไป

ทั้งนครเสียมผีร้องไห้

เพราะผีป่าเข้าได้ในนคร

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 718)

ผีหลอกกลางวัน หมายถึง **เรื่องที่เป็นไปไม่ได้**

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีหรือวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วว่า ถ้าหากปรากฏให้เห็นร่างหรือทำให้ได้ยินเสียงหรือแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ เช่น ได้กลิ่นสบเหมือนศพ

กลิ่นหอมเหมือนน้ำอบ ได้ยินเสียงเหมือนมีคนมากระซิบพูดหรือบอกอะไรให้ได้ยินโดยที่ไม่มีใครอยู่เลย มักจะถูกเรียกว่า ผีหลอก ซึ่งผีจะมาปรากฏตัวให้ใครเห็นหรือมาหลอกหลอนใครๆ นั้น มักจะเป็นช่วงเวลาที่เป็กลางคืน เวลาคันมืดมิด ไม่มีแสงสว่างจ้าของดวงอาทิตย์เพราะเชื่อกันว่าผีนั้นทนความร้อนของแสงอาทิตย์ไม่ไหว ดังนั้นผีจึงไม่ปรากฏกายให้ใครเห็นในเวลากลางวัน ทุกคนจึงไม่เคยโดนผีหลอกตอนกลางวัน ถ้าผีหลอกกลางวันจึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าเป็นไปได้

ตายทั้งกลม หมายถึง ผู้หญิงมีท้องแล้วตายขณะลูกอยู่ในท้อง

ที่มาของสำนวน คำว่า ทั้งกลม นั้นแปลได้ว่า ทั้งหมด เป็นภาษาเก่าแก่ ดังจะเห็นได้จากหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหง ที่มีข้อความหนึ่งว่า พี่กูตาย จึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม ซึ่งแปลได้ว่า เมื่อพี่ชายของพ่อขุนรามคำแหงสิ้นพระชนม์ลงบ้านเมืองและทรัพย์สินสมบัติต่างๆ ก็ตกเป็นของพ่อขุนรามคำแหงทั้งหมด ดังนั้น คำว่า ตายทั้งกลมก็คือตายทั้งหมด ตายทั้งแม่และลูก คติความเชื่อของสังคมไทยในอดีตเชื่อกันว่าผีตายทั้งกลมนั้นเป็นผีที่ดุมาก หรือที่เรียกว่าผีเฮี้ยน ซึ่งบางคนก็เชื่อว่าการจะทำน้ำมันพรายให้ขลังหรือให้ได้ผลดีนั้นต้องได้จากการเอาเทียนมาลนคางศพที่ตายทั้งกลมหรือถ้าต้องการทำเครื่องรางของขลังให้มีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องนำมาจากศพที่ตายทั้งกลมเช่นกัน ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนที่นางบัวคลี่ตั้งท้องกับขุนแผน พ่อของนางบัวคลี่คือหมื่นหาญไม่พอใจขุนแผนจึงให้นางฆ่าขุนแผนโดยจะให้เอายาพิษใส่ในอาหารในขุนแผนกิน ด้วยกรรมที่นางต้องตายทั้งกลมจึงตกลงใจจะฆ่าขุนแผนตามคำสั่งของพ่อ ดังคำประพันธ์

เป็นอกุศลดลจิตคิดนิยมน

จะต้องตายทั้งกลมจึงกลับใจ

.....

.....

เป็นเวรตนคนจะตายให้หน้ายั่ว

เชื่อกำพ่อตัวทุกสิ่งสรรพ

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 350)

ซึ่งเมื่อภายหลังนางบัวคลี่ตายแล้วขุนแผนก็ได้คว้านท้องของนางเพื่อเอาลูกมาทำกุมารทอง ดังคำประพันธ์

แล้วผ่าแผ่แล่แล่งตลอดอก

แหะหะชะรกให้ขาดสาย

พินิจแน่แลเห็นว่าเป็นชาย

อุ้มเอาทารกยกจากท้อง

ก็สมหมายดีใจไม่รังรอ

กุมารทองไปเกิดไปกับพ่อ

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 353 - 354)

และในการตีดาบฟ้าฟื้นขุนแผนได้หาเหล็กที่มีคุณวิเศษต่างๆตามตำรามาเพื่อมาหลอมตีดาบฟ้าฟื้น ซึ่งหนึ่งในนั้นก็มีเหล็กขนันที่ตรึงโครงศพของผีตายทั้งกลมด้วย ดังคำประพันธ์

เอาเหล็กยอดพระเจดีย์มหาธาตุ

เหล็กขนันผีพรายตายทั้งกลม

ยอดปราสาททวารวดีประสม

เหล็กตรึงโครงตรึงปั้นลมสลักเพชร

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 359)

ตายโหง หมายถึง การตายที่ไม่ได้มาจากโรคภัยไข้เจ็บ

ที่มาของสำนวน คำว่า โหง แปลว่า ผี แต่ตายโหงไม่ได้หมายถึง ตายผี ตายโหงนั้นเป็นการตายที่ไม่ได้มาจากโรคภัยไข้เจ็บที่มีระยะเวลา มีอาการป่วยหรือมีอาการไม่สบาย แต่จะตายอย่างกะทันหัน หรือตายทันที เช่น รถชนตาย ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย ถูกยิงตาย ผูกคอตาย ก็เรียกว่า ตายโหง คำว่าตายโหง ในปัจจุบันมักจะใช้เป็นคำสบถ ความเชื่อเกี่ยวกับผู้ที่ตายโหงนั้นคนไทยเราเชื่อว่าผีจะดุและในการทำน้ำมันพรายให้หลังหรือศกดิ์สิทธิ์นั้น หมอผีมักจะใช้จากศพของคนตายโหงหรือตายทั้งกลม นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าถ้าแมวดำกระโดดข้ามศพที่ตายโหงศพนั้นจะสามารถลุกขึ้นมาได้หรือไม่ศพนั้นก็จะเป็นอันตรายมาก ในเรื่องสังข์ทอง ตอนนางจันทาจำงให้หมอผีทำเสน่ห์เพื่อให้ท้าววยศวิมลหลงใหลนาง ก็กล่าวถึงการทำน้ำมันพรายจากผีโหงพรายเช่นกัน

ว่าแล้วจุดเทียนเข้าติดพาน

ปลุกเสกด้วยฤทธิวิทยา

ยายเฒ่าจึงลงเอน้ำมัน

โหงพรายลนลานหาญกล้า

มีข้าลุกขึ้นทั้งโหงพราย

ต่อหน้านางจันทาจำงวิญนาย

(สังข์ทอง. 2544 : 32)

ดินผี หมายถึง ผู้ที่ซบถเร็วจนน่าหวาดเสียวและไม่รักษากฎจรรยา

ที่มาของสำนวนมาจากการใช้เรียกผู้ที่ขับรถเร็ว ซึ่งในการขับรถนั้นจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับเท้าที่ใช้เหยียบคันเร่ง เมื่อขับรถเร็วจนเกิดอุบัติเหตุได้รับความเสียหายหรือมีผู้เสียชีวิตผู้ขับรถก็จะหนีหายหาตัวไม่พบเหมือนผีหายตัวได้ เพราะคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีว่า เป็นวิญญาณที่มีอิทธิฤทธิ์ หายตัวได้ ดังนั้น จึงนำการหายตัวได้ของผีมาเปรียบเทียบกับคนขับรถเร็วจนเกิดอุบัติเหตุแล้วหนีหายไปว่า ตีนผี

มือผี หมายถึง ขาไฟที่เข้าเล่นพอให้ครบสำหรับไม่ต้องได้หรือเสียเงินด้วย

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อเกี่ยวกับผีว่า ผีนั้นมีอิทธิฤทธิ์ ล่องหนหายตัวได้จะทำการสิ่งใดก็ได้ เพราะคนมองไม่เห็น ดังนั้น มือของผีจะทำการสิ่งใด จะบันดาลอะไรให้เกิดขึ้นก็ได้ เพราะไม่มีใครสามารถมองเห็น จึงนำมาใช้เป็นสำนวนในวงไพ่ สำหรับคนที่มาเล่นไพ่พอให้ครบสำหรับซึ่งไม่มีส่วนได้หรือส่วนเสียในการเล่น

เสียขวง หมายถึง ทำไปอย่างเสียไม่ได้ ทำอย่างไม่เต็มใจ ช่วยทำพอให้พ้นๆไป

ที่มาของสำนวน ขวง แปลว่า ผี เสียขวง ก็คือ เสียผี เสียผี แปลว่า เซ่นผี ไหว้ผี เป็นประเพณีลาว หมายถึง ชายลวงเกินจับต้องหญิงสาวแล้วเรียกว่า เสียผี ตนจะต้องเซ่นไหว้ขอขมาลาโทษผีตายายฝ่ายหญิงเพราะเหตุที่ได้กระทำผิดจารีตประเพณีและแต่งงานอยู่กับหญิงนั้น เท่ากับว่าทำผิดแล้วต้องแก้โทษผิดให้หาย ส่วน เสียขวง ที่ใช้พูดกันเป็นสำนวนความหมายไม่ตรงกับ เสียผี

โสมเผ่าทรัพย์ หมายถึง เผ่ารักษาทรัพย์สมบัติอยู่เฉยๆ

ที่มาของสำนวนมาจาก เรื่องโบราณเล่ากันว่า มีชายคนหนึ่งชื่อ โสม เป็นเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติมาก ครั้นตายลงก็เป็นผีถือตะบองมาเผ่ารักษาทรัพย์สมบัติของตน ดังนั้นทรัพย์สมบัติอะไรที่ฝังซ่อนคนไว้ เช่นที่เรียกกันว่าทรัพย์แผ่นดิน ก็เชื่อกันว่า โสม หรือ ปู่โสม คอยเผ่ารักษาอยู่ ใครไปขุดค้นนำไปเป็นสมบัติของตนเองโสมจะทำอันตรายถึงชีวิต

หุผีจุมกมด หมายถึง รู้อะไรเร็ว รู้อะไรไว รู้ได้ในฉับพลันทันที

ที่มาของสำนวน หุผี หมายถึง หุเหมือนผีซึ่งมีฤทธิ์เดชต่างๆ เพราะคนไทยมีความเชื่อว่า ผี มีฤทธิ์สามารถได้ยินคนพูดกันได้ในทุกที่ถ้าต้องการได้ยิน จุมกมด หมายถึง จุมกเหมือนมด ซึ่งไวต่อกลิ่น อาหารหรือของกินอะไรที่อยู่ตรงไหน มดเป็นต้องรู้และมากินทันทีเพราะจุมกของมด ไวต่อกลิ่น จึงนำไปเปรียบเทียบกับคนที่รู้เรื่องรู้ราวอะไรรวดเร็วจึงพูดกันเป็นสำนวนว่า หุผีจุมกมด

เหมือนผีจับมัด หมายถึง แม่น จมั่ง ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาอย่างไม่นึกฝันว่าจะได้

ที่มาของสำนวนมาจาก การทำอะไรแล้วแม่นยำเหมือนกับการจับวาง หรือ ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มาตรงกับความต้องการอย่างไม่นึกไม่ฝันว่าจะได้สิ่งนั้นมาเหมือนกับผีมาช่วยบันดาลให้ได้ เพราะผีมีอิทธิฤทธิ์ยอมทำอะไรที่คนทำไม่ได้ หรือเกินความคาดหมายที่คนธรรมดาทั่วไปจะทำได้ ในสังคมไทยแต่โบราณมานั้นคนกับผีมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกันมาตลอด อะไรที่ได้มาโดยไม่นึก ไม่ฝัน ไม่ได้คาดหมายเอาไว้ว่าจะได้ ก็ยกความดีให้กับผีว่าผีบันดาลให้ได้มา ผีช่วยให้เกิดขึ้น ในทางตรงกันข้าม อะไรที่ทำให้ได้รับภัย ได้รับความเดือดร้อนจนแสนสาหัสก็โทษผีอีก เช่นเดียวกันว่า ผีบันดาลให้เป็นไป สำนวนเหมือนผีจับมัด จึงเป็นการเปรียบเทียบกับ แม่นหรือได้ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนกับผีช่วยให้ได้มา

เฮี้ยน หมายถึง ผิดู เจ้าหรือผีมีอิทธิฤทธิ์

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อเรื่องผีว่า ผู้ที่ตายไปแล้วถ้ามีฤทธิ์เดชทำให้ผู้คนเกิดความกลัวหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้คน จะเรียกผู้ตายนั่นว่า เฮี้ยน หรือ ผีเฮี้ยน ซึ่งในสังคมไทยผีที่เฮี้ยนนั้นมักเป็นผีตายโหงหรือตายทั้งกลมและมีความเชื่อว่า ถ้าผีตายโหงหรือตายทั้งกลมนั้นตั้งศพแล้วมีแมวดำกระโดดข้ามศพไป ศพนั่นจะลุกได้และจะมีความเฮี้ยนมาก

1.3 ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความเชื่ออำนาจของพระภูมิเจ้าที่ เทพเจ้า เทวดาหรือเทพองค์อื่นๆหรือมนุษย์ที่มีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สามารถบันดาลให้เกิดคุณหรือโทษต่อ

มนุษย์ได้ ในสังคมไทยเรานอกจากจะนับถือพุทธศาสนาแล้วยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าหรือเทวดาประจำสิ่งต่างๆ เช่น เทวดาประจำต้นข้าว คือพระแม่โพสพ เทวดาประจำต้นไม้ คือเทพารักษ์ เทวดาประจำพื้นดิน คือพระแม่ธรณี เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเทวดาหรือเทพเจ้าเหล่านี้สามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เพื่อคอยช่วยเหลือมนุษย์และสัตว์ทั่วไป คนไทยจึงให้ความเคารพและนับถือเทวดาเหล่านี้ และนอกจากคนไทยจะมีเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าหรือเทวดาที่คอยช่วยเหลือหรือบันดาลสิ่งต่างๆ ให้แก่มนุษย์แล้ว คนไทยยังมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ อีกด้วย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ สิ่งที่เชื่อว่ามีพลังอำนาจให้คุณหรือให้โทษแก่มนุษย์ ซึ่งจำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องเทวดา เทพเจ้า หรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเทพเจ้าต่างๆ และ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีทั้งสิ้น 23 จำนวน ได้แก่

กินเครื่องเซ่น หมายถึง การรับสินบน หรือ กินสินบน

จำนวนนี้มีที่มาจาก คนจีนไห้วเจ้า หรือ คนไทยไห้วเทวดาหรือผี เขาก็จะนำอาหารมาให้เจ้า เทวดา หรือผีกิน อาหารที่นำมาใช้นั้นเรียกว่าเครื่องเซ่น ซึ่งเครื่องเซ่นก็คืออาหารที่จัดเซ่นเจ้าหรือผี เช่น คนจีนไห้วเจ้า มีหมู เป็ด ไก่ ฯลฯ เป็นของเซ่น ส่วนของไทยมักจะเซ่นไห้วเทวดาอารักษ์หรือผี ก็มักจะนำอาหารคาวหวานมาเซ่นไห้ว เช่น ไก่ต้ม ไข่ต้ม หัวหมู ขนมต้มดำต้มแดง ของเซ่นดังกล่าวเป็นของถวายสำหรับให้เจ้า ผีหรือเทวดากิน เพื่อจะให้เทวดา ผีหรือเจ้าเมื่อกินอิ่มกินอร่อยแล้วจะขออะไรเทวดาหรือเจ้าก็คงจะบันดาลให้อย่างสมประสงค์ตามที่ขอไว้หรือมีทุกขวิรณอะไรก็จะได้ช่วยแก้ทุกขวิรณหรือช่วยเหลืออะไรต่างๆ ให้ได้ จึงนำมาใช้เปรียบเทียบเป็นจำนวน หมายถึง การรับสินบน ในเสภาขุนช้างขุนแผนตอนขุนแผนจัดทัพผีเพื่อจะไปตีเมืองเชียงใหม่ หมายถึงจะจับพระเจ้าเชียงใหม่ ขุนแผนก็ได้ให้เหล่าผีทั้งหลายมากินเครื่องเซ่นที่ตนเซ่นไห้ว เพื่อให้ผีเหล่านี้ช่วยในการทำศึกกับเมืองเชียงใหม่ ดังความว่า

ท่านจงยกพยุหบาตรปีศาจพล	ไปประจัญอาร์ักษ์หลักเชียงอินทร์
ด้วยว่าเจ้าเชียงใหม่ไม่ครองธรรม	ถึงกรรมเมืองจะهلكแตกสิ้น
จงช่วยพวกเรามาอาสาแผ่นดิน	เชิญมากินเครื่องเซ่นอย่าเว้นตัว
เทพเจ้าเหล่าโขมดมายา	ต้องมนตร์จินดาก็ยืมหัว
ต่างรับอาสาว่าอย่ากลัว	จะช่วยท่านเรียงตัวทั่วทั้งนั้น
กินเครื่องเซ่นเสพสุราแล้วลาเล่น	ออกเยียดยัดอัดแน่นในไพรสณฑ์

แผลงฤทธิ์บิดร่างต่างต่างกัน

แผ่นดินลั่นดังจะลั่นถล่มทลาย

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 717 - 718)

กินทิพย์ หมายถึง อิ่มโดยไม่ต้องกิน

สำนวนนี้มีที่มาจากความเชื่อที่ว่าเทวดา นางฟ้าหรือชาวสวรรค์นั้นอิ่มได้โดยไม่ต้องกินอาหารหรือสิ่งใดๆทั้งสิ้น เรียกว่า กินทิพย์หรืออิ่มทิพย์ ในวรรณคดีของไทยหรือในบทละครที่มีเทวดาหรือพระอินทร์ที่เราเห็นกันนั้นมักจะไม่มีตอนที่เทวดากำลังกินอาหารอยู่ มักจะกล่าวถึงเทวดาในด้านอื่นหรือเรื่องอื่นๆเสียมากกว่า เช่น ลงมาช่วยเหลือคนดีในโลกมนุษย์ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก สาเหตุที่ไม่กล่าวถึงการกินอาหารเพราะมีความเชื่อว่าเทวดาเหล่านั้นสามารถอิ่มทิพย์หรือกินทิพย์ได้โดยไม่ต้องกินอาหารใดๆนั่นเอง ความเชื่อนี้ใกล้เคียงกับหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่กล่าวถึงสวรรค์ชั้นที่ 6 ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นที่ประเสริฐด้วยสุขสมบัติยิ่งกว่าชั้นฟ้าใดๆ เหล่าเทวดาที่อยู่ในสวรรค์ชั้นนี้ไม่ต้องหาอาหารกินเองจะมีเทวดาอื่นๆเนรมิตมาให้ตามใจต้องการ หรือต้องการสิ่งของใดก็สามารถเนรมิตขึ้นมาได้ ดังความในไตรภูมิพระร่วง ได้กล่าวไว้ว่า “อันว่าชั้นฟ้า 6 นี้ได้ประเสริฐด้วยสุขสมบัติยิ่งชั้นฟ้าทั้งหลายนั้นแล มิจะใคร่ได้สรรพทิพย์โภชนาอาหารสิ่งใดๆ ก็ดีแลมีเทพยดาองค์อื่นหากมานิยามิตเป็นสิ่งนั้นแลได้โดยใจเองทุกประการ จึงเรียกชื่อว่า ประนิมิตวสวัตดีสวรรค์ เพื่อดั่งนั้นแล” (พระยาไลไทย. 2528:330)

แก้บน หมายถึง นำสิ่งของเครื่องเซ่นไปเซ่นไหว้เจ้าหรือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนได้บนเอาไว้

ที่มาของสำนวน บนคือบอกหรือพูดโดยปฏิญาณว่าถ้าได้ในสิ่งที่ต้องการจะนำของมาถวาย ของที่นำมาถวายนั้น เป็นของที่เจ้า ผี หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ชอบ เช่น หัวหมู ไก่ต้ม ปะทัด ดอกไม้ เป็นต้น เมื่อนำสิ่งของหรืออาหารมาถวายแก่เจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วจะเรียกว่า แก้บน

เครื่องเซ่น หมายถึง ของที่นำไปให้ผีหรือเจ้าบริโภค เงินหรือสิ่งของที่ให้ไป เพื่อช่วยให้กิจการเรียบร้อย

ที่มาของสำนวนมาจากการเซ่นไหว้เทวดา เทพเจ้า ผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสิ่งที่ใช้เซ่นไหว้นั้นเรียกว่าเครื่องเซ่น เป็นของที่นำไปให้ผีหรือเจ้าบริโภคเพื่อขอความคุ้มครอง เพื่อขอร้องมิ

ให้มาทำอันตรายหรือรบกวนด้วยประการต่างๆ และบางครั้งเพื่อเป็นรางวัลในการที่ช่วยดลบันดาลให้พ้นจากเคราะห์กรรมหรือให้ได้รับโชคดี เครื่องเซ่นที่ใช้เซ่นไหว้ เช่น อาหารหวานคาว หัวหมู เป็ด ไก่ เหล้า เป็นต้น ดังนั้น จึงเอามาเปรียบเทียบกับจำนวนเมื่อไปติดต่อกันต่างๆ ถ้าต้องการให้กิจการเรียบร้อยหรือสำเร็จเร็วๆ จึงต้องมีการให้เงินหรือสิ่งของเพื่อเป็นสินน้ำใจที่ช่วยในการทำกิจการให้ ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนจัดทัพผีเพื่อจะจับพระเจ้าเชียงใหม่ ขุนแผนได้ตั้งศาลเพียงตาขึ้นแล้วนำอาหารต่างๆ มาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ให้เหล่าผีทั้งหลายมากินเครื่องเซ่น ดังความว่า

สั่งให้พวกอาสาพากันไป

ตัดไม้ปลูกศาลขึ้นเพียงตา

วางสายสัญญาณเสกลงเลขยันต์

เครื่องเซ่นสารพันให้จัดหา

เปิดไก่เต่าหมูแลสุรา

ทั้งข้าวปลาอาหารทุกสิ่งอัน

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 716)

เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด

หมายถึง

คนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง

จำนวนนี้มาจากความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณว่า เมื่อคนที่ตายไปแล้วนั้น วิญญาณจะล่องลอยตามที่ต่างๆ ซึ่งถ้าเป็นวิญญาณที่ดีสามารถให้คุณหรือบันดาลสิ่งที่ดีต่างๆ ให้กับมนุษย์ได้ มนุษย์ก็มักจะสร้างที่อยู่ให้ดวงวิญญาณนั้นมาอยู่อาศัย ซึ่งเรียกว่า ศาล เพื่อให้ดวงวิญญาณนั้นมีที่อยู่ ซึ่งบางครั้งไม่เฉพาะดวงวิญญาณเท่านั้นที่มาอยู่ในศาล แต่อาจจะเป็นเทวดา เทพเจ้าหรือผีปู่ตายาย ที่จะได้ช่วยคุ้มครองป้องกันภัยและให้คุณกับมนุษย์ได้จึงมักสร้างศาลอยู่ในสถานที่ต่างๆ เช่น ศาลเจ้าที่เจ้าทาง ศาลพระภูมิ ศาลหลักเมือง หรือศาลเจ้าของจีน เป็นต้น แต่ถ้าเป็นผีที่ไม่ดี ผีจรหรือผีป่าก็มักจะไม่มีการสร้างศาลให้ ทำให้ผีเหล่านี้เร่ร่อนไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สถิตอยู่เป็นหลักแหล่ง เช่นเดียวกับพระ ซึ่งก็ต้องมีวัดในการปฏิบัติกิจสงฆ์และในการจำวัด ถ้าพระไม่มีวัดอยู่ก็ไม่รู้จะไปจำวัดที่ใด จึงใช้เป็นจำนวนเปรียบเทียบกับคนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งว่า เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด

ใจเป็นน้ำพระคงคา

หมายถึง

ใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี

ที่มาของจำนวน พระคงคา มาจากแม่น้ำคงคาซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญในอินเดียและ

ในศาสนาพราหมณ์นั้น จะมีเทพเจ้าองค์หนึ่ง มีหน้าที่ดูแลแม่น้ำใหญ่ต่างๆ เพื่อให้มนุษย์สามารถมีน้ำไว้ใช้ดื่มกินและใช้ประโยชน์ในการทำกิจกรรมต่างๆ จากนั้น เทพองค์นั้นมีชื่อว่า พระแม่คงคา ดังนั้นเมื่อเราใช้น้ำในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งชำระร่างกายหรือทั้งสิ่งของสกปรกลงในแม่น้ำจึงต้องมีการไหว้พระแม่คงคาเพื่อบูชาที่ท่านได้ดูแลแม่น้ำให้กับมนุษย์หรือเพื่อขอขมาที่มนุษย์ได้ทำลาย ทำความสกปรกลงในแม่น้ำ

แข่งชักหักกระดูก หมายถึง ขอให้มันเป็นไป หรือ ขอให้ได้รับเคราะห์กรรมต่างๆ

ที่มาของสำนวนมาจาก การแข่งหรือการแข่งด่า แข่ง ก็คือ คำพูดที่พูดเพื่อให้ผู้อื่นได้รับผลร้ายโดยให้ผู้อื่นมีอันต้องเป็นไป มีเหตุได้รับเคราะห์กรรม ได้รับผลของการกระทำชั่วของเขาที่เขาได้ก่อไว้หรือได้กระทำไว้ต่อคนอื่น โดยเชื่อว่าการแข่งนั้น เพื่อให้อำนาจเบี่ยงเบนหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเจ้า เทวดา พาดินลงโทษ

เชียน หมายถึง ความเก่งกาจต่างๆ

ที่มาของสำนวน คำว่า เชียน เป็นภาษาจีน แปลว่า เทวดาหรือผู้วิเศษมีฤทธิ์เดชต่างๆ ซึ่งคนจีนจะให้ความเคารพนับถือเพราะเชื่อว่าเชียนต่างๆ เหล่านี้เป็นเทพที่มีฤทธิ์เดช มีอิทธิฤทธิ์ที่วิเศษคอยช่วยเหลือมนุษย์ในด้านต่างๆ ให้มีความสุขอยู่เสมอ ศักดิ์ศรี แย้มนัสดา ได้อธิบายคำว่าเชียน ในหนังสือสำนวนไทยที่มาจากวรรณคดีว่า ลักษณะของเชียนดูจะคล้ายกับฤษีมากกว่าอย่างอื่น เพราะเชียนนั้นเป็นผู้สะกดกลีส มุ่งบำเพ็ญภาวนาหาสัจธรรมตามลัทธิเต๋า เพื่อความมีชีวิตนิรันดร์ไม่รู้จักตาย เชียนจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท คือ 1. เทียนเชียน เป็นเชียนที่มีฤทธิ์มาก อาศัยอยู่บนสวรรค์ มีสภาพเป็นเทพ 2. ตั้เชียน เป็นเชียนที่ยังเป็นมนุษย์ มีอิทธิฤทธิ์น้อยกว่าเทียนเชียน 3. กุ้ยเชียน เป็นนักพรตที่ปฏิบัติตนเพื่อเป็นเชียน แต่เสียชีวิตเสียก่อนที่จะบรรลุความเป็นเชียน มีอิทธิฤทธิ์เหนือกว่าผีธรรมดา แม้จะมีเชียนมากมายปรากฏในหนังสือต่างๆ แต่ที่รู้จักกันดีมีอยู่เพียง 8 องค์ เรียกว่า แปดเชียน ประกอบด้วย ทิกว๋ยลี้ ฮั่นเจงหลี ลือท่งปิ่น เจียงกั้วเล่า น้าไซหัว ฮ้อเชียนโกว ฮั่นเซียงจื้อและเซ้ากักกู๋ (ศักดิ์ศรีแย้มนัสดา. 2542: 54 – 55) คำว่า เชียน เรานำมาใช้เป็นสำนวนพูด หมายถึง คนที่มีความชำนาญเป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น เชียนหมากรุก หมายถึง ผู้ที่มีความเก่งกาจชำนาญในการเล่นหมากรุกเหนือกว่าผู้อื่น เป็นต้น

ดลใจ หมายถึง มีเหตุจูงใจให้คิดหรือทำเช่นนั้น

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของสิ่งที่มีพลังอำนาจหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ผีสงฆ์ เทวดา ที่มาจูงใจหรือมีเหตุมาจูงใจให้คิดหรือทำเช่นนั้น ดังในเรื่องคาวี เมื่อพระคาวี สิ้นพระชนม์เพราะพระขรรค์ถูกยายเฒ่าทัตประสาธนาไปเผาไฟทำให้พระหริชัยเกิดความรุ่มร้อนในพระทัยและเมื่อเห็นดอกบัวที่เสียดแทงนั้นหมองมัวไม่ส่องแสงทำให้พระองค์ทราบว่าต้องเกิดเหตุร้ายขึ้นกับพระคาวีเป็นแน่จึงออกเดินทางตามหาพระคาวีด้วยความดีและความซื่อสัตย์ของพระหริชัย เทวดาจึงดลใจให้พระหริชัยเดินทางมายังเมืองจันทบุรีโดยใช้เวลาไม่นาน ดังคำประพันธ์

เดชะความสัตย์ซื่อถือนัน	เทวัญช่วยพิทักษ์รักษา
บันดาลดลใจให้โคลคลา	ย่อนมรคาพนาลี
ทางไกลเดือนหนึ่งมาครึ่งวัน	ถึงจันทบูรบุรีศรี
	(คาวี. 2545 : 426)

ในเรื่องสังข์ทอง ตอนนางรจนาเลือกคู่ เมื่อนางรจนาไม่เลียงพวงมาลัยเลือกคู่ชายใดเลย ท้าวสามนต์จึงให้ทหารไปเกณฑ์ชายที่มีอยู่ในเมืองทั้งหมดมาให้นางเลือก ซึ่งเหลือเจ้าเงาะคนเดียวที่ยังไม่ได้มาให้เลือกคู่ในครั้งนี้ เมื่อท้าวสามนต์ได้เห็นรูปอันอัปลักษณ์ของเจ้าเงาะจึงพูดประชดนางรจนาว่าให้ไปเลือกคู่เจ้าเงาะเพราะมันรูปร่างเหมือนคนใบ้บ้า ซึ่งเทวดาได้ดลใจให้นางรจนาอยากเห็นเจ้าเงาะว่ามีรูปร่างอย่างไรจึงดลใจให้นางรจนาออกมาดูเจ้าเงาะ ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น	รจนาณารวีศรีใส
เทวดาเดินหนดลฤทัย	อยากจะได้รู้เงาะจำเพาะเป็น
จึงตรัสแก่พี่เลี้ยงกัลยา	เงาะป่าอย่างไรไม่เคยเห็น
เขาว่าหน้ามันบั้นยากเย็น	เราออกไปดูเล่นก็เป็นไร
	(สังข์ทอง. 2545 : 94)

ดลบันดาล หมายถึง ทำให้บังเกิดขึ้นด้วยอำนาจ

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในเรื่องอำนาจอิทธิฤทธิ์ของเทวดา เทพเจ้า หรือผีสารที่สามารถทำให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นมาได้ซึ่งบางครั้งเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเรื่องเหลือเชื่อเกินปกติธรรมดาทั่วไป มนุษย์จึงมักเชื่อว่าเป็นการบันดาลของเทวดา เทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังในเรื่องสังข์ทอง ตอนที่พระสังข์จะตีคลีนั้น ต้องการม้าตัวหนึ่งซึ่งมีลักษณะดี มีความว่องไว ท้าวสามนต์จึงได้สั่งทหารให้ไปจับม้าตัวนั้นมาแต่เหล่าทหารล้อมจับม้าตัวนั้นอย่างไรก็ไม่ได้เพราะม้ามีความว่องไวมาก เทวดาจึงได้บันดาลให้เหล่าทหารสามารถจับม้าตัวนั้นมาได้ ดังคำประพันธ์

บัดนั้น	เสนีสี่เหล่าที่เฝ้าอยู่
รับสั่งแล้วชิงกันวิ่งพยุ	มาดูเห็นม้ายิ่งดี
จึงแยกย้ายรายกันเข้าล้อม	วิ่งล้อมเอาเชือกชิงชิงมี
ไล่สกัดทางโน้นทางนี้	พาขึ้นหนีหลบว่องไว
กลางคนเข้ามาเอาหญ้าล่อ	ฉวยผมหน้าคว่าคอไว้ได้
ม้าชกหกล้มคะม้าไป	เลี้ยวไล่ดีดักกระจัดกระจาย
เทวัญบันดาลให้เสนา	จับม้ามาได้ดังใจหมาย
จึงผูกเครื่องสุวรรณพรรณราย	แล้วจูงมาถวายทันที
	(สังข์ทอง. 2545 :169)

เทพอุ้มสม หมายถึง เหมือนเทวดาจัดมาให้

ที่มาของสำนวน คำว่า อุ้มสม หมายถึง มีผู้พาฝ่ายหนึ่งไปให้ครองรักกับอีกฝ่ายหนึ่ง คนที่ถูกอุ้มสมในที่นี้คือฝ่ายชาย เทพอุ้มสม ก็คือ เทวดาเป็นผู้อุปถัมภ์ให้ได้ครองรักกันระหว่างฝ่ายชายกับฝ่ายหญิง โดยเป็นผู้พาฝ่ายชายไปครองรักกับกับฝ่ายหญิงนั่นเอง ในวรรณคดีไทย ปรากฏเรื่องของการอุ้มสมอยู่ 2 เรื่อง คือ อนิรุทธคำฉันท์ กับ สมุทโฆษคำฉันท์ ในเรื่องอนิรุทธคำฉันท์ พระไทรซึ่งเป็นเทพที่อุ้มสมพระอุณรุทไปให้ได้กับนางอุษาและเมื่อนางอุษาตื่นขึ้น ไม่เห็นพระอุณรุทก็มีความเศร้าโศกเสียใจ นางพิจิตรเลขาจึงอาสาวาดรูปชายงามทั้งหลายในโลกและสวรรค์มาให้นางดู เมื่อนางอุษาซึ่งรูปอุณรุทได้ถูกต้อง นางพิจิตรเลขา ก็พาไปเมืองทวารวดีสะกดคนทั้งหลายให้หลับแล้วอุ้มพระอุณรุทเอากลับมาให้นางอุษา การอุ้มสมในเรื่องนี้จึงมีสองตอน คือ ตอนพระไทรอุ้มตอนหนึ่งและตอนนางพิจิตรเลขาอุ้มอีกตอนหนึ่ง ดังคำประพันธ์

เทพารักษ์บังนิทรา	อนิรุทธราชา
บันทมในราตรีกาล	
เทพาอุ้ม เอาภูบาล	จากรถแก้วกาญจน์
รัศมีพรายพัพพา	
.....	
ผยองย่องเวหาเหิรดี	ลาวยังสุทศรี
สำนักนิพานสุดา	
.....	
แล้วปลุก สองสม เสมอจัน	ทราภาคพรายพรรณ
ภาคยรัศมีรู้จี	
แล้วเหิรจากรัตนมณี	ผาดผ้างยังศรี
สำนักนิเหล่าแหล่งไทร	
สองเท้าตื่นตริตรงใจ	วารอยพระไทร
พิบูลย์บันจวยสองสม	

(อนิรุทธคำฉันท์. 2545: 579 - 581)

และตอนนางพิจิตรเลขาอุ้มสม ดังคำประพันธ์

พิจิตรเลขา	ก็เขจรในราตรี
ดลทวารพดีนี้	รัชเรื่องทั้งหาหน
ถับถึงพิมานสถาน	ก็อ่านวิทยามนต์
นิทราทั้งรู้พล	ก็เฝ้านิทรนิทรา
มองสังัดกลับบัทม	กรลับกรลอกหา
เห็นทิพย์ไสยา	ก็ย่องยังสมเด็จเสด็จ
โอบอุ้มเอาพระศรี	อนิรุทธเหิรเห็จ
เหิรหาตรวดดัด	ดลโสนิบุรบุรพ์
ถ่อมถนอมสมเด็จเข้า	ในยอดปรางสูงสุล
วาง สม อุษาคู	คือศศิ์ศศิสม

(อนิรุทธคำฉันท์. 2545: 591 - 592)

ส่วนในเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ กล่าวถึงพระสมุทรโฆษไปล่าสัตว์ในป่าแล้วบรรทมใต้ต้นโพ
ใหญ่ พระโพจึงสะกดอุ้มเอาตัวสมุทรโฆษไปครองรักกับนางพินธุมีแห่งเมืองรมยนครในลักษณะ
เดียวกันและนางรัตนธารี มาวาดรูปถวายนางพินธุมีเช่นเดียวกัน ดังคำประพันธ์

โอบอุ้มเอาพระภูธร	เห็จขึ้นเขจร
เพรียวในห้องหาวผยอง	
.....	
จึงพระปลุกพระภูธร	ปลุกพินดาสมร
ก็ตื่นตระบัดบิณาน	
แล้วเทพก็เหาะเห็จทยาน	ยังทิพยพิมาน
ลำนาวไม่แมนผจง	
สองท้าวตื่นใจไหลหลง	ต่างคิดพิศวง
และสองจระเทินใจจวน	
.....	
สองเสวยสุขสุดสงกา	ชมลางมหา
อันเทพยแสร้างเอาสม	

(สมุทรโฆษคำฉันท์. 2504: 68 - 72)

นางฟ้า หมายถึง ผู้หญิงที่มีความงามยิ่งนัก

สำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับเทพ คือนางฟ้า ซึ่งเป็นเทพผู้หญิงที่อยู่บนสวรรค์ชั้นฟ้า
เป็นนางสวรรค์ที่มีความสวยงามยิ่งนัก หญิงที่จะเป็นนางฟ้าได้นั้นตอนเป็นมนุษย์เคยประกอบ
กรรมดีไว้เมื่อตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์เป็นนางฟ้า เทพผู้หญิงบางองค์มีอิทธิฤทธิ์หรือมีอำนาจมาก
เท่ากับเทพผู้ชายเช่นกัน เช่นในศาสนาพราหมณ์ จะมีเทพองค์หนึ่งที่ชาวฮินดูนับถือมาก คือ พระ
นางอุมาเทวี พระมเหสีของพระศิวะ เป็นต้น สำนวนนี้นำมาใช้ในการเปรียบเทียบความงามของ
หญิงที่ต้องการยกยอหรือชมเชยว่า สวยดั่งนางฟ้า ในนิราศวัดเจ้าฟ้า ของสุนทรภู่ เมื่อสุนทรภู่
เดินทางมาถึงวัดบางไทร เห็นต้นไทรใหญ่จึงกล่าวถึงเรื่องเทพารักษ์ที่สถิตอยู่ในต้นไทรว่าเคยอุ้ม
สมออุณรุทกับนางอุษา ท่านจึงคิดว่าอยากให้เทพารักษ์ช่วยพาหญิงที่มีรูปร่างงดงามเหมือน
นางฟ้ามาอุ้มสมกับตนบ้าง ดังคำประพันธ์

ถึงอารามนามอ่าววัดบางไทร	ต้นไทรอยู่ที่นั่นน้องวันทา
เทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์สถิตพุ่ม	เพราะเคยอุ้มอุณรุทสมอุษา
ใครนำจูบรูปร่างเหมือนนางฟ้า	ช่วยอุ้มพามาให้เถิดจะเชิดชม
	(นิราศวัดเจ้าฟ้า. 2543: 127)

**บนข้าวผี ตีข้าวพระ หมายถึง ขอร้องให้ผีสงเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ช่วยเหลือโดยปฏิญาณจะให้หรือทำอะไรตอบแทนเมื่อสำเร็จ**

ที่มาของสำนวน บนข้าวผีตีข้าวพระ บางสำนวนจะเขียนว่า บนข้าผีตีข้าพระ เพราะสมัยโบราณ คำว่า ข้าว เช่น ข้าวสาร ข้าวเหนียว โบราณจะเขียนว่า ข้าสาร ข้าเหนียว บนข้าวผีหมายความว่า ขอร้องผีให้ช่วยเหลือโดยปฏิญาณว่าถ้าสำเร็จจะให้ข้าวผีหรืออาหารต่างๆเป็นเครื่องเซ่นแก่ผี ส่วนตีข้าวพระ น่าจะเป็นคำพูดที่พูดกันทั่วไปในสมัยก่อนว่า ตีข้าวบิณฑ การตีข้าวบิณฑ หมายถึง การใส่ข้าวในกรวยถวายพระพุทธรูป กรวยนี้มักจะทำด้วยใบตอง ซึ่งเวลาเราเอาข้าวถวายพระพุทธรูปก็มักจะอธิษฐานภาวนาขอพรจากพระพุทธรูปหรือขอในสิ่งที่เราต้องการให้สำเร็จสมประสงค์ เราจึงเอาประเพณีบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆมาพูดรวมกัน จึงเป็นบนข้าวผีตีข้าวพระ ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนก็ได้ปรากฏสำนวนนี้เช่นกัน ตอนขุนแผนให้คนไปบอกนางศรีประจันว่า นางวันทองตาย นางศรีประจันจึงบนบานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยคุ้มครองนางวันทองให้แคล้วคลาด ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

ศรีประจันนั้นได้ยินว่าจะตาย	ตกใจนอนหงายจมกระบะ
ลุกขึ้นบนข้าวผีตีข้าวพระ	เดชะขอให้รอดอย่ารอดวาย
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 888)

บนบาน, บนบานศาลกล่าว หมายถึง ขอร้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ

ที่มาของสำนวน การบน ก็คือ ขอร้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลืออย่างเดียวกับ บนข้าวผีตีข้าวพระ แต่มีคำว่าศาลกล่าว จึงทำให้เข้าใจว่า ดั้งเดิมของการกล่าวบนคงจะทำได้หน้าศาล เช่น ศาลพระภูมิ ศาลเจ้าพ่อการบน คือ การขอร้องให้สิ่งที่มีอำนาจ มีความศักดิ์สิทธิ์หรือมีอิทธิฤทธิ์ช่วยให้การสำเร็จ เกิดผลดี หายจากการเจ็บป่วย รอดพ้นจากการถูกลงโทษหรือให้ผ่อนหนักเป็นเบา ตลอดจนขอให้รอดพ้นจากเคราะห์กรรมต่างๆ เป็นต้น โดยที่ถ้าหากเป็นไปดังคำบนบานแล้ว

ผู้บนจะต้องแก้บนด้วยเครื่องอาหารคาวหวาน เหล้า หรือเครื่องแก้บนอย่างอื่นๆ แล้วแต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้มีอิทธิฤทธิ์เหล่านั้นจะพอใจเช่น ดอกไม้ หัวหมู ประทัด สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจเหล่านี้ เช่น พระภูมิเจ้าที่ แม่ธรณี เจ้าพ่อ(ผี) เจ้าแม่ (ผี) รวมไปถึงพระพุทธรูปบางองค์ เช่น หลวงพ่อโสธร ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ในเรื่องสังข์ทองก็ได้กล่าวถึงการบนบานไว้เช่นกัน ในตอนตีคัล ทำวสามนต์ได้บนบานไว้ว่าถ้าพระสังข์ชนะในการตีคัลครั้งนี้ จะถวายหัวหมู บายศรี และให้เล่นละครเรื่องอิเหนาอีก 9 วัน ดังความว่า

แล้วบนบานศาลกล่าวเจ้านาย	จะถวายหัวหมูกับบายศรี
มาดมั่นมีชัยชนะคัล	จะให้มิเหนาสักแก้ววัน
	(สังข์ทอง. 2545 : 176)

เบิกไพร หมายถึง พิธีกรรมที่พรานประกอบขึ้นก่อนที่จะเข้าป่าล่าสัตว์

ที่มาของสำนวนมาจาก การทำพิธีเพื่อบูชาและขออนุญาตเทพยดาเจ้าป่าเจ้าเขา ผู้เป็นใหญ่แห่งป่า เนื่องจากเชื่อว่าตามป่าใหญ่หรือตามภูเขาใหญ่นั้นจะมีเทพเจ้าสิงสถิตอยู่ เมื่อจะเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์หรือไปตัดต้นไม้ใหญ่จะต้องมีการทำพิธีเพื่อบูชาและขออนุญาตเทพยดาเจ้าป่าเจ้าเขาผู้เป็นใหญ่แห่งป่าเสียก่อนซึ่งพิธีนี้เรียกว่า เบิกไพร ในปริญญานิพนธ์เรื่องการศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัยอยุธยา ของ จิตไส อยุสุชี ได้อธิบายพิธีเบิกไพร ไว้ว่า เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงทราบข่าวว่ามีการพบแหล่งช้างแล้วจะทรงโปรดให้ทำพิธีเบิกไพร เพื่อบูชาพระกรรมซึ่งนับถือกันว่าเป็นเทพผู้เป็นใหญ่แห่งคชกรรมทั้งปวง และขออนุญาตเทพยดาเจ้าป่าเจ้าเขาที่จะเข้าไปในป่าเพื่อจับช้าง ในสมุทรโฆษคำฉันท์ ได้ปรากฏพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเบิกไพรวังช้าง โดยพระเจ้าแผ่นดินจักโปรดให้หมอเฒ่าหรือพฤฒิบาล ผู้เป็นหัวหน้าครูจับช้างเข้าไปทำพิธีก่อน หมอเฒ่าจักเลือกสถานที่ที่มีต้นไม้ ซึ่งมีลักษณะงามใหญ่สมบูรณ์เป็นหลักของสถานที่ประกอบพิธี ได้แก่ ต้นมะตูม ซึ่งถือว่าเป็นสัญลักษณ์แทนพระอุมา หมอเฒ่าได้ตั้งเครื่องบูชาสวดมนต์สรวเสริญต้นมะตูม อีกนัยหนึ่งสรวเสริญพระอุมา และสวดดีพระกรรม แล้วให้ไพร่พลทำเขตล้อมวังช้าง คือ บริเวณที่ฝูงช้างอยู่ (จิตไส อยุสุชี. 2539: 272-273) ในสมุทรโฆษคำฉันท์ ได้กล่าวถึงพิธีเบิกไพรไว้ ดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

ปางนั้น ๓ ใช้หมอ

สิทธิกรรมแก้วนกล

ให้เข้ายังไพรสน -	ทะประสงค์จะเบิกไพร
หมอเฝ้าเอารัพล	ศิษย์คนทั้งหลายไป
เข้าในพนาไผ่	และเลียบหาครูพฤษา
พบไม้หนึ่งงามสม	สุขรมยสมญา
สามารถหนักหนา	ศุภลักษณะสาผล
หมอจึงเอาพัสดรา	มานุ่งไม้อันนฤมล
สวดมนต์ละลายคน-	ธวิเลปนสรรพสม
ธงฉัตรภูษา	ประดับสรรพโดยอาคม
พนักโครอันพาดสดมภ์	สำหรับรอบระเวียนกรรม
บุชชายธาศัก-	ดีและการยทุกอัน
ล้วนแล้วลบบองบรร	พประสงค์เบิกไพร
.....	
หมอเฝ้าถึงก่อนรัพล	ยังต้นตมต
สำคัญแล้วเข้าบุชชา	
.....	
เข้าโอบเฝ้าไม้หม่นหมาย	มนต์สังวรียาย
ก็สร้างสรรเสริญพฤษา	
ไม้นี้คือองค์พระอุมา	อาตมาโสภา
คือองค์พระอิศวร	

(สมุทรโฆษคำฉันท์. 37 - 39)

**เผ่าพริกเผ่าเกลือแข่ง หมายถึง โกรธเคืองใครแล้วทำให้สาแก่ใจด้วยการ
เอาพริกเอาเกลือมาเผ่าสาปแช่งให้เป็นไปต่าง ๆ นานา**

สำนวนนี้มาจากความเชื่อในการสาปแช่งคนที่ตนเกลียดชังว่า ถ้าจะให้คำแช่งได้ผลรุนแรงหรือคำสาปแช่งนั้นเกิดผลสัมฤทธิ์ขึ้นมาจริง ๆ ต้องเอาพริกเอาเกลือมาเผ่าด้วยเพื่อให้ผู้ที่ถูกแช่งนั้นนอกเหนือจากจะได้รับผลร้ายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสงว เทวดาที่บันดาลให้เป็นไปตามคำแช่งแล้วยังมีทั้งความปวดแสบ ทุกข์ร้อนทรมานอีก วาณิช จรุงกิจอนันต์ ได้อธิบายถึงเหตุที่ต้องใช้พริกกับเกลือในการเผ่าสาปแช่ง น่าจะมาจากในสมัยโบราณ เวลาลงโทษเขียนดีใครจนเนื้อแตก

แล้วเพื่อยำโทษทัณฑ์นั้นให้สาหัสสากรรจ์ขึ้นก็จะวาดผลด้วยน้ำพริกผสมเกลือให้เจ็บและแสบที่สุดจนสาแก่ใจ (วาทิช จรุงกิจอนันต์. 2530: 266) เพื่อให้ผู้ที่ทำผิดนั้นจะได้กลัวและไม่ทำผิดอีก ในเรื่องคารวี เมื่อนางคันธมาลีทราบว่าท้าวสันนุราชถูกพระคารวีฆ่าตายแล้วก็โศกเศร้า พระทัยและจะเผาพริกเผาเกลือแข่งชักพระคารวีและนางจันท์สุดาให้ย่อยยับลงไป ดังคำประพันธ์

โอ้อวพระพลกระหม่อมแก้ว
มันทำให้เจ็บช้ำน้ำใจนัก

ตายจากเมื่อยเสียแล้วพึงประจักษ์
จะเผาเกลือแข่งชักให้ย่อยยับ
(คารวี. 2545 : 468)

พระภูมิเจ้าที่ หมายถึง ผู้มีอำนาจอยู่ในท้องถิ่น

ที่มาของสำนวนนี้มาจากความเชื่อเกี่ยวกับเทพหรือเทวดาที่ดูแลรักษาที่ เทพองค์นั้นคือ พระภูมิซึ่งเราเชื่อว่าเป็นเทวดารักษาที่ เช่น พระภูมิในบ้านหรือตามตึกอาคารสถานที่ใดก็ตาม ถือว่าเป็นผู้รักษาบ้านหรือสถานที่นั้นๆคอยปกป้องดูแลรักษาและป้องกันสิ่งชั่วร้ายต่างๆไม่ให้เข้ามาถล่มถ้างหรือสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในบ้าน ดังนั้น คนไทยเมื่อสร้างบ้าน อาคารหรือตึกต่างๆก็มักจะสร้างศาลพระภูมิเจ้าที่ด้วย เพราะเชื่อว่าพระภูมิเจ้าที่จะช่วยดูแลรักษาคนในบ้านให้อยู่กันอย่างมีความสุขและช่วยปกป้องภัยต่างๆเช่น วิญญาณร้าย ภูตผีปีศาจ ไม่ให้เข้ามาทำอันตรายกับคนในบ้านได้ เมื่อนำมาใช้เป็นสำนวนก็มักจะใช้กับนักเลงโตในท้องถิ่นหรือผู้ที่มีอำนาจอยู่ในท้องถิ่น

พระอินทร์มาเขียวๆ หมายถึง ไม่เชื่อ

ที่มาของสำนวนมาจากนิทานนิยายของไทยนั้นมักมีพระอินทร์เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่บ่อยครั้ง เรื่องสำคัญอะไรเกิดขึ้นก็รื้อถึงพระอินทร์ลงมาช่วยเป็นที่เชื่อถือกัน พระอินทร์นั้นเป็นเทวดาชั้นผู้ใหญ่ในสวรรค์เป็นที่นับหน้าถือตาของพวกชาวสวรรค์เพราะจะมีอิทธิฤทธิ์และมีฤทธิ์เดช และเมื่อมีเรื่องราวอะไรต่างๆที่เกิดขึ้นบนโลกมนุษย์แล้วสร้างความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมกับคนใดๆ พระอินทร์ก็จะลงเห็นด้วยทิพยเนตรแล้วก็จะลงมาช่วย ดังนั้น อะไรที่ไม่เชื่อว่าจะจะเป็นจริงหรือเชื่อว่าคงเป็นไปได้เราจึงยกเอาพระอินทร์มาอ้าง ยืนยันความไม่เชื่อนั้น พระอินทร์มีร่างกายเป็นสีเขียว เราจึงพูดว่า พระอินทร์มาเขียวๆ ดังข้อความในเรื่องสังข์ทอง เมื่อพระสังข์ทอดรูปเงาะออกเพื่อจะมาตีคลี นางมณฑาเมื่อเห็นว่าพระสังข์มีรูปร่างงามยิ่งนักจึงมาราบพูลพระสวามี

ของตนคือท้าวสามนต์ให้มาดูพระสังข์ ท้าวสามนต์นั้นไม่เชื่อว่าพระสังข์จะรูปงามไปได้อย่างไร จึงกล่าวว่า แม้พระอินทร์มาเขียวๆ ก็ยังไม่เชื่อเลยว่าเจ้าเงาะจะมีรูปงาม ดังคำประพันธ์

ขึ้นจะให้ไปดูลูกเขยเงาะ	มันงามเหมาะหน้าหน้าเหมือนมาเมีย
อย่าอวดโอ้ไปปดลดเลี้ยว	พระอินทร์มาเขียวเขียว ไม่เชื่อเลย
	(สังข์ทอง. 2545 : 166)

ในเรื่องคำนี้ เมื่อพระคาวิได้สังหารท้าวสันนุราชและปลอมเป็นท้าวสันนุราชที่ซบตัวใหม่ให้เป็นหนุ่มแทนแล้วก็สั่งนางกำนัลให้ไปตามนางจันทร์สุดา มาพบ นางกำนัลก็มาบอกแก่นางจันทร์สุดา ว่าท้าวสันนุราชนั้นบัดนี้ได้ซบตัวเป็นหนุ่มรูปงามแล้ว ขอเชิญนางให้ไปเข้าเฝ้า นางจันทร์สุดาจึงกล่าวว่าต่อให้พระอินทร์มาเขียวเขียวก็ไม่เชื่อและไม่อยากพบ ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น	จันทร์สุดาเคืองขัดอัชฌาสัย
จึงขับนางกำนัลทันใด	ออกไปเสียอย่ามาพาตี
ให้ พระอินทร์ ลงมาเขียวเขียว	ก็ไม่เหลียวแลดูอย่าจู้จี้
ไม่ขอพบขอเห็นเช่นนี้	จะสู้ม้วยชีวิมิขอไป
	(คำวิ. 2545 : 439)

ร้อนอาสน์ หมายถึง **มีเรื่อง มีเหตุหรือมีอะไรมาถึงตนทำให้นั่งเฉยอยู่ไม่ได้**

ที่มาของสำนวนมาจากเรื่องราวของพระอินทร์ ซึ่งเป็นเทวดาผู้เป็นใหญ่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นผู้คอยดูแลความทุกข์สุขของมนุษย์ เมื่อมีเรื่องเดือดร้อนหรือเกิดเหตุร้ายขึ้นในโลกมนุษย์ เช่น คนดีถูกกลั่นแกล้ง ถูกทำร้าย ทิพยอาสน์หรือที่นั่งของพระอินทร์ก็จะร้อนขึ้นมาจนนั่งอย่างไม่เป็นสุข พระอินทร์ก็จะรู้ว่ามีเหตุร้ายเกิดขึ้นแล้วในโลกมนุษย์ ก็จะต้องสอดส่องหาสาเหตุและลงไปจากเทวโลกเพื่อไปช่วยเหลือคนดีที่ได้รับความเดือดร้อนนั้นให้หมดสิ้นไป ในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย เมื่อสังข์ศิลป์ชัยถูกโอรสทั้งหกพลักตกเหว ทำให้ได้รับบาดเจ็บอย่างมาก ทำให้ท้าวสหสนันย์โกสีย์ร้อนอาสน์ขึ้นมา เมื่อสองทิพยเนตรเห็นก็ทราบว่สังข์ศิลป์ชัยได้รับความเดือดร้อนจึงลงมาช่วย ดังคำประพันธ์

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวสหสนันย์โกสีย์
ให้ร้อนอาสน์นักดั่งอัคคี	อัศจรรย์อย่างนี้มีเคยเป็น
ดีร้ายได้ห้ำหั่นจะเกิดเหตุ	จึงส่งทิพยเนตรสังเกตรู้เห็น
สงสารสังข์ศิลป์ชัยได้ยากเย็น	ตกเหวเคืองเข็ญเป็นเคราะห์กรรม
	(สังข์ศิลป์ชัย. 2545 :529)

สาบานเจ็ดวัดเจ็ดวา หมายถึง สาบานอย่างมากมาย

ที่มาของสำนวน สาบานคือคำกล่าวของผู้พูดที่ถือว่าคำพูดนั้นเป็นจริง ถ้าผิดจากคำพูดนั้นก็อาจจะมียักษ์หรือเกิดสิ่งไม่ดีกับผู้สาบานได้เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผีสง่าเทวดาจะบันดาลให้เป็นไป การให้เชื่อถือว่าคำที่สาบานเป็นความจริงจริงตามที่พูดไปนั้นโบราณจึงนิยมไปสาบานกันที่วัดซึ่งถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สาบานมากวัดก็ยิ่งดีเพราะยิ่งศักดิ์สิทธิ์ น่าเชื่อถือถือว่าคำพูดที่สาบานไปเป็นความจริง

เสี่ยงทาย หมายถึง ตั้งจิตอธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เลือกวิธีการและทางเดินให้

ที่มาของสำนวนมาจาก การเสี่ยงทาย คือ การลองทายดูด้วยการเสี่ยงหรือด้วยการเลือกสิ่งของบางสิ่งบางอย่าง เช่น ดั้ว ตัวเลข ไพ่ปอก เข็มมซี เป็นต้น เพราะเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยเลือกวิธีการและทางเดินให้ได้อย่างถูกต้อง ช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างไม่ผิดพลาด ในเรื่องไชยเชษฐา ตอนที่พระไชยเชษฐาพบพระโอรสคือพระนารายณ์เบศร์ก็มีการเสี่ยงศรเพื่อต้องการทราบว่าเป็นพระนารายณ์เบศร์นั้นเป็นโอรสของตนหรือไม่ ดังคำประพันธ์

คิดพลางทางเสี่ยงศิลป์ชัย	เดชะฤทธิไกรธนูนี้
แม่นกุมารมิใช่โอรสา	ของนางสุวิญชามารศรี
ขอให้ศรสิทธิ์ฤทธิ	สังหารกุมารนี้ให้วายปราณ
แม่นเป็นลูกน้อยนางโคมฉาย	ให้ศรกลายเป็นทิพย์อาหาร
เสี่ยงแล้วขึ้นศรอนนาราย	แผลงไปให้ผลาญกุมารา
	(ไชยเชษฐา. 2545 : 271)

ในเรื่องพระอภัยมณีตอนศรีสุวรรณเข้าเมืองรมจักร เมื่อพราหมณ์ทั้งสามคนได้พบกับพี่เลี้ยงทั้งสี่คนของนางเกษราก็มีการใช้ดอกจำปามาเสี่ยงเที่ยงเพื่อเลือกคู่ว่าตนจะได้พี่เลี้ยงของนางเกษราคันใด ดังคำประพันธ์

อันชายสามหญิงสี่นี้ก็ยาก	จับฉลากนั้นแลพี่ดินักหนา
สำรวจพลางทางหยิบกลีบจำปา	เอนขาเขียนหนังสือเป็นชื่อนาง
แล้ววางไว้ให้สามพราหมณ์พี่เลี้ยง	เจ้าพราหมณ์เสี่ยงทายขอที่คู่สร้าง
	(พระอภัยมณี. 2544: 46)

อาสน์แข็ง หมายถึง รู้สึกแปลกใจ รู้สึกประหลาดใจ รู้สึกว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นเกี่ยวกับตน

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับเทวดา คือ พระอินทร์ซึ่งเป็นเทวดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นเทวดาที่มีบทบาทกับสังคมไทยค่อนข้างมากเพราะเป็นเทวดาที่คนไทยให้ความเคารพและนับถือ พระอินทร์จะคอยดูแลทุกข์สุขของมนุษย์ และรับรู้พฤติกรรมความเป็นไปของมนุษย์ ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่าจะถึงแม้ทำความดีหรือความชั่วไว้โดยไม่มีใครเห็น แต่เทวดาคือพระอินทร์ย่อมรับรู้และเห็นในสิ่งที่มนุษย์นั้นประพฤติปฏิบัติเสมอและผู้นั้นย่อมจะได้รับผลกระทบที่ได้ประพฤติหรือได้กระทำไว้เอง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อที่ว่าถ้ามนุษย์คนใดซึ่งเป็นผู้มีบุญญาธิการได้รับความทุกข์หรือความเดือดร้อน ที่นั่งหรืออาสน์ของพระอินทร์จากที่นุ่มก็จะแข็งกระด้างเหมือนหินขึ้นมา นั่งอย่างไม่มีความสุขจนต้องลงมาช่วยหรือมาดลบันดาลสิ่งต่างๆ ให้กับผู้ที่มีบุญนั้นได้หมดทุกข์ไป เช่น ในเรื่องสังข์ทอง เนื่องจากพระสังข์ไม่ยอมถอดรูปเงาะสักที จึงทำให้นางจันทรา ต้องได้รับความลำบากไปด้วย เมื่อผู้มีบุญเดือนร้อน ทิพยอาสน์ที่เคยอ่อนนุ่มก็แข็งกระด้าง จนพระอินทร์สงสัยว่าจะมีเรื่องเดือนร้อนบนโลกมนุษย์เป็นแน่ ดังความว่า

มาจะกล่าวบทไป	ถึงท้าวสหสนันย์ไตรตรึงษา
ทิพยอาสน์เคยอ่อนแต่ก่อนมา	กระด้างดังศิลาประหลาดใจ
จะมีเหตุมันแน่นในแดนดิน	อมรินทร์เร่งคิดสงสัย
จึงสอดส่องทิพเนตรดูเหตุภัย	ก็แจ้งใจในนางจันทรา
แม้มีไปช่วยจะม้วยมอด	ด้วยสังข์ทองไม่ถอดรูปเงาะปา

จำจะยกพลพลเทวา

ลงไปล้อมพาราสามนต์ไว้

(สังข์ทอง. 2545 : 143)

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผู้มีอิทธิฤทธิ์ คือ บุคคลที่มีอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์คอยให้ความช่วยเหลือหรือให้คุณแก่มนุษย์ทั่วไป ดังสำนวนไทยคือ

พอมด แม่มด หมายถึง ชายและหญิงผู้มีความรู้

ที่มาของสำนวน พอมดแม่มดมาจากการเรียกของชาวบ้านที่ใช้เรียกชายหรือหญิงที่มีความรู้ทางไสยศาสตร์ สามารถใช้เวทมนต์คาถา ทรงเจ้าเข้าผี หรือใช้เรียกผู้ที่มีความรู้ทางยาสมุนไพรและรักษาเยียวยาคนเจ็บไข้ได้ป่วยให้หายได้

1.4 ความเชื่อเรื่องโชคลาง

โชค หมายถึง “สิ่งที่น่าผลมาให้โดยคาดหมายได้ยาก เช่น โชคดี โชคร้าย มักนิยมใช้ในทางดี”(พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 373) ลาง หมายถึง “สิ่งหรือปรากฏการณ์ที่เชื่อกันว่าจะบอกเหตุดีหรือเหตุร้าย เช่น ผีทำรังทางทิศตะวันออกของอาคารเชื่อว่าเป็นลางดี แมงมุมตอกเชื่อว่าเป็นลางร้าย” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 1005) ดังนั้น โชคลาง คือ สิ่งหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดีแก่มนุษย์ ซึ่งลางที่ใช้บอกเหตุการณ์ร้ายหรือดีนั้นอาจเกิดมาจากสิ่งต่างๆ เช่น ลางที่เกิดจากสัตว์ หรือ ลางที่เกิดจากคน สำนวนไทยที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องโชคลาง มีทั้งสิ้น 2 สำนวน ได้แก่

จิ้งจกทัก หมายถึง เสี่ยงทักท้วง คำตักเตือนควรฟังบ้าง

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อของชาวไทยแต่โบราณเชื่อว่า ยามจะเดินออกจากบ้าน หากได้ยินเสียงจิ้งจกร้อง ถือว่าเป็นลางไม่ดี ต้องไม่เดินทาง ความเชื่อนี้ปรากฏเป็นสำนวนแม้จิ้งจกทักยังต้องฟัง มีความหมายว่า เมื่อมีการทักท้วงขึ้นมาก็ให้ฟังดู คิดดู อย่าประมาท การฟังเสียงร้องของจิ้งจกนี้ในตำราโบราณกล่าวไว้ว่าถ้าจิ้งจกร้องทักอยู่ด้านหน้าให้เร่งไปหรือทำกิจนั้นโดยเร็วจะมีชัย ถ้าจิ้งจกร้องทักอยู่ข้างหลังไปจะได้อะไร ถ้าจิ้งจกร้องทักอยู่ทางซ้ายจะมีชัย ถ้าจิ้งจกร้องทักอยู่ทางขวาจะได้รับทุกข์โทษ ถ้าจิ้งจกอยู่ด้านบนอย่าเดินทางเป็นอันตรายมาก ถ้าจิ้งจกไต่บนเท้าจะพบโชคชัย ถ้าจิ้งจกตกใส่ศีรษะโดยบังเอิญจะได้รับโชคลาภ ในเรื่องขุน

ช้างขุนแผน ก็ได้กล่าวถึงนางเกี่ยวกับจิ้งจกไว้เช่นกัน ตอนที่เถรवादจะแปลงกายเป็นแร้งเพื่อบินไปยังกรุงศรีอยุธยา ได้เห็นนางร้ายหลายอย่างด้วยกันคือ จิ้งจกตกลงมาตายตรงหน้า นกแสกบินข้ามหัว งูเห่าเลื้อยขวางทาง ดังคำประพันธ์

จับไม้เท้าก้าวเยื้องขยับกาย

นกแสกแถมเสียดศีระชะมา

เื้อะอย่างไรท่าทางเป็นนางร้าย

ก้าวลงอัมพจันทร์ถึงชั้นล่าง

แผ่แม่เบี้ยขวางหนทางจร

เห็นจิ้งจกตกตายลงตรงหน้า

หลวงตานิ่งซึ่งตะลึงคิด

ระงับกายกลับนั่งลงตั้งจิต

งูเห่ากลางเลื้อยพู่หูหัวร่อน

เถรเห็นสังหรณ์เป็นนางร้าย

(ขุนช้างขุนแผน. 2514:1060 - 1061)

ไม่มีเงาหัว

หมายถึง

จะประสบเคราะห์ร้าย

ที่มาของสำนวนมาจาก การถือกลาง คือ ถ้ามองเห็นบุคคลนั้นหัวขาด คือ เห็นแต่ตัวไม่เห็นหัวหรือศีระะ ซึ่งกลางดังกล่าวนี้เรียกว่า “ไม่มีเงาหัว” คนโบราณเชื่อว่า บุคคลนั้นจะมีเคราะห์ร้ายแรงซึ่งอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้ ในเสภาขุนช้างขุนแผน ตอน เกิดกลางแก่ขุนเพชรขุนราม เมื่อขุนเพชรอินทราได้รับคำสั่งให้ไปจับตัวขุนแผน ครั้นรุ่งเช้าภรรยาของขุนเพชรอินทรามองไปยังสามีกก็เห็นว่าไม่มีหัว ซึ่งถือว่าเป็นนางร้าย ดังคำประพันธ์

ครั้นรุ่งสว่างกระจ่างฟ้า

อาบน้ำผลัดผ้าแล้วคลาไคล

เมื่อยยกมือไหว้แลไปดู

ตกใจวิ่งไปแล้วโศกา

เดินมาเมื่อตะกี้นี้ไม่มีหัว

ขุนเพชรอินทราไม่เข้าใจ

ได้ดาบคู่มือก็ถือมา

ไม่เห็นหัวผัวอยู่แต่เพียงบ่า

พ่อฟังเมียว่าอย่าเพ่อไป

ตัวเมียนี่เห็นเป็นข้อใหญ่

(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 437 - 438)

หรือตอนที่เถรवादเห็นนางร้ายเป็นรูปคนหัวขาดก่อนที่จะแปลงเป็นจระเข้เพื่อไปแก้แค้นพลายชุมพล ดังความว่า

กอดอกยกเมฆดูนิมิต

จะยกต่อคอแขนไม่ติดกาย

กวีปริตเป็นรูปคนหัวหาย

เถรสำคัญมั่นหมายไม่คืนมา

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 1061)

1.5 ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด

เคล็ด หมายถึง “การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เชื่อกันว่าเป็นวิธีปัดเป่าหรือกันภัยหรือเหตุร้ายที่จะมีมา” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542:262) เคล็ดและการแก้เคล็ด คือ วิธีการหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เชื่อว่าจะช่วยป้องกันหรือบรรเทาเหตุร้ายหรือภัยร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นให้หายไปหรือให้ดีขึ้นได้ สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด มีทั้งสิ้น 4 สำนวน มีดังนี้

น่าเกลียดน่าชัง หมายถึง น่ารัก (ใ้กับเด็กทารก)

ที่มาของสำนวนมาจาก ผู้ใหญ่ที่เวลาจะพูดชมเด็กเล็กๆวัยขวบ สองขวบนั้นมักพูดว่า น่าเกลียดน่าชัง เนื่องจากคนไทยโบราณมีคติความเชื่อกันว่าภูตผีปีศาจมีอยู่ทั่วไป เหมือนกับที่มีคนอยู่ทั่วไปแต่ต่างกันตรงที่เรามองไม่เห็นภูตผีเหล่านั้น และเมื่อมีเด็กเล็กๆที่เป็นทารกน่ารักๆ หากมีคนชมเด็กว่าน่ารักน่าเอ็นดู เมื่อผีได้ยินก็จะมาเอาตัวเด็กคนนั้นไปอยู่ด้วย นั่นคือ อาจเป็นเหตุให้เด็กคนนั้นล้มเจ็บและตายได้ ดังนั้น จึงต้องพูดว่าน่าเกลียดน่าชัง แทนในความหมายว่าน่ารัก เพื่อไม่ให้ผีนั้นเอาเด็กไปอยู่ด้วย

ฝังรกราก หมายถึง ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ใดที่หนึ่งเป็นการถาวร

ที่มาของสำนวนมาจาก พิธีฝังรกรากของทารกในสมัยโบราณ คือ เมื่อทารกคลอดแล้ว บิดามารดาเอารกของทารกนั้นใส่หม้อตาลไว้ เอาเกลือโรยปิดฝาไว้ 3 วันก็ทำพิธีฝัง ของที่จะเข้าพิธีฝังมีมะพร้าวแทงหน่อ 2 ผลนำไปฝัง ณ บริเวณบ้าน ที่ดินที่ฝังรากับมะพร้าวนั้นเป็นที่ที่บิดามารดากะไว้จะเป็นของบุตรสืบไป จากประเพณีนี้จึงเกิดสำนวน ฝังรกราก ขึ้น ฝังรกราก ก็คือ การนำรกรากไปฝัง ฝังรกราก ก็คือ ฝังหรือปลูกมะพร้าวแทงหน่อเพื่อให้รากงอกติดดินเป็นที่ยึดมั่น ฝังรกราก จึงกลายเป็นสำนวน หมายถึง ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ใดที่หนึ่งเป็นการถาวร

ลูกผีลูกคน หมายถึง ไม่แน่ เอาเป็นที่แน่นอนไม่ได้

ที่มาของสำนวนมาจาก การถือเคล็ดเมื่อมีเด็กทารกคลอดมาใหม่ๆ ซึ่ง กาญจนาคพันธุ์ ได้อธิบายไว้ว่า เนื่องจากทารกที่เกิดใหม่ในสมัยโบราณนั้นการแพทย์ยังไม่เจริญ ฉะนั้นทารกที่คลอดใหม่มักจะไม่รอดหรือตายภายใน 3 วัน แต่ถ้าพ้น 3 วันไปแล้ว ก็ถือว่าไม่เป็นอันตราย จึงเกิดมีวิธีทำเคล็ดตอนเอาเด็กใส่กระดังง่อน แล้วร้องว่า สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครเอาไปเน้อ ในคำทำขวัญทารกของโบราณก็จะกล่าวว่า เราสู้ขอซื้อไว้ ให้เป็นเบี้ยสามสิบสาม ค่าตัวตามสินไถ่ ในสามวันเป็นลูกผีพ้นสี่วันเป็นลูกคน ดังนี้ จึงเกิดคำ ลูกผีลูกคน ใช้เป็นสำนวนอะไรก็ตามที่ไม่แน่นอน อาจจะได้หรือไม่ได้ จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ก้ำกึ่งกัน ก็พูดว่า ลูกผีลูกคน (กาญจนาคพันธุ์. 2521: 266)

เอาปูนหมายหัว หมายถึง เชื่อว่าจะเป็นคนไม่ดี เชื่อแน่ว่าจะเอาดีไม่ได้

ที่มาของสำนวน มาจากประเพณีคลอดบุตรของไทยโบราณมีว่า ถ้าเด็กคลอดออกมาแล้วเสียชีวิต หมอตำแยหรือผู้ใหญ่จะเอาปูนหรือมินหม้อแต้มไว้ ทั้งนี้เพื่อว่าถ้าคลอดบุตรคนใหม่ มีปานแดง หรือปานดำติดตัวมา ก็จะมีอายุบุตรที่ตายนั้นมาเกิดใหม่ แต่บางทีเด็กที่เกิดมาใหม่ หมอตำแยก็เอาปูนหรือมินหม้อแต้มหน้าผากไว้ อาจจะเป็นเคล็ดหรือเป็นวิธีการของหมอตำแยอย่างหนึ่งในการทำคลอดเด็กแล้วเด็กรอดชีวิตก็ได้ สำนวน เอาปูนหมายหัว จึงน่าจะมาจากวิธีนี้ แต่ที่ใช้พูดกันมีความหมายไปในทางไม่ดี เป็นการปรามาสว่าอาจเอาดีไม่ได้ ที่ความหมายของสำนวนเป็นเช่นนี้อาจจะเป็นด้วยแต่เดิมหมอตำแยเอาปูนป้ายทำเคล็ดสำหรับแก้มไม่ให้เด็กเป็นอันตรายแล้วเข้าใจกันเลือนๆมา ก็เลยเอามาพูดเป็นสำนวนในความหมายที่เชื่อแน่ว่าเด็กคนนี้จะไม่ดี จะเอาดีไม่ได้

1.6 ความเชื่อเรื่องขวัญ ดวงชะตา ราศี เเคราะห์

ขวัญ หมายถึง สิ่งมงคลที่เชื่อว่ามีอยู่ประจำในชีวิตจิตใจของบุคคลทุกคนเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจและเป็นตัวของตัวเอง ส่วนดวงชะตา ราศีและเคราะห์ ไพโรจน์ นรชาติ อารังวิทย์ ได้อธิบายไว้ว่า ดวงชะตา หมายถึง รูปแบบของราศีที่บอกดาวพระเคราะห์เดินถึงราศีนั้นๆในเวลาเกิดของคนหรือเวลาสร้างสิ่งสำคัญ เช่น เมือง ก็จะมีดวงเมือง ซึ่งใครได้คำนวณไว้ โดยแบ่งออกเป็น ๑๒ ราศี เรียกสั้นๆว่าดวง ตามหลักโหราศาสตร์เชื่อกันว่าสรรพสิ่งในโลกนี้ย่อมตกอยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวบนท้องฟ้าทั้งสิ้น อำนาจของดวงดาวจะบันดาลให้เป็นไปใน

ลักษณะต่างๆกัน ให้ทั้งผลดีและร้ายตามดวงชะตาของแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน (ไพโรจน์ นรชาติธำรงวิทย์ 2533:98) ส่วนเคราะห์ หมายถึง สิ่งที่น่าผลมาให้โดยไม่ได้คาดหมาย มักนิยมใช้ไปในทางไม่ดี (ไพโรจน์ นรชาติธำรงวิทย์ 2533:124) สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องดวงชะตา ราศี และเคราะห์ มีทั้งสิ้น 9 สำนวน ได้แก่

ขวัญหาย หมายถึง ตกใจวุ่นจนขาดสติไป

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่ตัวมนุษย์คือขวัญ ซึ่งเชื่อว่าขวัญเป็นสิ่งที่มิประจำอยู่ในชีวิตจิตใจคน เป็นสิ่งที่เปราะบางทำให้เกิดความเป็นตัวของตัวเอง เกิดความกล้าและความมั่นคงทางจิตใจ และเชื่อกันว่า ถ้าขวัญไม่อยู่กับตัว ละทิ้งตัวไปก็จะเกิดความเจ็บป่วยจนอาจถึงตายได้ ขวัญอาจหนีหายหรือทิ้งตัวไปได้หลายกรณี เช่น เมื่อตกใจ เมื่อเดินทางไกลแล้วขวัญมัวเที่ยวเพเลินอยู่ไม่ตามเจ้าของมา หรือ บางทีก็อาจกลับมาไม่ได้เพราะถูกภูตผีหรือนางไม้ชักชวนเอาไว้หรือบางครั้งขวัญอาจจะหนีออกจากร่างกายในขณะที่ผู้นั้นกำลังหลับอยู่ โดยขวัญจะออกจากร่างกายทางกระหม่อมและกลับเข้ามาทางกระหม่อมเช่นกัน เด็กเล็กๆจึงต้องมีผ้าปิดศีรษะไว้เพราะเชื่อว่ากระหม่อมยังบางอยู่ซึ่งทำให้ขวัญหนีออกจากกายได้ง่ายทำให้เด็กไม่สบายหรือเจ็บป่วยได้ง่าย ดังนั้นในเวลาเจ็บป่วยหรือเดินทางไกล เช่น กลับภูมิลำเนาของตนเอง ผู้ใหญ่ก็จะมีกรการรับขวัญ คือ พุดขอเชิญขวัญกลับมาสู่เหย้าเรือนและสู่ตัวเจ้าของขวัญด้วยวาจาอันไพเราะ หรือมีการทำพิธีเรียกขวัญ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ ผูกข้อมือเพื่อให้ขวัญที่เชื่อว่าเป็นสิ่งสิริมงคลคู่ตัวนั้นกลับมาสู่ตัวเจ้าของ จิตใส อยู่สุขได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขวัญไว้ว่า ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน สิ่งอยู่ในกายคนและสัตว์ใหญ่บางชนิด เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตบางชนิดก็มีขวัญอยู่ เช่น เสาวเรือน เรือ เกรียน บ้านเมือง ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่ามีรูปร่างอย่างไร แต่มีคำใช้ว่า ขวัญบิน จึงทำให้เข้าใจว่าขวัญมีปีกจึงบินได้ (จิตใส อยู่สุข. 2539 : 331) ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนได้กล่าวถึงการทำขวัญไว้เช่นกัน ในตอนนางทองประศรีทำขวัญพลายงาม หลังจากที่พลายงามได้หนีขุนช้างแล้วเดินทางไปหาย่าคือนางทองประศรีที่กาญจนบุรีแล้วนางทองประศรีก็ได้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญเพื่อรับขวัญพลายงามดังคำประพันธ์

ครั้นพลบค่ำย่ำฆ้องทองประศรี

เรียกยายปลื้มายเปลเข้าเคหา

เย็บบายศรีนมแมวจอกแก้วมา

ใส่ข้าวปลาเปรี้ยวหวานเอาพานรอง

เทียนดอกไม้ไข้วมะพร้าวพร้อม
ลูกประหลาดกำไรไข่ออกกอง

.....
บายศรีตั้งพรั่งพร้อมน้อมคำนับ

น้ำมันหอมแบ่งปรงฟุ้งทั้งห้อง
บอกว่าของพ่อเจ้าแต่เยาว์มา

.....
เจริญรับมิ่งขวัญรำพันไป
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 :527 - 528)

ในเรื่องสังข์ทองตอนหาปลาถวายท้าวสามนต์ เขยทั้งหกนั้นหาปลาอย่างไรก็ไม่มีปลาสักตัว ให้จับจันมาพบพระสังข์ซึ่งถอดรูปเงาะไว้และเรียกปลามากมาย ทำให้เขยทั้งหกคนตกใจ ถึงกับอกสั่นขวัญหาย นึกว่าพระสังข์เป็นเทวดา ดังคำประพันธ์

ปลาผักสักตัวก็ไม่ได้

รีบพายเรือมาจนถึงฝั่งปลายนา

เห็นพระสังข์นั่งอยู่ที่ฝั่งชล

จะเป็นเทพารักษ์หรืออะไร

จึงวาดแวงนาเข้ามพลัน

ต่างก้มกราบหมอบยอภาย

คิดอัศจรรย์ใจเป็นหนักหนา

พบมัจฉานับแสนแน่นไป

ต่างคนพิศวงสงสัย

เถียงกันวุ่นไปทั้งไพร่นาย

ทั้งหกอกสั่นขวัญหาย

บ่าวนายนี้กะเนว่าเทวา

(สังข์ทอง. 2545 : 117)

ทำมิ่งทำขวัญ

หมายถึง

ทำสิ่งที่เป็นมงคลให้อยู่ในตัว

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ขวัญคือสิ่งที่เป็นมงคลเป็นสิ่งที่คุ้มครองดูแลบุคคลนั้นให้มีความสุขความเจริญ ส่วนมิ่ง หมายถึงสิ่งที่เป็นสิริมงคล ซึ่งสิ่งที่เป็นมงคลทั้งสองสิ่งนี้จะมีการทำพิธีเพื่อให้สิ่งเหล่านั้นอยู่ในกายของคนเพื่อความเจริญรุ่งเรือง ความเป็นมงคลแก่บุคคลนั้น การทำมิ่งทำขวัญ คือ การทำพิธีขอให้มิ่งขวัญในตัวอยู่มั่นคงและเจริญ คนไทยจึงเชื่อว่าคนแต่ละคนนั้นเมื่อเกิดมาจะมีขวัญอยู่ประจำตัวทุกคนจึงต้องมีการรับขวัญหรือเรียกขวัญ เช่น เด็กทารกแรกเกิดก็จะมีกรับขวัญหรือทำขวัญเด็กเพื่อให้เด็กคนนั้นแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย การทำขวัญให้กับเด็กนี้ในเรื่องขุนช้างขุนแผนก็ได้กล่าวไว้ตอนนางทองประศรีทำขวัญพลายงาม เนื่องจากนางวันทองกลัวว่าพลายงามจะถูกขุนช้างทำร้ายอีกจึงให้พลายงามเดินทางจากสุพรรณบุรีไปหาย่าคือนางทองประศรีซึ่งอยู่ที่กาญจนบุรี เมื่อพลายงามเดินทางมาถึงบ้านนาง

ทองประศรี นางทองประศรีก็ได้ทำขวัญให้กับพลายงาม ดังคำประพันธ์

บายศรีตั้งพร้งพร้อมน้อมคำนับ	เจริญรับมิ่งขวัญรำพันไป
ขวัญพ่อพลายงามทรมสวาท	มาชมภาชนะทองอันผ่องใส
ล้วนของขวัญจันทน์จวงพวงมาลัย	ขวัญอย่าไปป่าเขาลำเนาเนิน
เห็นแต่เนื้อเสือสิงห์ผยองค่าง	จะอ้างว้างเวียนวระหระเหิน
ขวัญมาหาอย่าเถิดอย่าเพลิดเพลิน	จงเจริญร้อยปีอย่ามีภัย

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 528)

แขวนอยู่กับโชครชะตา หมายถึง ขึ้นอยู่กับโชค

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องโชครชะตาว่ามนุษย์มีชะตาชีวิตที่ถูกลิขิตไว้แล้ว เพราะฉะนั้นบางครั้งจะทำอะไรหรือตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ผลที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะดีหรือร้ายก็มักจะเชื่อว่าโชครชะตาเป็นสิ่งที่บันดาลให้เกิดขึ้นหรือเป็นไป ดังนั้นจะทำสิ่งใดไม่ว่าจะเกิดผลร้ายดีอย่างไรก็เชื่อว่าขึ้นอยู่กับโชครชะตา หรือความเป็นไปของชีวิตแขวนอยู่กับโชครชะตานั่นเอง

เคราะห์หามยามร้าย หมายถึง ถึงคราวที่มีเคราะห์ร้าย คราวเคราะห์เคราะห์ร้าย

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเคราะห์ คนไทยเชื่อว่า ชีวิตของมนุษย์มีทั้งสุขและทุกข์ บางช่วงของชีวิตเป็นช่วงที่มีแต่ความสุขความเจริญ ทำอะไรก็รุ่งเรืองไปหมดทุกอย่าง ซึ่งเรียกกันว่าช่วงดวงขึ้น แต่บางช่วงชีวิตประสบแต่ความทุกข์ มีแต่เรื่องเดือดร้อนหรือเรื่องร้ายแรงเข้ามา ทำให้ต้องได้รับความเจ็บป่วยหรือไม่สบายก็มักเชื่อว่าเป็นช่วงชีวิตที่มีเคราะห์หรือดวงตก เช่น ถูกหมากัด ถูกรถชนแขนขาหัก ดังนั้นเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ที่เป็นเรื่องร้ายแรงเมื่อเกิดขึ้นกับมนุษย์ก็มักจะบอกว่ามันเป็นคราวเคราะห์หรือเคราะห์หามยามร้าย นั่นเอง

ตกที่นั่ง หมายถึง ตกอยู่ในฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง

ที่มาของสำนวนมาจากตำราโหราศาสตร์ที่กล่าวถึงราศีหรือยาม ซึ่งเป็นความเชื่อ

เกี่ยวกับโชคชะตาราศีของมนุษย์ ตามตำราโหราศาสตร์ได้อธิบายถึงชะตาของคนในแต่ละปีซึ่งเมื่ออายุหรือยามของบุคคลนั้นๆนับไปตกที่ใดหรือราศีใดในตำราโหราศาสตร์ ก็จะเรียกว่า ตกที่นั่น ซึ่งจะมีคำทำนายไปตามที่ตกนั้น โดยมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทวดาหรือตัวละครในวรรณคดี เช่น เทวดาจร ทศกัณฐ์ หนุมาน เป็นต้น ดังเช่น เมื่อนับอายุหรือยามไปตกที่นั่นเทวดาจร ก็หมายถึงเป็นช่วงชีวิตที่จะต้องเดินทางจากบ้านเรือนหรือต้องเปลี่ยนที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ตกฟาก หมายถึง เวลาในขณะที่ทารกคลอดออกจากท้องแม่ตกถึงพื้น

ที่มาของสำนวนมาจาก บ้านเรือนสมัยก่อนจะทำพื้นเป็นฟาก บุญศิริ สุวรรณเพชร ได้อธิบายเกี่ยวกับฟาก ไว้ว่า ฟากจะทำด้วยไม้ไผ่ โดยนำไม้ไผ่ทั้งลำมาตัดให้เป็นท่อนตามความยาวที่ต้องการ เกลาข้อปล้องออกให้เรียบ แล้วเอามัดสับรอบๆลำไม้ไผ่ ให้ทั่วตลอดความยาวของท่อนไผ่นั้น เมื่อสับแตกละเอียดพอสมควรแล้ว ก็ผ่าด้านหนึ่งของลำไม้ไผ่ออกตลอดแนว แปะออกให้เป็นผืน แล้วลิดเอาข้อปล้องด้านในออกให้หมดทำให้เรียบ ก็จะได้ฟาก 1 ผืน เรือนหรือบ้านหลังหนึ่งต้องใช้ฟากหลายผืนปูพื้นเหมือนกับการใช้ไม้กระดานหลายแผ่นปูพื้นเรือนนั่นเอง (บุญศิริ สุวรรณเพชร. 2538: 310) แต่สมัยก่อนเราใช้ฟากมากกว่าการใช้ไม้กระดานเพราะ ฟากนั้นทำง่ายและหาวัสดุได้ง่ายกว่าไม้กระดาน ดังนั้นในสมัยก่อนเมื่อคลอดลูกก็มักจะมีหมอดำแยทำคลอดให้ที่บ้านไม่ได้ไปคลอดที่โรงพยาบาลเหมือนอย่างในปัจจุบัน ขณะที่ทารกคลอดออกจากท้องแม่ก็ย่อมมีฟากซึ่งเป็นพื้นบ้านเป็นที่รองรับ จึงเกิดสำนวนว่า ตกฟาก นั่นเอง เวลาตกฟาก มีความสำคัญในการทำนายโชคชะตาราศีของคนแต่ละคน ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับดวงชะตาราศีทางโหราศาสตร์ของสังคมไทย ในขุนช้างขุนแผนก็ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเวลาตกฟากไว้เช่นกัน ตอนกำเนิดขุนช้าง นางเทพทองได้คลอดบุตรชายออกมาเป็นช่วงเวลาที่มิผู้นำช้างเผือกมาถวายพระพันวษา จึงตั้งชื่อให้ว่า ขุนช้าง และตอนกำเนิดพลายแก้ว นางทองประศรีได้คลอดบุตรชายออกมาเป็นช่วงเวลาที่เจ้าเมืองจันทน์นำแก้วอันงดงามมาถวายพระพันวษาจึงตั้งชื่อว่าพลายแก้ว ดังคำประพันธ์

กำเนิดขุนช้าง

เมื่อตกฟากฤกษ์พารของหลานชาย
จึงให้นามตามเหตุทั้งปวงมา

ช้างเผือกมาถวายพระพันวษา
หลานรักของข้าชื่อขุนช้าง
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 6)

กำเนิดพลายแก้ว

พ่อแม่ปรึกษากับยายาย	จะให้ชื่อหลานชายอย่างไร
ฝ่ายตาตะแคงเป็นหมอดู	คิดคุณเลขอยู่ให้หลานชาย
ปีชาลวันอังคารเดือนห้า	ตกฟากเวลาสามชั้นฉาย
กรุงจีนเอาแก้วอันแพรวพราว	มาถวายพระเจ้ากรุงอยุธยา
ให้ใส่ปลายยอดพระเจดีย์ใหญ่	สร้างไว้แต่เมื่อครั้งเมืองหงสา
เรียกวัดเจ้าพระยาไทยแต่โรมา	ให้ชื่อว่าพลายแก้วผู้แว่วไว
	(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 8)

พระศุภกรเข้า พระเสาร์แทรก หมายถึง เกิดความทุกข์ยากหรืออันตราย
ร้ายแรงขึ้นพร้อมๆกันหลายเหตุการณ์

ที่มาของสำนวนนี้มาจากความเชื่อด้านโหราศาสตร์ หมอดูที่ทำนายดวงชะตาให้ผู้อื่นนั้น มักจะดูดาวแล้วก็อาศัยสถิติการเดินทางของดวงดาวที่มีผลต่อชีวิตมนุษย์ที่เกิดขึ้นในวันนั้น เวลานั้น สถานที่นั้นมาเป็นเครื่องพยากรณ์อดีต ปัจจุบันและอนาคต ให้กับผู้นั้น ดาวที่เดินอยู่ตามราศีต่างๆก็ได้แก่ จันทร อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกรี เสาร์ อาทิตย์ ซึ่งตามดวงของบุคคลนั้นจะมีช่วงเวลาหนึ่งที่เรียกว่า เป็นช่วงที่พระศุภกรเข้า พระเสาร์แทรก หมายถึง ช่วงเวลาที่ดาวพระศุภกรและดาวพระเสาร์โคจรมาอยู่ในมุมที่ส่งอิทธิพลต่อบุคคลผู้นั้นโดยตรง มักทำให้เกิดเคราะห์หรือร้ายต่างๆขึ้นพร้อมๆกันหลายอย่าง ในเรื่องพระไชยเชษฐาตอนที่สี่พี่เลี้ยงของพระไชยเชษฐา ช่วยกันพูดกับท้าวสิงหนพอบุญธรรมของนางสุวิญชา เนื่องจากท้าวสิงหนโกรธพระไชยเชษฐาที่ขับไล่นางสุวิญชาออกนอกเมืองโดยไม่บอกกล่าวและไม่มีคิดไตร่ตรองสอบสวนให้ดีก่อน พี่เลี้ยงจึงแก้ตัวแทนพระไชยเชษฐาว่าเป็นเพราะช่วงนั้นพระไชยเชษฐาถูกนางทั้งเจ็ดทำเสน่ห์ ทำให้หลงใหลจนขาดสติและช่วงนั้นเป็นช่วงที่ราหูเข้าพระเสาร์แทรกพระไชยเชษฐา ดังคำประพันธ์

ราหูเข้าเสาร์แทรกชั้นชา	ประจวบเป็นเวลาอสุคต
พระคลังคลังมั่งคั่งมั่งจิตด้วยฤทธิมนต์	จึงวงงหลงกลอีกคนเท็จ
	(ไชยเชษฐา. 2545 : 288)

ฟาดเคราะห์ หมายถึง ยอมให้สูญเสียไปโดยถือเสียว่าเป็นคราวเคราะห์ร้าย

ที่มาของสำนวน มาจากพิธีพราหมณ์ที่ใช้เวลาทำขวัญแล้วพราหมณ์จะเอาด้ายสายสิญจน์ฟาดที่แขนหรือข้างๆตัวผู้เข้าพิธีนั้นข้างละ 3 ที แสดงว่าปัดเคราะห์ให้หมดไปจากตัว จึงเกิดมีคำว่า ฟาดเคราะห์ ใช้เป็นสำนวน หมายความว่า พันเคราะห์ หรือ หมดเคราะห์ แต่มักใช้ในความหมายว่า ยอมให้สูญเสียไปโดยถือเสียว่าเป็นคราวเคราะห์ร้าย เป็นสำนวนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับชะตากรรมของมนุษย์ในช่วงที่มีเคราะห์ร้ายเมื่อต้องสูญเสียสิ่งของหรือได้รับบาดเจ็บจากสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ให้ถือเสียว่าเป็นการฟาดเคราะห์ไปจะได้ไม่โชคร้ายกว่านี้หรือเจ็บหนักกว่านี้

ไม้ล้มจึงข้าม คนล้มอย่าข้าม หมายถึง อย่าดูหมิ่นเหยียดหยามผู้ที่ตกอับ

ที่มาของสำนวนคือ ไม้ลมนั้นสามารถข้ามไม้ล้มไปได้เพราะเมื่อไม้ล้มแล้วก็ถือว่าเป็นอันสิ้นสุดไม่มีทางที่จะทำให้ต้นไม้ล้มกลับมาตั้งเป็นต้นไม้ใหม่ได้อีก คนล้ม หมายถึง คนหมดอำนาจวาสนา ต้องตกต่ำโดยเป็นไปเองตามโชคชะตา ไม่ใช่เพราะความทุจริตคดโกง คนล้มต้องตกอับอย่างนี้อย่าข้าม ซึ่งหมายความว่า อย่าดูถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม เพราะวันข้างหน้าบุคคลนั้นอาจจะได้ดีมีบุญวาสนาขึ้นอีกได้ เพราะคติไทยเชื่อว่าในชีวิตช่วงหนึ่งของคนเราอาจจะมีช่วงชะตาชีวิตที่ตกต่ำ ต้องตกอับแต่ชีวิตก็ไม่ได้จะดำเนินอย่างนี้ไปตลอดเพราะเมื่อหมดช่วงชีวิตที่ตกต่ำ ก็อาจจะมีบุญวาสนานำพาให้ชีวิตกลับมาเจริญรุ่งเรืองได้ ดังนั้นเมื่อคนล้มคือบุคคลที่มีช่วงชีวิตที่ตกอับจึงไม่ควรดูหมิ่นเหยียดหยามเขาเพราะต่อไปในภายภาคหน้าเขาอาจจะกลับมามีชีวิตที่สุขสบาย มีแต่ความรุ่งเรืองได้เช่นกัน

1.7 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

ฤกษ์ คือ “เวลาที่เหมาะเป็นชัยมงคล ส่วนยาม คือส่วนของวันดีและวันร้าย การหาฤกษ์ยามต้องมีเลขคำนวณว่า ปีใด เดือนใด วันเวลาใดจะดีในการทำพิธีมงคล” (ทัศนีย์ ทานตวนิช. 2523: 229) การดูฤกษ์ยามจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งสืบทอดกันมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน การดำเนินชีวิตของผู้คนแต่โบราณจึงมักจะดูเวลาที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตน การดูฤกษ์ยามจึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องชะตากรรมของบุคคล ทำให้บุคคลมีทางออกว่า เมื่อดูฤกษ์แล้วรู้ว่าจะประสบเคราะห์กรรมก็พยายามหาทางเลี่ยง โดยวิธีการสะเดาะเคราะห์ ทำบุญ ทำทานไว้มากๆ เคราะห์ร้ายนั้นถ้าไม่หมดไปก็อาจจะทุเลาเบาบางลงได้ สำนวนไทยที่ปรากฏเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม มีทั้งสิ้น 2 สำนวน ได้แก่

ฤกษ์งามยามดี หมายถึง เวลาดี เวลาเหมาะ

ที่มาของสำนวน ใจความสำคัญของสำนวนนี้คือ ฤกษ์ดี แต่เดิมคำสรวลเย้าเข้าไปเพื่อให้เกิดความไพเราะทางภาษา เป็น ฤกษ์งามยามดี การหาฤกษ์ในการประกอบกิจการหรือลงมือทำงานต่าง ๆ นั้นเชื่อกันว่า จะต้องเลือกเวลาที่เหมาะสมซึ่งเป็นไปตามกำหนดที่มีอยู่แล้วในตำราโหราศาสตร์ หรือตำราหมอดู ฤกษ์ในการกระทำกิจการต่างชนิดกันก็มักจะมีฤกษ์ที่แตกต่างกัน เช่น วันทำการมงคลดี ได้แก่ วันจันทร์ พุธ พฤหัสบดี และ ศุกร์ ฤกษ์เรียงหมอน ต้องเป็นวันแรม 4 7 10 14 คำ ฤกษ์เรียงหมอนคือพิธีในการให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพิธีแต่งงาน หรือฤกษ์ปลูกเรือน ต้องเป็นเดือนอ้าย เดือนยี่ เดือนสี่ เดือนหก เดือนเก้า และเดือนสิบสอง และวันที่ดีในการปลูกเรือนต้องเป็นวันจันทร์ พุธ พฤหัสบดี และศุกร์ เป็นต้น ในเรื่องพระคาวิตอนพระคาวิมาหานางคันทมาลีแล้วแกลังกล่าวกับนางว่าจะหาฤกษ์งามยามดีให้พระมุนีซึ่งก็คือพระหลวิชัยปลอมตัวมานั่นเอง ให้มาช่วยชุบตัวนางคันทมาลีให้เป็นสาวงามขึ้นมา ดังคำประพันธ์

เดี๋ยวนี้ก็มีไซ้จะละเลย
ที่จะช่วยอุณวอนพระมุนี
จึงจะชุบรูปเจ้าให้งามอน

นวลละอองน้องเฮ้อย่าทุกข์ร้อน
หาฤกษ์งามยามดีให้ได้ก่อน
ขอผัดผ่อนสักหน่อยเถิดกลอยใจ
(คาวิ. 2545 : 447)

ฤกษ์พานาที หมายถึง กำหนดเวลา ระยะเวลาที่เป็นฤกษ์

ที่มาของสำนวนมาจาก ตำราโหราศาสตร์เช่นกัน เหมือนกับสำนวนฤกษ์งามยามดี คือดูวันเวลาที่เหมาะสมที่ถือว่าเป็นเวลาดีในการประกอบกิจการหรือกิจการต่าง ๆ ในเรื่องสังข์ทองเมื่อถึงกำหนดเวลาที่เป็นฤกษ์ดี พระนางจันท์เทวีก์คลอดพระสังข์ออกมา ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น
ค่อยเพียรรักษาพยายาม
จวนใกล้ฤกษ์พานาที
ระดมลมเส้นก็เต้นเตือน

มเหสีโฉมฉินปิ่นห้าม
พระครุภโณมงามได้สิบเดือน
นาภีใหญ่่น้อยก็คล้อยเคลื่อน
ลูกน้อยคล้อยเคลื่อนเลื่อนลง
(สังข์ทอง. 2545: 12)

1.8 ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตหลังความตาย ชาตภพ

มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีการเจ็บไข้ได้ป่วยและตายจากไป ทุกชีวิตไม่มีใครหนีวัฏสงสารนี้ได้ เมื่อมีการเกิดก็ย่อมมีการตาย วนเวียนอย่างนี้ไปเรื่อยๆ เป็นวัฏจักร ซึ่งวัฏจักรของการเวียนว่ายตายนี้ทำให้เกิดความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องชาตภพ คือ เชื่อว่ามีอดีตชาติคือชาตภพที่แล้วก่อนที่จะมาเกิด มีชาตินี้คือชาติที่ได้มาเกิดอยู่ในโลกปัจจุบันและมีชาติน้ำคือเชื่อว่าหลังจากที่เกิดและตายแล้ววิญญาณก็จะออกจากร่างและไปอยู่ในภพหน้าหรือโลกหน้าหรือต้องไปชาติใช้เวรกรรมในอีกภพหนึ่งขึ้นอยู่กับผลบุญกรรมที่ได้ทำไว้ ส่วนคนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตหลังความตาย ชาตภพ มีทั้งสิ้น 5 ส่วนวน ได้แก่

**เคาะกะลามากเกิด หมายถึง เป็นหมามาเกิด ใช้เปรียบเทียบกับคนที่ดื้อรั้น
เกกมะเหรก เกเร**

ส่วนนี้มีที่มาจาก การเลี้ยงสุนัขของคนไทยสมัยก่อน ซึ่งมักจะใส่อาหารในกะลาให้สุนัขกิน เวลาจะเรียกสุนัขมากินอาหาร บางทีเขาไม่เรียกด้วยปาก แต่ใช้กะลาเคาะกับพื้นหรือใช้ไม้ตีกะลาเพื่อที่จะให้สุนัขได้ยิน มันก็จะรู้ว่าถึงเวลาอาหารแล้ว มันก็จะวิ่งมากินอาหาร ซึ่งคนไทยมักมีคติว่าหมาเป็นสัตว์ชั้นต่ำ จะด่าว่าให้เจ็บแสบหรือเปรียบเทียบกับให้สะใจก็โยนไปเปรียบเทียบกับหมา เช่น เลวปานหมา ชาติหมา ชิงหมาเกิด นอกจากนี้คติความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดของคนไทยในสมัยโบราณ มักเชื่อว่าการเกิดของสิ่งมีชีวิตนั้นไม่ใช่มีเพียงแค่คนเท่านั้น หมาและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ต่างก็คอยโอกาสที่จะเข้าท้องมาเกิด เมื่อสบโอกาสรีบเข้าท้องทันที เช่น ผีพุ่งไต้หรือดาวตก ซึ่งเรียกกันว่า ดาวจุติ คนโบราณบอกว่าห้ามตกเพราะมนุษย์ที่จะมาเกิดแทนที่จะมาเข้าท้องคนก็ไปเข้าท้องหมา จึงเปรียบเทียบกับส่วนกับคนที่เลว ต่ำช้า ว่าแทนที่จะเข้าท้องหมามาเกิดก็มาเข้าท้องของคนแทน ซึ่งเรามักพูดกันว่า เคาะกะลามากเกิด ก็หมายถึงว่า เป็นหมามาเกิด นั่นเอง ในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน เมื่อนางพิม(นางวันทอง)ทราบข่าวขุนช้างได้มาคุ้ยหาบกับนางศรีประจันเพื่อจะมาสู่ขอตนจึงแกล้งด่าว่าไพร่ประชดขุนช้างว่า

หมามันจะเกิดชิงหมาเกิด

หน้าตาเช่นนั้นจะมีเมีย

มึงไปตายเสียเถิดอย่าห้าเบียด

อ้ายมะม่วงหมาเลียไม่เจียมใจ

(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 125)

ชาติหน้าตอนบ่ายๆ หมายถึง ไม่มีทางจะเป็นไปได้

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในเรื่องชาติภพ เชื่อกันว่า มนุษย์และสิ่งมีชีวิตมีการเวียนว่ายตายเกิด ดังนั้น จึงมีชาติปางก่อน ชาตินี้และชาติหน้า คติไทยเชื่อกันว่าเมื่อเรามาเกิดในชาตินี้ ก็เกี่ยวเนื่องมาจากผลแห่งบุญกรรมที่เคยทำไว้ในชาติที่แล้ว ใครทำดีไว้ ชาตินี้ก็ได้รับผลกรรมดีนั้น ใครทำชั่วไว้ก็ได้รับผลกรรมชั่วนั้นตอบแทนเช่นกัน และในชาตินี้เมื่อสร้างบุญกรรมไว้ ก็ส่งผลต่อไปในภพชาติหน้าด้วย เหตุนี้ผู้ที่เชื่อในเรื่องบุญกรรมจึงมักทำบุญให้ทานเสมอเพื่อหวังผลในชาติหน้า ซึ่งชาตินี้หน้านั้นเราก็ไม่อาจล่วงรู้ได้ว่ามีจริงหรือไม่ จึงนำมาใช้เป็นสำนวนว่า ชาติหน้าตอนบ่ายๆ หมายถึง ไม่มีทางจะเป็นไปได้

เทวดานิมนต์มาเกิด หมายถึง ผู้ที่เกกมะเหรกเกเร

ที่มาของสำนวน คำว่า นิมนต์นั้น มีความหมายว่า เชื้อเชิญ แต่เป็นคำที่ใช้กับพระสงฆ์ ซึ่งในสำนวนนี้คำว่า นิมนต์ มาใช้กับคนธรรมดาที่จะลงมาเกิดบนโลกมนุษย์และผู้ที่จะเชิญให้ลงมาเกิดเป็นถึงเทวดา ผู้เป็นเทพบนสวรรค์ก็เพราะว่าต้องการใช้คำนี้ประจบประชันนั่นเอง เนื่องจาก ผู้ที่เทวดาให้นิมนต์นั้นย่อมเป็นคนที่ประเสริฐหรือเป็นคนที่วิเศษดีเยี่ยม เทวดาจึงส่งให้มาเกิดในโลกมนุษย์ ส่วนพวกที่ชั่วช้า ต่ำช้า ก็เชื่อกันว่านรกส่งมาเกิด สำนวนนี้ที่ใช้พูดกันแต่เดิมคงจะให้หมายถึงไปในทางที่ดีแต่ต่อมานำมาใช้เป็นสำนวนที่พูดประจบ เช่น เด็กชน เด็กแก่นเป็นหัวโจกต่างๆ ก็จะมีคำว่า เทวดานิมนต์มาเกิด ซึ่งใช้เป็นสำนวนในการพูดประจบด่าทอบุคคลที่เกกมะเหรกเกเรนั่นเอง

ไปไหว้พระจุฬามณี หมายถึง ตาย

ที่มาของสำนวนมาจากพิธีศพ ประเพณีการตายของไทยเรานั้น เมื่อมีคนตายก็จะอาบน้ำศพหรือรดน้ำศพกันและแต่งตัวให้หมดจด มัดตราสังแล้วทำกรวยใส่ดอกไม้ธูปเทียนให้คนตายถือในมือเพราะเชื่อว่าจะได้ขึ้นไปไหว้พระจุฬามณีบนสวรรค์นั่นเอง พระจุฬามณี คือ ชื่อพระธาตุเจดีย์บรรจุพระเกศธาตุของพระพุทธเจ้าบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในหนังสือเรื่องสำนวนไทยที่มาจากวรรณคดีของ ศักดิ์ศรี แย้มนำดดา ก็ได้กล่าวถึงพระจุฬามณีเจดีย์ไว้ว่า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุได้ 29 พรรษา ได้เสด็จออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ เพื่อบำเพ็ญตนเป็นนักบวช

เมื่อเสด็จมาถึงริมฝั่งแม่น้ำอินมา อันอยู่ชายเขตแดนแคว้นมคธเป็นเวลารุ่งสว่าง จึงผนวชด้วยพระองค์เองที่ริมฝั่งแม่น้ำนั้น โดยตัดพระเมาลี(มวยผม) ของพระองค์ออก แล้วตั้งพระทัยอธิษฐานโยนพระเมาลีขึ้นไปในอากาศ ทรงลั่นพระวาจาว่า ถ้าพระองค์จะได้ตรัสรู้สำเร็จพระสัมมาสัมโพธิญาณ ขออย่าให้พระเมาลีตกลงบนแผ่นดิน ปรากฏว่าพระอินทร์เก็บพระเมาลีนั้นไว้และนำไปบรรจุอยู่ในพระเจดีย์ที่ทรงสร้างขึ้นในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรียกว่า พระมหาจุฬามณีเจดีย์ สถิตไว้เป็นที่สักการะของเทวดาทั่วไป (ศักดิ์ศรี แยมันดดา.2542: 80) นอกจากนี้ในไตรภูมิพระร่วงก็ได้กล่าวถึงพระจุฬามณีเจดีย์ไว้เช่นกัน ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นที่ตั้งของเมืองไตรตรึงษ์ มีพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในหมู่เทพทั้งหลาย นอกเมืองไตรตรึงษ์ออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีพระเจดีย์องค์หนึ่งชื่อว่าพระเจดีย์จุฬามณี เป็นพระเจดีย์อินทนิลมณีประดับไปด้วยทองและแก้ว 7 ประการ โดยคณนาสูงได้ 80,000 วา มีกำแพงทองล้วนสี่ด้าน ด้านละ 160,000 วา ประดับด้วยธงประฎาก (ธงเป็นผืนห้อยยาวลงมาอย่างธงจระเข้) ธงชัยและกลดชุมสาย (กลดทำด้วยผ้าตาดทองมีสายห้อยเป็นระย้าอยู่รอบๆ) มีเทวดาดีดสีตีเป่าเครื่องดุริยางค์ดนตรีบำเรอถวายพระเจดีย์อยู่ทุกเวลา พระอินทร์ยอมเสด็จไปนมัสการพระเจดีย์นี้มิได้ขาด ดังความในไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิ (2528:318) ว่า

นอกพระนครไตรตรึงษ์ฝ่ายอาคเนย์ทิศ มีพระเจดีย์เจ้าพระองค์หนึ่งทรงพระนามชื่อ พระจุฬามณีเจดีย์เจ้าแล รุ่งเรืองงามเทียรยอมแก้วอินทนิลแลแต่กลางไปถึงปลาย เทียรยอมทองเนื้อแล้ว แลประดับนี้ไปด้วยแก้วสัตตพิรัตนะและจณนาโดยสูงได้ 80,000 วา แลที่นั้นมีกำแพงทองเนื้อแก้วล้อมรอบ แลกำแพงนั้นแต่แลอันละด้านละ 160,000 วา มีธงกระดาศ(ธงปฏาก) แลธงชัย แลกลดชุมสายทั้งหลาย ย่อมประดับนี้ด้วยแก้วแลเงื่อนทองบ้างดำบ้างแดงบ้างเหลืองบ้างขาวแลเขียวยอมแล้ว แต่แก้ว 7 สิ่งซึ่งท่านผูกในใบกลดแลธง ดวงมัลลัสมุขพรายงามตามกันทั้งหลายมากนักหนา แลเทพยดาทั้งหลายถือเครื่องเป่าแลตีดีดสีตีศรพดุริยดนตรีทั้งหลายไปบำเรอถวายบูชาพระเจดีย์เจ้าทุกวาระปมิขาด พระอินทร์ยอมไปนมัสการแต่พระเจดีย์เจ้ากับด้วยเทพยดาและนางฟ้าทั้งหลายเป็นบริวาร ย่อมมีมือถือเข้าตอกและดอกไม้เทียนธูปวาสสุคนธชาติบุชชาวาลาทั้งหลายไปถวายแก่พระเจดีย์เจ้าปมิขาด แลยอมกระทำ ปทักษิณแต่พระเจดีย์เจ้าทุกวันแล

ในเรื่องพระอภัยมณี ได้กล่าวถึงจุฬามณีไว้เช่นกัน ตอนศรีสุวรรณตามหาพระอภัยมณี โดยประทับเรือมาซึ่งมีพระธิดารุณรัศมี สินสมุทและนางสุวรรณมาลีประทับมาในเรือด้วย เมื่อถึงเวลากลางคืนนางสุวรรณมาลีได้ชี้ดาวต่างๆให้อรุณรัศมีและสินสมุทดู ซึ่งมีดาวยอดมหาจุฬามณีอยู่บนท้องฟ้าด้วย ดังคำประพันธ์

นั่นแน่แม่ดูดาวจะเข้า
ดาวนิตพิศพาศัพทวิบวา

ศีระะเห่หกทางขึ้นกลางหา
เขาเรียกดาวยอดมหาจุฬามณี
(พระอภัยมณี. 2544: 217)

สิ้นบุญ หมายถึง ตาย

ที่มาของสำนวน สำนวนนี้มักใช้กับผู้ที่มียศฐานดี ผู้ที่มีฐานะดีถือว่าเป็นผู้มีบุญ เมื่อตายจึงพูดว่า สิ้นบุญ คติไทยโบราณ มีความเชื่อว่ามนุษย์เราได้มาเกิด เพราะเคยทำความดีไว้ ผลบุญที่ทำจึงส่งผลให้ได้มาเกิดในโลกมนุษย์และเมื่อผลบุญที่ทำไว้หมดลงก็ตายจากไป เรียกว่าสิ้นบุญในสภาพขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง แล้วจะพานางวันทองหนีไปกับตน ซึ่งขุนแผนได้เป่ามนตร์สะกดขุนช้างให้หลับไหลจนไม่รู้สึกรู้ตัว นางวันทองปลุกขุนช้างเท่าไรก็ไม่ตื่นขึ้นมาเหมือนกับคนที่ตายแล้ว ดังคำประพันธ์

ก้มกอดเท้าผู้เห็นมัวนึ่ง
จะปลุกสิ้นเท่าใดไม่ไหวตัว

ไอ้สิ้นบุญจริงพ่อขุนหัว
มานอนมัวทิ้งเมียเสียอย่างไร

.....
วันทองกอดเท้าผู้เห็นมัวนึ่ง
หวั่นไหวใจนางระริกัว

.....
สิ้นบุญจริงแล้วพ่อขุนหัว
ก็มีดมัวลมหับผล็อยไป
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 395)

1.9 ความเชื่อเรื่อง เเวกรรม บุญบาป นรกสวรรค์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า เเวกรรม บุญบาป นรกสวรรค์ ไว้ดังนี้ เเวกรรม หมายถึง “การกระทำที่สนองผลร้ายซึ่งทำไว้แต่ปางก่อน” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.2542:1086) บุญ หมายถึง “การกระทำดีตามหลักคำสอนในศาสนา” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 630) บาป หมายถึง “การกระทำผิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามในศาสนา” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 624) ส่วนนรก หมายถึง “แดนหรือภูมิที่เชื่อกันว่า ผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษ โดยปริยาย หมายถึง แดนที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 563) และสวรรค์ หมายถึง “โลกของเทวดา เมืองฟ้า” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 1143)

ดังนั้น ความหมายของคำว่าเวรกรรม คือ การกระทำของบุคคลนั้นในอดีตชาติที่ส่งผลร้ายสนองกลับคืนมาในชาตินี้ คติความเชื่อในสังคมไทยเชื่อว่ามนุษย์มีบุญกรรมในอดีตเป็นเครื่องกำหนดชะตาชีวิตให้เป็นไป ถ้าเคยสร้างสมคุณงามความดีไว้ ชีวิตก็จะสุขสบาย มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ถ้าทำความชั่วไว้ ชีวิตก็จะลำบากทุกข์ทน มีแต่ความทุกข์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้เพราะเป็นไปตามผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้ ส่วนความหมายของคำว่า บุญบาป หมายถึง การทำความดีหรือความชั่วตามหลักคำสอนในศาสนาซึ่งเชื่อกันว่าการทำดีหรือชั่วนั้นจะส่งผลดีหรือผลร้ายต่อผู้กระทำในภายภาคหน้าด้วย ส่วนนรก หมายถึง แดนหรือภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน มีแต่ความเจ็บปวด เชื่อกันว่าผู้ทำบาปจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษที่ภูมินี้ สวรรค์ เป็นแดนที่มีแต่ความสุขความรื่นรมย์มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทวโลก หรือโลกของเทวดาหรือชาวสวรรค์ เป็นภพของผู้มีอารมณ์อันเลิศ มีแต่ความสุขสำราญ สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่อง เวรกรรม บุญบาป นรกสวรรค์ มีทั้งสิ้น 23 สำนวน ได้แก่

**กกรรมกบเกี่ยวน หรือ กงกำกบเกี่ยวน หมายถึง เวรกรรมนั้นย่อมตาม
สนองผู้ที่ก่อกรรม**

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม คือเชื่อว่า บุคคลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด ใครประกอบกรรมดีไว้ย่อมได้รับผลดีตอบแทน ใครประกอบกรรมชั่วไว้ย่อมได้รับผลชั่วตอบแทนเช่นกันเหมือนดังกับกงล้อของเกวียนที่หมุนวนไปเรื่อยๆตามล้อเกวียนหมุนไป (กง คือ ส่วนรอบของล้อเกวียน ส่วน กำ คือ ซี่ล้อ มีดุมเป็นส่วนกลางของล้อที่มีรูสำหรับสอดเพลาลើกงเกวียนหมุนไปทางใด กำเกวียนก็หมุนไปด้วย ส่วนคำว่า กรรมนั้นเป็นคำพ้องเสียงกับคำว่า กำ แปลว่า การกระทำ) เมื่อใครทำสิ่งไม่ดี สิ่งชั่วใดไว้ สิ่งนั้นก็คืนสนองแก่ผู้กระทำ เช่น ใครเคยทำร้ายผู้อื่นไว้ ต่อไปก็อาจจะโดนผู้อื่นทำร้ายเอาบ้างเช่นกัน ดังในเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ ตอนศรีสุวรรณธิดานางเกษราเพื่อจะไปตามหาพระอภัยมณี แต่นางเกษรานั้นกังวลและไม่อยากให้ศรีสุวรรณไปเพราะกลัวจะลำบากและอาจจะมีอันตรายต่างๆ ศรีสุวรรณจึงกล่าวปลอบนางไม่ให้เป็นห่วงและกล่าวให้คติเตือนใจนาง ดังคำประพันธ์

อันทุกข์โศกโรคภัยในมนุษย์ ไม่รู้สิ้นสุดลงที่ตรงไหน
เหมือนกงเกวียนกำเกวียนเวียนระไว จงหักใจเสียเถิดเจ้าเยาวมาลย์
(พระอภัยมณี. 2544: 205)

กรรมตามทัน หมายถึง กรรมปรากฏผล ได้รับผลกรรมที่ทำมา

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม กรรม คือ การกระทำ เชื่อว่า ใคร กระทำสิ่งใดไว้ในไม่ช้าสิ่งนั้นก็จะส่งผลตอบแทนคืนมายังผู้กระทำนั้น ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อม ได้รับผลร้ายตอบแทน สังคมไทยจึงเชื่อว่า ถ้าใครเคยก่อกรรมทำเข็ญกับผู้อื่นไว้ก็ต้องรับผล กรรมนั้นตอบแทนกลับมาทำให้มีเหตุต้องได้รับความเดือดร้อนทุกข์เข็ญโดยกะทันหันเช่นกัน ดัง ในเรื่องสังข์ทอง ที่กล่าวถึงนางจันทวีที่คลอดบุตรมาเป็นหอยสังข์เพราะนางมีกรรมให้มีเหตุต้อง ออกจากวังที่เคยอยู่อย่างสุขสบาย ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น	มเหสีปวนบันพระครรภ์เจ้า
มิได้วายว่างบางเบา	เจ็บรากับเขาผูกคร่ารำ
เป็นกรรมตามทันมเหสี	จะจากที่สมบัติวัดธา
ยามปลดออกก็คลอດพระยาอุก	กุมารากำบังเป็นสังข์ทอง
	(สังข์ทอง. 2545 : 13)

กรรมเวร หมายถึง ทำความชั่วไว้แต่ชาติปางก่อนแล้วเกิดผลติดตาม มาในชาตินี้

ที่มาของสำนวนนี้มาจากความเชื่อเรื่องกรรมที่ว่าชาติก่อนเคยกระทำสิ่งใดไว้ สิ่งนั้นก็ จะส่งผลตอบแทนกลับมาในชาตินี้ คนไทยเชื่อในเรื่องบุญกรรมว่าแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรก เป็นเรื่องของอดีตชาติเชื่อมโยงมาถึงปัจจุบัน ดังนั้นใครเคยก่อกรรมทำเข็ญไว้ในชาติที่แล้ว ชาตินี้ ตนเองก็อาจจะได้รับความเดือดร้อนทุกข์ทรมานใจ แต่ถ้าใครเคยก่อกรรมดีไว้ในชาติที่แล้ว ชาตินี้ ตนเองก็จะได้รับความสุขสบาย มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง และช่วงที่สองเป็นของปัจจุบันเชื่อมโยง ไปสู่อนาคต ช่วงที่สองนี้มนุษย์สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ ถ้าทำดีก็จะได้รับผลดีตอบแทน ได้ขึ้นสวรรค์ในชาติหน้า ถ้าทำชั่วก็จะตกนรก ดังในเรื่องสังข์ทอง ที่ทำวายุศวิลให้พระมเหสีคือ นางจันทวีออกจากวังไปเพราะเป็นเวรกรรมที่นางเคยพรากสัตว์ให้พลัดจากคู่ของมัน เวรกรรม นั้นจึงส่งผลให้นางต้องออกจากวัง ต้องพลัดพรากจากทำวายุศวิลไปซึ่งเมื่อหมดเคราะห์กรรม แล้วทำวายุศวิลและนางจันทวีคงได้พบกันอีก ดังคำประพันธ์

ปายเปื้อนเยื้อนออกกวาจา	เจ้าแก้วตาของผู้มีกรรม
-------------------------	------------------------

เจ้าเคยพรากสัตว์ให้พลัดคู่
 แม้นมีกรรมไม่ไปใช้กรรม
 มิใช่ผีไม่รักน้อง
 ไม่ยับดับสูญบุญมี
 ตรัสพลางดูนางมิใคร่ได้

เวรมาชุกชุมอุปถัมภ์
 ไพร่ฟ้ามันจะทำร้าย
 ร่วมห้องอกสั่นกันแสงศรี
 เคราะห์ดีสิ้นกรรมจะเห็นกัน
 ชลนัยน์ไหลรินแล้วผินผัน
 (สังข์ทอง. 2545 : 18)

ขุนทรายเข้าวัด หมายถึง หาประโยชน์ให้แก่บุคคลที่เป็นใหญ่ ผู้มีอิทธิพล หรือส่วนรวม

ที่มาของสำนวนมาจากประเพณีก่อกองทราย ชาวไทยเชื่อว่าถ้านำสิ่งของใดสิ่งหนึ่งของหนึ่ง
 ของวัดออกมาจะเป็นบาป ดังนั้นเมื่อมีการเดินผ่านลานวัดเท่าของเราก็จะเหยียบเอาทรายติด
 ออกมาจากวัด เท่ากับขโมยของวัดโดยไม่ได้ตั้งใจซึ่งถือว่าเป็นบาป ดังนั้น ในเทศกาลสงกรานต์
 จึงถือโอกาสเอาทรายเข้าวัดโดยการก่อพระเจดีย์ทราย ดังในเรื่องขุนช้างขุนแผนก็ได้กล่าวถึงการ
 ขุนทรายเข้าวัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์ไว้เช่นกัน ดังนี้

ที่นี่จะกล่าวเรื่องเมืองสุพรรณ
 จะทำบุญให้ทานการศรัทธา
 หญิงชายน้อยใหญ่ไปแออัด
 ก่อพระเจดีย์ทรายเรียรายไป

ยามสงกรานต์คนทั้งนั้นก็พร้อมหน้า
 ต่างมาที่วัดป่าเลไลยก์
ขุนทรายเข้าวัดอยู่ชักรั้ว
 จะเลี้ยงพระกะไวโนพຸ່ງนี้
 (ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 51)

แข่งเรือแข่งพายแข่งได้ แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้ หมายถึง แข่งขันเพื่อเอาชนะกันทางกายนั้นได้ แต่กับเรื่องของบุญ ความดีงามที่ส่งผลให้คนสูงส่งนั้นแข่งไม่ได้

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อในเรื่องบุญและวาสนา ซึ่งวาสนาและบุญของคนแต่ละคนไม่เท่ากัน คนบางคนลำบากยากจน มีแต่ความทุกข์ยาก คนบางคนร่ำรวยเงินทอง มียศถาบรรดาศักดิ์ มีชาติตระกูลที่สูงส่ง มีหน้าตาสวยงาม สิ่งเหล่านี้ทำให้คนแตกต่างกันเชื่อว่า เป็นเพราะบุญและวาสนาของคนเหล่านี้ที่ไม่เหมือนกันและไม่สามารถแข่งขันให้มีเท่าเทียมกันได้

แข่งอย่างอื่นเพื่อเอาชนะกันจึงแข่งได้ เช่นแข่งเรือเป็นการเอาชนะกันด้วยกำลัง ย่อมจะทำได้ง่าย แต่แข่งความเจริญรุ่งเรืองอันเป็นเรื่องของบุญวาสนาแต่ละคนนั้นแข่งไม่ได้ สังคมไทยจึงเชื่อว่าถ้า ยิ่งหมั่นสร้างคุณงามความดี ทำบุญอยู่เสมอ ต่อไปในภายภาคหน้าก็จะสุขสบายเพราะผลบุญที่เคยทำไว้ส่งผลให้มีความสุข

คู่แล้วไม่แคล้วคลาด หรือ คู่แล้วไม่แคล้วกัน หมายถึง ถ้าเคยเป็นคู่สร้างกัน มาแต่ชาติก่อน ชาตินี้ก็ต้องได้เป็นคู่ครองกันอีก

ที่มาของสำนวนมาจากคติความเชื่อของไทยทางพระพุทธศาสนา เชื่อกันว่า มนุษย์นี้เกิด มาและตายวนเวียนกันหลายชาติ ดังนั้น ชายหญิงใดที่เคยเป็นคู่กันมา คือได้รักกัน ได้สร้างกุศล ผลบุญร่วมกันมา และใช้ชีวิตเป็นสามีภรรยากันในอดีตชาติ เมื่อเกิดชาติใหม่ก็ต้องเป็นคู่กัน อีกไม่แคล้วคลาดกันไปได้ ดังใน เรื่องคำขวัญ เมื่อท้าวแสนนุราชคิดถึงนางที่เป็นเจ้าของผมหอมจน กันแสง เมื่อนางคันธมาลีผู้เป็นมเหสีเห็นเข้าก็ทรงพลอบพระองค์ว่า ถ้าพระองค์เป็นคู่กับนางผม หอมนี้ก็จะไม่แคล้วคลาดกันไปได้ ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น	นางคันธมาลีมเหสี
เห็นพระพรำกำสรดไศกี	จึงเข้าไปในที่บรรทม
แล้วนางพูลทัดภัสดา	พระอย่าไศกเศร้าด้วยเฝ้าผม
จงคิดรักรักหักอารมณ์	แม้นเคยคู่สุขสมไม่คลาดแคล้ว
หยุดยั้งตั้งสติตริตรวง	ดับความมัวหมองให้ผ่องแผ้ว
	(คำขวัญ. 2545 : 398)

คู่สร้างคู่สม หมายถึง สามีภรรยาที่เคยทำบุญร่วมกันมาจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ที่มาของสำนวนมาจากคติความเชื่อของไทยทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสร้างบุญ สร้างกุศลร่วมกันมาของชายหญิงเช่นเดียวกับสำนวน คู่แล้วไม่แคล้วคลาด โดยเชื่อว่า คนที่รักกัน เป็นเนื้อคู่กัน ต้องเป็นคู่สร้างคู่สมกันมาก่อนคือทั้งคู่เคยอยู่ร่วมกันมาและสร้างบุญบารมีมา ด้วยกันในอดีตชาติ ชาตินี้จึงได้มาเป็นคู่กันอีก เหมือนเป็นคู่ที่ถูกสร้างขึ้นมาให้มีความเหมาะสม

แก่กัน ดังคำประพันธ์ในเรื่องอภัยมณี ตอนศรีสุวรรณพบพระธิดาแก้วเกษราว่า

ศรีสุวรรณนั้นนั่งผินหลังนั่ง	เสียงผู้หญิงห้วนไหวฤทัยหวน
ชำเลืองเห็นพระธิดาพวงงาม	ให้มีความพิศวาสจะขาดใจ
ด้วยคู่สร้างปางหลังแล้วอย่างนั้น	พอเห็นกันก็ให้คิดพิสมัย
จนลืมองค์หลงแลตะลึงไป	เหมือนนางในดุสิตาลงมาดิน
	(พระอภัยมณี. 2506:46)

ตามยถากรรม หมายถึง สุดแต่จะเป็นไป เป็นไปตามกรรม

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในเรื่องบุญกรรม เชื่อว่าความเป็นไปของชีวิตคน ขึ้นอยู่กับผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้ ใครสร้างกรรมดีไว้ ชีวิตก็จะสุขสบาย มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ใครเคยสร้างกรรมชั่วไว้ ชีวิตก็จะลำบากทุกข์ทน มีแต่ความทุกข์หรือต้องพบกับความโชคร้ายเคราะห์ร้าย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้เพราะเป็นไปตามผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้ ดังนั้นคนแต่ละคนอาจจะประสบพบเจอเรื่องราวต่างๆในชีวิตมากมายที่ไม่เหมือนกันบางคนอาจโชคดี มีแต่ความสุขความเจริญ มีแต่เรื่องสุขใจเข้ามาในชีวิต แต่บางคนอาจจะโชคร้าย มีแต่เรื่องเดือนร้อนหรือทุกข์ร้อนใจอยู่เสมอ เชื่อว่าชีวิตนั้นเป็นไปตามยถากรรม ดังในเรื่องสังข์ทองเมื่อนางจันทเทวีคลอดโอรสออกมาเป็นหอยสังข์จึงถูกขับไล่ออกจากวัง ซึ่งนางจันทาได้ให้สินบนแก่สาวใช้โดยสั่งให้สาวใช้นำตัวนางจันทเทวีไปให้ทหารเพื่อนำนางออกไปนอกวัง โดยอ้างเหตุผลว่า ถ้าจะให้นางอยู่ ชาวเมืองจะไม่พอใจและต่อต้านขึ้นมา ซึ่งนางจะเป็นอย่างไรนั้นก็ตามบุญตามกรรมของนางจันทเทวี ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น	จันทาตัวดีไม่มีสอง
สมจิตคิดไว้ตั้งใจไป	ได้ช่องให้หน้าแล้วว่าไป
กับนางสาวศรีที่ร่วมคิด	ว่ารับสังข์ทรงฤทธิ์เป็นใหญ่
ให้พาโฉมยงเจ้าลงไป	มอบองค์ส่งให้แก่เสนี
เข้าไปไพร่ฟ้าจะชิงโกรธ	จะคุมโทษโลกแย่งเอากรุงศรี
ตามบุญตามกรรมของเทวี	เข้าไปบุรีจะมีภัย
	(สังข์ทอง. 2544 : 18 - 19)

ดุมวงกงเกวียน หมายถึง ซาติก่อนทำกรรมไว้ ซาตินี้กรรมนั้นจึงตามมาถึงตัว

ที่มาของสำนวนมาจากกงล้อเกวียนที่มีดุมเป็นวงอยู่ตรงกลางเมื่อล้อเกวียนหมุนดุมก็จะหมุนวนไปเรื่อยๆ เหมือนกับคติความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ เชื่อว่าถ้าชาตินี้เราทำสิ่งใดไว้สร้างกรรมอะไรไว้ ซาตินี้เราก็จะได้รับผลของการกระทำนั้นหรือผลของกรรมนั้นคืนกลับมา ดังคำประพันธ์ในเรื่องอภัยมณี ที่กล่าวไว้ว่า

อย่าโกรธซึ่งหึงสาพยาบาท	นี้กว่าซาติก่อนกรรมทำไฉน
เหมือนดุมวงกงเกวียนวนเวียนไป	อย่าโทษใครนี้เพราะกรรมจึงจำเป็น
	(พระอภัยมณี)

เด็ดดอกไม้ร่วมต้น หมายถึง ซาติก่อนเคยทำอะไรๆร่วมกันมา ซาตินี้จึงมาอยู่ร่วมกันอีก

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับการเคยสร้างบุญร่วมกันมา คนไทยมีความเชื่อในเรื่องบุญกรรมและเรื่องชาติภพว่าคนเราจะต้องเกิดและตายวนเวียนไปเช่นนั้นจนกว่าจะพ้นทุกข์เด็ดดอกไม้ร่วมต้น จึงหมายถึงเด็ดดอกไม้ไปทำบุญหรือไปไหว้พระด้วยกันเพื่อจะได้ไปเกิดร่วมกันและพบกันอีก เด็ดดอกไม้ร่วมต้นเป็นสำนวนที่ใช้กับหญิงชายที่หมายถึงเคยเป็นเนื้อคู่กันมาก่อน เคยทำบุญตักบาตรร่วมกัน เคยสร้างบุญสร้างกุศลร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน ซาตินี้จึงได้มาอยู่ร่วมกันและเป็นคู่กันอีก ดังคำประพันธ์ในเรื่องคารวิ ดอนท้าวสันนุราชเกี่ยวนางจันทร์สุดา ที่กล่าวไว้ว่า

นี้กุศลหนุนหลังเราทั้งสอง	เคยเป็นคู่ครองเสน่หา
เก็บดอกไม้ไหว้พระด้วยกันมา	วาสนาทำไว้จึงได้น้อง
	(คารวิ. 2545 : 411)

บุญทำกรรมแต่ง หมายถึง บุญหรือบาปที่ทำไว้ในชาติก่อน

ที่มาของสำนวนเป็นคติความเชื่อในทางพุทธศาสนาว่า การเกิดมาของคนเรานั้นเป็นเพราะผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้แต่ชาติก่อน ผลบุญนั้นก็จะส่งผลให้ในชาตินี้ ใครทำกรรมดีไว้ใน

ชาติก่อน ชาตินี้ก็จะได้รับผลของกรรมดีนั้น อาจเกิดมาเป็นคนฉลาด รูปร่างสวยงาม แข็งแรง ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีแต่ความสุขความเจริญและมีโชควาสนาดี แต่ถ้าใครทำกรรมชั่วไว้ ชาตินี้เกิดมาก็จะพบแต่ความทุกข์ ความลำบากยากแค้น รูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์และมักโชคร้ายอยู่เสมอ ซึ่งบุญและกรรมเป็นเรื่องที่มนุษย์ไม่สามารถฝืนหรือหลีกเลี่ยงหรือเปลี่ยนแปลงได้ ต้องยอมรับในผลบุญผลกรรมของตนเองที่ได้รับนั้น เพราะเหตุนี้มนุษย์แต่ละคนจึงมีรูปร่างหน้าตาสวยงามหรืออัปลักษณ์ รวยหรือจน เกิดมาในตระกูลที่สูงศักดิ์หรือต่ำศักดิ์แตกต่างกันไปเพราะเชื่อว่าขึ้นอยู่กับบุญกรรมที่ได้ทำไว้นั่นเอง

บุญมาวาสนาส่ง หมายถึง ถึงคราวมีโชคดี

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อในทางพุทธศาสนาว่าเมื่อชีวิตของคนเรานั้นมาอยู่ในช่วงชะตาดี ผลบุญส่งผลให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง วาสนาก็จะช่วยส่งเสริมให้ทุกสิ่งทุกอย่างดียิ่งๆขึ้นไป เมื่อถึงคราวมีโชคดี ทำอะไรก็จะดีไปหมดทุกอย่าง คนไทยจึงนิยมทำบุญ ทำทาน เช่น ตักบาตร ถวายสังฆทาน เพราะเชื่อว่าการทำบุญผลบุญนั้นจะส่งผลให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง มีโชค มีลาภ เจอสิ่งที่ดีๆ เพราะมีบุญ มีวาสนาที่ช่วยส่งเสริมนั่นเอง

บุพเพสันนิวาส หมายถึง การเคยเป็นเนื้อคู่กันมาตั้งแต่ชาติปางก่อน

ที่มาของสำนวนมาจาก ความเชื่อในทางพุทธศาสนาว่า ชายหญิงที่ได้รักกัน เป็นเนื้อคู่กันเพราะทั้งสองเคยอยู่ร่วมกันมาและสร้างบุญสร้างกุศลมาด้วยกัน ในทางพุทธศาสนาเชื่อว่าการเกิดมาในชาตินี้ของคนเราเป็นการเกิดมาเพื่อใช้กรรมเก่าที่เคยก่อไว้ในชาติก่อน การที่หญิงชายใดจะได้พบกันและรักใคร่กัน จนได้แต่งงานใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นล้วนเป็นผลแห่งบุญกรรมที่เคยสร้างร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อนทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อชายหญิงคู่ใดในอดีตชาติเคยรักใคร่กัน เป็นคู่ชีวิตกันมา และทำบุญทำกุศลร่วมกันมาแต่ชาติปางก่อน เมื่อเกิดมาในชาตินี้จึงได้มาเป็นเนื้อคู่กันและรักกันอีก ดังในเรื่องพระอภัยมณี เมื่อศรีสุวรรณเดินทางออกตามหาพระอภัยมณี แต่ได้พบกับพระธิดาแก้วเกษราแห่งเมืองรมจักร เพราะเชื่อว่าเป็นบุพเพสันนิวาสที่ทำให้ทั้งสองได้มาพบกัน ดังคำประพันธ์

เป็นบุพเพสันนิวาสพาสนา

กษัตราจะได้คู่ที่คู่สม

สำเภาน้อยลอยแล่นมาตามลม

ลุลุดมรมจักรนัครา

(พระอภัยมณี. 2506: 19)

สร้างกุศลอย่ารู้โรย

หมายถึง

ทำบุญ ทำสิ่งที่ดีอยู่เสมอ

ที่มาของสำนวน กุศล หมายถึง สิ่งที่ดีที่ชอบ สร้างกุศลอย่ารู้โรย คือ ให้ทำบุญ ทำสิ่งที่ดีงามอยู่เสมอเพราะการทำความดีย่อมส่งผลดีให้แก่ผู้กระทำ คนไทยนิยมสร้างกุศลโดยการทำบุญ ทำทาน เช่น ตักบาตร ฟังธรรม ช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะเชื่อว่าถ้าประกอบแต่กรรมดีก็จะมีแต่ความสุข ความเจริญ เมื่อตายไปก็จะไปเกิดเป็นเทวดาอยู่บนสวรรค์ หรือถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะเกิดในตระกูลที่สูงศักดิ์ ร่ำรวย สุขสบาย มีรูปร่างหน้าตางดงาม ส่วนคนที่ทำความชั่วเมื่อตายไปก็จะตกนรก ต้องไปชดใช้เวรกรรมที่เคยก่อไว้ในนรกอย่างทุกข์ทรมาน หรือถ้าใช้เวรกรรมหมดแล้วได้มาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้รับความทุกข์ยากลำบากแสนสาหัส การสร้างกุศลของคนไทยส่วนใหญ่มักจะเป็นการทำบุญให้ทานเพราะเป็นการทำกุศลที่เห็นผลทันที คือ ผู้รับได้รับ ได้กินหรือได้ใช้จากสิ่งของนั้น ผู้ให้ทานก็สุขใจที่ได้ทำและคนไทยบางส่วนก็มักนิยมสร้างกุศลด้วยการส่งเสริมหรือทำนุบำรุงศาสนา เช่น การสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร ซ่อมที่ดินถวายเป็นวัด ตักบาตร เลี้ยงพระ ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน เป็นต้น เพราะเป็นความเชื่อว่า จะได้กุศลแรงได้บุญมากกว่าการทำบุญอย่างอื่น

สัพเพสัตตา

หมายถึง

เสียงตามบุญตามกรรม

ที่มาของสำนวนมาจากคำกรวดน้ำตอนหนึ่งที่มีว่า สัพเพสัตตา สุชี โหนตุ สัพเพสัตตา เป็นภาษามคธ แปลว่า สัตว์หรือสิ่งที่มีชีวิตหรือวิญญาณทั้งหลาย การกรวดน้ำโดยมีบทกรวดน้ำดังกล่าวเป็นวิธีแผ่ส่วนบุญส่วนกุศลไปยังบุคคลหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วอาจจะเป็นบิดามารดา ญาติสนิท มิตรสหายหรือบุคคลต่างๆที่เรารักหรือสิ่งมีชีวิตทั่วไปให้ได้รับส่วนบุญหรือได้รับอาหาร คาวหวานต่างๆที่เราได้ทำบุญไปแล้วโดยจะไปถึงได้ด้วยกรวดน้ำอุทิศให้ แต่ก็ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าบุคคลเหล่านั้นหรือวิญญาณเหล่านั้นจะได้รับจริงหรือไม่หรือวิญญาณใดสิ่งมีชีวิตใดจะได้รับในส่วนบุญส่วนกุศลที่เราอุทิศให้ไป จึงเกิดเป็นสำนวน สัพเพสัตตาขึ้น หมายถึง เสียงตามบุญตามกรรม เอาแน่ไม่ได้

**เสียงบุญเสียงกรรม หมายถึง ลองทำดูทั้งๆที่ไม่ทราบว่าจะผลของการ
กระทำจะออกมาเป็นอย่างไร**

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อว่า คนเรานั้นจะกระทำอะไรก็ตามเกิดจากบุญกรรม บันดาลให้เป็นไปสิ่งที่ทำนั้นอาจจะประสบความสำเร็จ เจริญรุ่งเรือง มีโชค มีลาภ หรือ อาจจะไม่ประสบความสำเร็จ ตกต่ำ พบแต่เรื่องร้ายๆ ซึ่งก็ไม่อาจจะรู้ได้ขึ้นอยู่กับบุญกรรมที่จะนำพาให้เป็นไป จึงต้องลองเสียงลองทำดูว่าจะได้ดีหรือมีโชคร้าย

เห็นชายผ้าเหลือง หมายถึง เห็นลูกบวชในพุทธศาสนา

ที่มาของสำนวน เห็นชายผ้าเหลือง แปลตามตัวว่า เห็นผ้ากาสาวพัตร หรือ ผ้าเหลืองที่ ผู้บวชนุ่งห่ม ผ้าเหลืองในที่นี้ก็คือ ไตรจีวร ซึ่งเป็นเครื่องนุ่งห่มของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอัน ประกอบด้วย สบง จีวร สังฆาฏิ สำนวนนี้มักใช้กับบิดามารดาที่มีบุตรชายได้บวชให้บิดามารดา เชื่อกันว่า บิดามารดาได้บุญอย่างประเสริฐ โบราณเชื่อกันว่า บวชเณรจะได้แก่มารดา บวชพระ จะได้แก่บิดา ดังที่ กาญจนาคพันธ์ ได้กล่าวไว้ว่า มีเรื่องหนังสือสุบินกลอนสวด เจ้าสุบินบวชเณร แม่เป็นคนใจบาป วันหนึ่งนอนหลับไปยมบาลมาพบเข้าเลยนำตัวไปให้พญามราชชำระ ปราภฏ ว่า ทำแต่บาปไม่เคยทำบุญ พญามราชให้ลงโทษทิ้งในหม้อไฟ นางแลเห็นไฟนรกตกใจกลัว ดัง ความว่า

นางเจ็บร้องไห้รำไร	แลเห็นชุดไฟ	ตกใจเพียงจกม้วยมรณ์
นางว่าแสงเพลิงเหลืองอ่อน	เหมือนชายจีวร	ลูกกูผู้บวชเป็นเณร

นางเห็นไฟสีเหมือนชายผ้าเหลืองจึงนึกถึงลูกชายที่บวชเณร ก็บันดาลให้เกิดเป็นดอกบัวทอง ขึ้นมารับไฟนรกดับหมด พญามราชเลยส่งกลับมาเมืองมนุษย์บอกว่าบุญที่ลูกบวชจะได้ไป สวรรค์ ฝ่ายบิดาของเจ้าสุบินตายไปเป็นเปรตมาพบลูก เจ้าสุบินไปบอกอาจารย์ อาจารย์บอกว่า เป็นเณรโปรดแต่มารดา บวชเป็นสังฆาโปรดพ่อให้พ้นจากภัย ต่อมาเจ้าสุบินกับบวชเป็นพระภิกษุ บิดาก็ได้ขึ้นสวรรค์ ดังนี้จึงมีสำนวน เห็นชายผ้าเหลือง หมายความว่า ได้เห็นลูกบวช จะทำให้ได้ บุญกุศลแรง บรรพชาหรือบวชเณร จะได้แก่แม่ อุปสมบทหรือบวชพระ จะได้แก่พ่อ (กาญจนาค พันธ์. 2522: 498 - 499) ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายแก้วแต่งงานกับนางพิม เมื่อ พลายแก้วได้ศึกจากเณรและเดินทางไปหาแม่ที่กาญจนบุรีเพื่อขอให้แม่คือนางทองประศรีไปสู่ขอ

นางพิม(นางวันทอง)ให้ นางทองประศรีจึงขอร้องให้พลายแก้วบวชพระให้เสียก่อนเพื่อให้บุญนั้นได้ไปถึงพ่อคือ ขุนไกรซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้ว ดังความว่า

ทองประศรีว่ากรรมเอ๋ยกรรมแล้ว

พ่อแก้วแก้วตาของแม่เอ๋ย

บวชก่อนเกิดอย่าเพ่มีเมียเลย

แม่จะได้**ชมเชยชายจิ๋ว**

พ่อเจ้าเขาก็ตายไปนานแล้ว

ลูกแก้วจงโปรดแก่เสียก่อน

บวชสักสองพรรษาอย่าอาวรณ์

สักมาแม่จะผ่อนให้เมีย

(ขุนช้างขุนแผน. 2514: 151)

ความเชื่อเรื่องเวรกรรม บุญบาป นั้น ในบางครั้งเป็นคำสั่งสอนที่เป็นนามธรรม มองเห็นยาก และเข้าใจยาก บางคนจึงไม่เข้าใจในหลักคำสอนของการกระทำความดี ทำแต่บุญกุศล ละเว้นจากการทำความชั่วทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง ดังนั้นเพื่อให้เห็นว่าการทำความดีนั้นส่งผลดีกับผู้ทำและการทำความชั่วนั้นส่งผลร้ายต่อผู้กระทำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงเกิดความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ขึ้น เพื่อให้เห็นภาพที่เป็นรูปธรรมของการทำความดี ที่เรียกว่า ทำบุญ ทำกุศล และให้เห็นภาพของการทำความชั่ว ที่เรียกว่า ทำบาป ซึ่งสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ได้แก่

ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น

หมายถึง

มีความสุขมาก

สำนวนนี้เป็นสำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับสวรรค์ คือ เชื่อว่าผู้ที่ เป็นมนุษย์ตอนอยู่บนโลกนั้นถ้าทำความดีเมื่อตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุข เป็นทิพย์สถานแห่งความสวยงามและความรื่นรมย์ของชาวสวรรค์ คำว่า ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น ใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับว่า ถึงแม้ยังไม่ตาย แต่ก็มีมีความสุขมากเหมือนได้ขึ้นสวรรค์ทั้งๆที่ยังมีชีวิตอยู่

ตกกระทะทองแดง

หมายถึง

ได้รับโทษทัณฑ์

สำนวนนี้มาจากคติความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับเรื่องนรก ซึ่งในหนังสือไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงขุมนรกที่ชื่อสัตยุชีพนรกมีนรกบ่าวล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ด้านละ 4 ขุม มีทั้งสิ้น 16 ขุมด้วยกัน นรกบ่าวใน 16 ขุมนั้นมีนรกบ่าวขุมหนึ่งชื่อว่า โลกขุมนรก เป็นขุมนรกที่มีหม้อเหล็กแดง

ขนาดใหญ่เท่ากับภูเขาสูงใหญ่ๆอยู่ หม้อเหล็กนั้นเต็มไปด้วยเหล็กที่ถูกเผาไฟจนแดงหลอมละลายเป็นน้ำอยู่ ผู้ที่ตกรกในขุมนี้ยมบาลจะจับเท้าทั้งสองข้างของผู้นั้นยกขึ้นมาแล้วหย่อนหัวลงเบื้องล่างแล้วฟุ้งตัวผู้นั้นลงไปในหม้อใหญ่ที่มีเหล็กแดงหลอมละลายเป็นน้ำอยู่ สัตว์ที่ตกรกในขุมนี้จะร้อนหนักหนา ดิ้นไปมาอยู่ในหม้อใหญ่นี้อย่างทุกขเวทนาและถูกกระทำให้ทุกข์ทรมานอย่างนี้หลายครั้งหลายคราจนกว่าจะสิ้นเวร ดังความใน ไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิ (2525: 56) ที่ได้อธิบายไว้ว่า

นรกบ่าวอันดับอันเป็นคำรบ 5 ชื่อว่า โลหุมภีนรก แลคนผู้ใดตีฝูงสัตว์ สมณพราหมณาจารย์ ผู้มีศีลได้ คนผู้นั้นตายไปเกิดในโลหุมภีนรคนั้น นรคนนั้นมีหม้อเหล็กแดงอันใหญ่เท่าภูเขาอันใหญ่หลายนัก หม้อนั้นเต็มไปด้วยเหล็กแดงเชื่อมเป็นน้ำอยู่ ฝูงยมบาลจับสองตีนคนนรกขึ้นขึ้น แล้วหย่อนหัวลงเบื้องต่ำแล้วแลฟุ้งตัวคนนั้นลงไปในหม้ออันใหญ่นั้น แลสัตว์นั้นร้อนหนักหนา ดิ้นไปมาอยู่ในหม้อนั้น ทนเวทนาอยู่ดังนั้นหลายคาบหลายครา แลทนอยู่กว่าจะสิ้นอายุสมสัตว์ในนรก อันชื่อว่า โลหุมภีนรก นั้นแล

ซึ่งหม้อเหล็กและน้ำเหล็กแดงที่ลูกเป็นไฟนี้ เราเรียกกันว่ากระทะทองแดงและน้ำทองแดงนั่นเอง

ตกรกทั้งเป็น หมายถึง ลำบากแสนสาหัส

สำนวนนี้มาจากความเชื่อเกี่ยวกับนรก คือ เชื่อว่าผู้ที่เป็นมนุษย์ถ้าตอนที่อยู่บนโลกมนุษย์คนนั้นทำแต่ความชั่วเมื่อตายไปก็ต้องตกรกซึ่งนรกเป็นดินแดนที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน ผู้ที่อยู่ในดินแดนแห่งนี้มีแต่ความเจ็บปวดทรมานอย่างแสนสาหัส คำว่า ตกรกทั้งเป็น ใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับ ถึงแม้ยังไม่ตาย แต่ก็มีทุกข์ทรมานหรือลำบากแสนสาหัสเหมือนตกไปอยู่ในขุมนรกทั้งๆที่ยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ ศักดิ์ศรี แยมั่นดดา ได้อธิบายถึงสำนวนตกรกทั้งเป็นในหนังสือเรื่องสำนวนไทยที่มาจากวรรณคดีว่า การที่ตนยังมีชีวิตอยู่แต่ต้องตกรกชั้นนรกอันมีแต่ไฟร้อนแรงเผาผลาญนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในพระพุทธานุศาสน์ รวม 2 เรื่องด้วยกัน ซึ่งผู้ตกรกทั้งเป็นนั้น ล้วนแต่เป็นผู้เสวยผลกรรมอย่างเดียวกัน คือ ดูหมิ่นพระพุทธานุเจ้าด้วยเจตนาธรรมณ์ตรงกัน เรื่องแรกเป็นเรื่องของพระเวททัต ผู้เป็นโอรสของพระสุปปพุทธะแห่งโกถียวงศ์ และเป็นอนุชาของพระนางพิมพายโสธรา เจ้าชายเวททัตออกบวชพร้อมกับพวกเจ้านายศากยะกลุ่มหนึ่ง แต่ไม่ได้บรรลุธรรมผลอันใด ได้แต่ไตรวิชาเท่านั้น พระเวททัตจึงมีใจฉิชาธิษฐานว่า พระพุทธานุเจ้าและได้คบคิดกับเจ้าชายอชาตศัตรูมุ่งทำร้ายพระชนมชีพของพระพุทธานุเจ้าถึง 3 ครั้ง

คือ ใช้พรานขมังธนูครั้งหนึ่ง การปล่อยช้างนาฬิก้าครั้งหนึ่ง และพระเทวทัตขึ้นไปคลั่งก้อนหินบนภูเขาศิขณภูฏลงมาจะทำให้ทับพระพุทธรูปเจ้าครั้งหนึ่ง แต่ไม่สำเร็จทั้ง 3 ครั้ง ในที่สุดพระเทวทัตทูลขอข้อปฏิบัติสำหรับบังคับพระสงฆ์ 5 ข้อ เรียกว่า วัตถุ 5 ประการ คือ 1.ให้พระสงฆ์อยู่ธรรมาสนะป่า 2.เลี้ยงชีวิตโดยการบิณฑบาตอย่างเดียว 3.ใช้ผ้าบังสุกุลอย่างเดียว 4.อยู่โคนไม้ และ 5.ไม่ฉันเนื้อสัตว์อีกอย่าง แต่พระพุทธรูปเจ้าไม่ทรงอนุญาต พระเทวทัตจึงพาพระสงฆ์บริวาร 500 รูป แยกไปอยู่ ณ ตำบลสีสะคยาประเทศ แต่พระพุทธรูปเจ้าทรงบัญชาให้พระสารีบุตรไปเกลี้ยกล่อมบริวารของพระเทวทัตให้คลายจากมิจฉาทิฐิและนำภิกษุเหล่านั้นกลับมา เมื่อพระเทวทัตอาพาธอย่างรุนแรงใกล้จะสิ้นพระชนม์จึงให้บริวารแบกเตียงนำตนไปสู่พระเชตวันวิหาร เพื่อจะขออุกเทสต่อพระพุทธรูปเจ้า แต่พอเข้าเขตพระวิหารใกล้สระโบกขรณีแห่งหนึ่ง พระเทวทัตขยับกายลงจากแคร่ เท้าทั้งสองเหยียบพื้นดิน ทันใดนั้นแผ่นดินก็สูบร่างพระเทวทัตจมหายไปสู่รกร้างอันอเวจี ถูกเผาไหม้อยู่ตลอดชั่ววันรันดร พระเทวทัตต้องชดใช้อนันตริยกรรมที่ตนก่อไว้ 2 อย่าง คือ 1. การกระทำทำให้พระบาทของพระพุทธรูปเจ้าห้อโลหิต และ 2.กระทำสังฆเภท คือ ทำให้พระสงฆ์แตกแยกกัน ส่วนเรื่องที่สองคือเรื่องของเจ้าชายสุปปพุทธรูป ผู้เป็นบิดาของพระเทวทัตซึ่งมีความโกรธแค้นพระพุทธรูปเจ้า เพราะเข้าใจว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงทอดทิ้งพระนางพิมพาผู้เป็นธิดาของตนและไม่ให้ความเป็นธรรมแก่พระเทวทัตผู้เป็นโอรสของตนอีกด้วย สุปปพุทธรูปจึงกินเหล้าให้มามาแล้วไปนั่งขวางทางเสด็จของพระพุทธรูปเจ้าโดยไม่ยอมหลีกทางให้ถึง 3 ครั้ง พระพุทธรูปเจ้าจึงตรัสว่า อีก 7 วัน สุปปพุทธรูปจะถูกแผ่นดินสูบ สุปปพุทธรูปจึงขังตัวเองบนปราสาทชั้น 7 และปิดประตูปราสาททุกชั้น เพื่อมิให้ตนต้องลงไปเหยียบดิน แต่ในวันที่ 7 นั้นเอง สุปปพุทธรูปได้ยินเสียงม้าตัวโปรดร้อง จึงรีบวิ่งลงบันไดไปโดยประตูตึกเปิดโล่งทุกชั้น พอถึงชั้นล่างสุด เท้าของสุปปพุทธรูปเหยียบลงบนแผ่นดิน ทันใดพระภริยานี้ก็สูบร่างจมหายไปลงใต้ดิน ดังลงสู่รกร้างอันอเวจีทันที ในลักษณะเดียวกันที่พระเทวทัตประสบมาก่อนทุกประการ (ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา. 2542: 58 – 59) และในเรื่องเสภาขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามไปเยี่ยมขุนแผนในคุกและได้บอกกับขุนแผนว่าจะอยู่ในคุกนี้เพื่อช่วยดักน้ำดำข้าวให้พ่อ ขุนแผนได้พูดเปรียบเทียบว่าการถูกจองจำอยู่ในคุกใหญ่นั้นก็ไม่ต่างอะไรกับการตกนรกทั้งเป็น ดังคำประพันธ์

ขุนแผนว่าจะอยู่ดูไม่ได้
เหมือนกับนรกตกทั้งเป็น

ในคุกใหญ่ยากแค้นมันแสนเข็ญ
มิได้เว้นโทษทัณฑ์สักวันเลย
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 532)

ตกรนรกหมกไหม้ หมายถึง คำแข่งด่า

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเรื่องนรก โดยเชื่อว่าคนเราเมื่อตายไปถ้าเป็นคนชั่วก็จะตกนรก ดินแดนของนรกนั้นเป็นดินแดนที่มีแต่ความร้อน มีไฟลุกไหม้ล้อมรอบอยู่ตลอดเวลา ดังในหนังสือไตรภูมิพระร่วงที่บรรยายถึงนรกไว้ว่า นรกใหญ่ทั้ง 8 ชุมชนั้น แต่ละชุมชนจะมี 4 ด้าน มีประตูอยู่ทั้ง 4 ด้าน พื้นด้านล่างเป็นเหล็กแดงและมีฝาปิดด้านบนเป็นเหล็กแดงเช่นกัน มีเนื้อที่กว้างและสูงเท่ากันเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ด้านละ 100 โยชน์ โดยหน้าทั้ง 4 ด้าน พื้นเบื้องล่างและฝาปิดด้านบน หนาได้ 9 โยชน์ ในนรกไม่มีที่ว่างเปล่าเต็มไปด้วยสัตว์นรกซึ่งเบียดเสียดกันอยู่เต็มพื้นที่ไฟนรกลุกโชนอยู่ตลอดเวลาไม่มีวันดับจนกว่าจะสิ้นกัลป์ เมื่อผู้ที่ทำบาปไว้ไฟก็จะลุกไหม้เผาร่างกายผู้นั้นนั้น ดังความในไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิ (2528:46) ว่า

ฝูงนรกใหญ่ 8 อันนี้ ย่อมเป็น 4 มุม และมีประตู 4 ประตูอยู่ 4 ทิศ พื้นหนาดำย้อมเหล็กแดงและฝาจำหนบบน(ฝาอันปิดเบื้องบน)ย้อมเหล็กแดง แลนรกฝูงนั้น โดยกว้างแลสูงเท่ากันเป็นจตุรัส แล ด้านละ 100 โยชน์ แลโยชน์ 8,000 วา โดยหน้าทั้ง 4 ด้านก็ดี พื้นเบื้องต่ำก็ดี ฝาเบื้องบนก็ดี ย่อมหนาได้แล 9 โยชน์ แลนรกนั้นไม่มีที่เปล่งสักแห่ง เทียรย้อมสูงสัตว์นรกทั้งหลาย หากเบียดเบียนกันอยู่เต็มนรกนั้น แลไฟนรกนั้นไม่มีดับเลยสักคาบ แลไหม้อยู่รอตต่อสิ้นกัลป์แล กรรมบาปคนฝูงนั้นหากไปเป็นไฟลุกในตัวคนนั้น เป็นพื้นลุกเอง ไฟนั้นไหม้มีแล้วสักคาบเพื่อดังนั้น

ดังนั้นคติความเชื่อของไทยจึงเชื่อว่าคนที่เคยทำความชั่วไว้เมื่อตายไปจะตกนรก ไฟนรกนั้นจะเผาผลาญร่างกายจนไหม้เป็นจุล ร้อนอย่างแสนสาหัสได้รับความทุกข์ทรมานอย่างยิ่ง ดังนั้นจึงนำมาใช้เป็นสำนวนเมื่อต้องการแข่งด่าผู้อื่นที่อาจทำสิ่งที่ผิดไว้อย่างร้ายแรงว่า ขอให้ตกรนรกหมกไหม้ ในเรื่องลิลิตพระลอ ตอนพระลอโดนเสน่ห์จนลุ่มหลงอยากไปพบพระเพื่อนพระแพง แต่นางบุญเหลือซึ่งเป็นพระมารดาได้ห้ามปรามพระลอไว้ พระลอก็ไม่อาจหักห้ามใจได้จึงกล่าวว่าถึงแม้ไปครั้งนี้จะต้องตกรนรกหมกไหม้ก็จะต้องไป ดังคำประพันธ์

ผีไปถึงแล้วและ
ตกรนรกแสนศัลย์
เสวยสุขไสดเสวยสวรรค์
บอญ์เลยลาไ้

ถึงกรรม ก็ดี
หมิ่นไหม้
เพราะอยู่ ก็ดี
อิราชแล้วจักไป
(ลิลิตพระลอ. 2544 : 53)

ทางเตียนเวียนลงนรก ทางรวกขึ้นสวรรค์ หมายถึง ทำชั่วนั้นทำง่าย แต่ให้ผลร้ายภายหลัง ทำดีนั้นทำยากแต่ให้ผลดีภายหลัง

ที่มาของสำนวน ทางเตียน หมายถึง ทางที่ราบเรียบไม่รก เดินทางได้อย่าง สะดวกสบาย นรก หมายถึง ดินแดนที่เชื่อว่าผู้ทำบาปจะต้องไปอยู่ที่นั่นและถูกลงโทษอย่างทุกข์ ทรมาน ทางเตียนเวียนลงนรก ก็คือ การทำชั่วหรือทำในสิ่งที่ไม่ดีนั้นเป็นเรื่องที่กระทำได้ง่ายหรือ ทำได้อย่างสะดวกกว่าการทำความดี แต่ให้ผล ร้ายหรือต้องได้รับความทุกข์ทรมานในภายหลัง ทางรวก หมายถึง ทางที่ไม่ราบเรียบรกไปด้วยสิ่งกีดขวางต่างๆ เดินทางอย่างลำบาก ไม่สะดวก สบาย สวรรค์ หมายถึง ดินแดนที่เชื่อว่าผู้ที่ทำความดีจะได้ขึ้นไปเสวยสุขอยู่ ณ ที่แห่งนั้น เป็น ดินแดนแห่งความรื่นรมย์มีแต่ความสวยงามและความสะดวกสบาย ทางรวกขึ้นสวรรค์ หมายถึง การทำความดีหรือทำในเรื่องดีๆนั้นอาจเป็นสิ่งที่ทำยากเพราะบางครั้งต้องหักห้ามใจกับสิ่งที่ มายั่วยุหรือสิ่งที่มากระทบกับความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ในใจของมนุษย์ แต่สิ่งที่ทำยาก เหล่านี้มักให้ผลดีเมื่อภายหลัง

ปีนต้นไม้ หมายถึง เป็นชู้กับเมียคนอื่น

ที่มาของสำนวน มาจากหนังสือวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพิภพ หรือ ไตรภูมิพระร่วงซึ่งเป็น เรื่องราวเกี่ยวกับแดนทั้ง 3 แดน ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ ในดินแดนกามภูมินั้นผู้แต่งได้ อธิบายถึงดินแดนนรกไว้อย่างละเอียด คนที่ทำชั่วเมื่อตายไปก็ต้องตกนรก ซึ่งในนรกนั้นมีนรก บ้าวอยู่ชุมหนึ่งชื่อ โลหสิมพลีนรกหรือนรกต้นไม้ ต้นไม้เหล่านี้ขึ้นอยู่ในนรกชุนนี้มากมายเหมือน เป็นเช่นป่าต้นไม้ แต่ละต้นสูงหนึ่งโยชน์ มีนามยาว 16 นิ้วอยู่ทั่วลำต้น เป็นเปลวไฟลุกอยู่ ตลอดเวลาไม่มีวันดับ นรกนี้มีไว้ลงโทษชายหญิงที่ได้เป็นชู้กับสามีหรือภรรยาผู้อื่น เมื่อตายแล้ว ไปตกในนรกชุนนี้ จะถูกยมบาลดัดขึ้นต้นไม้ ซึ่งจะไม่ขึ้นก็ไม่ได้เพราะยมบาลจะเอาดอกและ เหล็กแดงแทง แล้วยังมีแรงและกาปากเหล็ก คอยจิกเนื้อและมีสุนัขคอยกัดอีกด้วย ที่ต้องขึ้นต้นไม้ เพราะต้องปีนขึ้นไปหาชู้ของตนซึ่งปีนขึ้นไปก่อนแล้วแต่จะปีนสวนทางกันขึ้นๆลงๆมิได้พบกัน เมื่อปีนขึ้นไปถูกหนามจี้บาดทั่วตัวและถูกไฟลวก แขนขาขาดทนต์ไม่ไหวก็หล่นร่วงลงมาทั้งคู่แต่ ไม่ตาย ถูกยมบาลเอาเหล็กแดงแทง บังคับดัดให้ขึ้นไปอีกต้องทนทุกข์อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด จนกว่าจะสิ้นเวรสิ้นกรรม ดังนั้นบุคคลใดที่เป็นชู้กับสามีภรรยาผู้อื่นก็จะตกนรกชุนนี้ซึ่งมีแต่

ความเจ็บปวดทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส ดังความในไตรภูมิพระร่วงของพระยาไทย (2528:64) ว่า

นรกบ่าวถัดนั้นอันเป็นคำรบ 15 ชื่อ โหลหิมพลีนรก ผูกคนอันทำชั่วด้วยเมียท่านก็ดี แลผู้หญิงอันมีผิว แล้วแล ทำชั่วจากผัวก็ดี คนผู้นั้นตายไปเกิดในนรกนั้น นรกกนั้นมียาแก้ปวดหนึ่งหลายต้นนักแล ต้นจืด นั้น สูงได้แลต้นแลโยชน์ แลหนามจืดนั้นเพียรยอมเหล็กแดงเป็นเปลวลุกอยู่ แลหนามจืดนั้นยาวได้ 16 นิ้วมือเป็นเปลวไฟลุกอยู่บ่หอนจะรู้ดับสักคาบแล ในนรกนั้นเพียรยอมผู้หญิงผู้ชายหลาย แลคน ผูก นั้นเขารักใคร่กันดังกล่าวมาดุจก่อนนั้นแล ลางคาบผู้หญิงอยู่บนปลายจืดผู้ชายอยู่ภายต่ำผุยมบาล ก็เอาหอกดาบหลาวแหลนอันคมเพียรยอมเหล็กแดงแทงตี้นผู้ชายจำให้ขึ้นไปหาผู้หญิงว่าสู้สู้อยู่บน ปลายจืดไฟไหม้ เร็ว อย่าอยู่ แลผู้หญิงนั้นทนเจ็บบ่มีได้ จึงปีนขึ้นไปบนต้นจืดนั้น ครั้นว่าขึ้นไปได้หนาม จืดนั้นบาดทั่วตนเขาขาดทุกแห่ง แล้วเป็นเปลวไฟไหม้ตนเขา เขาอดบ่มีได้จึงบ้ายหัวลงมาผุยมบาล ก็เอาหอกแทงซ้ำเล่าร้องว่า สูเร้งขึ้นไปหาผู้สู้อยู่บนปลายจืดไฟไหม้ สูจะลงมาเยียะใดเล่า เขาอดเจ็บ บ่มีได้เขาเถียงมบาลบ่มีได้ เขาจึงปีนขึ้นไป แลหนามจืดบาดทั่วทั้งตัวเขา เขาเจ็บปวดนักหนา ดั่งใจ เขาจะขาดตายแลเขากลับผุยมบาลเขาจึงปีนขึ้นไปถึงปลายจืดนั้นครั้น จะใกล้ถึงผู้หญิงนั้นไส้ก็แล เห็นผู้หญิงนั้นกลับลงมาอยู่ภายต่ำเล่า ยมบาลหมู่หนึ่งแทงตี้นผู้หญิงให้ขึ้นไปหาผู้ชายผู้เป็นคู่ว่าสูเร้ง ขึ้นไปหาผู้สู้อยู่บนปลายจืดนั้นเล่า เมื่อเขาขึ้นเขาลงหากันอยู่ดั่งนั้น เขาบ่มีได้พบกัน ยมบาลจับผู้หญิง ผู้ชายจำให้ขึ้นจำให้ลงหากันดั่งนั้น หลายคาบหลายคราลำบากนักหนาแล

ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ก็ได้กล่าวถึงต้นจืดไว้เช่นกัน ดังคำประพันธ์

จันทรกสิปหกงคูลีแหลม

ใครทำชั่วคู่ท่านครั้นบรรลัย

ดังขวางกั้นเสียมแซกแตกไสว

ก็ต้องไปปีนต้นนำชนพอง

(นิราศภูเขาทอง. 2543: 112)

1.10 ความเชื่อเกี่ยวกับคน ลักษณะของคน

ความเชื่อเกี่ยวกับคน ลักษณะของคนนั้นเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะ รูปลักษณ์ภายนอกของบุคคลนั้นว่ามีลักษณะดีหรือไม่ดีอย่างไร เป็นคนที่มีลักษณะน่าไว้วางใจ น่าคบหาหรือไม่น่าไว้วางใจ ไม่ควรคบค้าสมาคมด้วย จำนวนไทยที่สะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องคน ลักษณะของคน มีทั้งสิ้น 5 จำนวน ได้แก่

ชายสามโบสถ์ หญิงสามผัว

หมายถึง

คนที่ไม่น่าคบ ไม่น่าไว้วางใจ

ที่มาของสำนวนมาจาก ความเชื่อที่ว่า ชายที่บวชถึงสามครั้งคือบวชแล้วสึก เมื่อสึกแล้วกลับมาบวชใหม่เป็นเช่นนี้ถึง 3 ครั้ง และหญิงที่มีสามีมาแล้วสามคน เป็นคนที่คบไม่ได้ ไม่ควรคบ เพราะเขาหรือเธอผู้นั้นย่อมมีจิตใจที่โลเล อ่อนไหวง่าย ไม่มั่นคง ไม่มีความอดทน บุคคลเหล่านี้ หญิงจึงไม่ควรแต่งงานด้วย ชายไม่ควรคบหาเป็นมิตรสหาย ซึ่งในอิศรญาณภาษิตก็ได้กล่าวถึงการห้ามคบ ห้ามไว้ใจลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะชายสามโบสถ์ หญิงสามผัว ไว้เช่นกัน ดังคำประพันธ์

บรรพชาสามปางนางสามผัว

มักเกิดเงี่ยงเกี่ยงแฉ่หาความ

ข้าเก่าชั่วเมียชังเขายังห้าม

กาลิลามหยาบข้าอุลามา

(อิศรญาณภาษิต. 2548 : 202)

ไทยเล็ก เจ๊กดำ หมายถึง คนที่ไม่น่าไว้วางใจ ไม่น่าคบหาสมาคมด้วย

ที่มาของสำนวน สำนวนเต็มๆ คือ เขมรขาว ลาวใหญ่ ไทยเล็ก เจ๊กดำ จากสำนวนข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะชนชาติที่เขาบอกไว้นั้นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามทั้งหมด คนเขมรนั้นจะมีสีผิวที่ไม่ขาว คนลาวก็รูปร่างไม่ใหญ่โตและเจ๊กส่วนใหญ่จะมีผิวขาวหาเจ๊กที่มีผิวดำนั้นไม่ค่อยมี สำหรับคนไทยนั้นเป็นคนตัวใหญ่ เพราะคนไทยโบราณแท้ๆนั้นมักจะรูปร่างสูงใหญ่ โดยเฉพาะชายไทยในสมัยโบราณจะมีรูปร่างกำยำ ลำสัน สูงใหญ่ ดังนั้น คนไทยที่ดูตัวเล็กๆ จี๋วๆ คนจีนที่ตัวดำ คนลาวที่ตัวใหญ่และคนเขมรตัวขาวนั้นจึงดูเหมือนผิดปรกติไปจากที่เคยเห็นทั่วไป คนโบราณก็เลยสอนไว้ว่าอย่าไว้วางใจ ให้รอบคอบถ่วงถี่ พิจารณาให้ดี เพราะอาจจะเป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยมกลโกง หรือไม่ซื่อตรงยากที่จะไว้ใจในการคบค้าสมาคม แต่ในปัจจุบัน สำนวนนี้ไม่ค่อยมีใครเชื่อหรือยึดถือมากนัก เพราะสังคมไทยในปัจจุบันชาวจีนเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินในเมืองไทยมากมาย จนแต่งงาน มีครอบครัว มีลูกกับคนไทยมากมายจึงไม่แปลกนักถ้าจะมีเจ๊กผิวไม่ขาวบ้างและในสังคมไทยปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยตัวสูงใหญ่ กำยำเพราะค่านิยมในปัจจุบันมักจะชอบคนที่มีรูปร่างเล็กๆ ผอมๆ เปรี้ยวๆ ไม่นิยมรูปร่างที่ใหญ่โต โดยเฉพาะผู้ชายมักจะมองผู้หญิงและชอบผู้หญิงที่หุ่นเพรียวๆ เล็กๆมากกว่าผู้หญิงที่ตัวโต ความเชื่อนี้จึงจางหายไป

**สัตว์เลี้ยงผอม ฤาษีพินารีไม่มีถัน
ไม่ดี ไม่งามด้วยวิสัยอันควร**

หมายถึง สิ่งสามอย่างนี้มีลักษณะ

ที่มาของสำนวนมาจากการนำลักษณะในกายของคนและรูปร่างลักษณะภายนอกของสัตว์ที่ถือว่าถ้ามีลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะไม่ดีไม่งามคือ สัตว์เลี้ยงถ้าผอม ก็แสดงถึงไม่ได้รับการเลี้ยงดู สัตว์เลี้ยงที่ได้รับการเลี้ยงดูควรจะมีอ้วนท้วนสมบูรณ์ถึงจะดูดี ส่วนฤาษีอยู่ป่า กินแต่ผลไม้เป็นอาหาร คร่ำเคร่งอยู่กับการจำศีลภาวนา ร่างกายควรจะผอม ถ้าอ้วนพิกก็ไม่งามเพราะอาจแสดงถึงความไม่คร่ำเคร่งอยู่กับการจำศีลภาวนา ซึ่งทำให้มองดูไม่น่าเลื่อมในถ้าเห็นฤาษีที่อ้วนพิก ส่วนผู้หญิงต้องมีหน้าอกเต่งตึง ถ้าหน้าอกแห้งไม่มีนมก็ไม่งาม ไม่น่ามอง ซึ่งทั้งสามอย่างนี้มุ่งเอาลักษณะในกายของตน เป็นที่ถือกันว่างามน่าดู ซึ่งถ้าต่างออกไปจากลักษณะนี้ จะแสดงถึงลักษณะที่ไม่ดีไม่งาม ดังคำประพันธ์ในอิศรญาณภาษิต ที่กล่าวไว้ว่า

**สัตว์ผอมฤาษีพินารีสองสิ่ง
กับคนจนแต่งอินทรีนี้อีกอัน**

**สามผู้หญิงรูปดีไม่มีถัน
สี่ด้วยกันดูเป็นไม่เห็นงาม**
(อิศรญาณภาษิต. 2549: 200)

สีจกรยักหล่มถ่มร้าย

หมายถึง

ลักษณะสามอย่างนี้ที่ไม่ดีของกายคน

ที่มาของสำนวน สีจกร คือ ขวัญเป็นวงกลมที่ชายผมข้างหน้า ยักหล่ม คือ รอยนูนเป็นหลุมที่ชายสะบักข้างหลัง ถ่มร้าย คือ บ้วนน้ำลายออกมาแล้วมีกลิ่นเหม็น สีจกรยักหล่มถ่มร้ายสามอย่างนี้ถือกันว่าเป็นลักษณะไม่ดีในกายคน ไม่เป็นมงคล ชะตาอาภัพทำอะไรไม่ขึ้นไม่เจริญในเรื่องระเด่นลันได เมื่อนางทวยชู้เกาของลันไดได้ไปหาลันไดที่บ้านและพบเห็นลันไดอยู่กับนางประแดะในห้อง จึงกล่าวถึงลักษณะของนางประแดะที่เป็นลักษณะที่ไม่ดี ดังต่อไปนี้

**นี้เมียอ้ายประดู่อยู่หัวป้อม
ทั้งสีจกรยักหล่มถ่มร้าย
ชีชะเจ้าระเด่นพึงเห็นฤทธิ์**

**โยจึงมายินยอมกันง่ายง่าย
มันจะให้ฉิบหายชายตน
แต่ผ้านุ่งยังไม่มิดจะปิดกัน**
(ระเด่นลันได. 2539: 55)

หัวหยิกหน้ากล้อ

หมายถึง

ลักษณะของคนที่คบไม่ได้

ที่มาของสำนวนมาจาก การดูลักษณะของคนว่ามีลักษณะอย่างไรจึงเป็นคนที่คบได้ หรือคบไม่ได้ คติในสมัยโบราณเชื่อกันว่าคนที่คบไม่ได้ก็คือคนที่มีลักษณะหัวหยิก หน้ากล้อ คอสั้น ฟันขาว หัวหยิกคือผมไม่เหยียดตรง แต่จะหยิกหยองไปทั้งหัว หน้ากล้อคือใบหน้ากลมเล็ก คอสั้นคือมีช่วงลำคอที่สั้นตันไม่ยาวระหง และฟันขาวคือฟันมีสีขาว สาเหตุที่คนฟันขาวเป็นลักษณะต้องห้ามก็เพราะว่า คนไทยสมัยก่อนนิยมเคี้ยวหมาก เมื่อเคี้ยวหมากมากฟันก็ดำ ลักษณะฟันดำจึงเป็นแพะชั้นที่ถือว่าเป็นของสวยงาม ดังนั้นคนที่มีฟันขาวจึงกลายเป็นคนที่น่าเกลียดไป ในวรรณคดีเรื่องสังข์ทองก็ได้กล่าวถึงตัวละครที่มีลักษณะหัวหยิกไว้เช่นกัน คือพระสังข์ซึ่งอยู่ในรูปของเงาะป่า ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น	ทำวสามนต์เห็นเงาะซังน้ำหน้า
เนื้อตัวเป็นลายคล้ายเสือปลา	ไม่กลัวใครใจกล้าดูดัน
ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเชิงฟัก	หน้าตาตละยักรัษม์กะสัน
พระเมินเสียมิได้คุ้มกัน	แล้วมีบัญชาประชดรจนา
จงออกไปเลือกคู่ผู้ร้ายเงาะ	มันงามเหมาะเหลือใจเป็นไปบ้า
	(สังข์ทอง. 2545 : 93 – 94)

ซึ่งลักษณะรูปร่างที่ไม่งามของเจ้าเงาะนี้จึงเป็นเหตุให้ทำวสามนต์กริ้วจนไล่นางรจนาออกจากวัง เมื่อนางรจนาเลือกคู่เป็นเจ้าเงาะ

ในเรื่องอิเหนา ได้กล่าวถึงลักษณะรูปที่ไม่งามของจรงกาไว้เช่นกัน ว่าเป็นคนผมหยิกและจมูกใหญ่ ดังคำประพันธ์

ระตูรำพึงถึงองค์	ด้วยรูปทรงอัปลักษณะหนักหนา
ดูไหนมิได้งามทั้งกายา	ลักษณะผมหยิกพัคตร์เพรียง
จมูกใหญ่ไม่สง่าราศี	จะพาที่แห่งแหบแสบเสียด
	(อิเหนา. 2506: 237)

1.11 ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์

ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของสัตว์ที่ถือว่าเป็นมงคล เชื่อว่าถ้าไปยุ่งเกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้นๆแล้วจะเกิดผลร้ายหรือโชคร้ายต่อตนเองจึงต้องมีวิธีการต่างๆ

เพื่อช่วยบรรเทาผลร้ายนั้น หรือเป็นเรื่องเล่ากันมาเกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้นๆ ซึ่งสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสัตว์ มีทั้งสิ้น 7 สำนวน ได้แก่

ตัดหางปล่อยวัด หมายถึง ไม่เอาเป็นธุระ เลิกเอาใจใส่ดูแล

สำนวนนี้มีที่มาจากไก่อ โดยเชื่อว่า ไก่พันธุ์พื้นเมืองหรือไก่อู่นั้นปกติจะมีสีดำแต่หากมีไก่ขาวขึ้นมา ถือว่าเป็นไก่อาลีหรือกาลกิณี ถ้าเลี้ยงไว้ก็นำแต่โชคร้ายมาให้ ต้องนำไปปล่อยที่วัดให้เป็นไก่อวัดไป ก่อนที่จะนำไก่อาลีหรือกาลกิณีไปปล่อยวัดนั้นต้องตัดหางมันออกเสียก่อน จึงเรียกว่า ตัดหางปล่อยวัด ทั้งนี้เพื่อแก้เคล็ดและล้างชวย

ตัวเงินตัวทอง หมายถึง เหี้ย

สำนวนนี้มีที่มาจากสัตว์ที่มีชื่อว่าเหี้ย เหี้ยเป็นสัตว์เลื้อยคลานชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายจระเข้ แต่มีขนาดเล็กกว่า เชื่อกันว่า เป็นสัตว์อัปมงคล ขึ้นบ้านใครก็ต้องทำพิธีล้างชวยหรือไล่ชวยและการพูดคำว่า เหี้ย ก็ไม่เป็นมงคล เพื่อเป็นการแก้เคล็ดจึงเรียกสัตว์ชนิดนี้ว่า ตัวเงินตัวทอง เพื่อให้ฟังดูเป็นมงคล

ปล่อยนกปล่อยปลา หรือ ปล่อยนกปล่อยกา หมายถึง ปล่อยให้เป็นอิสระไม่เอาผิด

ที่มาของสำนวนมาจากการนำสัตว์ดังกล่าว คือ นกและปลากลับคืนสู่ธรรมชาติของมัน โดยเอาปลาไปปล่อยให้มันอยู่ในน้ำ ปล่อยนกให้เป็นอิสระไม่กักขังไว้ในกรง การกระทำนี้จึงนำมาใช้เป็นสำนวนเปรียบเทียบกับคนที่ทำผิดแล้วเราไม่เอาความ ไม่เอาเรื่องปล่อยเขาให้เป็นอิสระว่า ปล่อยนกปล่อยปลา นอกจากนี้การไปทำบุญที่วัด เมื่อทำบุญตักบาตรเสร็จแล้วมักจะนำปลา เช่น ปลาหมอ ปลาไหลไปปล่อยสระที่วัดด้วย และปล่อยนกที่ถูกกักขังในกรงให้ออกจากกรง เพราะคนไทยเชื่อว่าการปล่อยนกปล่อยปลานั้น เป็นการปฏิบัติที่ได้บุญมาก ในเรื่องเสภาขุนช้างขุนแผนมีสำนวนปล่อยนกปล่อยกาไว้เช่นกัน ตอนขุนแผนขุนเรือนขุนช้างและจะพานางวันทองหนีไปจากขุนช้าง นางวันทองจึงพูดประชดขุนแผนว่าตนนั้นไม่ใช่ผู้หญิงที่ดั่งงาม ไม่เหมาะสมพอกับขุนแผนขอให้ปล่อยตนไว้เถิด ดังคำประพันธ์

อีวันทองชั่วชาติอุบาทว์แล้ว

พ่อพลายแก้วจะเลี้ยงมันไหนได้

มานั่งใกล้ไม่กลัวตัวจ้งไร
ไม่พอที่ที่หม่อมจะกินเดน
อย่าวนเวียนระไวอยู่ไปมา

โง่โง่ไปมั่งแล้วกระมังนา
มันนอกเกณฑ์ดอกไม่สมเสมอหน้า
เหมือนปล่อยนกปล่อยกาให้ปลดไป
(ขุนช้างขุนแผน. 2514 : 391)

พรากรากนกูกกา

หมายถึง

ทำให้ลูกพลัดพรากจากพ่อแม่

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อว่า ใครที่เคยพรากรากนกูกกามาจากแม่ของมัน พรากรากจิ้งของมันในชาติที่แล้วในชาตินี้ที่พ่อแม่ต้องแยกกันอยู่กับลูก มีความจำเป็นที่จะต้องนำลูกไปให้ผู้อื่นเลี้ยงแทน ลูกไม่ได้อยู่กับพ่อกับแม่ เพราะ เป็นผลมาจากการทำบาปไว้ในชาติก่อนที่เคยพรากรากนกูกกามาจากรัง มาจากแม่ของมัน ดังในเรื่องไชยเชษฐาที่พระนารายณ์ธิเบศร์ทูลท้าวสิงห์ว่า ที่ตนไม่ได้จับนกมาเลี้ยงนั้นเพราะกลัวเวรกรรมที่จะทำให้มีการพลัดพรากจากกัน พ่อต้องพลัดจากลูกเมีย ดังคำประพันธ์

เมื่อนั้น

ทูลว่าลูกลาไปเล่นไพร
น่ารักปักซี่สรวัด
บ้างพาลูกเต้นไต่ร้ายเดิน
คิดจะดักปักขามาเลี้ยงเล่น
ลูกเมียพลัดกันเห็นทันตา

พระนารายณ์ธิเบศร์บังคมไหว้
ชมนกชมไม้ออกเปลือดเพลิน
บ้างชิงกันหากินบินเหิน
บ้างร้องเกริ่นตามไล่กันไปมา
กลัวจะเป็นเวรกรรมไปชาติหน้า
เหมือนคนต้องโทษพาตาคีอง
(ไชยเชษฐา. 2545 : 275)

ในนิราศเมืองแกลง ของสุนทรภู่ ก็ได้กล่าวถึงกรรมที่ท่านเคยพรากรากสัตว์ ทำให้ท่านและพ่อแม่ต้องแยกจากกัน ไม่ได้อยู่ด้วยกัน ดังคำประพันธ์

ชะรอยกรรมทำสัตว์ให้พลัดพราย
มาพบพ่อท้อใจด้วยไกลแม่
ชนนีอยู่ศรีอยุธยา

จึงแยกย้ายบิดราชนาฎิกา
ให้ตั้งแต่เศร้าสร้อยละห้อยหา
บิดามาอ้างว่างอยู่กลางไพร
(นิราศเมืองแกลง. 2543: 77)

แมวห้าหมาหก หมายถึง แมวออกลูกครอกหนึ่งห้าตัว หมาออกลูกครอกหนึ่งหกตัว ถือกันว่าไม่ดี

ที่มาของสำนวน มาจากความเชื่อของคนโบราณว่า ถ้าแมวมีลูกแล้วคลอดลูกออกมาครอกหนึ่งถึงห้าตัว หรือถ้าหมาออกลูกมาครอกหนึ่งมีทั้งหมดหกตัว ถือกันว่าไม่ดี ไม่ควรเลี้ยงไว้ เพราะอาจจะทำให้เกิดเรื่องเดือดร้อนหรือมีปัญหาต่างๆตามมาได้ ในหนังสือเรื่องสำนวนไทยของกาญจนาภรณ์(2521:125-126) ได้กล่าวถึงตำราโบราณซึ่งบอกจำนวนของสุนัขแตกต่างกันไป คือ เป็นสี่กับเจ็ด ดังคำประพันธ์

หนึ่งจวนอุบาทว์เหล่าทั้งเก้าสิ่ง	หนึ่งมิงษ์เมียสองอย่าปองหา
ทาสสามสุนัขสี่วิลาห้า	อีกบุตราเจ็ดคนมลทินมี
สุนัขเจ็ดแปดม้าควาเก้า	แต่ล้วนเหล่าแรงร้ายเร่งหน่ายหนี
จะถอยถอยศกศักดิ์ชักอัปรี	เป็นราศีดังกล่าวเรื่องราวมา

นอกจากจะมีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของสัตว์หรือจำนวนของที่ถือว่าไม่เป็นมงคลแล้ว ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ชนิดอื่นๆ ด้วย ดังสำนวนไทยต่อไปนี้

กินปูร้อนท้อง หมายถึง ทำอาการมีพิษขึ้นเอง

ที่มาของสำนวนมาจากตุ๊กแก ในสมัยโบราณคนมีวิธีจับตุ๊กแกโดยใช้ยาฉุนผสมปูที่กินกับหมาก ผูกปลายไม้ล่อให้ตุ๊กแกกิน เมื่อตุ๊กแกกินปูและยาฉุนเข้าไป จะแสดงอาการจ้องเงาและร้องออกมา เราเชื่อกันว่าที่มันร้องก็เพราะว่ามันร้อนท้องนั่นเอง จึงนำเอามาเปรียบกับคนที่ทำพิษไว้ เมื่อภายหลังรู้ว่ามีคนอื่นรู้ก็จะแสดงอาการเดือดร้อนขึ้นมา เราจึงเรียกว่า กินปูร้อนท้อง

ล้วงตับ หมายถึง ล้วงเอาความลับ หรือ ล้วงเอาทรัพย์สินเงินทองหมดตัว

ที่มาของสำนวนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ คือตุ๊กแกกับงูเขียว ในสมัยโบราณบ้านเรือนของไทย มักจะมุงหลังคาด้วยจากหรือหญ้าคา จึงมักจะมีตุ๊กแกมาอาศัยอยู่ทั่วไปเกือบทุกบ้านเรือน ตุ๊กแกนั้นร้องเสมอจนเกิดเป็นนิมิตตุ๊กแกร้อง เช่น ร้องน้อยครั้งไม่ดี ต้องร้องอย่างน้อย

5 ครั้ง ถือว่าเป็น นะ โม พุท ธา ยะ หรือเกินกว่า 5 ครั้งขึ้นไปจึงจะดี เสียงร้องของตุ๊กแกเราฟังเป็น ตั๊บแก เมื่อตุ๊กแกร้องไม่ซ้ำงูเขียวก็จะมาแล้วจะเอาหัวล้วงเข้าไปในลำคอของตุ๊กแกเข้าไปลึกและ เอาหางพันรอบตัวตุ๊กแกดูคล้ายงูกับตุ๊กแกสู้กันแล้วตุ๊กแกคาบอมงูไว้คล้ายลักษณะเช่นนั้น ทั้ง ตุ๊กแกและงูเขียวจะอยู่ในลักษณะนี้นานประมาณ 15 นาที งูก็ออกมาจากปากตุ๊กแก แล้วต่าง ฝ่ายต่างก็ไปจากกัน ซึ่งเป็นความเชื่อกันมาแต่โบราณว่า งูเขียวเข้าไปกินตั๊บตุ๊กแก คือ เสียง ตุ๊กแกร้อง “ตั๊บแก นั่นหมายถึง ตั๊บแก” เป็นคำร้องของตุ๊กแกแสดงว่าตั๊บมันแก่แล้ว งูเขียวได้ยิน เข้าก็มากินตั๊บของตุ๊กแก นั่นเอง

1.12 ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ฝัน หมายถึง การเห็น เป็นเรื่องราวเมื่อหลับ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542: 748) ความฝันเป็นความเชื่อ อย่างหนึ่งที่มิในสังคมไทย เมื่อนอนหลับแล้วฝันเห็นเป็นเรื่องราวบางคนเชื่อในความฝันเหล่านั้น แล้วนำไปทำนายเพื่อต้องการรู้เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆจากความฝันเหล่านั้นเพราะเชื่อว่าจะ เป็นความจริงขึ้นมา เนื่องจากเป็นความเชื่อมาแต่โบราณกาลว่า ความฝันจะเป็นลางหรือนิมิต บอกเหตุการณ์ต่างๆเกี่ยวกับผู้ฝันว่าจะดีหรือร้ายประการใด สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ เรื่องฝัน ได้แก่

เข้าฝัน หมายถึง มาบันดาลให้ฝันเห็น

ที่มาของสำนวนมาจาก ความเชื่อเกี่ยวกับการฝัน คือ ถ้าใครฝันเห็นคนที่ตายไปแล้ว หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทวดา เจ้าพ่อมาบอกอะไรในขณะที่กำลังหลับอยู่ เชื่อว่าสิ่งที่บอกนั้นจะ เป็นจริง ความฝันเป็นความเชื่อมาแต่โบราณซึ่งตามคติของไทยเชื่อว่า ความฝันจะเป็นลางหรือ นิมิตบอกเหตุการณ์ต่างๆเกี่ยวกับผู้ฝันว่าจะดีหรือร้ายประการใด ในความฝันนั้นจะสามารถ ทำนายได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะอาการของความฝัน อันประกอบด้วย สภาพร่างกายและจิตใจ ซึ่ง หลวงวิจิตรวาทการ (2532: 35 – 36) ได้กล่าวถึง พระนันทาจารย์ ปราชญ์องค์หนึ่งในพุทธ ศาสนา ผู้แต่งคัมภีร์สารัตถะสังคหะ ระบุถึงมูลแห่งการฝันมี 4 ประการ คือ

1. ฝันด้วยเหตุธาตุวิปริต (ธาตุขุโณ) กล่าวคือ ร่างกายไม่ปกติครั้งหนึ่งหลับจึงฝันพิกลไป ต่างๆ เป็นความฝันอันเกิดจากธาตุไม่ปกติ ธาตุในร่างกายอย่างใดอย่างหนึ่งผิดปกติ เช่น หิวเกินไป อิ่มเกินไป เป็นความฝันที่ไม่แน่นอน ไม่สามารถทำนายได้

2.อุปาทาน (จิตนิวรรณ์) เกิดจากดวงจิตพัวพันถึงสิ่งหนึ่ง แล้วเก็บสิ่งนั้นมาฝัน เป็นความฝันอันเนื่องมาจากเกิดความพึงใจหรือประทับใจ ดวงจิตห่วงเหนียวเอาสิ่งอื่นมาเป็นอารมณ์ ก่อนนอนจิตประหวัดไปถึงสิ่งใดก็ฝันถึงสิ่งนั้น เป็นความฝันที่ไม่แน่นอน อาจทำนายผิดพลาดได้

3.เทพยดาคลใจ (เทพสังหรณ์) เป็นความฝันอันเนื่องมาจากแรงบันดาลใจของเทพยดาคลใจให้ฝันเพราะเทพยดาต้องการให้โทษหรือให้คุณ ความฝันนี้แน่นอนบ้าง ไม่แน่นอนบ้าง สามารถนำมาพยากรณ์ได้บ้างในบางครั้ง

4.บุพนิมิต เป็นฝันที่บอกให้ทราบล่วงหน้าว่าจะมีเหตุดีหรือเหตุร้ายเกิดขึ้น เป็นความฝันที่บอกเหตุการณ์ล่วงหน้าซึ่งอาจเกิดจากอำนาจแห่งกุศลและอกุศลคลใจให้ฝันเพื่อจะให้เรารู้เหตุที่จะปรากฏในอนาคต ความฝันนี้สามารถทำนายได้

ในวรรณคดีเรื่องลิลิตตะเลงพ่าย สมเด็จพระนเรศวรทรงพระสุบินว่า ทรงลุ่มน้ำไปพบจระเข้ใหญ่ จะทำร้ายพระองค์ แต่พระองค์สามารถประหารจระเข้นั้นตาย โหรได้ทำนายพระสุบินของพระองค์นั้นเป็นฝันแบบเทพสังหรณ์ ซึ่งเทพยดาคลใจให้พระองค์ฝันเพราะพระองค์จะชนะศึกหงสาวดีในครั้งนี้ ดังความว่า

เทวัญแสดงเหตุให้	สังหร เห็นแฮ
เห็นกระแสดาคร	หลังล้น
ไหลลบนวนาดอน	แดนตก ทิศนา
พระแต่เพ่งถาพัน	ที่น้ำนองสาย
พระกรายกรยางเยื้อง	จรัล
ลุ่มมหาวารี	เรียวกว้าง
พอพานพะกุ่มภีล	หนึ่งใหญ่ ไส้ร่นา
โถมปะทะเจ้าช้าง	จักเคี้ยวขบองค์
.....	
นฤปดีโถมถีบสู้	ศึกธาร
พอนฟาดสูงสูมาร	มอดม้วย
สายสินธุ์ซึ่งนองพนานต์	หายเหือด แห้งแฮ
พระเร่งปรีดาด้วย	เผด็จเสี้ยนเคิกกษัย
ทันใดดิลกเจ้า	จอมถวัลย์

สร้างผทมถวิลฝัน	ห่อนรู้
พระหาพระโอรพลัน	พลางบอก ผันนา
เร็วเร่งทลายโดยกระทุ้ง	ที่ถ้อยตู่แถลง
พระโอรสเห็นแจ้งจบ	ในมูล ผันแฮ
ถวายพยากรณ์ทูล	แต่ให้
สุบินบดินทร์สุร	ฝันใฝ่ นันดา
หากเทพสังหรให้	ธิดาขรู้เป็นกล
(ลิลิตตะเลงพ่าย. 2493: 69 -70)	

1.13 ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับศาสนา

ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับศาสนา เป็นความเชื่อที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนหรือปรัชญาของศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับศาสนาในสังคมไทย เนื่องจากประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วประชาชนชาวไทยนับถือศาสนาพุทธ จึงได้รับอิทธิพลด้านความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องมาจากศาสนาพุทธ อย่างเช่น ความเชื่อด้านตำนานหรือประวัติของพระพุทธเจ้า หรือ พุทธสาวกที่มีอิทธิฤทธิ์ สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา มีทั้งสิ้น 3 สำนวน ได้แก่

พระมาลัยมาโปรด หมายถึง ผู้มีอำนาจหรือผู้ใดมาช่วยให้พ้นทุกข์

ที่มาของสำนวนมาจาก คัมภีร์มาลัยสูตร ที่มีเรื่องพระมาลัยมหาเถระมีอิทธิฤทธิ์ลงไปเมืองนรก ทำลายเครื่องลงโทษสัตว์นรก เช่น ทูบหม้อทองแดงให้แตก ทำให้สัตว์นรกไม่ถูกลงโทษทัณฑ์ ได้เป็นสุขขึ้น มาลัยสูตรนี้สมัยโบราณแต่งเป็นกลอนสด เรียกว่า สวดมาลัย เคยใช้สวดในพิธีแต่งงาน สวดให้คู่บ่าวสาวฟัง จากเรื่องพระมาลัยนี้จึงเกิดสำนวน พระมาลัยมาโปรด

มารประจัญ หมายถึง คอยขัดขวางไม่ให้ทำอะไรได้สำเร็จสมประสงค์

ที่มาของสำนวนมาจากพุทธประวัติตอนสมัยพุทธกาลตอนพระพุทธเจ้าบำเพ็ญตบะเพื่อตรัสรู้ ได้มีพญามารยกทัพมาผจญ ขัดขวางการบำเพ็ญสมาธิเพื่อไม่ให้พระองค์สำเร็จสมโพธิญาณได้ แต่พระแม่ธรณีได้มาช่วยพระองค์โดยการบีบมวยผมทำให้เกิดน้ำท่วมมามารจึง

จมน้ำตาย คติไทยจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับมารว่า มาร คือ ปีศาจชนิดหนึ่ง ซึ่งมักจะมีจิตใจที่ชั่วร้าย คอยทำลายมนุษย์ ถ้าคิดจะสร้างหรือทำความดีแล้วไม่สามารถทำได้ก็จะบอกว่ามีมารมาประจญ นั่นเอง

ศาสนาเรียวลง หมายถึง ศีลธรรมเสื่อมลงความดีเสื่อมลง ความชั่วมากขึ้น

ที่มาของสำนวน มาจากพุทธทำนาย ซึ่ง กาญจนาคพันธุ์ ได้กล่าวถึงคัมภีร์และพุทธทำนายที่กล่าวไว้ว่า พุทธศาสนาจะเสื่อมลง จะเกิดยุคเบญจต่าง ๆ และมักเชื่อกันว่าจะเริ่มตั้งแต่ถึงพุทธกาลเป็นต้นไป เช่น ในคำทำนายของพระพุทธเจ้าเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีว่า “เทพยดาที่รักษาศาสนาจะรักษาแต่คนพาล พวกที่อยู่ในศีลในธรรมจะถอยยศ ... ผู้ดีจะเดินตรอก ชี้ออกจะเดินถนน มนุษย์จะมีอายุสั้นพลันตาย...สมณชีพราหมณ์จะร้อนใจ จนเกิดใจผู้ร้ายแย่งชิงกันชุกชุม ที่ลุ่มจะกลับดอน ที่ดอนจะกลับลุ่ม พระพุทธศาสนาจะเศร้าหมอง คนที่สนุกเฮฮาจะได้ครองสมบัติ คนต่างชาติต่างศาสนาจะเข้ามาเป็นนาย” ตามความเชื่อกันทั่วไปนั้นก็ว่า ต่อไปร่างกายมนุษย์ก็จะเล็กลงจนถึงใช้ไม้แป้นสอยมะเขือ พระสงฆ์จะมีแต่ผ้าเหลืองน้อยห้อยหู ในที่สุดไฟบรรลัยกัลป์ก็มาล้างโลก (กาญจนาคพันธุ์. 2522: 324 - 325)

บทที่ 4

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผล

การศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาความหมาย ที่มาและบริบทของสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ โดยนำสำนวนไทยมาจัดประเภทของความเชื่อออกเป็นหมวดหมู่ การศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อนี้ได้ศึกษาจากหนังสือสำนวน สุภาษิต คำพังเพยไทย จำนวน 11 เล่ม ซึ่งได้สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทั้งสิ้น จำนวน 133 สำนวน นำมาจัดเป็นหมวดหมู่ของความเชื่อได้ทั้งสิ้น 13 หมวดหมู่ดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เวทมนตร์ คาถาและไสยศาสตร์อื่นๆ

เครื่องรางของขลัง หมายถึง วัตถุหรือของที่เชื่อกันว่ามีพลังอำนาจหรือมีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในนั้น เช่น พระเครื่อง ตะกรุด และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้เชื่อกันว่ามีพลังอำนาจหรือมีฤทธิ์เดชที่จะช่วยคุ้มครองภัยและป้องกันอันตรายจากการถูกทำร้าย หรือป้องกันภัยจากภูติผีและสัตว์มีเขี้ยวเล็บได้ หรือ ช่วยบันดาลให้เกิดความสำเร็จในด้านต่างๆ ได้ สำนวนไทยที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง ได้แก่ กินเหล็กกินไหล ของขึ้น คงกระพัน เชื่อน้ำมนตร์ ตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ลองของ ลั่นทอง ไข่เป็นปรอท อมพระมาพุด สำนวนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของเครื่องรางของขลังที่ใช้ปกป้องร่างกายให้คงทนต่ออาวุธต่างๆ ทำให้คงพระพันหรือเป็นเครื่องรางที่ทำให้เกิดศรัทธา ทำให้รุ่งเรือง มีคนนิยมชมชอบนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีเครื่องรางบางชนิดซึ่งถือว่าเป็นสิ่งวิเศษ ได้แก่ แก้วสารพัดนึก เป็นสิ่งของที่ถ้าใครมีไว้ครอบครองแล้วจะนึกสิ่งใดก็จะได้สมหวังดังปรารถนาทุกประการ ส่วนเวทมนตร์คาถา หมายถึง ถ้อยคำอันศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ขึ้นสำหรับบริกรรมเสกเป่าสามารถให้ร้ายหรือดีหรือป้องกันอันตรายจากสิ่งต่างๆ ได้ สำนวนที่สะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา ได้แก่ ไม่ได้ด้วยเล่ห์เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนตร์เอาด้วยคาถา ส่วนไสยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่มีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ มีการใช้เวทมนตร์หรือพิธีกรรมเพื่อให้ดีหรือร้าย ให้คุณหรือให้โทษแก่ผู้หนึ่งผู้ใดได้ เช่น การปลุกผี การทำเสน่ห์ สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อด้านไสยศาสตร์ ได้แก่ โดนของ ตัดไม้ข่มนาม ทำเสน่ห์ นั่งเทียน บังไฟ ปล้ำผีลุกปลุกผีนั่ง ผังรูปผังรอย ยกเมฆ ร่อนวิชา ร้อยแปด ลงผี สันเป็นเจ้าเข้า หงส์ร่อนมังกรรำ อย่าปลุกผีกลางคลอง อย่าปองเรียนอาถรรพ์

2. ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ

วิญญาณ จึงหมายถึงผู้ที่ตายไปแล้วแต่ยังปรากฏกายให้ผู้อื่นได้พบเห็นหรือแสดงฤทธิ์เดช บางอย่างโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือ เพื่อทำร้ายหรือเพื่อแสดงอำนาจปาฏิหาริย์ บางอย่างแก่มนุษย์ ส่วนภูตผี ปีศาจ คือ สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัวตนแต่อาจปรากฏกายให้เห็นได้ในบางครั้งอาจให้คุณหรือโทษได้ทั้งสองอย่าง ภูตผีปีศาจ จึงมีทั้งฝ่ายดี และฝ่ายร้าย ในสังคมไทยนั้นคนไทยจะเชื่อเรื่องผีมาตั้งแต่สมัยโบราณและความเชื่อนี้ก็ยังปรากฏอยู่ในสังคมไทยบางส่วนมิได้เลือนหายไป โดยเชื่อว่า ผีเป็นสิ่งที่ลึกลับมีอำนาจอยู่เหนือ ปกติธรรมดาหรือเกินกว่าวิสัยของคนเราจะสัมผัสได้ด้วยตา แต่สามารถปรากฏให้ผู้อื่นได้พบเห็น โดยแสดงฤทธิ์เดชบางอย่างหรือแสดงอำนาจปาฏิหาริย์บางอย่างแก่มนุษย์ เช่นสำนวนไทยที่กล่าวว่า กระตุกร่องได้ คือวิญญาณของผู้ตายที่ถูกฆาตกรรมมาร้องขอความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่จนจับคนร้ายได้เหมือนกับกระตุกของผู้ตายที่ฝังอยู่มาร้องบอก ขอส่วนบุญ คือ ภูตผี หรือวิญญาณต่างๆที่ต้องการส่วนบุญจึงมาขอส่วนบุญส่วนกุศลจากมนุษย์ที่ทำบุญตักบาตรโดยการกรวดน้ำอุทิศให้ ใจดีผีเข้าและผีเข้าสิง คือเชื่อว่า ผีสามารถเข้าสิงในตัวมนุษย์ได้ถ้ามนุษย์นั้นเป็นคนใจอ่อน นอกจากนั้นยังเชื่อว่าผีนั่นมีอิทธิฤทธิ์จะทำการสิ่งใดหรือจะบันดาลอะไรก็ได้ จะล่องหนหายตัวอย่างไรก็ได้เพราะคนไม่สามารถมองเห็น เช่น ตีนผี ใช้เปรียบเทียบผู้ที่ชั่วร้ายจนเกิดอุบัติเหตุแล้วหนีหายไปเหมือนกับผีที่ล่องหนหายตัวได้ มือผี คือ มือของผีที่สามารถทำอะไรหรือบันดาลอะไรให้เกิดขึ้นก็ได้เพราะไม่มีใครมองเห็น หูผีจุกมด คือ หูของผีที่เป็นหูทิพย์ สามารถได้ยินคนพูดกันได้ในทุกที่ถ้าต้องการได้ยิน เหมือนผีจับยัด คือ แม่นยำเหมือนกับมีผีมาคอยจับวางไว้ให้ เฮี้ยน คือคำที่ใช้เรียกผีที่แสดงอิทธิฤทธิ์จนทำให้คนกลัว และนอกจากผีจะแสดงอิทธิฤทธิ์ให้เห็นแล้วมนุษย์ยังมีการทำพิธีกรรมที่สามารถทำให้ได้ติดต่อกับภูตผีปีศาจ เหล่านี้ได้ เช่น เข้าทรงและผีเข้าผีนอก คือ ผีที่มาเข้าสิงร่างของคนทรงซึ่งเป็นคนที่ทำพิธีทรงเจ้าเข้าผีเพื่อให้ผีมาเข้าสิงในร่างของตนจะได้ถามเรื่องราวต่างๆที่ผีนั่นสามารถหยั่งรู้ได้ ผีมีทั้งที่เป็นมิตรกับมนุษย์และเป็นภัยกับมนุษย์ มนุษย์จึงให้ความนับถือผีที่ให้คุณหรือผีฝ่ายดีนั่นเอง ดังสำนวนไทยที่ว่า คนดีผีคุ้ม เคราะห์ดีผีคุ้ม เคราะห์ร้ายพรายรูม เสียขวง โสมเฝ้าทรัพย์ และเกรงกลัวผีฝ่ายร้ายที่เป็นภัยแก่มนุษย์หรืออาจจะทำร้ายมนุษย์ เช่น ผีซ้ำด้าพลอย ผีเรือนไม่ดี ผีอื่นก็พลอย ซึ่งถ้าเป็นผีฝ่ายร้ายก็มักจะเป็นผีที่เรวร้อนมนุษย์ไม่สร้างศาลให้อยู่ เช่น ผีไม่มีศาล นอกจากนี้สังคมไทยยังแบ่งผีออกเป็นประเภทต่างๆด้วย เช่นสำนวนไทยที่ว่า กระสือดูด คือ ผีกระสือซึ่งเป็นผีที่สิงอยู่ในร่างของคน ตอนกลางคืนจึงออกจากร่างของคนและลอยออกไปหาอาหารเฉพาะศีรษะกับไส้เท่านั้นอาหารที่กินก็จะเป็นของเหม็นของเน่า ตายทั้งกลม ก็คือ ผีที่เป็น

หญิงตั้งครรภ์แล้วตายทั้งแม่และลูกที่ยังอยู่ในท้อง ตายโหง คือ ผีที่ตายโดยกะทันหัน เช่น รถชน ตาย ถูกยิงตาย เป็นต้น

3. ความเชื่อเรื่องอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความเชื่ออำนาจของพระภูมิเจ้าที่ เทพเจ้า เทวดาหรือเทพองค์อื่นๆหรือมนุษย์ที่มีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สามารถบันดาลให้เกิดคุณหรือโทษต่อมนุษย์ได้ ในสังคมไทยเรานอกจากจะนับถือพุทธศาสนาแล้วยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าหรือเทวดาประจำสิ่งต่างๆ เช่น เทวดาประจำต้นข้าว คือพระแม่โพสพ เทวดาประจำต้นไม้ คือเทพารักษ์ เทวดาประจำพื้นดิน คือพระแม่ธรณี เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเทวดาหรือเทพเจ้าเหล่านี้สามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เพื่อคอยช่วยเหลือมนุษย์และสัตว์ทั่วไป คนไทยจึงให้ความเคารพและนับถือเทวดาเหล่านี้ ซึ่งสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องเทวดา เทพเจ้าหรืออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของเทพเจ้าต่างๆ ได้แก่ กินทิพย์ แก่บน, กินเครื่องเช่น เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด ใจเป็นน้ำพระคงคา แข่งชักหักกระดูก เขียน ดลใจ ดลบันดาล เทพอุ้มสม นางฟ้าบนข้าวผีดีข้าวพระ บนบาน บนบานศาลกล่าว เบิกไพร เผาพริกเผาเกลือแข่ง พระภูมิเจ้าที่ พระอินทร์มาเที่ยว ร้อนอาสน์ สาบานเจ็ดวัดเจ็ดวา เลี่ยงตาย อาสน์แข็ง เมื่อมีความเชื่อเรื่องอำนาจอิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้าหรือเทวดา มนุษย์จึงมักนำสิ่งของหรืออาหารมาถวายเพื่อให้เทพเจ้าได้ช่วยเหลือหรือให้ความคุ้มครอง ซึ่งเรียกว่า เครื่องเช่น เป็นของที่นำไปให้เทพหรือเจ้าบริโภคนเพื่อขอความคุ้มครองหรือเป็นรางวัลที่ช่วยดลบันดาลให้พ้นจากเคราะห์กรรม จึงนำคำว่าเครื่องเช่น มาใช้เป็นสำนวน หมายถึง เงินหรือสิ่งของที่ให้ไปเพื่อช่วยให้กิจธุระเรียบร้อย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผู้มีอิทธิฤทธิ์ คือ บุคคลที่มีอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์คอยให้ความช่วยเหลือหรือให้คุณแก่มนุษย์ทั่วไป ดังสำนวนไทยที่ว่า พ่อมดแม่มด ซึ่งหมายถึง ชายและหญิงผู้มีความรู้ทางยาสมุนไพร สามารถรักษาคนเจ็บป่วยให้หายได้หรืออาจมีความรู้ทางเวทมนตร์คาถา ทรงเจ้าเข้าผี

4. ความเชื่อเรื่องโชคลาง

โชคลาง คือ สิ่งหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อบอกเหตุร้ายหรือเหตุดีแก่มนุษย์ ซึ่งสิ่งที่ใช้บอกเหตุการณ์ร้ายหรือดีนั้นอาจเกิดมาจากสิ่งต่างๆ เช่น ลางที่เกิดจากสัตว์ ได้แก่ จิ้งจกตก คือเสียงของจิ้งจกที่ร้องออกมาเมื่อบุคคลนั้นจะเดินทางออกจากบ้าน เชื่อกันว่าเป็นลางไม่ดี ไม่ควรออกเดินทางในครั้งนั้นเพราะอาจจะเกิดอันตรายหรือเกิดเหตุร้ายได้ หรือลางที่เกิดจากคน เช่น ไม่มี

เงาหัว คือ ถ้ามองเห็นบุคคลใดหัวขาด มองเห็นแต่ตัวไม่เห็นหัวหรือศีรษะ ลางดังกล่าวนี้เรียกว่า ไม่มีเงาหัว คนโบราณเชื่อว่า บุคคลนั้นจะมีเคราะห์ร้ายแรงซึ่งอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้

5. ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด

เคล็ดและการแก้เคล็ด คือ วิธีการหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เชื่อว่าจะช่วยป้องกันหรือบรรเทาเหตุร้ายหรือภัยร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นให้หายไปหรือให้ดีขึ้นได้ ส่วนของไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด มีดังนี้ ผังรกผังราก เป็นการถือเคล็ดเกี่ยวกับเด็กทารกที่ต้องการให้ทารกผู้นั้นเติบโตมาและตั้งถิ่นฐานที่บิดามารดาต้องการจะไว้ให้กับบุตรคนนั้นสืบไป ดังนั้นเมื่อทารกคลอดออกมามีการตัดรกแล้วก็นำรกของทารกไปฝังกับมะพร้าวแทงหน่อในบริเวณที่ดินที่บิดามารดากะไว้ให้บุตรเพราะเชื่อว่าบุตรจะได้ตั้งรกรากถิ่นฐานในที่แห่งนี้ ส่วนงานลูกผีลูกคน เป็นวิธีการทำเคล็ดของเด็กทารกที่เพิ่งเกิดใหม่ให้มีชีวิตรอด โดยจะใส่กระดังงาร่อนแล้วร้องว่า สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครเอาไปเน้อและจะมีคนร้องรับว่า เราสู้ขอซื้อไว้ให้เป็นเบี้ยสามสิบสาม ค่าตัวตามสินไถ่ ในสามวันเป็นลูกผีพ้นสี่วันเป็นลูกคน ก็จะเชื่อกันว่าเมื่อซื้อตัวเด็กไว้แล้วพ้นจากสามวันเด็กก็จะไม่ตาย ส่วนงานเอาปูนหมายหัว มาจากการทำเคล็ดของหมอดำแยเวลาทำคลอดเด็ก ถ้าเด็กคลอดออกมาตาย หมอดำแยหรือผู้ใหญ่จะเอาปูนหรือมินหม้อแถมไว้ ทั้งนี้เพื่อว่าถ้าคลอดบุตรคนใหม่ มีปานแดง หรือปานดำติดตัวมาก็จะรู้ว่าบุตรที่ตายนั้นมาเกิดใหม่ แต่บางทีเด็กที่เกิดมาใหม่แม้ไม่ตายหมอดำแยก็เอาปูนหรือมินหม้อแถมหน้าผากไว้ อาจจะเป็นเคล็ดหรือเป็นวิธีการของหมอดำแยอย่างหนึ่งในการทำคลอดเด็กแล้วเด็กรอดชีวิต และส่วนงานนำเกลียดน่าซัง เป็นการถือเคล็ดเกี่ยวกับเด็กทารกหรือเด็กเล็กๆที่น่ารักๆไม่ให้ล้มเจ็บหรือตาย เพราะเชื่อว่าถ้าชมเด็กว่าน่ารักน่าเอ็นดู เมื่อผีได้ยินก็จะมาเอาตัวเด็กคนนั้นไปอยู่ด้วยทำให้เด็กคนนั้นล้มเจ็บและตายได้จึงต้องพูดว่าน่าเกลียดน่าซัง แทนในความหมายว่าน่ารัก เพื่อไม่ให้ผีนั้นเอาเด็กไปอยู่ด้วย เด็กจะได้ไม่ต้องเสียชีวิต

6. ความเชื่อเรื่อง ขวัญ ดวงชะตา ราศี และเคราะห์

ขวัญ หมายถึง สิ่งมงคลที่เชื่อว่ามีอยู่ประจำในชีวิตจิตใจของบุคคลทุกคนเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจและเป็นตัวของตัวเอง ส่วนงานไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องขวัญได้แก่ ขวัญหาย ทำมิ่งทำขวัญ ส่วนดวงชะตา คือความเป็นไปของชีวิตคนแต่ละคนอาจจะมีดีบ้างหรือร้ายบ้างแตกต่างกัน ซึ่งตามหลักโหราศาสตร์เชื่อกันว่าสรรพสิ่งในโลกนี้ย่อมตกอยู่ใต้อิทธิพลของดวงดาวบนท้องฟ้าทั้งสิ้น อำนาจของดวงดาวจะบันดาลให้เป็นไปในลักษณะต่างๆกัน ให้ทั้งผลดี

และร้ายตามดวงชะตาของแต่ละคน ซึ่งไม่เหมือนกัน เหตุที่ดวงชะตาของคนแต่ละคนอาจจะมี โชคดีหรือร้ายบ้างแตกต่างกันออกไปนั้นขึ้นอยู่กับเวลา ตกฟาก อันเป็นเวลาเกิดของคนแต่ละคน ที่ต่างกันออกไปจึงทำให้มีโชคชะตาที่ไม่เหมือนกันและขึ้นอยู่กับว่าดวงชะตาชีวิตของบุคคลนั้น เดินทางไป ตกที่นั่น ไດในแต่ละปีตามดวงชะตาราศีซึ่งส่งผลให้ชีวิตต้องเจอเรื่องราวต่างๆทั้งดีหรือ ร้ายวนเวียนกันไปไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงได้ เพราะชีวิตคนเราเชื่อว่าบางครั้งถูกลิขิตไว้แล้ว ดังนั้น สังคมไทยจึงเชื่อว่าชีวิต แขนงอยู่กับโชคชะตา คือเชื่อว่าคนเรานั้นไม่ว่าจะทำสิ่งใดผลที่ได้อาจจะ ดีหรือร้ายก็ขึ้นอยู่กับโชคชะตาหรือดวงชะตาของคนคนนั้น ส่วนเคราะห์ หมายถึง สิ่งที่น่าผลมา ให้โดยไม่ได้คาดหมาย มักนิยมใช้ไปในทางไม่ดี จำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่อง เคราะห์ ได้แก่ เคราะห์หามยามร้าย พระศุกร์เข้าพระเสาร์แทรก คือ เชื่อว่าเมื่อดวงชะตาอยู่ใน ช่วงที่มีเคราะห์แม้จะทำการสิ่งใดก็มักเจอแต่เรื่องร้ายแรงมีแต่ความทุกข์ร้อนทั้งสิ้น เพราะ ชะตาชีวิตอยู่ในช่วงเคราะห์ร้ายนั่นเอง และเมื่อชีวิตมีเคราะห์ก็อาจจะต้องสูญเสียสิ่งของหรือ ได้รับบาดเจ็บบ้างให้ถือเสียว่าเป็นการ ฟาดเคราะห์ จะได้ไม่โชคร้ายหรือเจ็บหนักกว่านี้ แต่ชะตา ชีวิตของคนเราไม่ได้ตกอับหรือเจอแต่เรื่องร้ายแรงอย่างนี้ตลอดไปเพราะเมื่อหมดช่วงชีวิตที่ตกต่ำ ก็อาจจะมีบุญวาสนานำพาให้ชีวิตกลับมาเจริญรุ่งเรืองได้ จึงมีจำนวนไทยกล่าวไว้ว่า ไม่ล้มจึง ข้าม คนล้มอย่าข้าม

7. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

ฤกษ์ คือ เวลาที่เหมาะสมเป็นชัยมงคล ส่วนยาม คือ ส่วนของวันดีและวันร้าย การหาฤกษ์ ยามต้องมีเลขคำนวณว่า ปีใด เดือนใด วันเวลาใดจะดีในการทำพิธีมงคล การดูฤกษ์ยามจึงเป็น เรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย ซึ่งสืบทอดกันมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน การดำเนิน ชีวิตของผู้คนแต่โบราณจึงมักจะดูเวลาที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตน การดูฤกษ์ยาม จึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องชะตากรรมของบุคคล ทำให้บุคคลมีทางออกว่า เมื่อดูฤกษ์แล้วรู้ว่า จะประสบเคราะห์กรรมก็พยายามหาทางเลี่ยง โดยวิธีการสะเดาะเคราะห์ ทำบุญ ทำทานไว้ มากๆ เคราะห์ร้ายนั้นถ้าไม่หมดไปก็อาจจะทุเลาเบาบางลงได้ จำนวนไทยที่ปรากฏเกี่ยวกับความ เชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ได้แก่ ฤกษ์งามยามดีและฤกษ์พานาที เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการดูวันเวลาที่ เหมาะสมที่ถือว่าเป็นเวลาดีเป็นเวลามงคลในการประกอบกิจการหรือกิจการต่างๆ

8. ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ชีวิตหลังความตาย ชาตภพ

มนุษย์เมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีการเจ็บไข้ได้ป่วยและก็ตายจากไป ทุกชีวิตไม่มีใครหนี

วิญญูสงสารนี้ได้ เมื่อมีการเกิดก็ย่อมมีการตาย วนเวียนอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จึงมีสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับเกิดว่า เคาะกะลามากเกิดและเทวดานิมนต์มาเกิด คือเชื่อว่าการเกิดของคนเรานั้นมีที่มาจากคนละที่แตกต่างกันไปและเมื่อเกิดมาแล้วย่อมมีวันหนึ่งที่ต้องตายจากกันไปจึงมีสำนวนไทยเกี่ยวกับการตายไว้ว่า ไปไหว้พระจุฬามณีและสิ้นบุญ คือเชื่อว่าเมื่อหมดบุญกุศลที่สร้างไว้แล้วในชาตินี้ก็จะตายจากโลกนี้ไปเกิดใหม่ในโลกหน้าซึ่งโลกใหม่หลังความตายอาจจะได้ไปขึ้นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ไปไหว้พระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์นั่นเอง ดังนั้น วิญญาณของการเวียนว่ายตายเกิดจึงเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องชาติภพ คือ เชื่อว่ามีอดีตชาติคือชาติภพที่ล่วงก่อนที่จะมาเกิด มีชาตินี้คือชาติที่ได้มาเกิดอยู่ในโลกปัจจุบันและมีชาติหน้าคือเชื่อว่าหลังจากที่เกิดและตายแล้ววิญญาณก็จะออกจากร่างและไปอยู่ในภพหน้าหรือโลกหน้าหรือต้องไปชาติใช้เวรกรรมในอีกภพหนึ่งขึ้นอยู่กับผลบุญกรรมที่ได้ทำไว้ สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องชาติภพ ได้แก่ ชาติหน้าตอนป้ายๆ

9. ความเชื่อเรื่องเวรกรรม บุญบาป นรกสวรรค์

เวรกรรม คือ การกระทำของบุคคลนั้นในอดีตชาติที่ส่งผลร้ายสนองกลับคืนมาในชาตินี้ คติความเชื่อในสังคมไทยเชื่อกันว่ามนุษย์มีบุญกรรมในอดีตเป็นเครื่องกำหนดชะตาชีวิตให้เป็นไป ถ้าเคยสร้างสมคุณงามความดีไว้ ชีวิตก็จะสุขสบาย มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง ถ้าทำความชั่วไว้ ชีวิตก็จะลำบากทุกข์ทรมาน มีแต่ความทุกข์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้เพราะเป็นไปตามผลแห่งบุญกรรมที่ได้ทำไว้ ดังสำนวนไทยที่กล่าวไว้ว่า กงกรรมกงเกวียนหรือกงกำกงเกวียนกรรมเวร คุ้มวงกงเกวียน ดังนั้นเมื่อชาติก่อนเคยกระทำสิ่งใดไว้ สิ่งนั้นก็จะส่งผลตอบสนองกลับมาในชาตินี้ เช่น ชาติก่อนเคยทำความชั่วไว้ ชาตินี้ความชั่วที่เคยก่อไว้นั้นก็จะกลับมาตอบสนอง อาจทำให้เราพบเรื่องราวที่ทุกข์ใจ มีแต่ความเดือดร้อน ดังสำนวนไทยที่กล่าวไว้ว่า กรรมตามทัน ตามยถากรรม ส่วนความหมายของคำว่าบุญบาป หมายถึง การทำความดีหรือความชั่วตามหลักคำสอนในศาสนาซึ่งเชื่อกันว่าการทำดีหรือชั่วนั้นจะส่งผลร้ายหรือดีต่อผู้กระทำ ในกายภาคน้ำด้วย ดังสำนวนไทยที่กล่าวว่า บุญทำกรรมแต่ง เลี้ยงบุญเลี้ยงกรรม และเชื่อว่าการทำบุญ สร้างกุศล คือ ประกอบกรรมดี ทำสิ่งที่ดีสิ่งที่ดีงาม สิ่งเหล่านี้จะส่งผลให้มีวาสนาดี คือ มีลาภ ยศ เงินทอง มีความสุขความเจริญรุ่งเรือง สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องการทำบุญ กุศล วาสนา ได้แก่ ขนทรายเข้าวัด แข่งเรือแข่งพายแข่งได้แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้ บุญมาวาสนาส่ง สร้างกุศลอย่ารู้โรย สัพเพสัตตา เห็นชายผ้าเหลือง ความเชื่อในเรื่องการทำบุญ สร้างกุศลนี้ยังมีผลให้สังคมไทยเกิดความเชื่อในเรื่องคนที่เป็นครูรักกัน คือเชื่อว่าคนที่รักกัน เป็น

เนื้อคู่กันได้เพราะ ทั้งคู่เคยอยู่ร่วมกันมาและสร้างบุญบารมี สร้างกุศลมาด้วยกันแล้วในอดีตชาติ เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะมีบุญกรรมเป็นเครื่องผูกพัน ดังสำนวนไทยที่กล่าวว่า คู่แล้วไม่แคล้วคลาดหรือคู่แล้วไม่แคล้วกัน คู่สร้างคู่สม เด็ดดอกไม่ร่วมต้น บุญเพสันนิวาส

ความเชื่อในเรื่องการทำบุญ ทำบาปนี้เพื่อให้คนเกรงกลัวต่อบาปและหมั่นสร้างสมคุณงามความดีจึงทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องนรก สวรรค์ เพื่อให้คนเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมว่าถ้าทำชั่วก็ต้องตกนรก ซึ่งนรก เป็นแดนหรือภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน มีแต่ความเจ็บปวด ถ้าทำความดีก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ซึ่งสวรรค์เป็นแดนที่มีแต่ความสุข ความรื่นรมย์ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทวโลกหรือโลกของเทวดาหรือชาวสวรรค์ เป็นภพของผู้มีอภิมหาอภินิหาร มีแต่ความสุขสำราญ นรกสวรรค์จึงเป็นความเชื่อเกี่ยวกับดินแดนที่มนุษย์ต้องไปเกิดยังภพภูมิเหล่านี้หลังจากเสียชีวิตแล้ว ขึ้นอยู่กับว่าได้ทำบุญกรรมอย่างไรไว้สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องนรก ได้แก่ ตกกระทะทองแดง ตกนรกทั้งเป็น ตกนรกหมกไหม้ ทางเตียนเวียนลงนรกและป็นต้นจึ่ง ส่วนสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องสวรรค์ได้แก่ ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น ทางรกวกขึ้นสวรรค์

10. ความเชื่อเกี่ยวกับคน ลักษณะของคน

ความเชื่อเกี่ยวกับคน ลักษณะของคนนั้นเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะรูปลักษณ์ภายนอกของบุคคลนั้นว่ามีลักษณะดีหรือไม่ดีอย่างไร นำไว้วางใจ นำคบหาหรือไม่นำไว้วางใจ ไม่ควรคบค้าสมาคมด้วย สำนวนไทยที่สะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องคน ลักษณะของคน ได้แก่ ชายสามโบสถ์หญิงสามผัว ไทยเล็กเจ๊กดำ สีจรัยักหล่มถ่มร้าย สัตว์เลี้ยงผอม ภาษีพีนารีไม่มีถัน หัวหยิกหน้ากล้อ

11. ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์

ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของสัตว์ที่ถือว่าไม่เป็นมงคล เชื่อว่าถ้าไปยุ่งเกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้นๆแล้วจะเกิดผลร้ายหรือโชคร้ายต่อตนเองจึงต้องมีวิธีการต่างๆ เพื่อช่วยบรรเทาผลร้ายนั้น เช่น สำนวนไทยที่ว่า ตัดหางปล่อยวัด เป็นความเชื่อเกี่ยวกับไก่ซึ่งเชื่อว่า ถ้าหากไก่มีสาวขึ้นมาก็ถือว่าเป็นไก่กาลีหรือกาลกิณี ถ้าเลี้ยงไว้ก็จะนำแต่โชคร้ายมาให้ ต้องนำไปปล่อยที่วัดให้เป็นไก่อวัดไป ก่อนที่จะนำไปปล่อยวัดนั้นต้องตัดหางมันออกเสียก่อน จึงเรียกว่า ตัดหางปล่อยวัด ส่วนสำนวน ตัวเงินตัวทอง มาจากความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ที่มีชื่อว่าเหี้ย เชื่อกันว่าเป็นสัตว์อัปมงคล ขึ้นบ้านใครก็ต้องทำพิธีล้างชวยหรือไล่ชวยและการพูดคำว่า เหี้ย ก็ไม่เป็นมงคล เพื่อเป็นการแก้เคล็ดและให้ฟังดูเป็นมงคลจึงเรียกสัตว์ชนิดนี้ว่า ตัวเงินตัวทอง

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนของสัตว์ที่ถือว่ามีดี ไม่เป็นมงคล ได้แก่ แมวห้าหมาหก คือ จำนวนของแมวที่คลอดออกมาครอกหนึ่งมีห้าตัว และจำนวนของหมาที่คลอดออกมาครอกหนึ่งมีหกตัว เชื่อกันว่าไม่ดี ไม่เป็นมงคล ไม่ควรเลี้ยงไว้ เพราะอาจจะทำให้เกิดเรื่องไม่ดีหรือมีปัญหาต่างๆตามมาได้ ส่วนจำนวนปล่อยนกปล่อยปลาและพรากรูนกนกูกกา เป็นจำนวนที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ในด้านความเชื่อเรื่องบุญบาป คือ เชื่อว่าการปล่อยนกปล่อยปลานั้นเป็นการปฏิบัติที่ได้บุญ ดังนั้น เมื่อทำบุญตักบาตรที่วัดเสร็จแล้วพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มักจะนำปลาไปปล่อยที่สระน้ำในวัดด้วยเพราะเชื่อว่าจะได้บุญมากส่วนพรากรูนกนกูกกา เชื่อว่าใครที่เคยพรากรูนกนกูกามาจากแม่ของมัน พรากรูมาจากรังของมันในชาติที่แล้ว ชาตินี้ผู้นั้นก็ต้องแยกจากพ่อแม่ไม่ได้อยู่ด้วยกันกับพ่อแม่ อาจจะมีอุปสรรคจำเป็นต้องจากบ้าน จากพ่อแม่มาเพราะบาปที่เคยพรากรูนกนกูกามาจากรัง มาจากแม่ของมัน และสำนวนกินปูร้อนท้องกับสำนวนล้วงตับมาจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ที่กล่าวไว้ว่าตุ๊กแกเมื่อมันกินปูเข้าไป จะแสดงอาการง่วงเงี้ยวและร้องออกมา เราเชื่อกันว่าที่มันร้องก็เพราะว่ามันร้อนท้องจากการกินปูนั่นเอง จึงเกิดเป็นสำนวนกินปูร้อนท้องซึ่งหมายถึง แสดงอาการมีพิรุณออกมา นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับตุ๊กแกกับงูเขียวว่า งูเขียวเมื่อมันได้ยินเสียงตุ๊กแกร้อง ตับแก็ นั่นหมายถึง ตับแก็ เป็นคำร้องของตุ๊กแกแสดงว่าตับมันแก็แล้ว งูเขียวได้ยินเข้าก็จะเลื้อยเข้าไปกินตับตุ๊กแกข้างใน จึงเกิดเป็นสำนวน ล้วงตับขึ้นมาซึ่งหมายถึง ล่อลวงเอาความลับ หรือ ล่อลวงเอาทรัพย์สินเงินทองจนหมดตัว

12. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

ความฝันเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งที่มีในสังคมไทย เมื่อนอนหลับแล้วฝันเห็นเป็นเรื่องราว บางคนเชื่อในความฝันเหล่านั้นแล้วนำไปทำนายเพื่อต้องการรู้เหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆจากความฝันเหล่านั้นเพราะเชื่อว่าจะเป็นความจริงขึ้นมา เนื่องจากเป็นความเชื่อมาแต่โบราณกาลว่าความฝันจะเป็นกลางหรือนิมิตรบอกเหตุการณ์ต่างๆเกี่ยวกับผู้ฝันว่าจะดีหรือร้ายประการใด สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องฝัน ได้แก่ ฝันฝัน

13. ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา

ความเชื่อเกี่ยวเนื่องกับศาสนา เป็นความเชื่อที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนหรือปรัชญาของศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อที่มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับศาสนาในสังคมไทย เนื่องจากประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วประชาชนชาวไทยนับถือศาสนาพุทธ จึงได้รับอิทธิพลด้านความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องมาจากศาสนาพุทธ อย่างเช่น ความเชื่อด้านตำนานหรือประวัติของพระพุทธเจ้า หรือ

พุทธสาวกที่มีอิทธิฤทธิ์ ล้านวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ได้แก่ พระมาลัยมาโปรด เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระมาลัยซึ่งเป็นพระมหาเถระที่มีอิทธิฤทธิ์ได้ลงไปยังเมืองนรก ทำลายเครื่องลงโทษสัตว์นรก ทำให้สัตว์นรกที่ถูกทรมานได้รับความเจ็บปวดอย่างแสนสาหัสให้เป็นสุขขึ้นมา ส่วนล้านวน มารประจญ มาจากในสมัยพุทธกาลตอนพระพุทธเจ้าบำเพ็ญตบะเพื่อตรัสรู้ ได้มีปัญามารยกทัพมาผจญ ชัดขวางการบำเพ็ญสมาธิเพื่อไม่ให้พระองค์สำเร็จสมโพธิญาณได้ แต่พระแม่ธรณีได้มาช่วยพระองค์โดยการบีบมวยผมทำให้เกิดน้ำท่วม หมู่มารจึงจมน้ำตาย มารประจญจึงนำมาใช้เป็นล้านวน ที่หมายถึงคอยขัดขวางไม่ให้ทำอะไรได้สำเร็จสมประสงค์ ส่วนล้านวน ศาสนาเรียวลง เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพุทธทำนายที่กล่าวว่า พุทธศาสนาจะเสื่อมลง จะเกิดยุคเชื่อกันต่างคนดีจะตกต่ำ คนชั่วจะได้ดี จะเกิดความเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า เพราะศาสนาเสื่อมลงถอยลงและในที่สุดไฟบรรลัยกัลป์ก็จะเผาล้างโลก

อภิปรายผล

ล้านวนไทยเป็นถ้อยคำภาษาที่เป็นสิ่งอยู่คู่กับคนไทยมาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณก่อนจะมีภาษาเขียน ล้านวนสุภาษิตเหล่านี้จึงเป็นเสมือนสิ่งที่บันทึกเหตุการณ์ของคนในแต่ละยุคสมัยนั้นๆ ไว้ การศึกษาล้านวนสุภาษิตจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิต สภาพความเป็นอยู่ของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับความหมาย ที่มาและบริบทของล้านวนไทยทำให้ทราบว่าล้านวนไทยส่วนใหญ่เกิดจากวิถีการดำรงชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ๆ ตัว เช่น ตกฟาก มาจากในสมัยก่อนต้นไม้มีมากและหาง่าย การปูพื้นเรือนจึงนิยมนำไม้ไผ่มาผ่าเป็นซีกๆ แล้วนำมาปูพื้น หรือ ผังรกผังราก มาจากในสมัยก่อนการคลอดบุตรส่วนใหญ่จะคลอดที่บ้านเมื่อหมดน้ำนมแล้วก็จะตัดรกเด็กออกให้กับพ่อแม่เพื่อนำไปฝังในบริเวณบ้านเพราะเชื่อว่าเด็กเมื่อเติบโตขึ้นจะได้ตั้งรกรากทำมาหากินในที่แห่งนี้ เป็นต้น และเมื่อเวลาผ่านไป ยุคสมัยเปลี่ยนไป สิ่งแวดล้อมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นสังคมที่ปูพื้นเรือนด้วยฟากก็ย่อมเปลี่ยนไปกลายเป็นสังคมในปัจจุบันที่นิยมปูพื้นเรือนด้วยกระดานหรือพื้นปูนซีเมนต์แทน และการทำพิธีฝังรกเด็กในปัจจุบันก็ไม่มีเนื่องจากการทำคลอดเด็กละก็ทำที่โรงพยาบาลมีแพทย์เป็นผู้ทำการคลอดและตัดรกเด็กให้อย่างเรียบร้อย เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนไปของยุคสมัยหรือสิ่งแวดล้อมนี้ทำให้เกิดล้านวนไทยบางล้านวนขึ้นมาใหม่และบางล้านวนก็ไม่ค่อยนิยมนำมาพูดหรือใช้กัน เช่น ผังรกผังราก ปัจจุบันมักใช้ ตั้งรกราก มากกว่าหรือล้านวนที่เกิดใหม่ เช่น ตีนผี ซึ่งมาจากการเดินทางส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะใช้รถยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางไม่ได้เดินทางด้วยเท้าหรือเกวียนเหมือนสมัยก่อน ดังนั้นเมื่อคนขับรถขับด้วย

ความเร็วอย่างประมาทจนเกิดอุบัติเหตุแล้วหนีหายไป ก็มีสำนวนใหม่เรียกคนขับรถประเภทนี้ว่า ตีนผี เป็นต้น สำนวนไทยบางสำนวนอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ตามสังคมที่เปลี่ยนไป แต่ถ้ามองในแง่ของความเชื่อแล้วสำนวนบางสำนวนนั้นแม้จะผ่านมาก็ยุค ก็สมัย สิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ความเชื่อนั้นก็ยังคงอยู่โดยไม่เลือนหายไป เช่น คำว่า ตกปาก ถึงแม้ในปัจจุบันบ้านเรือนจะไม่ได้ปูพื้นด้วยฟากแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อในเรื่องเวลาตกปากหรือเวลาเกิดของทารกก็ยังคงมีผลต่อความเชื่อในเรื่องดวงชะตา ราศี ของบุคคลนั้นอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่า เวลาไปหาหมอดูเพื่อทำนายดวงชะตานั้น หมอดูมักจะขอเวลาเกิด วัน เดือน ปี เกิด เพื่อใช้ในการทำนายชะตาชีวิตของบุคคลนั้นเสมอ ซึ่งความเชื่อเรื่องเวลาตกปากนี้ก็ยังคงมีอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันมิได้เลือนหายไป และจากการศึกษาสำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทำให้ทราบเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยในด้านต่างๆ ซึ่งความเชื่อที่มีมากในสำนวนไทยคือความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางของขลัง เวทมนต์คาถา ไสยศาสตร์ อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ และความเชื่อในเรื่องเวรกรรม บุญบาป นรก สวรรค์ สาเหตุที่ความเชื่อในเรื่องเหล่านี้มีมากเนื่องจากในสังคมไทยสมัยก่อนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินยังมีน้อย ใจผู้ร้ายยังมีอยู่มากมายและการศึกษายังไม่ทั่วถึง ดังนั้น เมื่อสิ่งใดที่ไม่รู้ ไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ ไม่ทราบแน่ชัดว่าสิ่งเหล่านี้เกิดมาจากการกระทำของผู้ใด เกิดมาจากอะไร จึงเชื่อว่าเป็นการกระทำของภูตผีปีศาจหรือการบันดาลให้เป็นไปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีภูตผีปีศาจ มีสิ่งที่น่ากลัว หรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิฤทธิ์สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งดีหรือร้ายแก่มนุษย์ได้ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเครื่องรางของขลังต่างๆหรือมีเวทมนตร์ คาถาอาคม มาป้องกันเพื่อให้เป็นขวัญเป็นกำลังใจ ไม่ให้เกรงกลัวต่อสิ่งใดๆเพราะเชื่อว่าวัตถุหรือวิชาเหล่านี้จะปกป้องคุ้มครองภัยและป้องกันอันตรายต่างๆให้กับตนได้นั่นเอง หรือบางครั้งนอกจากจะใช้เครื่องรางของขลังแล้วก็ยังมีการบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ เช่น เทพเจ้า เทวดาต่างๆเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้คอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือ ส่วนความเชื่อในเรื่องเวรกรรม บุญบาป นรก สวรรค์ มีมากในลำดับต่อมา เพราะสังคมไทย ประชาชนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ คำสั่งสอนในศาสนาพุทธจึงมีผลต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในเรื่องบุญ บาป การสร้างกุศล การทำบุญ แต่เนื่องจากคำสอนในพุทธศาสนาบางเรื่องเกี่ยวกับการทำความดี ละเว้นความชั่วนั้นเป็นเรื่องที่มองเห็นได้ยาก เข้าใจยากเป็นนามธรรม หรือบางครั้งทำไม่ดีไปแล้วอาจจะไม่เกิดผลอะไรตามมาในช่วงเวลานั้น ทำให้คนบางคนไม่กลัวต่อการทำความชั่ว หรือบางคนมองไม่เห็นภาพว่าถ้าทำชั่วแล้วจะเป็นเช่นไร ถ้าทำดีแล้วจะให้ผลดีอย่างไร จึงเกิดมีความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับนรกสวรรค์เข้ามา โดยเชื่อกันว่านรก เป็นแดนหรือภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน ผู้ที่ทำบาป

ทำสิ่งที่ไม่ดี เมื่อตายแล้วจะต้องไปเกิดและถูกลงโทษที่ภูมิจึงนี้ ส่วน สวรรค์ เป็นแดนที่มีแต่ความสุข ความรื่นรมย์ เป็นภพของผู้มีอารมณ์อันเลิศ มีแต่ความสุขสำราญ ผู้ที่แต่ทำความดี เมื่อตายไปแล้วก็จะได้เป็นเกิดยังภพภูมิที่มีความสุขแห่งนี้ซึ่งเป็นสิ่งที่มองเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจะทำให้คนเกิดความกลัวต่อบาปและอยากจะกระทำความดีมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบสำนวนสุภาษิตของแต่ละภาค เช่น สุภาษิตภาคเหนือ สุภาษิตท้องถิ่นใต้หรือสุภาษิตภาคอีสานที่สะท้อนเกี่ยวกับความเชื่อที่เหมือนหรือแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2544). **ลิลิตพระลอ ฉบับถอดความและอธิบายคำศัพท์**. กรุงเทพฯ: ไพลิน
บุ๊คเนต.
- _____. (2545). **วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
- _____. (2514). **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน**. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.
- กาญจนาศุภนัฏฐ์. (2521). **สำนวนไทย(ก – ป)**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- _____. (2522). **สำนวนไทย(ผ – ส)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- การุณันท์ รัตนแสนวงษ์. (2546). **สำนวนไทยในบทละครนอก**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: วี เจ
พรินติ้ง.
- กิ่งแก้ว อุตถากร. (2519). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหสยามพัฒนา.
- ชินธุสา จิตชินะกุล. (2545). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- จันทร์ศรี นิตยฤกษ์. (มปป). **ความรู้เรื่องคติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครูธนบุรี.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (มปป). **คติชาวบ้านอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- จิตไธ อยู่สุชี. (2534). **การศึกษาความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยจากเอกสารสมัย
อยุธยา**. ปริญญาานิพนธ์ ศษ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จิราภรณ์ ภัทราภานุภัทร. (2528). **สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของไทย**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬารัตน์ คนคง. (2547). **ศึกษาวิเคราะห์สำนวนสุภาษิตคำพังเพยที่สะท้อนความเชื่อในเรื่องผี**.
สารนิพนธ์ ศษ.ม.(ไทยศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่าย
เอกสาร.
- เจือ สตะเวทิน. (2515). **สุภาษิตไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์.
- ฉันทะ อารมณ์. (2502). **ตำรับเครื่องรางของขลัง**. กรุงเทพฯ: เขษมบรรณกิจ.
- ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2539). **คติความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของวัดเขาอ้อ อำเภอควน
ขนุนจังหวัดพัทลุง**. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ฐิติวัฒน์ จตุรวิวงศ์. (2546). **การวิเคราะห์ลักษณะและภาพสะท้อนจากสำนวนไทย**.
สารนิพนธ์ศษ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2543). **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**.
พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.

- ทัศนีย์ ทานตวนิช. (2523). **คติชาวบ้าน**. ชลบุรี: ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- นันทา ชุนภักดี. (2530). **รายงานการวิจัยการวิเคราะห์ความเชื่อชาวยไทยในสวัสดิรักษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม.
- บัวผัน สุพรรณยศ. (2542). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ที่พีเอ็น เพรส.
- บุญสิริ สุวรรณเพ็ชร. (2539). **ปทานุกรมสำนวน สุภาษิต และคำพังเพยไทย**. กรุงเทพฯ: เอส แอนด์ เค บุคส์
- _____. (2538). **อธิบายสำนวน สุภาษิตและคำพังเพยไทย**. กรุงเทพฯ: เอส แอนด์ เค บุคส์
- บุปผา ทวีสุข. (2526). **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2520). **สัมมนาคติชาวบ้าน (TH 371)**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรมาณูชิตชินโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมสมเด็จพระ. (2493). **ลิลิตตะเลงพ่าย**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา.
- ประจักษ์ ประภาพิตยากร. (2519). **ประเพณีและไสยเวทวิทยาในชนช้างขุนแผน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2529). **สำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ปราณี ขวัญแก้ว. (2534). **การวิเคราะห์ภาษิตชาวบ้านท้องถิ่นใต้**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรเพ็ญ สุรัตน์นท์. (2534). **การวิเคราะห์แนวคิดเชิงอรรถศาสตร์ในภาษิตไทย**. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระมหามนตรี(ทรัพย์). (2539). **ระเด่นลันได**. กรุงเทพฯ: ลายนก.
- พระยาไทย. (2528). **ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). **บทละครนอก**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ
- _____. (2506). **อิเหนา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- _____. (2506). **อิเหนา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- เพ็ญแข วัจนสุนทร. (2523). **คำนิยมในสำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ไพโรจน์ นรชาติดำรงวิทย์. (2533). **วิเคราะห์ความเชื่อในเรื่องพระอภัยมณี**. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหाराชครู, พระ. (2504). **พระสมุทรโฆษคำฉันท์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา
- ยิ่งลักษณ์ งามดี. (2536). **สุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย**. กรุงเทพฯ: อักษรพิพัฒน์.

รัตนา สถิตานนท์. (2520). **วิเคราะห์สุภาษิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม**. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). **ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วรวรรณ คงมานุสรณ์. (2545). **รู้ถ้วนสำนวนไทย**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

วาณิช จรุงกิจอนันต์. (2528). **ถกสำนวนไทย1**. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

_____. (2530). **ถกสำนวนไทย2**. กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา.

วาสนา เกตุภาค. (2521). **คติชนชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหสยามพัฒนา.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตดา. (2542). **สำนวนไทยที่มาจากวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจิตรวาทการ,หลวง. (2532). **ความฝัน**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สารมวลชน.

ศุภมาศ ทิพย์ล้อมพร. (2525). **การวิเคราะห์สุภาษิตอังกฤษและสุภาษิตไทย**. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สมบัติ พลายน้อย. (2544). **ตำนานผีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.

สมร เชนจิจะ. (2525). **วิเคราะห์ลานนาภาษิต**. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สะอาด รอดคง. (2533). **วิเคราะห์นวนิยายเหนือธรรมชาติของแก้วแก้ว**. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. ถ่ายเอกสาร.

สุนทรภู. (2544). **พระอภัยมณี**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

เสนาะ ผดุงนัตร. (2539). **สุภาษิต คำพังเพยและคติสอนใจ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

อุทัย ไชยานนท์. (2544). **คำพังเพยและคำอุปมาอุปไมย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.

_____. (2545). **ปฐมบรมสุภาษิตไทย สุภาษิตพระร่วง**. กรุงเทพฯ: น้ำฝน.

อุดม เขยทิววงศ์. (2545). **ประเพณี พิธีกรรม ท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

เอกรัตน์ อุดมพร. (2549). **อิสระญาณภาษิต**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

เอกรัตน์ อุดมพร; และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา. **2000 สำนวนไทยพร้อมตัวอย่างการใช้**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.

สำนวนไทยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

หมวด ก

1. กงกรรมกงเกวียนหรือกงกำกงเกวียน

หมายถึง เวนกรรมนั้นย่อมตามสนองผู้ที่ก่อกรรม

2. กรรมตามทัน

หมายถึง กรรมปรากฏผล , ได้รับผลกรรมที่ทำมา

3. กรรมเวร

หมายถึง ทำความชั่วไว้แต่ชาติปางก่อนแล้วเกิดผลติดตามมาในชาตินี้

4. กระตุกร้องได้

หมายถึง คนที่ถูกฆ่าตายอย่างไร้ร่องรอยหรือไม่มีพยานหลักฐานทิ้งไว้ให้เห็น แต่ในที่สุดผู้ร้ายก็ถูกจับกุมได้ด้วยเหตุบังเอิญ

5. กระสือดูด

หมายถึง ชูบซี้ด

6. กินเครื่องเซ่น

หมายถึง การรับสินบน หรือ กินสินบน

7. กินทิพย์

หมายถึง คิมโดยไม่ต้องกิน

8. กินปูนร้อนท้อง

หมายถึง ทำอาการมีพิรุณขึ้นเอง

9. กินเหล็กกินไหล

หมายถึง แข็งแรงมาก มีความอดทนเป็นพิเศษ

10. แก้งับ

หมายถึง นำสิ่งของเครื่องเซ่นไปเซ่นไหว้เจ้าหรือผีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนได้บนเอาไว้

11. แก้วสารพัดนึก

หมายถึง แก้วที่เชื่อกันว่าถ้าผู้ใดมีอยู่แล้วจะนึกอะไรได้ อย่างใจ

หมวด ข

12. ขนทรายเข้าวัด

หมายถึง หาประโยชน์ให้แก่บุคคลที่เป็นใหญ่ ผู้มีอิทธิพลหรือส่วนรวม

13. ขวัญหาย

หมายถึง ตกใจวับจนขาดสติไป

14. ของขึ้น

หมายถึง กิริยาอาการที่ผิดไปจากปกติ หรือหมายถึงของขลังศักดิ์สิทธิ์แสดงอิทธิฤทธิ์ออกมา

15. ขอส่วนบุญ

หมายถึง ขอแบ่งผลประโยชน์

16. ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น

หมายถึง มีความสุขมาก

17. เข้าทรง

หมายถึง การที่ผีหรือเจ้าเข้ามาสืบเสาะสถิตอยู่ในร่างของคนทรง

18. เข้าฝัน

หมายถึง มาบันดาลให้ฝันเห็น

19. แข่งเรือแข่งพายแข่งได้ แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้

หมายถึง แข่งขันเพื่อเอาชนะกันทางกายนั้นได้ แต่กับเรื่องของบุญ ความดีงามที่ส่งผลให้คนสูงส่งนั้นแข่งไม่ได้

20. แขนงอยู่กับโชคชะตา

หมายถึง ขึ้นอยู่กับโชค

หมวด ค**21. คงกระพัน , คงกระพันชาตรี , อยู่ยงคงกระพัน**

หมายถึง หนักเหนียว ยิง ฟันแทงไม่เข้า ตีไม่แตก

22. คนดีมีคุ้ม

หมายถึง คนดี คนทำดีมีความซื่อสัตย์ จะไม่ได้รับอันตรายจากการปองร้าย

23. คู่แล้วไม่แคล้วคลาด หรือ คู่แล้วไม่แคล้วกัน

หมายถึง ถ้าเป็นคู่สร้างกันมาแต่ชาติก่อนชาตินี้ก็ต้องได้เป็นคู่ครองกันอีก

24. คู่สร้างคู่สม

หมายถึง สามีภรรยาที่เคยทำบุญร่วมกันมาจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

25. เคราะห์ดีมีคุ้ม เคราะห์ร้ายพรายภูมิ

หมายถึง ชะตาดีทำอะไรก็มีผลดี ยามชะตาตกทำอะไรก็เสียหาย

26.เคราะห์หามยามร้าย

หมายถึง ถึงคราวที่มีเคราะห์ร้าย, คราวเคราะห์, เคราะห์ร้าย

27.เครื่องเซ่น

หมายถึง ของที่นำไปให้ผีหรือเจ้าบริโภคน, เงินหรือสิ่งของที่ให้ไปเพื่อช่วยให้กิจ
ธุระเรียบ ร้อย

28.เคาะกะลามากิด

หมายถึง เป็นหามาเกิด ใช้เปรียบเทียบกับคนที่เกกมะเหรกเกร, ดื้อรั้น

หมวด จ**29.จิ้งจกตก**

หมายถึง เสียงตกท้วง คำตักเตือนควรฟังบ้าง

30.เจ้าไม่มีศาล สมภารไม่มีวัด

หมายถึง คนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง

31.ใจดีผีเข้า

หมายถึง คนที่เวลาใจดีด้วยมากๆ แล้วแทนที่จะเกรงใจกลับทำกำเริบ

32.ใจเป็นน้ำพระคงคา

หมายถึง ใจกว้างขวางเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี

หมวด ช**33.ชาติหน้าตอนบ้ายๆ**

หมายถึง ไม่มีทางจะเป็นไปได้

34.ชายสามโบสถ์ หญิงสามผัว

หมายถึง คนที่ไม่น่าคบ ไม่น่าไว้วางใจ

35.เชื่อน้ำมนตร์

หมายถึง หลงเชื่อตาม

36.แข่งชักหักกระดูก

หมายถึง ขอให้มันเป็นไป หรือ ขอให้ได้รับเคราะห์กรรมต่างๆ

หมวด ช**37. เซียน**

หมายถึง ความเก่งกาจต่างๆ

หมวด ด

38.คลใจ

หมายถึง มีเหตุจูงใจให้คิดหรือทำเช่นนั้น

39.คลบันดาล

หมายถึง ทำให้บังเกิดขึ้นด้วยอำนาจ

40.คุมวงกงเกวียน

หมายถึง ชาติก่อนทำกรรมไว้ ชาตินี้กรรมนั้นจึงตามมาถึงตัว

41.เค็ดดอกไม้วรุ่มตัน

หมายถึง ชาติก่อนเคยทำอะไรๆร่วมกันมา ชาตินี้จึงมาอยู่ร่วมกันอีก

42.โดนของ

หมายถึง ถูกทำร้ายโดยผู้ทำร้ายใช้เวทมนตร์ต่างๆ

หมวด ต

43.ตกกระทะทองแดง

หมายถึง ได้รับโทษทัณฑ์

44.ตกที่นั่ง

หมายถึง ตกอยู่ในฐานะอย่างใดอย่างหนึ่ง

45.ตกรกทั้งเป็น

หมายถึง ลำบากแสนสาหัส

46.ตกรกหมกไหม้

หมายถึง คำแข่งด่า

47.ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้

หมายถึง ตกอยู่ในที่คับขันอย่างไรก็ไม่เป็นอันตราย

48.ตกฟาก

หมายถึง เวลาในขณะที่ทารกคลอดออกจากท้องแม่ตกถึงพื้น

49.ตัดไม้ข่มนาม

หมายถึง ข่มขวัญคู่ต่อสู้และให้ขวัญให้กำลังใจแก่ฝ่ายตน

50.ตัดหางปล่อยวัด

หมายถึง ไม่เอาเป็นธุระ เลิกเอาใจใส่ดูแล

51.ตัวเงินตัวทอง

หมายถึง เห็น

52.ตามยถากรรม

หมายถึง สุดแต่จะเป็นไป , เป็นไปตามกรรม

53.ตายทั้งกลม

หมายถึง ผู้หญิงมีท้องแล้วตายขณะลูกอยู่ในท้อง

54.ตายโหง

หมายถึง การตายที่ไม่ได้มาจากโรคภัยไข้เจ็บ

55.ตีนผี

หมายถึง ผู้ที่ขับรถเร็วจนนำหวิดเสียและไม่รักษากฎจราจร

หมวด ท**56.ทางเตียนเวียนลงนรก ทางรวกขึ้นสวรรค์**

หมายถึง ทำชั่วนั้นทำง่ายแต่ให้ผลร้ายภายหลัง ทำดีนั้นทำยากแต่ให้ผลดีภายหลัง

57.ทำมิ่งทำขวัญ

หมายถึง ทำสิ่งที่เป็นมงคลให้อยู่ในตัว

58.ทำเสน่ห์

หมายถึง ทำให้เพศตรงข้ามโดยเฉพาะเพศชายมาหลงรัก

59.เทพอุ้มสม

หมายถึง เหมือนเทพดาจัดมาให้

60.เทวดานิมนต์มาเกิด

หมายถึง ผู้ที่เกกมะเหรกเกร

61.ไทยเล็ก แจ็กดำ

หมายถึง คนที่ไม่น่าไว้วางใจ ไม่น่าคบหาสมาคมด้วย

หมวด น**62.นั่งเทียน**

หมายถึง นึกคิด หรือ คาดเดาเหตุการณ์ไปเอง

63.นำเกลียดน่าชัง

หมายถึง นำรัก (ใ้กับเด็กทารก)

64.นางฟ้า

หมายถึง ผู้หญิงที่มีความงามยิ่งนัก

65.นางไม้

หมายถึง ผีหญิงสาวสวยที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่

หมวด บ

66.บนข้าวผี ตีข้าวพระ

หมายถึง ขอร้องให้ผีสงเวทดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือโดยปฏิญาณจะให้หรือทำอะไรตอบแทนเมื่อสำเร็จ

67.บนบาน,บนบานศาลกล่าว

หมายถึง ขอร้องให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือ

68.บังไพร

หมายถึง ทำพิธีเสกมนต์เพื่อไม่ให้สัตว์ป่าเห็นตัวจะได้เข้าไปล่าสัตว์ได้

69.บุญทำกรรมแต่ง

หมายถึง บุญหรือบาปที่ทำไว้ในชาติก่อน

70.บุญมาวาสนาส่ง

หมายถึง ถึงคราวมีโชคดี

71.บุพเพสันนิวาส

หมายถึง การเคยเป็นเนื้อคู่กันมาตั้งแต่ชาติปางก่อน

72.เบิกไพร

หมายถึง พิธีกรรมที่พรานประกอบขึ้นก่อนที่จะเข้าป่าล่าสัตว์

หมวด ป

73.ปล่อยนกปล่อยปลา

หมายถึง ปล่อยให้เป็นอิสระ , ไม่เอาผิด

74.ปล้ำผีลูก ปลุกผีนั่ง

หมายถึง พยายามที่จะทำให้ผีมีเรื่องมีราวขึ้นมา ทั้งๆที่ไม่ได้มีเรื่องวาวอะไรเลย

75.ป็นต้นจ้าว

หมายถึง เป็นชู้กับเมียคนอื่น

76.ไปไหว้พระจุฬามณี

หมายถึง ตาย

หมวด ผ

77.ผีเข้าผีออก

หมายถึง เดียวดีเดี๋ยวร้าย , เอาอะไรแน่นอนไม่ได้

78.ผีเข้าสิง

หมายถึง ทำอะไรเลอะหลงพันเพี้ยนผิดจากเดิม

79.ผีเข้าดำพลอย

หมายถึง มีเรื่องร้ายแรงอยู่แล้วกลับมีเรื่องร้ายแรงอื่นเข้ามาซ้ำอีกหรือเมื่อคราวเคราะห์ร้ายแล้วผียังซ้ำเติมอีก

80.ผีไม่มีศาล

หมายถึง การที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน

81.ผีเรือนไม่ดี ผีอื่นก็พลอย หรือ ผีเรือนไม่ดี ผีป่าพลอย

หมายถึง คนในบ้านเป็นใจช่วยให้คนนอกบ้านเข้ามาทำความเสียหาย

82.ผีหลอกกลางวัน

หมายถึง เรื่องที่เป็นไปไม่ได้

83.เผาพริกเผาเกลือแข่ง

หมายถึง โกรธเคืองใครแล้วทำให้สาแก่ใจด้วยการเอาพริกเอาเกลือมาเผา
สาปแข่งให้เป็นไปต่างๆนานา

หมวด ผ

84.ฝังรกร้าง

หมายถึง ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ใดที่หนึ่งเป็นการถาวร

85.ฝังรูปฝังรอย

หมายถึง ทำเสน่ห์ให้รัก

หมวด พ

86.พระภูมิเจ้าที่

หมายถึง ผู้มีอำนาจอยู่ในท้องที่

87.พระมาลัยมาโปรด

หมายถึง ผู้มีอำนาจหรือผู้ใดมาช่วยให้พ้นทุกข์

88.พระศุภรเข้า พระเสาร์แทรก

หมายถึง เกิดความทุกข์ยากหรืออันตรายร้ายแรงขึ้นพร้อมๆกันหลายเหตุการณ์

89.พระอินทร์มาเชียวๆ

หมายถึง ไม่เชื่อ

90.พรากลูกนกลูกกา

หมายถึง ทำให้ลูกพลัดพรากจากพ่อแม่

91.พ้อมด, แม่มด

หมายถึง ชายและหญิงผู้มีความรู้

หมวด ฟ

92.ฟาดเคราะห์

หมายถึง ยอมให้สูญเสียไปโดยถือเสียว่าเป็นคราวเคราะห์ร้าย

หมวด ม

93.มารประจัญ

หมายถึง คอยขัดขวางไม่ให้ทำอะไรได้สำเร็จสมประสงค์

94.มือผี

หมายถึง ขาไฟที่เข้าเล่นพอให้ครบสำหรับไม่ต้องได้หรือเสียเงินด้วย

95.แมวห้าหมาหก

หมายถึง แมวออกลูกครอกหนึ่งห้าตัว หมาออกลูกครอกหนึ่งหกตัว ถือกันว่าไม่ดี

96.ไม่ได้ด้วยเล่ห์ เอาด้วยกล ไม่ได้ด้วยมนต์ เอาด้วยคาถา

หมายถึง ทำอย่างหนึ่งไม่สำเร็จ ก็ต้องหาทางทำอย่างอื่นต่อไปอีก

97.ไม่มีเงาหัว

หมายถึง จะประสบเคราะห์ร้าย

98.ไม้ล้มจึงข้าม คนล้มอย่าข้าม

หมวด ย

99.ยกเมฆ

หมายถึง เดาเอา , นึกเอา , คาดเดาเอาเองว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้

หมวด ร

100. ร้อนวิชา

หมายถึง ทำหรือปฏิบัติหรือประพฤติอะไรผิดปกติวิสัยที่คนธรรมดาเขาทำกัน

101. ร้อนอาสน์

หมายถึง มีเรื่อง มีเหตุหรือมีอะไรมาถึงตนทำให้นั่งเฉยอยู่ไม่ได้

102. ร้อยแปด

หมายถึง มากมายต่าง ๆ นานา

หมวด ถ

103. ถกษามยามดี

หมายถึง เวลาดี เวลาเหมาะ

104. ถกษพานาที

หมายถึง กำหนดเวลา , ระยะเวลาที่เป็นฤกษ์

หมวด ด

105. ลงผี

หมายถึง ทำพิธีเชิญผีหรือเชิญจ้าวให้มาเข้าสิงในตัวคน

106. ล้วงตับ

หมายถึง ล้วงลงเอาความลับ หรือ ล้วงลงเอาทรัพย์สินเงินทองหมดตัว

107. ลองของ

หมายถึง กล้าท้าทายคนที่เก่งกาจ กล้าต่อสู้กับผู้มีอิทธิพล

108. ลิ่นทอง

หมายถึง พุดดี พุดเก่ง พุดคล่อง พุดอะไรแล้วคนก็เชื่อถือ

109. ลูกผีลูกคน

หมายถึง ไม่นั่น เขาเป็นที่แน่นอนไม่ได้

หมวด ว

110. ไวเป็นปรอท

หมายถึง ไวมากจนจับไม่ทัน

หมวด ศ

111. ศาสนาเรียวลง

หมายถึง ศีลธรรมเสื่อมลง ความดีเสื่อมลง ความชั่วมากขึ้น

หมวด ส

112. สร้างกุศลอย่ารู้โรย

หมายถึง ทำบุญ ทำสิ่งที่ดีอยู่เสมอ

113. สัตว์เลี้ยงผอม ฤาษีพินาศ นารีไม่มีถัน

หมายถึง สิ่งสามอย่างนี้มีลักษณะไม่ดี ไม่งามต้องด้วยวิสัยอันควร

114. สันเป็นจ้าวเข้า

หมายถึง ลักษณะอาการที่สันเพิ่ม

115. สัพเพสตัดดา

หมายถึง เสี่ยงตามบุญตามกรรม

116. สาบานเจ็ดวัดเจ็ดวา

หมายถึง สาบานอย่างไรก็ได้เต็มที่

117. สิ้นบุญ

หมายถึง ตาย

118. สีจกรยักหล่มถ่มร้าย

หมายถึง ลักษณะสามอย่างนี้ที่ไม่ดีของกายคน

119. เสียขวง

หมายถึง ทำไปอย่างเสียไม่ได้ ทำอย่างไม่เต็มใจ ช่วยทำพอให้พ้นๆไป

120. เสียงทาย

หมายถึง ตั้งจิตอธิษฐานขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เลือกวิธีการและทางเดินให้

121. เสียบุญเสียกรรม

หมายถึง ลองทำดูทั้งๆที่ไม่ทราบว่าจะผลของการกระทำจะออกมาเป็นอย่างไร

122. โสมเฝ้าทรัพย์

หมายถึง เฝ้ารักษาทรัพย์สมบัติอยู่เฉยๆ

หมวด ห

123. หงส์ร่อนมังกรรำ

หมายถึง พิธีทางไสยศาสตร์ที่ทำให้ผู้หลงรักสองพิธี คือหงส์ร่อน มังกรรำ

124. หัวหยิกหน้ากล้อ

หมายถึง ลักษณะของคนที่คบไม่ได้

125. หูผีจุมกมด

หมายถึง รู้อะไรเร็ว รู้อะไรไว รู้ได้ในฉับพลันทันที

126. เห็นชายผ้าเหลือง

หมายถึง เห็นลูกบวชในพุทธศาสนา

127. เหมือนผีจับยึด

หมายถึง แม่น ฉมัง ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งมาอย่างไม่นึกฝันว่าจะได้

หมวด อ

128. อมพระมาพูด

หมายถึง ไม่เชื่อ , ไม่เชื่อตามคำพูด

129. อย่าปลุกผีกลางคลอง

หมายถึง ทำการเสี่ยงขณะอยู่ในภาวะคับขัน, ทำอะไรที่น่ากลัวขณะที่ไม่มีใครช่วยเหลือ

130. อย่าปองเรียนอาถรรพ์

หมายถึง ไม่ควรสนใจพวกวิชาไสยศาสตร์ เพราะจะทำให้ เกิดผลร้ายแก่ตนเอง

131. อาสน์แข็ง

หมายถึง รู้สึกแปลกใจ รู้สึกประหลาดใจ รู้สึกว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นเกี่ยวกับตน

132. เอาปูนหมายหัว

หมายถึง เชื่อว่าจะเป็นคนไม่ดี เชื่อแน่ว่าจะเอาดีไม่ได้

หมวด ฮ

133. เอียน

หมายถึง ผีดู เจ้าหรือผีมีอิทธิฤทธิ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวยมนา ทองใบ
วันเดือนปีเกิด	31 มีนาคม 2521
สถานที่เกิด	อำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	59 / 94 ซอยรามอินทรา 5 ถนนรามอินทรา แขวง อนุสาวรีย์ เขตบางเขน จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10220
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู ค.ศ. 1
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนมัธยมสิริวัณวรี 3 ฉะเชิงเทรา 407 ม.3 ต.คลอง ตะเกรา อ.ท่าตะเกียบ จ.ฉะเชิงเทรา 24160
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคม
พ.ศ. 2544	กศ.บ. (การศึกษำบัณฑิต) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2550	กศ.ม. (การศึกษำมหาบัณฑิต) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ